

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΑΓΩΝΑ ΕΟΚΑ 1955-1959

Η ΝΕΟΛΑΙΑ ΣΤΟΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΕΟΚΑ 1955-1959

(Μελέτες - Γενικές Επισημάνσεις - Προσωπικές Μαρτυρίες)

ΛΕΥΚΩΣΙΑ 2000

24.

**Η ΝΕΟΛΑΙΑ
ΣΤΟΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ
ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΕΟΚΑ
1955-1959**

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΑΓΩΝΑ ΕΟΚΑ 1955-1959

**Η ΝΕΟΛΑΙΑ
ΣΤΟΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ
ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΕΟΚΑ
1955-1959**

(Μελέτες - Γενικές Επισημάνσεις - Προσωπικές Μαρτυρίες)

ΛΕΥΚΩΣΙΑ 2000

Επιμέλεια έκδοσης

Γαβριήλ Μηνάς
Γρηγόρης Γιώρκας
Ελένη Σεμελίδου

© ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΑΓΩΝΑ ΕΟΚΑ 1955-1959

ISBN: 9963-613-06-3

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Πρόλογος.....	7
ΜΕΡΟΣ Α΄	
2. ΣΥΝΕΔΡΙΟ «Η ΝΕΟΛΑΙΑ ΣΤΟΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΕΟΚΑ 1955-59»	
2.1. Εισαγωγική ομιλία του προέδρου του ΣΙΜΑΕ κ. Ανδρέα Αγγελόπουλου	11
2.2. Χαιρετισμοί:	
● Από τον Πρέσβη της Ελλάδας κ. Κυριάκο Ροδουσάκη.....	13
● Από τον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου κ. Χρυσόστομο.....	14
● Από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας κ. Γλαύκο Κληρίδη.....	15
2.3. Εισηγήσεις στο Συνέδριο «Η Νεολαία στον Απελευθερωτικό Αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-59»	
● Εισαγωγική ομιλία από τον πρόεδρο του Συνεδρίου Γαβριήλ Μηνά. . .	16
● Προετοιμασία της Κυπριακής Νεολαίας κατά την περίοδο που προηγήθηκε του Αγώνα, Δάφνη Παναγίδη.....	18
● Η δράση και προσφορά των Κυπρίων Φοιτητών κατά την περίοδο 1948-1959, Θάσου Σοφοκλέους.....	30
● Η συμβολή της Ελλαδικής Νεολαίας στον Κυπριακό Απελευθερωτικό Αγώνα, Δημήτρη Ταλιαδώρου.....	52
● Οργανωτικές δομές της νεολαίας κατά την περίοδο του Αγώνα, Νίκου Παπαναστασίου.....	59
● Μορφές δράσης της νεολαίας κατά την περίοδο του Αγώνα, Δημήτρη Λεβέντη.....	65
● Αναφορά στο περιεχόμενο του «Εγερτηρίου Σαλπίσματος» και της «Αγωγής των Νέων», Ήβης Πουλίδου - Νησιώτου.....	71
● Η Εκκλησία και η Νεολαία της ΕΟΚΑ, Ανδρέα Βαρνάβα.....	88
ΜΕΡΟΣ Β΄	
3. ΕΠΑΡΧΙΑΚΕΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ	
● Εισαγωγικά	106
● Γενικές Επισημάνσεις.....	106
● Η Συνάντηση της Λευκωσίας	111
● Η Συνάντηση της Λεμεσού.....	119
● Η Συνάντηση της Πάφου	126

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

«Σε καμάρωνα. Σε εθαύμαζα. Η ψυχή μου εσκίρτα στην ορμή των εθνικών εκδηλώσεών σου. Ένωθα τον παλμό σου, ο οποίος με έσπρωχνε στις πιο τολμηρές αποφάσεις μου, γιατί ήξερα πως θα σε εύρισκα πάντα στο πλάι μου, εκτελεστήν πιστόν αλλά και τολμηρόν.

Χάραξες τον δρόμον, που πρέπει να ακολουθή η νεολαία στους αγώνες του Έθνους. Το παράδειγμά σου θα εμπνέη τας επερχομένας γενεάς. Η Κύπρος, ο Ελληνισμός και εγώ ο Αρχηγός σου σε καμαρώνουμε. Σε λίγο με πόνον θα σε αποχωριστώ... Σε ευχαριστώ, σε συγχαίρω, σε θαυμάζω για το έργο που επετέλεσες μέχρι σήμερα...».

Με αυτά τα διθυραμβικά λόγια ο Αρχηγός της ΕΟΚΑ, ο θρυλικός λεβεντόγερος Διγενής, αποχαιρέτησε την Άλκιμον Νεολαία της ΕΟΚΑ, στις 13 Μαρτίου 1959, λίγες μέρες πριν από την καταναγκαστική του αναχώρηση από την Κύπρο για την Αθήνα.

Στη νεολαία συνηθίζουμε οι ενήλικες να εναποθέτουμε τις ελπίδες μας για την απαλλαγή της μαρτυρικής μας πατρίδας από τις τραγικές συνέπειες των δικών μας λαθών, των δικών μας πολλών και μεγάλων αμαρτημάτων. Σ' αυτή τη νεολαία, αφού δεν μπορούμε, δυστυχώς, να της προσφέρουμε ως παράδειγμα προς μίμηση την παρούσα εθνική μας συμπεριφορά, ας της προσφέρουμε, αν μη τι άλλο, κατά τρόπο ιστορικά υπεύθυνο και επιστημονικά τεκμηριωμένο, ως πρότυπο την υπέροχη εθνική συμπεριφορά της Νεολαίας της Κύπρου του 1955-59.

Η συμμετοχή της νεολαίας της Κύπρου στον απελευθερωτικό αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-1959 υπήρξε το θέμα του Συνεδρίου που οργάνωσε η Επιτροπή Έρευνας και Συνεδρίων του Συμβουλίου Ιστορικής Μνήμης του Αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-1959 (Σ.Ι.Μ.Α.Ε.), στις 12 και 13 Δεκεμβρίου 1997, στο Κέντρο Μελετών της Ιεράς Μονής Κύκκου.

Ο Αγώνας της ΕΟΚΑ έχει χαρακτηριστεί από αξιόπιστους μελετητές της Ιστορίας μας ως ένα πραγματικό ιστορικό θαύμα. Δημιουργοί αυτού του θαύματος υπήρξαν στην πραγματικότητα ο Αρχηγός της ΕΟΚΑ Διγενής και η Νεολαία της Κύπρου. Η συμμετοχή της κυπριακής νεολαίας στον αγώνα υπήρξε εθελούσια, καθολική και ολοκληρωτική. Η συνεισφορά της υπήρξε, χωρίς υπερβολή, μεγαλειώδης.

Σκοπός του Συνεδρίου ήταν η ιστορική παρουσίαση και ερμηνεία αυτής της εθνικής δράσης της Νεολαίας της Κύπρου. Τις διάφορες πτυχές του θέματος ανέπτυξαν οι:

1. Δάφνης Παναγίδης: «Προετοιμασία της Κυπριακής Νεολαίας κατά την περίοδο που προηγήθηκε του Αγώνα».

Ο Δ. Παναγίδης είναι διδάκτορας της Αγροτικής Οικονομίας και της Διαχείρισης των Φυσικών Πόρων και του Περιβάλλοντος. Υπήρξε αγωνιστής της

ΕΟΚΑ, διετέλεσε πολιτικός κρατούμενος και μέλος της Βουλής των Αντιπροσώπων, από την οποία αποχώρησε, παραιτηθείς το 1966.

2. Θάσος Σοφοκλέους: «Η Δράση των Κυπρίων Φοιτητών 1948-1959».

Ο Θ. Σοφοκλέους υπήρξε τομεάρχης της ΕΟΚΑ, συλληφθείς και καταδικασθείς σε ισόβια δεσμά. Υπηρέτησε ως Γυμνασιάρχης και το 1993 αναδείχτηκε βουλευτής. Είναι Γενικός Γραμματέας των Συνδέσμων Αγωνιστών ΕΟΚΑ 1955-1959 και από τον Ιούνιο του 1993 διορίστηκε από το Υπουργικό Συμβούλιο μέλος του Σ.Ι.Μ.Α.Ε. 1955-1959.

3. Δημήτρης Ταλιαδώρος: «Η συμβολή της Ελλαδικής Νεολαίας στον κυπριακό απελευθερωτικό αγώνα».

Ο Δ. Ταλιαδώρος είναι φιλόλογος, μελετητής των εθνικών αγώνων της Κύπρου.

4. Νίκος Παπαναστασίου: «Οργανωτικές Δομές της Νεολαίας κατά τον Αγώνα».

Ο Ν. Παπαναστασίου είναι δημοσιογράφος, ασχολούμενος με τον Αγώνα της ΕΟΚΑ. Η εισήγησή του στηρίζεται σε συνεντεύξεις του με πρόσωπα που ηγούνταν της Νεολαίας κατά την περίοδο του Αγώνα.

5. Δημήτρης Λεβέντης: «Μορφές Δράσης της Νεολαίας κατά την περίοδο του Αγώνα».

Ο Δ. Λεβέντης είναι προϊστάμενος της Υπηρεσίας Συμβουλευτικής και Επαγγελματικής Αγωγής στο Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Κατά τον αγώνα ήταν υπεύθυνος της Νεολαίας της ΕΟΚΑ Αμμοχώστου και διετέλεσε πολιτικός κρατούμενος για δύο χρόνια.

6. Ήθη Πουλίδου-Νησιώτου: «Αναφορά στο περιεχόμενο του "Εγερτηρίου Σάλπισματος" και της "Αγωγής των Νέων"».

Η Η. Νησιώτου είναι φιλόλογος, υπηρέτησε ως Διευθύντρια σε σχολεία Μ. Εκπαίδευσης και στην Παιδαγωγική Ακαδημία Κύπρου. Έλαβε μέρος στον Απελευθερωτικό Αγώνα του 1955-1959. Εκτός των άλλων ήταν υπεύθυνη για τη σύνταξη και την ύλη και συνεργάτις των περιοδικών της ΕΟΚΑ «Εγερτήριο Σάλπισμα» και «Αγωγή των Νέων».

7. Ανδρέας Βαρνάβας: «Η Εκκλησία και η Νεολαία της ΕΟΚΑ».

Ο Α. Βαρνάβας είναι φιλόλογος και υπηρέτησε ως Διευθυντής σε Γυμνάσια της Κύπρου. Είναι μέλος των Δ.Σ. του Ιδρύματος Σολομώντος Παναγίδη, του ΣΑΠΕΛ και του Μελάθρου Αγωνιστών.

Οι χαιρετισμοί των επισήμων, η εισαγωγική ομιλία του προέδρου του Συνεδρίου και οι εισηγήσεις των ομιλητών δημοσιεύονται στο Α' Μέρος της παρούσας έκδοσης.

Η Επιτροπή Έρευνας και Συνεδρίων, για να φωτίσει ακόμη περισσότερο το θέμα «Η Νεολαία στον Απελευθερωτικό Αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-1959, προχώρησε και σε μια κατά γεωγραφική περιοχή διερεύνησή του. Αρχή του Διγενή ήταν να μην καλοουπιάζει ποτέ τον αγώνα, να λαμβάνει σε κάθε περίπτωση υπόψη και να

αξιοποιεί τις ισχύουσες συνθήκες, τα προσωπικά χαρακτηριστικά των αγωνιστών και άλλες τοπικές και χρονικές ιδιαιτερότητες. Τέχνη για τον Διγενή ήταν ο αγώνας. Για να επισημανθούν αυτές οι ιδιαιτερότητες, η Επιτροπή οργάνωσε τρεις επαρχιακές συναντήσεις, μία στην Πάφο, μία στη Λεμεσό και μία στη Λευκωσία. Το αρχικό πρόγραμμα της Επιτροπής προνοούσε την οργάνωση παρόμοιων συναντήσεων για την Αμμόχωστο, την Κερύνεια και τη Λάρνακα και για βασικά κέντρα της υπαίθρου. Η έλλειψη, δυστυχώς, διαθέσιμου χρόνου από τα μέλη της προς το παρόν δεν επέτρεψε την πραγματοποίηση αυτών των συναντήσεων.

Οι προσωπικές μαρτυρίες των αγωνιστών μελών της Νεολαίας στις τρεις επαρχιακές συναντήσεις, οι αναλύσεις που έγιναν και τα πορίσματα που εξήχθησαν δημοσιεύονται στο Β' Μέρος αυτής της έκδοσης.

Γαβριήλ Μηνάς

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΣΥΝΕΔΡΙΟ «Η ΝΕΟΛΑΙΑ ΣΤΟΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΕΟΚΑ 1955-1959»

Εισαγωγική Ομιλία
από τον Πρόεδρο του Σ.Ι.Μ.Α.Ε.
κ. Ανδρέα Αγγελόπουλο

Οι αγώνες των λαών για ελευθερία και εθνική δικαίωση έχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά ανεξάρτητα από το σε ποια μήκη ή πλάτη διεξήχθησαν. Χαρακτηρίζονται κυρίως από την αυτοβεβαίωση των λαών εν καμίνω και την επαναβεβαίωση της πίστης στον άνθρωπο και τις διαχρονικές αξίες της ζωής. Επιπρόσθετα έχουν έντονα τα γνωρίσματα του ασυγκράτητου και αυθόρμητου ενθουσιασμού, της κυρίαρχης τάσης για παραμερισμό του εγώ προς επίτευξη κοινών στόχων και οραματισμών και προπαντός την αυτόβουλη προσφορά και αυτού του υπέρτατου αγαθού της ζωής στο βωμό του εθνικού χρέους.

Ο αγώνας της ΕΟΚΑ σε τίποτα απ' όλα αυτά δεν υστέρησε. Απεναντίας σε όλα διακρίθηκε. Έχει επιπρόσθετα μια ιδιαιτερότητα, μια μοναδικότητα, που τον καθιστά πρότυπο αγώνα με κύριο στυλοβάτη τα άλκιμα νιάτα. Η νεολαία ανέλαβε το '55 πρωταγωνιστικό ρόλο, σε βαθμό μάλιστα, που θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι ο αγώνας της ΕΟΚΑ υπήρξε πρωτίστως αγώνας των νέων. Νέοι της Κύπρου προσέτρεξαν πρώτοι στο εθνικό προσκλητήριο της 1ης Απριλίου, νέοι κλείστηκαν στα κρατητήρια, έπεσαν μαχόμενοι ηρωικά σε ενέδρες και σ' άλλες παράτολμες αποστολές, δέχθηκαν σε κείνες τις θυελλώδεις μαθητικές διαδηλώσεις κατάστηθα τα πυρά των Άγγλων και ανέβηκαν τις αγχόνες ψάλλοντας τον ύμνο της ελευθερίας.

Δίκαια, λοιπόν, σ' αυτό το Συνέδριο εξειδικεύουμε το λόγο για τη συνεισφορά της νεολαίας στον απελευθερωτικό μας αγώνα. Τούτο, άλλωστε, γίνεται και για επιστημονικότερη και βαθύτερη ανάλυση αυτού του ρόλου που θα μας επιτρέψει να εμβαθύνουμε στις λεπτομέρειες και να φωτίσουμε καθαρότερα τις διάφορες πτυχές του.

«Η νεολαία στον απελευθερωτικό αγώνα της ΕΟΚΑ» είναι το Β' Συνέδριο που οργανώνει από της ίδρυσής του το Συμβούλιο Ιστορικής Μνήμης Αγώνα ΕΟΚΑ (Σ.Ι.Μ.Α.Ε.). Το πρώτο, ως γνωστό, έγινε πριν από δύο χρόνια στη Λεμεσό και είχε ως θέμα «Ο Αγώνας της ΕΟΚΑ στην Ιστορία». Οι εισηγήσεις και τα άλλα κείμενα του Συνεδρίου εκείνου έχουν ήδη εκδοθεί από το Σ.Ι.Μ.Α.Ε.

Ευελπιστούμε ότι και το παρόν Συνέδριο όχι μόνο θα στεφθεί με επιτυχία, αλλά και θα συγκεντρώσει αξιόλογο αρχειακό υλικό που θα υποβοηθήσει την καλύτερη και βαθύτερη γνώση της ιστορίας του εθνικοαπελευθερωτικού μας αγώνα.

Οι εκλεκτοί εισηγητές στο Συνέδριο, με την ξεχωριστή προσωπική τους

δράση στον Αγώνα της ΕΟΚΑ, θα καταθέσουν όχι μόνο τις προσωπικές τους μαρτυρίες, αλλά και άγνωστα στοιχεία για τη δράση της νεολαίας έτσι που και το ίδιο το ιδιαίτερα λαμπρό κεφάλαιο να εμπλουτισθεί και το δικό μας χρέος έναντι της πατρίδας μας να υπογραμμισθεί.

Εκ μέρους του Σ.Ι.Μ.Α. ΕΟΚΑ απευθύνω θερμές ευχαριστίες προς:

- Τον εξοχότατο Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας κ. Γλαύκο Κληρίδη.
- Τον Μακαριότατο Αρχιεπίσκοπο Κύπρου κ. Χρυσόστομο.
- Τον πρέσβη της μητέρας Πατρίδας κ. Ροδουσάκη.
- Την Επιτροπή του Συνεδρίου.
- Τους εκλεκτούς ομιλητές.
- Τον πανοσολογικότατο Ηγούμενο Κύκκου κ. Νικηφόρο που μας παραχώρησε την αίθουσα του Συνεδρίου.
- Τα μέσα μαζικής επικοινωνίας που καλύπτουν το Συνέδριο και
- Τέλος όλους εσάς που τιμάτε με την παρουσία σας αυτή την εκδήλωση.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΕΣΒΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ **Κ. ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΡΟΔΟΥΣΑΚΗ**

Με αίσθημα τιμής και ευγνωμοσύνης τιμούμε και από πλευράς ελληνικής Πρεσβείας μαζί με το Συμβούλιο Ιστορικής Μνήμης Αγώνα ΕΟΚΑ 1955-1959 την ηρωική Κυπριακή νεολαία και τους αγώνες της στους απελευθερωτικούς αγώνες 1955-1959.

Οι νέοι της περιόδου υπήρξαν φωτεινό παράδειγμα αυτοθυσίας και ηρωισμού για την ελευθερία του πανάρχαιου γενέθλιου χώρου. Εμπνεύστηκαν και παραδειγματίστηκαν από τους αγώνες, τα ιδεώδη των νέων του Ιερού Λόχου και όλων των συνομηλίκων τους που έδωσαν τον εαυτό τους για την πατρίδα και το Έθνος μέσα στην αδιάκοπη πάλη του Γένους για επιβίωση.

Ο αγώνας τους τη δεκαετία του '50 υπήρξε επίσης συνέχεια των πρόσφατων και νωπών αγώνων των πατέρων τους που έδωσαν και πάλι τη μάχη και τον αγώνα τους κατά τη Μεγάλη Πάλη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, του Συμμαχικού Αγώνος της Εθνικής Αντίστασης.

Με το παράδειγμά τους και το σθένος τους εγαλούχησαν και εφρονημάτισαν τη γενεά μας και τους σημερινούς νέους, οι οποίοι είναι και πάλι έτοιμοι να φυλάξουν Θερμοπύλες.

Είναι ατύχημα και ίσως η Μοίρα του Τόπου, του ακριτικού αυτού οχυρού, και του Ελληνικού Έθνους στον ευαίσθητο χώρο που βρέθηκε και που στάθηκε και θα σταθεί ως παρακαταθέτης των πανανθρώπινων ιδεωδών της Ελευθερίας, της Δημοκρατίας, της υπερασπίσεως των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, να χρειάζεται πάντα παρόμοια φωτεινά παραδείγματα και παρόμοια πρότυπα για νέους αγώνες.

Αλλά και για τους νέους αγώνες που έρχονται, τους ειρηνικούς αγώνες της προόδου, της ανάπτυξης της ηθικής και πολιτικής αποκατάστασης του Τόπου η θυσία των νέων της ΕΟΚΑ του 1955-59 θα οδηγήσει σε νίκες και στον τελικό θρίαμβο του Δικαίου, της Τιμής, της Αξιοπρέπειας και της Ελευθερίας.

Ας είναι αιωνία η Μνήμη Τους.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ Α.Μ. ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ Κ. Κ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Κύριε Πρόεδρε, αγαπητοί μου,

Ευχαριστούμε πολύ για την πρόσκλησή σας να χαιρετίσουμε το Συνέδριό σας με θέμα: «Η νεολαία στον απελευθερωτικό αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α. 1955-1959».

Είναι γνωστό σε όλους, και κανένας δεν μπορεί να το αμφισβητήσει, ότι η Ελληνική νεολαία της Κύπρου, κάτω από την εμπνευσμένη καθοδήγηση του αείμνηστου Εθνάρχη Μακαρίου και γενικότερα της Εκκλησίας, αλλά και με τη θαυμάσια οργάνωση και τα πυρφόρα σαλπίσματα του Στρατηγού Γρίβα-Διγενή, στάθηκε πρωτοπόρα στον απελευθερωτικό εκείνο αγώνα.

Το «είς οινός άριστος αμύνεσθαι περί πάτρης», δεν ήταν απλώς ένα θεωρητικό ωραίο προγονικό σύνθημα για τη νεολαία μας της εποχής του απελευθερωτικού μας αγώνα, αλλά κατέστη πράξη και ζωή, που συνέβαλε στην επιτυχή διεξαγωγή αυτού του αγώνα. Κανένας δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι στην τόλμη και τον ηρωισμό αυτών των νέων, που απηφούσαν το θάνατο, οφείλεται τα μέγιστα η επιτυχία του αγώνα, που οδήγησε στην απελευθέρωση της νήσου μας.

Γι' αυτό οφείλουμε τιμή σ' όσους από τους νέους εκείνους επέζησαν και μακαρίζουμε και δαφνοστεφανώνουμε όσους έπεσαν στο πεδίο της τιμής, για να ζήσουμε εμείς ελεύθεροι.

Διερωτώμαστε όμως, συγχρόνως, αν είμαστε άξιοι εμείς να μιλούμε για τους νέους αυτούς, που έχυσαν το αίμα τους για την ελευθερία αυτής της νήσου, όταν η μισή πατρίδα, για την ελευθερία της οποίας εκείνοι έπεσαν, στενάζει σήμερα, από δικά μας λάθη, κάτω από τη βάρβαρη μπότα του Τούρκου εισβολέα. Όταν το ένα τρίτο του λαού μας είναι ξεριζωμένο από τις πατρογονικές του εστίες, όταν τα ιερά μας προσκνήματα, από τα οποία, αυτοί οι νέοι, οι αγωνιστές του απελευθερωτικού μας αγώνα, αντλούσαν πίστη και θάρρος, είναι σήμερα βουβά, βεβηλωμένα και συλημένα και όταν εμείς σήμερα συζητούμε λύσεις, που νομιμοποιούν ουσιαστικά και μονιμοποιούν αυτά τα θλιβερά αποτελέσματα της εισβολής.

Ας προβληματιστούμε όλοι μπροστά στα όσα συμβαίνουν σήμερα στην πατρίδα μας, που, αν συνεχισθούν, το μέλλον του Ελληνισμού σ' αυτή τη νήσο προδιαγράφεται ζοφερό, και μπροστά σ' αυτή τη ζοφερότητα ας υποσχεθούμε κάτι σ' αυτούς τους νέους, που με τη θυσία τους, μας παράδωσαν ελεύθερη αυτή την πατρίδα. Ποιο είναι αυτό το κάτι, ας το σκεφθεί ο καθένας μας και ας πράξει, ό,τι του επιβάλλει το χρέος, το χρέος προς αυτούς που θυσιάστηκαν για να ζήσουμε εμείς ελεύθεροι και το χρέος προς την πατρίδα και τις μέλλουσες γενιές.

Ο παντοδύναμος Θεός έστω βοηθός.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ Κ. ΓΛΑΥΚΟΥ ΚΛΗΡΙΔΗ

Με συγκίνηση χαιρετίζω το συνέδριο με θέμα «Η νεολαία στον απελευθερωτικό αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α. 1955-59».

Είναι γνωστό ότι ο επικός εκείνος αγώνας ουσιαστικά στηρίχτηκε στη νεολαία. Μια νεολαία που αγωνίστηκε με πραγματική αυτοθυσία, τόλμη και αξιοπρέπεια.

Η νεολαία ήταν παντού: Στην εκτύπωση και διανομή φυλλαδίων, στη μεταφορά σημειωμάτων, στις μαχητικές διαδηλώσεις, στη μεταφορά τροφίμων και πυρομαχικών, στις αντάρτικες ομάδες, και σε άλλες επικίνδυνες αποστολές, όπως ενέδρες, επιθέσεις εναντίον αστυνομικών σταθμών ή άλλων εγκαταστάσεων των Άγγλων λ.π. Η νεολαία μας έδωσε τον καλύτερο εαυτό της σε εκείνο τον αγώνα και φάνηκε αντάξια των ηρώων του έθνους.

Πιστεύω ότι ο καλύτερος τρόπος διαφύλαξης της μνήμης του αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α., ο καλύτερος τρόπος να εξάρουμε την προσφορά της νεολαίας του 1955-59, είναι να διαφυλάξουμε το μέλλον του Κυπριακού Ελληνισμού στη γη των προγόνων του. Είναι να επιτύχουμε τους στόχους του αγώνα μας, να βρούμε λύση του εθνικού μας προβλήματος, δίκαιη, βιώσιμη και λειτουργήσιμη.

Δε θα μακρηγορήσω. Απλώς θα επαναλάβω ότι αυτός είναι αταλάντευτα ο δικός μας σκοπός και αυτός θα παραμείνει. Προσωπικά θα συνεχίσω να αφιερώνω όλες τις δυνάμεις μου για την επίτευξή του. Για την απαλλαγή της ιδιαίτερης πατρίδας μας από την παρουσία των τουρκικών κατοχικών στρατευμάτων και των εποίκων, για την κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για όλους τους Κυπρίους, για την επανένωση του μοιρασμένου νησιού, για την εξακρίβωση της τύχης των αγνοουμένων μας, για την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Μετά τις προεδρικές εκλογές, αναμένεται να κορυφωθεί η πιο σημαντική μέχρι σήμερα πρωτοβουλία για επίλυση του εθνικού μας προβλήματος. Η πρωτοβουλία αυτή θα πρέπει να μας βρει με τη μεγαλύτερη δυνατή ενότητα και με τη σωστή πολιτική, για να την αξιοποιήσουμε στο έπακρο.

Είμαι αισιόδοξος για το μέλλον. Οι συγκυρίες που έχουμε δημιουργήσει, με τη σωστή πολιτική μας στο εθνικό μας θέμα, με την πορεία ένταξής μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με την εφαρμογή του Δόγματος του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου Κύπρου-Ελλάδας και την ενίσχυση της άμυνάς μας με νέα οπικά συστήματα, πιστεύω ότι στο προσεχές μέλλον θα αποδώσουν θετικά αποτελέσματα.

Τελειώνοντας, θέλω να στείλω μήνυμα αισιοδοξίας για το μέλλον του Κυπριακού Ελληνισμού.

Με αυτές τις σκέψεις, εύχομαι στο συνέδριό σας κάθε επιτυχία.

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εισαγωγική Ομιλία από τον Πρόεδρο του Συνεδρίου κ. Γαβριήλ Μηνά

«Η ώρα του θανάτου πλησιάζει, μα στην ψυχή μας φωλιάζει η ηρεμία. Τη στιγμή αυτή ακούμε την Ηρωική Συμφωνία του Μπετόβεν. Στη θέση που βρισκόμαστε τώρα ούτε με το μικροσκόπιο δεν μπορούμε να ανακαλύψουμε πού υπάρχει τραγωδία στο θάνατο... Πρώτα ή ύστερα έπρεπε να διαθέσω τη ζωή μου. Δε βλέπω πιο καλύτερη από τη σημερινή για να το κάνω».

Αυτά γράφει στο τελευταίο, πριν από τον απαγχονισμό του, γράμμα του προς τον αδελφό του ο νεαρός απόφοιτος ενός επαρχιακού Γυμνασίου, του Γυμνασίου Σολέας, Ανδρέας Ζάκος.

«Αγαπημένη μου μητέρα, χάρε. Ευρίσκομαι μεταξύ των αγγέλων. Τώρα απολαμβάνω τους κόπους μου. Το πνεύμα μου φτερουγίζει γύρω από το θρόνο του Κυρίου. Θέλω να χαίρεις όπως κι εγώ. Αν κλαίεις θα λυπούμαι. Το όνομά σου θα γραφεί στην Ιστορία, γιατί δέχτηκες να θυσιασθεί το παιδί σου για την Πατρίδα. Είναι καιρός να καμαρώσεις το παιδί σου».

Αυτός είναι ο σύντροφος του Α. Ζάκου στην αγχόνη, ο Ιάκωβος Πατάτσος, 22 μόλις χρόνων, που αποστέλλει τον ύστατο χαιρετισμό του στη μάνα του.

Ο δεκαεννιάχρονος Ευαγόρας Παλληκαρίδης αναμένει την καταδίκη του σε θάνατο. Ο δικαστής τον ερωτά αν θέλει να πει ο,τιδήποτε, πριν να του επιβάλει την ποινή. Κι ο Ευαγόρας του απαντά: *«Γνωρίζω ότι θα με κρεμάσετε. Ό,τι έκαμα το έκαμα ως Έλληνας Κύπριος που αγωνίζεται για την ελευθερία του».*

Είμαι σίγουρος ότι ούτε ο ιδεαλιστής Πλάτων δε θα μπορούσε να συλλάβει με το φιλοσοφικό στοχασμό του μορφές ευγενέστερες, αγνότερες, πιο συνειδητές και πιο ιδανικές απ' αυτές των εικοσάχρονων κατά μέσο όρο αγωνιστών της ΕΟΚΑ.

Πολύ εύστοχα, κατά την άποψή μου, ο διαπρεπής συγγραφέας εθνικών ιστορικών έργων Σπύρος Μελάς, Πρόεδρος τότε της Ακαδημίας Αθηνών, του ανώτερου πνευματικού ιδρύματος του Ελληνισμού, απονέμοντας, στις 24.3.1959, το «Χρυσούν Μετάλλιον» της Ακαδημίας στο θρυλικό, όπως τον αποκαλεί, ήρωα, στον απροσπέλαστο εθνικό αγωνιστή Γ. Γρίβα-Διγενή, έκρινε επιβεβλημένο να κάνει ειδική μνεία σ' αυτό που κατόρθωσε, με το υψηλό παράδειγμά του, τις ψυχικές του αρετές και τις σοφές συμβουλές του, ο αρχηγός της ΕΟΚΑ, να μπορέσει δηλαδή «να ανυψώσει στο βάθρο ηρώων αήττητων μεράκια και παρθένας, που κατήσχυαν τις μυριάδες του στρατού μιας κραταιάς αυτοκρατορίας».

Οι νέοι της ΕΟΚΑ, που δεν πτοήθηκαν τις αγχόνες, που δεν κάμφθηκαν από τα επιστημονικά βασανιστήρια, που δε λιποψύχησαν μπροστά στις δυσχέρειες και τις στερήσεις των κρατητηρίων και των φυλακών ή των κρησφυγέτων στις

πόλεις και τα βουνά, αξίζει να τονισθεί ότι δε ρίχτηκαν στον αγώνα είτε γιατί είχαν υποχρεωθεί από κανένα είτε γιατί εκτελούσαν τη στρατιωτική τους θητεία, είτε γιατί πεινούσαν ή μισούσαν τον εχθρό.

Η συμμετοχή τους στον αγώνα ήταν αποκλειστικά το αποτέλεσμα του έρωτά τους για την ελευθερία, της άδολης αγάπης για μια φτωχή πατρίδα, της συνειδητής τους για το χρέος τους απέναντι στην εθνική τους ιστορία και στην ανθρωπινή αξιοπρέπεια. Ακραιφνώς ηθικό ήταν το περιεχόμενο του αγώνα τους και αυτοπροαίρετη η επιλογή τους με τα όποια συνεπαγόμενά της.

Το Συνέδριο του Σ.Ι.Μ.Α.Ε. προσεγγίζει το ιστορικό φαινόμενο «Η Νεολαία στον αγώνα του 1955-1959» με συναίσθηση βαθιάς ευθύνης, με σεβασμό απόλυτο, με δέος αυτόχρονα θρησκευτικό. Σκοπός του είναι να μελετήσει το ιστορικό τούτο γεγονός, να φωτίσει κάποιες από τις διαστάσεις του, να αναζητήσει τις παραμέτρους και τα αίτιά του και να το ερμηνεύσει, με την ελπίδα να μπορέσει να αναδείξει ένα καταξιωμένο από την ιστορία πρότυπο ήθους, στάσης εθνικής και ζωής υπεύθυνης, κάτι που απεγνωσμένα ζητείται από τον κάθε ευσυνείδητο Έλληνα της Κύπρου στις κρίσιμες τούτες για το έθνος των Ελλήνων στιγμές.

Προετοιμασία της Κυπριακής Νεολαίας κατά την περίοδο που προηγήθηκε του αγώνα

Δάφνης Σολ. Παναγίδης

Σεβαστοί Πατέρες,

Αγωνιστές και Αγωνίστριες της Εποποιΐας του 55-59,

Κυρίες και Κύριοι,

Ευχαριστώ θερμά το Συμβούλιο Ιστορικής Μνήμης ως επίσης και τους Συνδέσμους Αγωνιστών για την τιμή που μου έχουν δώσει με την πρόσκλησή τους να παρουσιάσω τη σημερινή εισήγηση.

Το θέμα μου είναι: «**Η προετοιμασία της Κυπριακής Νεολαίας κατά την περίοδο που προηγήθηκε του Αγώνα**», ένα θέμα που παρουσιάζει συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες. Ενώ δηλαδή για τον ίδιο τον Αγώνα του 55-59 έχουμε μια πλούσια βιβλιογραφία, το συγκεκριμένο αυτό θέμα ελάχιστα έχει ερευνηθεί. Η μόνη αξιόλογη εξαίρεση είναι η πολύτιμη συγγραφική προσφορά του Οικονόμου π. Σταύρου Παπαγαθαγγέλου, ο οποίος στο βιβλίο του η «Μαρτυρία Μου», παραθέτει σημαντικά στοιχεία για την προπαρασκευή της νεολαίας και των στοιχείων εκείνων που συνέβαλαν, όπως ο ίδιος γράφει, «στο ψυχικό μεγαλείο των αγωνιστών και ολόκληρου του λαού μας».

Ένα άλλο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του θέματος είναι ότι η αμέσως προ του αγώνα ιστορική περίοδος όχι μόνο έχει τεράστια ιστορικο-πολιτική σημασία, αλλά υπήρξε επίσης καθοριστική στην πολιτική έκβαση του αγώνα και κατ' επέκταση του εθνικο-πολιτικού δράματος το οποίο ζούμε σήμερα.

Για μια σωστή αναλυτική προσέγγιση πρέπει πρώτα απ' όλα να προσδιορίσουμε τις τρεις βασικές έννοιες της εισήγησης. Συγκεκριμένα:

1. Σε ποιούς αναφερόμαστε όταν μιλούμε για Νεολαία,
2. Σε ποία χρονική περίοδο αναφέρομαι και,
3. Σε τι συνίσταται η προετοιμασία;

Αρχίζω με την έννοια «Νεολαία».

«Στα υπέροχα Κυπριακά Νιάτα» αφιερώνει τα Απομνημονεύματά του ο Αρχηγός Διγενής, αλλά ο «Πίνακας απαγχονισθέντων και θυμάτων του Κυπριακού Απελευθερωτικού Αγώνα» περιλαμβάνει άτομα ηλικίας κάτω των 10 και άνω των 70 ετών. Ο αγώνας ήταν μια καθολική εξέγερση που αγκάλιασε όλες τις ηλικίες και όλα τα στρώματα του Κυπριακού Ελληνισμού. Όμως η μεγαλύτερη προσφορά αίματος προέρχεται από τα άλκιμα Κυπριακά Νιάτα.

Να τι λέγουν οι στατιστικές:

Πρόσωπα ηλικίας κάτω των	20 ετών	17.8%
Πρόσωπα ηλικίας μεταξύ	20-29	34.6%
Πρόσωπα ηλικίας	30-39	21.2%
	ολικό	73.6%
Πρόσωπα ηλικίας	40-49 ετών	14.4%
Πρόσωπα ηλικίας	50-59 ετών	5.0%
Πρόσωπα ηλικίας	60-69 ετών	8.5%
Πρόσωπα άνω των	70 ετών	2.5%
	ολικό	29.4%

Σχεδόν τα 3/4 αυτών, που πλήρωσαν με το αίμα τους τον αγώνα του 55/59, είναι κάτω των 40 ετών.

Για την Κυπριακή Νεολαία ο Διγενής γράφει χαρακτηριστικά στο «Χρονικό του Αγώνα».

«Με αυτήν διεξήχθη ο αγών. Χωρίς αυτήν δεν θα επιτελείτο έργο τόσο μέγα και δυσχερές... Η Κύπρος δύναται να υπερηφανεύεται διά την Ελληνικήν Νεολαίαν της».

Θέλω όμως να αναφερθώ και σε έναν άλλο σημαντικό παράγοντα σχετικά με την έννοια «Νεολαία».

Εξετάζουμε μια ιστορική περίοδο, κατά την οποία η δομή της οικογένειας διαφέρει σημαντικά από τη δομή της οικογένειας, όπως τη βλέπουμε και όπως τη ζούμε σήμερα.

Στην εποχή μας όπου ο ατομικισμός μπόρεσε να σπάσει ακόμα και το οικογενειακό κύτταρο, όταν μιλάμε για νεολαία φέρνουμε στο νου μας μια συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων που πολλές φορές τη βλέπουμε να σκέφτεται και να δρα έξω, ανεξάρτητα και μακριά από την οικογένεια.

Όμως στην προ του αγώνα περίοδο, η Κυπριακή οικογένεια παρουσιάζει μια τέτοια συνοχή που το σπάσιμό της σε ομάδες ηλικιών δεν έχει νόημα.

Ασφαλώς η συνωμοτική φύση του Αγώνα δεν επέτρεπε στους νέους να παίρνουν την άδεια των γονιών τους αν θα μπουν ή όχι στην οργάνωση, αν και υπάρχουν τέτοια συγκινητικά παραδείγματα, όπως της μέρας εκείνης του Δεκέμβρη του 1955, όταν ο Ευαγόρας Παλληκαρίδης ζήτησε την ευχή και τη συμβουλή του πατέρα του.

– Πατέρα,
Θα πάρω την ανηφοριά
θα πάρω μονοπάτια
να βρω τα σκαλοπάτια
που παν στην Λευτεριά.

– Παιδί μου, εκεί που θα πας, πρόσεξε προ πάντων να είσαι τίμιος και ηθικός.
Σε κάθε σχέση σου και σε κάθε περίπτωση.
Πήγαινε στην ευχή μου.

Όσον αφορά τη χρονική περίοδο στην οποία αναφέρομαι στην εισήγηση αυτή, αν δεν ορίσουμε συγκεκριμένα ιστορικά όρια, η «προ του αγώνα» περίοδος μπορεί να μας οδηγήσει σε ιστορικές περιπλανήσεις στα βάθη της μακραίωνης Ελληνικής Ιστορίας. Είναι αλήθεια πως μια τέτοια περιπλάνηση, θα μπορούσε κάποιος να ισχυρισθεί, δε θα ήταν ούτε άστοχη ούτε και άσχετη με το θέμα.

Οι εθνικοί αγώνες δεν είναι τυχαία ξεσπάσματα της στιγμής, αλλά η έκφραση των οραματισμών και των προσδοκιών του Έθνους. Σαν τέτοιοι έχουν τις ρίζες τους στη μακραίωνη ιστορία μας και η προετοιμασία τους συντελείται μέσα στα εργαστήρια των παραδόσεων και των ιδανικών της Φυλής.

Ακούστε, πάνω σ' αυτό, τη ζωντανή ομολογία του Διγενή, ο οποίος στα Απομνημονεύματά του γράφει:

«Ο Χριστιανισμός και ο Ελληνισμός ήσαν οι δύο πόλοι γύρω από τους οποίους περιστράφη ολόκληρος η παιδική και η εφηβική ζωή μου. Οι γονείς μου δεν έπαυσαν ποτέ να με διδάσκουν την Ελληνικήν αρετήν και την Χριστιανικήν ευσεβειαν και να γεμίζουν την ψυχήν μου με τας πλέον υψηλάς ηθικάς αξίας της Εθνικής μας Παραδόσεως».

Στην εισήγησή μου όμως αυτή αναφέρομαι στη συγκεκριμένη δεκαετία που καλύπτει τα χρόνια από το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι την έναρξη του απελευθερωτικού μας αγώνα.

Αν και χρονικά η περίοδος αυτή είναι μικρή, γεωπολιτικά σημαδεύεται από αλλαγές και συγκυρίες που έμελλαν να αποβούν καθοριστικές, αν όχι μοιραίες, σε ότι αφορά την έκβαση του απελευθερωτικού μας αγώνα.

Οι εξελίξεις αυτές είναι:

A. Στο διεθνές επίπεδο

1. Το ξύπνημα του εθνικισμού και της επιθυμίας των λαών για εθνική ανεξαρτησία και αυτοδιάθεση, που ακολούθησε τη νίκη εναντίον του φασισμού. Αυτό τελικά έφερε και τη διάλυση της πανίσχυρης Βρετανικής Αυτοκρατορίας.

2. Η έναρξη του ψυχρού πολέμου. Ο ψυχρός πόλεμος προδιέγραψε, κατά τη γνώμη μου, την τύχη της Κύπρου. Πιστεύω δε ότι ο ιστορικός του μέλλοντος θα μπορέσει να ισχυρισθεί ότι στα πολιτικά αδιέξοδα, στα οποία έχουμε οδηγηθεί, δε μας οδήγησε ο αγώνας, αλλά η αδυναμία μας να διαβάσουμε και να εξηγήσουμε σωστά τα πολιτικά μηνύματα της ψυχροπολεμικής εκείνης εποχής.

Στο σκηνικό του ψυχρού πολέμου η Κύπρος προσλαμβάνει μια τεράστια στρατηγική σημασία, μεγαλύτερη και από αυτή της Τουρκίας που είχε ταχθεί παρά το πλευρό των Ναζί.

Με το διώξιμο των Άγγλων από την Αίγυπτο, η πατρίδα μας γίνεται το αρχηγείο των αγγλο-αμερικανικών συμφερόντων στη Μέση Ανατολή, με το νευραλγικό ρόλο της προστασίας του νεοσύστατου κράτους του Ισραήλ, της εξασφάλισης της ροής των ενεργειακών πόρων προς τη Δύση και της εξουδετέρωσης της σοβιετικής διείσδυσης στην περιοχή.

B. Στο εσωτερικό

Οι εξελίξεις είναι εξίσου καθοριστικές. Εξάλλου αναφερόμαστε στα χρόνια που οι περισσότεροι αγωνιστές του 55-59 ένωσαν τις εμπειρίες της παιδικής ή της νεανικής τους ηλικίας.

Θα επιχειρήσω μια σύντομη αναδρομή στην κατάσταση που επικρατούσε την περίοδο εκείνη στην Κύπρο, ώστε να έχουμε μια πληρέστερη εικόνα των συνθηκών, μέσα στις οποίες διαμορφώθηκαν οι παιδικές και νεανικές εμπειρίες των αγωνιστών του 1955-59.

Το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου βρίσκει την Κύπρο καταρρακωμένη από τα ανελεύθερα μέτρα της Παλμεροκρατίας, που ακολούθησε τα Οκτωβριανά γεγονότα του 1931.

Οικονομικές Συνθήκες:

Οι οικονομικές συνθήκες της εποχής συνθέτουν την εικόνα υπανάπτυκτης χώρας με κύριο χαρακτηριστικό τον αγροτικό της χαρακτήρα με έντονες φεουδαρχικές δομές (80% του πληθυσμού είναι αγρότες, ενώ σήμερα οι αγρότες είναι γύρω στο 20%).

Από τις 100.000 αγροτικές οικογένειες το 42% είναι ακτήμονες, ενώ ένα άλλο περίπου 46% έχουν μικρούς και οικονομικά ασύμφορους κλήρους κάτω από 20 σκάλες, όπως μετρούσαν τότε τη γη.

Επίσημη βρετανική έκθεση, μετά το τέλος του πολέμου, αναφέρει ότι οι αγρότες στερούνταν ακόμη και τα πιο στοιχειώδη μέσα διαβίωσης. Η τοκογλυφία, ο μικρός γεωργικός κλήρος, οι εξευτελιστικές τιμές των γεωργικών προϊόντων και η πατροπαράδοτη γεωργική τεχνολογία είχαν οδηγήσει τον Κύπριο αγρότη σε απόγνωση.

Η οικονομική κατάσταση των εργατικών τάξεων ήταν εξίσου εξευτελιστική. Το «γέννημα ήλιου/δύμμαν ήλιου» ωράριο, το ημερομίσθιο του 1/2 σελινιού για τις γυναίκες και του 1 σελινιού για τους άνδρες ήταν το μέτρο της εποχής. Το σκληρό αυτό παρέχει πρόσφορο έδαφος για την εξάπλωση του κομμουνισμού που είχε ήδη οργανωθεί στην Κύπρο με την ίδρυση του Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου (ΚΚΚ) το 1926 στη Λεμεσό.

Έχει γραφτεί και υποστηριχτεί κατ' επανάληψη ότι συνθήκες οικονομικής εξαθλίωσης ευνοούν την εκδήλωση επαναστάσεων και ταξικών αγώνων. Στην Κύπρο έχουμε μια εξαίρεση που θα πρέπει να μελετηθεί και να αναλυθεί επιστημονικά. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο γεωργικό χαρακτήρα της κυπριακής κοινωνίας και στο ρόλο της Εκκλησίας.

Ο αιώνηστος Αρχιμανδρίτης Παύλος Βενέδικτος Εγγλεζάκης είναι ίσως ο πρώτος ερευνητής, ο οποίος γράφοντας για την Κυπριακή Εκκλησία της περιόδου 1878-1955 επεσήμανε ότι από το 1878 μέχρι το 1955 ο Χριστιανισμός στην Κύπρο δεν έχασε τους εργάτες, όπως έγινε σε άλλες χώρες, ενώ κράτησε τους αγρότες και τους αστούς.

«Η εκκλησία», συνεχίζει, *«παρέμεινε ο κύριος παράγοντας εσωτερικής πολιτισμικής επαφής μεταξύ των πόλεων και της υπαίθρου, του παρελθόντος και του*

παρόντος, του νησιού και του οικουμενικού Ελληνισμού. Συνέχισε να δίνει στο κύριο λαϊκό σύνολο της Κύπρου ένα ήθος, κάνοντάς το έτσι ένα Έθνος. Η πολιτιστική και κοινωνική διακονία της Εκκλησίας εξοβέλισαν από το χώρο της Κύπρου τη δυνατότητα κάθε είδους εθνοθησκευτικής αλλοίωσης ή κοινωνικής πόλωσης, εξασφαλίζοντας έτσι τη συνέχιση της παρουσίας αλλά και της ταυτότητας της Κύπρου».

Συστηματική προσπάθεια εκτροπής του εθνικού προσανατολισμού και αλλοίωσης της εθνικής ταυτότητας του λαού, στην περίοδο που εξετάζουμε, έγινε στην Κύπρο από τους κομμουνιστές. Τόσο νωρίς όσο το 1926, το εκφραστικό όργανο του ΚΚΚ «Νέος Άνθρωπος» υποστήριξε γραμμή αποξένωσης από τον εθνικό κορμό, προβάλλοντας τη γραμμή «αυτονομία-ανεξαρτησία».

Ο Ανδρέας Φάντης, στο βιβλίο του «Η Διασκεπτική: Η Πρώτη Χαμένη Ευκαιρία στο Κυπριακό», λέει ξεκάθαρα ότι το Κομμουνιστικό Κόμμα Κύπρου (ΚΚΚ) καθόρισε σαν στόχο του στο εθνικό θέμα την απελευθέρωση της Κύπρου από τον αγγλικό ζυγό, όχι όμως την Ένωσή του με την Ελλάδα στην οποία εναντιώθηκε σφοδρά, αλλά τη δημιουργία Ανεξάρτητης Εργατο-Αγροτικής Δημοκρατίας ενσωματωμένης στη Σοσιαλιστική Ομοσπονδία των Βαλκανικών χωρών.

Είναι καιρός να δούμε με το φακό της κριτικής ιστορικής ανάλυσης πόσο η πάγια αυτή θέση των Κυπρίων Κομμουνιστών επηρέασε τις πολιτικές επιλογές, έτσι που να φτάσουμε εδώ που φτάσαμε. Και εφόσον υπάρχει μια σημαντική μερίδα του λαού που επιρρίπτει την ευθύνη στους αγωνιστές του 1955-1959, είναι νομίζω φρόνιμο να αναλάβει την πρωτοβουλία αυτή το Συμβούλιο Ιστορικής Μνήμης του Αγώνα.

Μιλώ συγκεκριμένα για τους Κομμουνιστές και όχι για την Κυπριακή αριστερά, από σεβασμό προς όλους τους ανθρώπους αριστερών αποκλίσεων που συμπαραστάθηκαν στον αγώνα.

Η Εκκλησία

Με το θάνατο του Αρχιεπισκόπου Κυρίλλου του Γ' το 1933 και με τους Μητροπολίτες Νικόδημο Μυλωνά και Κυρηναίος Μακάριο στην εξορία, η Εκκλησία έμεινε με μόνο ιεράρχη τον Τοποτηρητή του Αρχιεπισκοπικού Θρόνου Μητροπολίτη Πάφου Λεόντιο, ο οποίος πολλές φορές σύρθηκε στα δικαστήρια για τις πατριωτικές του ομιλίες.

Για δεκατέσσερα χρόνια και σε εποχή μεγάλων πολιτικών και κοινωνικών αλλαγών, η Κυπριακή Εκκλησία έμεινε χωρίς προκαθήμενο. Η Ιερά Σύνοδος αποκαθίσταται με τις αρχιεπισκοπικές και επισκοπικές εκλογές του 1947/1948, οπότε και αναλαμβάνει αποφασιστικό εθναρχικό ρόλο.

Η Παιδεία

Η αποικιακή διακυβέρνηση, αφού είχε ήδη εξορίσει τη θρησκευτική ηγεσία του τόπου, εισάγει σειρά νόμων και μέτρων που σκοπό έχουν την υποδούλωση της Παιδείας στον Άγγλο Κυβερνήτη, την κατάρνηση της ελληνορθόδοξης παράδοσης και τον αφελληνισμό της Κυπριακής Νεολαίας. Χαρακτηριστικό γεγονός είναι ότι η απογραφή του 1946 παρουσιάζει ένα ποσοστό 43,9% του Κυπριακού

πληθυσμού ως αναλφάβητους.

Επειδή το θέμα Παιδεία είναι θεμελιώδους σημασίας στην προετοιμασία της Κυπριακής Νεολαίας, πρέπει να αναφέρουμε τουλάχιστο σε αδρές γραμμές τις ουσιαστικές διατάξεις των ανελεύθερων αυτών νόμων.

Ο αείμνηστος Κωνσταντίνος Σπυριδάκης τις αναλύει με λεπτομέρεια σε επιστολή του προς τον τότε Διευθυντή της Παιδείας Slait, που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Έθνος» στις 8.7.1955.

Το 1933 ο Κυβερνήτης συγκεντρώνει όλη την εξουσία για θέματα Δημοτικής Εκπαίδευσης και διορίζει ή παύει τους δασκάλους, καθορίζει το αναλυτικό πρόγραμμα, επιλέγει τα διδακτικά βιβλία.

Το 1935 περιορίζεται η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στα δημοτικά, ενώ εισάγεται η διδασκαλία της αγγλικής.

Καταργείται η Ιστορία, απαγορεύεται ο εθνικός Ύμνος, η ανάρτηση της ελληνικής σημαίας και η ανάρτηση εικόνων ηρώων. Απαγορεύονται τα ελληνικά εθνικά άσματα, απαγορεύονται οι εορτασμοί των ελληνικών εθνικών επετείων και αντ' αυτών εισάγεται ο εορτασμός της Ημέρας της Αυτοκρατορίας στις 24 Μαΐου και ο εορτασμός των γενεθλίων του Βρετανού Μονάρχη.

Κόμματα και Οργανώσεις

Εν τω μεταξύ, η τεράστια συμβολή της Ελλάδος στο συμμαχικό αγώνα ενάντια στο φασισμό, έφερε κάποια χαλάρωση των καταπιεστικών και ανελεύθερων νόμων και μέτρων της Παλμεροκρατίας. Έτσι ιδρύονται πολιτικά κόμματα και συντεχνίες και επιτρέπονται οι δημοτικές εκλογές. Οι δραστηριότητες των Κομμάτων και των Οργανώσεων έχουν άμεση σχέση με την προετοιμασία της Νεολαίας.

Πρώτο που εκμεταλλεύτηκε τις νέες συνθήκες ήταν το παράνομο Κομμουνιστικό Κόμμα Κύπρου (ΚΚΚ), το οποίο σε συνεργασία με γνωστούς εκπροσώπους της τότε αστικής τάξης, ίδρυσε το Ανορθωτικό Κόμμα του Εργαζομένου Λαού (ΑΚΕΛ), σε σύσκεψη που έγινε στη Σκαρίνου τον Απρίλιο του 1941. Με την πείρα και την υποστήριξη του Διεθνούς Κομμουνισμού, το ΑΚΕΛ αναπτύχθηκε γρήγορα.

Έθεσε υπό τον έλεγχό του το εργατικό κίνημα που τότε ήταν οργανωμένο στην Παγκύπρια Συντεχνιακή Επιτροπή. Επιστράτευσε τη Νεολαία με την ίδρυση της ΑΟΝ (Ανορθωτική Οργάνωση Νεολαίας). Οργάνωσε τις γυναίκες και έστησε έναν αξιοθαύμαστο κομματικό μηχανισμό σε βάση καθαρώς Σταλινική-Λενινιστική. Οι φωτογραφίες του «πατερούλη Στάλιν», όπως τον αποκαλούσαν τα μέλη της ΑΟΝ, στόλιζαν τα οικήματα των συντεχνιών και των «Μορφωτικών Συλλόγων» που το ΑΚΕΛ ίδρυσε ανά την Κύπρο. Μερικές υπάρχουν ακόμα μέχρι σήμερα! Στις δημοτικές εκλογές του 1943 οι υποψήφιοι του ΑΚΕΛ πέτυχαν σημαντικές νίκες.

Ένα χρόνο μετά την ίδρυση του ΑΚΕΛ, το Μάιο του 1942, ιδρύεται στην Αθηνών η Παναγροτική Ένωση Κύπρου, η γνωστή σαν ΠΕΚ. Στην ιδρυτική συνέλευση αντιπροσωπεύτηκαν 271 χωριά και κωμοπόλεις της Κύπρου και στο ανώτατο Συμβούλιο της οργάνωσης συμμετείχαν και Τούρκοι.

Την ΠΕΚ αγκάλιασε ολόκληρη η κυπριακή αγροτιά με τις Αγροτικές Τοπικές

Ενώσεις (ΑΤΕ-ΠΕΚ) που ιδρύθηκαν σχεδόν σε κάθε χωριό της Κύπρου.

Από την αρχή της ίδρυσής της πολεμήθηκε, όπως και η χριστιανική Κίνηση που θα δούμε πιο κάτω, με πάθος από τους Κομμουνιστές, γιατί θεωρήθηκε εμπόδιο στην εξάπλωση των μαρξιστικών λενινιστικών αρχών που είχαν ήδη διεισδύσει στην εργατική τάξη.

Ενώ η ΠΕΚ αγωνίζεται σθεναρά για τα αγροτικά δίκαια με επίκεντρο την τοκογλυφία, τις τιμές των γεωργικών προϊόντων και τη βελτίωση του γεωργικού κλήρου, διακηρύττει ότι ο αγροτικός κόσμος τότε μόνο θα ορθοποδήσει, όταν θα ενωθεί με την Ελλάδα. Σε αντίθεση με το ΑΚΕΛ και σε πλήρη ευθυγράμμιση με την εθνική γραμμή της Εθναρχίας, η ΠΕΚ βάζει την εθνική αποκατάσταση υπεράνω των στενών υλικών συμφερόντων. Πολλές φορές ακούγεται σε αγροτικές γιορτές να απαγγέλλεται:

*Θεέ μου τζι αξίωσας
στην μάναν μας να πάμεν
τζε τρώμεν πέτρες των βουνών
αν δεν έσει να φάμεν.*

Το αίτημα της ΠΕΚ για παραχώρηση εκκλησιαστικής γης σε ακτήμονες γεωργούς την έφερε πολλάκις σε αντιπαράθεση με την Εκκλησία, αν και η ενότητα και η συνεργασία πάνω στο εθνικό θέμα ουδέποτε διεσαλεύθησαν.

Μαχητικότερη έγινε η ΠΕΚ, όταν Γενικός Γραμματέας εξελέγη ο Σωκράτης Λοιζίδης το 1949. Η απέλασή του από τους Άγγλους με πρόσχημα την ομιλία που έκαμε στην Κυθραία για το δημοψήφισμα στις 15.1.50, έφερε στη θέση του Γενικού Γραμματέα έναν άλλο πρόμαχο των Ελληνο-Χριστιανικών Ιδεωδών και της Ενώσεως, τον Στέφανο Πρωτοπαπά.

Η «Φωνή των Αγροτών», το εκφραστικό όργανο της ΠΕΚ, συνέβαλε πολύ στη διαφώτιση του αγροτικού κόσμου και στην τόνωση του εθνικού φρονήματος, όπως και η διοργάνωση εκδρομών στην Ελλάδα.

Σε μια τέτοια εκδρομή το 1950 με 50 πέκκους (όπως απεκαλούντο τα μέλη της ΠΕΚ), σε συνάντηση που έγινε στο σπίτι του πολιτικού εξόριστου Σάββα Λοιζίδη, τόσο είχε κορυφωθεί ο εθνικός ενθουσιασμός που συζητήθηκε και η πιθανότητα ανάληψης ένοπλης δράσης εναντίον των Άγγλων.

Το 1943, ο Δήμαρχος Λευκωσίας Θεμιστοκλής Δέρβης ιδρύει το Κυπριακό Εθνικό Κόμμα (ΚΕΚ), ενώ η σαφής κομμουνιστική τοποθέτηση της Παγκύπριας Συντεχνιακής Επιτροπής προκαλεί τη διάσπασή της σε ΠΕΟ, που παρέμεινε σαν εξάρτημα του ΑΚΕΛ, και τη Συνομοσπονδία Εργατών Κύπρου, την ΣΕΚ, με πρωτεργάτη τον αείμνηστο Λεμεσιανό δικηγόρο Χριστόδουλο Μιχαηλίδη.

Άλλες σημαντικές οργανώσεις και κόμματα της δεκαετίας του 40 ήταν η Παγκύπρια Σοσιαλιστική Πρωτοπορία του δημάρχου Πάφου Χριστόδουλου Γαλατόπουλου, το Σοσιαλιστικό Κόμμα του γιατρού Χριστιανού Ρωσσιδή στη Λεμεσό και η μικρής ζωής Προοδευτική Κίνηση της Λεμεσού, μια ομάδα κυρίως από μέλη της Μασωνικής Στοάς και μεγαλοαστούς που έπαιξαν κάποιο πολιτικό ρόλο με τη συμμετοχή τους στη Διασκεπτική, ενάντια στην πολιτική της Εθναρχίας.

Αξιόλογες επίσης οργανώσεις της περιόδου, που είχαν μέλη τους νέους,

ήταν και οι Αθλητικοί Σύλλογοι σε όλες τις πόλεις.

Αναφέρω τον Γ.Σ.Π., του οποίου μέλη υπήρξαν οι ήρωες Μιχαλάκης Καραολής και Παντελής Κατελάρης. Μέλη της Ανόρθωσης Αμμοχώστου υπήρξαν ο Γρηγόρης Αυξεντίου και ο Κυριάκος Μάτσης. Σημαντική ήταν η δράση και των Γυμναστικών Συλλόγων όλων των Κυπριακών πόλεων στη διοργάνωση αγώνων και εορταστικών εκδηλώσεων με συμμετοχή νέων, που ενθουσίαζαν και εμπύχωναν το λαό.

Πολλοί ήταν επίσης και οι Σύλλογοι Κυριών. Αναφέρω το Λύκειο Ελληνίδων Αμμοχώστου και τους Συνδέσμους Κυριών που υπήρχαν σ' όλες τις πόλεις.

Άλλοι Σύλλογοι νέων με αξιόλογη εθνική δράση ήταν οι Σύλλογοι Αποφοίτων που είχαν οργανωθεί σε μία Παγκύπρια ένωση, την ΕΣΕΑΚ, όπως και η Φιλαγροτική Ένωση Νέων με έδρα τη Λεμεσό.

Όταν πια μετά το Δημοψήφισμα του 50 φάνηκε καθαρά ότι η Βρετανία ήταν ανένδοτη στην άρνησή της να αναγνωρίσει το δικαίωμα αυτοδιάθεσης στην Κύπρο, άρχισε και ο σοβαρότερος προβληματισμός όσον αφορά την οργάνωση ενόπλου αγώνα. Με σκοπό την οργάνωση και στράτευση της νεολαίας με οργανωμένο τρόπο πάνω σε βάση εθνική με στόχο την Ένωση, ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος εξήγγειλε, σε σύσκεψη παραγόντων στην Αρχιεπισκοπή στις 18 Ιανουαρίου 1951, την ίδρυση της Παγκυπρίου Εθνικής Οργανώσεως Νεολαίας ΠΕΟΝ.

Η ΠΕΟΝ ήταν κάτω από τον άμεσο έλεγχο και την εποπτεία του Αρχιεπισκόπου, πράγμα που κατοχυρώνετο με το άρθρο 12 του καταστατικού. Το άρθρο προέβλεπε ότι ο Γενικός Γραμματέας της ΠΕΟΝ διοριζόταν από τον Αρχιεπίσκοπο. Σαν τέτοιος διορίστηκε ο Σταύρος Ποσκώτης. Μεταξύ των στελεχών της ΠΕΟΝ ήταν και οι ήρωες Μάρκος Δράκος και Χαράλαμπος Μούσκος.

Σ' ένα βαθμό η ΠΕΟΝ ήταν μια απάντηση στην Ανορθωτική Οργάνωση Νεολαίας (ΑΟΝ) που ήταν όργανο του ΑΚΕΛ με σαφείς σταλινικούς-λενινιστικούς στόχους και προσανατολισμούς.

Στα μέσα του 1952 η ΠΕΟΝ αριθμούσε περί τις 3000 μέλη. Στην αρχή της εμφάνισής της η ΠΕΟΝ οργάνωνε κυρίως ομιλίες και διαλέξεις και συνεργαζόταν με την ΟΧΕΝ. Αργότερα το 1953/54 η ΠΕΟΝ ανέλαβε πιο έντονο και αποφασιστικό ενωτικό αγώνα με την αναγραφή ενωτικών συνθημάτων, την οργάνωση διαδηλώσεων και με τη δημιουργία μυστικής οργάνωσης με την ονομασία «Αντίσταση». Από την ΟΧΕΝ, στην οποία αναφέρομαι πιο κάτω, και την ΠΕΟΝ επανδρώθηκαν οι πρώτοι πυρήνες της ΕΟΚΑ.

Προετοιμασία

Ας στραφούμε τέλος στην «προετοιμασία της Κυπριακής Νεολαίας» που είναι και το αντικείμενο της εισήγησης.

Εφόσον αναφερόμαστε σε ένοπλο αγώνα, είναι φυσικό να υποθέσουμε ότι η προετοιμασία συνίσταται σε εκπαίδευση στη χρήση όπλων και πυρομαχικών και στην οργάνωση και εκτέλεση αντάρτικων επιχειρήσεων.

Όμως η γενιά, που δημιούργησε την εποποιΐα του 55-59, δεν ήταν γενιά που σπούδασε την τεχνική του ανταρτοπόλεμου.

«Ουδείς των ανδρών οι οποίοι επελέγησαν», γράφει ο Αρχηγός Διγενής,

«εγνώριζε την χρήση των όπλων και των εκρηκτικών υλών. Πάντες όμως ενεπνέοντο υπό ενθουσιασμού και κατείχοντο υπό του πόθου της απολυτρώσεως της πατρίδος των από την δουλείαν. Τούτο απετέλει δι' εμέ το ύψιστον πλεονέκτημα. Με τοιούτον έμψυχον υλικόν θα ήτο δυνατόν να επιχειρήση τις οϊανδήποτε τολμηράν πράξιν».

Στην τεχνοκρατική κοινωνία που ζούμε η διαπίστωση ότι η προετοιμασία της νεολαίας συνίσταται κυρίως στη χάλκευση χαρακτήρων φαίνεται παράλογη ή και εκτός πραγματικότητας.

Η δημιουργία συγκροτημένων ανθρώπων με πνευματικά θεμέλια, αρχές και ιδανικά ήταν η βασικότερη προετοιμασία αλλά και η μεγαλύτερη προσφορά στον αγώνα που θα ακολουθούσε.

«Θέλει αρετήν και τόλμην η ελευθερία», λέει ο Κάλβος, ενώ ο Αδαμάντιος Κοραΐς γράφει: «Ματαιώς καυχάται ότι έχει ελευθερίαν όστις δεν έχει αρετήν». Μερικούς αιώνες πριν, οι Πέρσες κατάπληκτοι ανεφώνησαν:

«Παπαί Μαρδόνιε, κοίους επ' άνδρας ήγαγες μαχομένους ημάς οι ου περι χρημάτων τον αγώνα ποιούνται, αλλά περί αρετής!».

Εξάλλου, ο Απόστολος Παύλος μας το λέει ξεκάθαρα στη Β' προς Κορινθίους επιστολή του: «Ού το πνεύμα Κυρίου εκεί ελευθερία». (Β' Κορ. Γ' 17).

Αναμφισβήτητα τον πλέον καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία τέτοιων ανθρώπων διαδραμάτισε η χριστιανική κατηχητική κίνηση και η προέκτασή της, οι Ορθόδοξες Χριστιανικές Ενώσεις Νέων και Νεανίδων (ΟΧΕΝ).

«Πρέπει να βιαστούμε να φτιάξουμε ανθρώπους», ήταν ο οραματισμός των δύο στυλοβατών της Χριστιανικής Κίνησης της Κύπρου: Του π. Σολομώντα Παναγίδη στη Λεμεσό και του π. Σταύρου Παπαγαθαγγέλου στη Λευκωσία.

Η Κατηχητική Κίνηση στην Κύπρο ξεκίνησε σε χρόνια που η Εκκλησία παρέμενε ακέφαλη, παρουσιάζει δε το ενδιαφέρον στοιχείο ότι ξεκίνησε «εκ των κάτω», δηλαδή με ιδιωτική πρωτοβουλία και τα πρώτα χρόνια αντικρύστηκε με καχυποψία όχι μόνο από την αποικιοκρατική Κυβέρνηση, αλλά και από την Εκκλησία. Η πρώτη συστηματική προσπάθεια χριστιανικής διαπαιδαγώγησης των νέων ήταν η ίδρυση του πρώτου κατηχητικού σχολείου στην ενορία της Αγίας Τριάδας στη Λεμεσό. Για την κατηχητική κίνηση γράφει ο Βενέδικτος Εγγλεζάκης.

«Παράδειγμα διακεκριμένου έγγαμου κληρικού της εποχής ήταν ο Οικονόμος της Λεμεσού Σολομών Παναγίδης, που η δράση του εκτείνεται από το 1933 μέχρι το 1953. Παιδαγωγός εξάιρετος, ιδρυτής του πρώτου κατηχητικού σχολείου της Κύπρου, στην ενορία Αγίας Τριάδας Λεμεσού το 1933.

Το 1937 εισήγαγε στην Κύπρο το θεσμό των χριστιανικών κατασκηνώσεων με πρώτη εκείνη του Αϊ-Γιάννη του Αγρού, ενώ το 1939 θεμελίωσε την πρώτη επίσης Χριστιανική Οργάνωση Νέων στην Κύπρο, την ΟΧΕΝ Λεμεσού. Φλογερός ιεροκήρυκας, ξομολόγος, καθηγητής στο Γυμνάσιο υποστήριξε επίσης το θέατρο, το συνεργατισμό και τη γεωπονία. Παλιός κατηχούμενος του μαρξισμού στην Ελλάδα, προσπάθησε να εμπνεύσει ένα κίνημα χριστιανικού σοσιαλισμού. Οργάνωσε τη φιλανθρωπία με νέες μεθόδους και ίδρυσε, παρά τις αντιδράσεις της Στοάς και του κομμουνισμού, Νυκτερινή Σχολή για τα εργαζόμενα παιδιά της

Λεμεσού, στην οποία διδάσκονταν τα ελληνικά, η αριθμητική, η ιστορία, τα θρησκευτικά και τα αγγλικά, πράγμα παράτολμο τότε».

Μετά την ίδρυση των Κατηχητικών Σχολείων, ο Σολ. Παναγίδης προβληματίζεται με ποιο τρόπο θα κρατηθούν στα χριστιανικά ιδεώδη οι τελειόφοιτοι, όταν θα ρίχνονταν στην κοινωνία και πώς θα τους εδίδετο η ευκαιρία να εργαστούν εμπράκτως υπέρ των χριστιανικών ιδεωδών. Για το σκοπό αυτό επίστευε, όπως σημειώνει ο ίδιος στο ημερολόγιό του, ότι έπρεπε να υπάρξει ένα κέντρο, να δοθούν ασχολίες πνευματικές στη νεολαία, να δοθεί πνευματικό περιεχόμενο στη ζωή τους. Έτσι τον Οκτώβριο του 1939 ιδρύεται στη Λεμεσό η Ορθόδοξος Χριστιανική Ένωσις Νέων.

«Ιδρύσαμε την ΟΧΕΝ», λέει ο ίδιος, «ως πυρήνα αναγεννήσεως της πόλεώς μας, του νησιού μας, αναγεννήσεως πνευματικής, ηθικής, οικονομικής ακόμη, επί των γραμμών της ηθικής του Ευαγγελίου».

Η ΟΧΕΝ ανέπτυξε ευρύτατη πνευματική, αθλητική και πολιτιστική δράση στη Λεμεσό και τράβηξε ένα σημαντικό μέρος της Λεμεσιανής Νεολαίας. Στο τέλος του πολέμου, το 1945, η ΟΧΕΝ αριθμούσε 241 μέλη, ένας αριθμός πολύ σημαντικός για τα δεδομένα της τότε εποχής.

Η πλούσια πνευματική δράση και το γεγονός ότι η Νυκτερινή Σχολή της ΟΧΕΝ είχε τραβήξει πολλούς εργαζόμενους νέους έξω από τις κομμουνιστικές οργανώσεις, προκάλεσε τον έντονο πόλεμο μέχρι που απειλήθηκε και η ζωή του, σε σημείο που στελέχη της ΟΧΕΝ για μεγάλο διάστημα αγρυπνούσαν έξω από το σπίτι του, για να ματαιώσουν τυχόν πραγματοποίηση των απειλών αυτών.

Πρέπει, χάριν της αληθείας, να αναφέρω ότι ένας από τους σθεναρότερους πολέμιους του έργου του Σολ. Παναγίδη ήταν ο τότε δήμαρχος Λεμεσού Πλουτής Σέρβας. Όταν διωγμένος από το ΑΚΕΛ ζούσε το 1963 στην Αθήνα και πληροφορήθηκε το θάνατο του Σολ. Παναγίδη, σε επιστολή του προς την οικογένειά του, έγραψε ένα εγκώμιο για την προσφορά του στον τόπο, εκφράζοντας ταυτόχρονα το μεγάλο του θαυμασμό και την εκτίμησή του για εκείνον και το έργο του.

Εν τω μεταξύ στις αρχές του 1940, παρουσιάζεται στη Λευκωσία ο Ορθόδοξος Στρατός Σωτηρίας, μια οργάνωση στην αρχή μυστική που ξεκίνησε από τον επίσης έγγαμο κληρικό π. Σταύρο Παπαγαθαγγέλου, ο οποίος και έμελλε να γίνει ο μεγάλος στρατολόγος της ΕΟΚΑ.

«Στόχος μας», γράφει ο ίδιος, «ήταν να δημιουργήσουμε ανθρώπους πιστούς με γερά πνευματικά θεμέλια, για να μπου προετοιμασμένοι στον αγώνα».

Με τη βοήθεια θεολόγων ιεροκηρύκων από την Ελλάδα, της Χριστιανικής Αδελφότητα ΖΩΗ, που υπηρετούσαν στη Μητροπολιτική περιφέρεια της Κερύνειας, ιδρύθηκαν σε πολλά χωριά Θρησκευτικοί σύλλογοι, στους οποίους τελικά δόθηκε η ονομασία ΘΟΙ (Θρησκευτικό Ορθόδοξο Ίδρυμα). Η ιδέα των ΘΟΙ σύντομα ξαπλώθηκε και στις άλλες επαρχίες και τον Ιούνιο του 1943 15 θρησκευτικά ιδρύματα από όλη την Κύπρο συνέπτυξαν την Παγκύπρια Οργάνωση Θρησκευτικών Ορθοδόξων Ίδρυμάτων, γνωστή ως ΠΟΘΟΙ, με επίσημο εκφραστικό όργανο το δεκαπενθήμερο περιοδικό «Χριστιανική Αναγέννησις». Η διαφωτιστική δραστηριότητα της Χριστιανικής Αναγέννησης συνίστατο: Στην πνευματική διαπαιδαγώγηση και καθοδήγηση, στην τόνωση του Εθνικού αντιποικιακού

φρονήματος και στην καταπολέμηση του κομμουνισμού.

Το 1946 είναι μια σημαντική χρονιά στην ιστορία του Χριστιανικού κινήματος του νησιού μας και μεγάλης σημασίας για την κατοπινή δράση της νεολαίας στον αγώνα. Στις 20 Οκτωβρίου, σε μεγάλη Παγκύπρια συγκέντρωση, στην οποία επεκράτησε ενθουσιασμός και θρησκευτικός παλμός, στη Μακεδονίτισσα, πραγματοποιήθηκε η ίδρυση της ΟΧΕΝ Νέων και Νεανίδων Κύπρου, της Οργάνωσης που στελέχωσε σε μεγάλο βαθμό την ΕΟΚΑ και που μέλη της βρίσκονται θαμμένα στα φυλακισμένα μνήματα ή πότισαν με το αίμα τους τις βουνοκορφές του Πενταδακτύλου, του Μαχαιρά, του Αχυρώνα του Λιοπετρίου, των κορυφών της Μαδαρής. Τα περισσότερα μέλη της ανταρτικής ομάδας του Διγενή ήταν στελέχη της ΟΧΕΝ.

Ανάμεσα στα σωματεία της Χριστιανικής Κίνησης ήταν και οι Φιλόπτωχοι Αδελφότητες, στις οποίες ανήκαν εκατοντάδες κυρίες και δεσποινίδες. Η Τομεάρχης Λάρνακος Ελενίτσα Σεραφείμ-Λοΐζου, η ίδια δραστήριο στέλεχος της ΟΧΕΝ, γράφει πως σε συνάντησή της με τον Κιτίου τότε Μακάριο, της αποκάλυψε πως πραγματικός σκοπός της Φιλοπτώχου ήταν να οργανώσει τις γυναίκες της Κύπρου έτσι που να είναι έτοιμες να αναλάβουν ενεργό δράση, όταν θα έφτανε η στιγμή του αγώνα.

Μέσα προπαρασκευής και δραστηριότητες

Βασική προϋπόθεση των μελών της ΟΧΕΝ ήταν η συμμετοχή στη μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας. Τα μέλη εξομολογούντο και κοινωνούσαν τακτικά. Στις εβδομαδιαίες συγκεντρώσεις γινόταν μελέτη της Αγίας Γραφής και συζητήσεις θεμάτων και προβλημάτων πάντοτε από τη χριστιανική σκοπιά.

Παραθέτω σειρά εκδηλώσεων, μέσα από τις οποίες ο νεανικός παλμός έβρισκε την έκφρασή του και συνέβαλλε στην εδραίωση του εθνικού φρονήματος και στην καλλιέργεια πνεύματος αλληλεγγύης.

Εξορμήσεις στην ύπαιθρο. Τέτοιες εγίνοντο συχνά. Συνοδεύονταν με κοινό εκκλησιασμό στην κοινότητα, με κήρυγμα στην εκκλησία ή ομιλία στο καφενείο, με τραγούδια και εμβατήρια που σκορπούσαν ενθουσιασμό. Μερικές εξορμήσεις είχαν συγκεκριμένο σκοπό, όπως τη διάδοση της Χριστιανικής Διακήρυξης Ελλήνων Επιστημόνων ή τη διαφώτιση του λαού για το Παιδομάζωμα ή την κινητοποίηση για συμμετοχή σε συλλαλητήρια και άλλες εκδηλώσεις.

Κατασκηνώσεις και εκδρομές. Τα μέλη δένονταν περισσότερο μεταξύ τους και το πνεύμα αδελφότητας εδραιώνετο περισσότερο. Πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι σε μια εποχή που δεν υπήρχαν μέσα μαζικής επικοινωνίας, οι εκδρομές, τα συνέδρια και οι κατασκηνώσεις έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία ενός οργανωμένου συμπαγούς παγκύπριου κινήματος, που έγινε ύστερα το θεμέλιο πάνω στο οποίο ο Διγενής έκτισε την ΕΟΚΑ.

Η διοργάνωση Φιλανθρωπικών Αγορών και οι επισκέψεις σε νοσοκομεία, μεταξύ των οποίων κάθε χρόνο στο Σανατόριο της Κυπερούντας.

Η διδασκαλία και το ανέβασμα θεατρικών έργων με θρησκευτικό ή εθνικό περιεχόμενο.

Η συμμετοχή σε εθνικούς εορτασμούς και σε παρελάσεις με λάβαρα και ελλη-

νικές σημαίες.

Η οργάνωση εθνικών εράνων και εκδηλώσεων για τους πρόσφυγες που ήλθαν από την Ελλάδα τον καιρό της κατοχής.

Και όταν πια άρχισε να φουντώνει το αντιποικιακό αίσθημα, η αναγραφή συνθημάτων και η συμμετοχή σε διαδηλώσεις και συλλαλητήρια, όπως αυτό της 3ης Οκτωβρίου του 1948 και του ιστορικού συλλαλητηρίου της 22ας Αυγούστου 1954 στη Φανερωμένη, η επιτυχία του οποίου οφείλεται κυρίως στην κινητοποίηση των ΟΧΕΝ και των άλλων θρησκευτικών ιδρυμάτων.

Σημαντική ήταν η προσφορά της νεολαίας στη διεξαγωγή του Δημοψηφίσματος της 15ης Ιανουαρίου 1950. Ο ρόλος της χριστιανικής κίνησης και η προσφορά της σε αίμα προκαλούν πραγματική συγκίνηση σε κάθε αντικειμενικό ερευνητή.

Ο Διγενής κατέβηκε για δεύτερη φορά στην Κύπρο τον Οκτώβριο του 1952 (η πρώτη του επίσκεψη ήταν τον Ιούλιο του 1951). Σκοπός του ήταν η προπαρασκευή της εκδήλωσης του ένοπλου αγώνα και το σχέδιό του περιελάμβανε τη στρατολόγηση μελών και τη δημιουργία μικρών πυρήνων κρούσεως. Στην προσπάθειά του αυτή αναγνωρίζει τη μεγάλη προσφορά της ΟΧΕΝ και της ΠΕΟΝ.

Όταν, ύστερα από μια περιοδεία του στη Λεμεσό, την Αμμόχωστο, Λάρνακα και Πάφο, γύρισε στη Λευκωσία, ζήτησε να πληροφορηθεί από το στρατολόγο της ΕΟΚΑ π. Σταύρο Παπαγαθαγγέλου πόσα μέλη είχε στρατολογήσει στην Οργάνωση. «Δώδεκα», του απαντά ο π. Σταύρος.

Οργισμένος και με το αυστηρό ύφος του Αρχηγού, του οποίου πολλοί σ' αυτή την αίθουσα έχετε πείρα, ο Στρατηγός απάντησε:

«Δώδεκα!, δεν ήλθα εδώ για να κάμω ΟΧΕΝ, ήλθα να κάμω επανάσταση. Εγώ στρατολόγησα 70».

Ύστερα όμως, στα Απομνημονεύματά του, ομολογεί ότι, αν δεν υπήρχαν οι νέοι της ΟΧΕΝ, ο αγώνας θα τελείωνε από τον πρώτο μήνα.

Το μεγάλο επίτευγμα της προετοιμασιακής αυτής διαδικασίας, που προσπαθήσαμε να σκιαγραφήσουμε περιληπτικά, μπορούμε να πούμε πως ήταν η θεμελίωση της προσωπικής ταυτότητας της Κυπριακής Νεολαίας.

Πολλοί νέοι διερωτώνται: Ποια είναι τα θεμέλια της ύπαρξής μου, από πού έρχομαι, πού πηγαίνω. Πάσχουν από ασάφεια ή από σύγχυση στο να συλλάβουν την εικόνα του εαυτού τους.

Η Ελληνο-ορθόδοξη παράδοση θεμελιώνει την προσωπική ταυτότητα και παρέχει μια διαχρονική σύνδεση του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος. Δημιουργεί μια εμπειρία μετοχής, οδηγεί στο συναίσθημα ότι ο νέος δεν είναι ξεκάρφωτος, αλλά ότι είναι μέρος της μεγάλης οικογένειας του Θεού και συνεχιστής των ηθικών επιταγών της Χριστιανικής διδασκαλίας και των ανθρωπιστικών ιδεωδών της κλασσικής Ελλάδας.

Η δράση και η προσφορά των Κυπρίων Φοιτητών στον αγώνα της Κύπρου κατά την περίοδο 1948 - 1959

Θάσος Σοφοκλέους

Η εισήγησή μου θα καλύψει τη δράση και την προσφορά των Κυπρίων φοιτητών στην Ελλάδα και ιδιαίτερα στην Αθήνα, όπου τότε λειτουργούσαν και τα πιο πολλά ανώτατα εκπαιδευτήρια.

Θα χωρίσω το θέμα μου σε δύο περιόδους:

A. Την προεπαναστατική περίοδο, που ξεκινά από το 1948 και τελειώνει το 1955, με την έναρξη του απελευθερωτικού μας αγώνα.

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από δύο μορφές δράσης: (α) Τις ειρηνικές διαδικασίες και την ειρηνική μορφή του αγώνα και (β) τη μυστική προετοιμασία για ένοπλη δράση στην Κύπρο.

B. Την επαναστατική περίοδο που ξεκινά από το 1955 και τελειώνει το 1960 με τις συμφωνίες Ζυρίχης.

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται (α) από τις ειρηνικές εκδηλώσεις στην Ελλάδα και (β) από τη συμμετοχή φοιτητών στον ένοπλο αγώνα.

Προεπαναστατική περίοδος

Οι φοιτητές και γενικότερα οι νέοι είναι, ανά τους αιώνες, η βάση των επαναστατικών κινημάτων και οι πρωτοστάτες των αγώνων των λαών για ελευθερία και δικαιοσύνη.

Στον Ελλαδικό χώρο οι φοιτητές πάντοτε διεδραμάτισαν πρωτεύοντα ρόλο και πολλοί θυσίασαν ακόμα και τη ζωή τους στους βωμούς των υπέρ ελευθερίας αγώνων του Έθνους.

Το 1948, μετά το δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο και μετά τον εμφύλιο πόλεμο στην Ελλάδα, οι Κύπριοι φοιτητές στην Αθήνα επανήβραν το ρυθμό τους και επαναδραστηριοποιήθηκαν. Ήταν τότε που ολόκληρος ο Κυπριακός Ελληνισμός δυναμικά και επιτακτικά διεκδικούσε από τους Άγγλους να του αναγνωρίσουν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης και να αποδώσουν δικαιοσύνη παραχωρώντας την Κύπρο στην Ελλάδα. Στο πλαίσιο αυτό οι Κύπριοι φοιτητές των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της Αθήνας αναδιοργανώθηκαν και έκαμαν την Εθνική Φοιτητική Ένωση Κυπρίων (Ε.Φ.Ε.Κ.). Αναφέρω μερικά από τα ιδρυτικά μέλη της: Φειδίας Δούκαρης - Γεωργιάδης, Χριστόφορος Χριστοφίδης, Ανδρέας Βαρνάβας, Γιάννης Βαρνάβας, Χρίστος Καττάμης, Μάκης Ευθυμίου, Ευστάθιος Χριστοδουλίδης, Κώστας Σκαρπάρης, Αρτέμης Χατζηπαναγής, Αμερίκος Αργυρίου, Τάκης Ευδόκας.

Παραθέτω από το καταστατικό της Οργάνωσης το Άρθρο 2 που αναφέρεται στο σκοπό της ίδρυσής της και είναι χαρακτηριστικό:

Άρθρο 2ο: «Σκοπός της οργάνωσης είναι η αδιάλλακτη επιδίωξη της Ένωσης της Κύπρου με τη μητέρα Ελλάδα».

Το πνεύμα που επικρατεί την εποχή αυτή είναι διαφορετικό από εκείνο των

προηγούμενων. Ο αγώνας του λαού μας ολοένα και γίνεται πιο δυναμικός. Ο λαός διαγράφει μια καινούργια πορεία. Με πείσμα διεκδικεί το δικό του. Παρόλον ότι οι Άγγλοι τηρούν αρνητική στάση και προσπαθούν να ξεγελάσουν τους Κυπρίους με την προσφορά αυτοκυβέρνησης και ψευδοσυνταγματικών ελευθεριών, οι ελπίδες του λαού για δικαίωση είναι αναπτερωμένες. Φαίνεται ότι τούτο οφείλεται στο γεγονός ότι, μετά τον Παγκόσμιο πόλεμο και την ήττα του φασισμού, οι λαοί πίστεψαν στις διακηρύξεις και στις υποσχέσεις των μεγάλων.

Παράλληλα με την Ε.Φ.Ε.Κ., στην Ελλάδα οι φοιτητές μας έκαμαν και άλλες οργανώσεις ή συμμετείχαν σε ήδη υπάρχουσες φοιτητικές οργανώσεις. Οι οργανώσεις αυτές ήταν βασικά πνευματικού-θρησκευτικού προσανατολισμού. Και είχαν στόχο την ψυχική καλλιέργεια των νέων, την τόνωση του εθνικο-θρησκευτικού φρονήματος, την αγάπη προς την Πατρίδα και την πίστη προς το Θεό με ευρύ κοινωνικό και φιλανθρωπικό έργο.

Αναφέρω χαρακτηριστικά τον Όμιλο Κυπριακού Εθνικού Πνευματικού Αγώνα (Ο.Κ.Ε.Π.Α.) με επικεφαλής τους δημοσιογράφους και συγγραφείς Μελή Νικολαΐδη και Δημοσθένη Χριστοφίδη και Πρόεδρο τον Τάκη Ευδόκα, φοιτητή τότε της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, και συνεργάτες, τους Σταύρο Σταυράκη φοιτητή Φυσιγνωστικής, Παντελή Χριστοφίδη Οδοντιατρικής, Ρένο Κυριακίδη Φυσιγνωστικής, Πέτρο Στυλιανού Φιλοσοφικής, Θεοχάρη Σχίζα Θεολογικής, Ανδρέα Λαμπριανίδη, Φρίξο Δημητριάδη, Γιαννάκη Παπαδόπουλο, Παύλο Χατζημάρκου Φιλοσοφικής, Θεόφιλο Κάκουλλο Μαθηματικής, Μιχάλη Λουλουπή, Μιχάλη Παπανδρέου Ιατρικής, Φειδία Δούκαρη, Μόδεστο Πετρίδη Νομικής, Θεράποντα Στράτο και άλλους. Ο Ο.Κ.Ε.Π.Α. ουσιαστικά ήταν ένα παρακλάδι του Ελληνικού Φωτός. Μιας ευρύτερης οργάνωσης που στελέχωναν άτομα της πνευματικής Κοινωνίας, καθηγητές Πανεπιστημίου, ιατροί (Τσιριντάνης, Ράμος). Αναφέρω επίσης τη Χριστιανική Φοιτητική Ένωση Νέων, στην οποία ήταν ενταγμένοι πολλοί Κύπριοι φοιτητές. Οι οργανώσεις αυτές καλλιεργούσαν και έπλαθαν το χαρακτήρα και το φρόνημα των φοιτητών. Αναφέρω ακόμα τη θρησκευτική οργάνωση «Ζωή», στην οποία μετείχαν πολλοί Κύπριοι φοιτητές με επικεφαλής τον Μ. Μαραθεύτη.

Το πνεύμα της εποχής και ο αγώνας του Κυπριακού λαού είχε την αφετηρία του στην Κύπρο με επικεφαλής την Εθναρχούσα Εκκλησία.

Τα γεγονότα εξελίσσονται με πολύ γρήγορους ρυθμούς. Η Εκκλησία της Κύπρου αναπτύσσει μια ξεχωριστή δραστηριότητα και ασκεί πίεση στο αποικιακό καθεστώς της Κύπρου για διεξαγωγή δημοψηφίσματος, ώστε ο Κυπριακός λαός να επιλέξει και να αποφασίσει για το μέλλον του. Οι Άγγλοι δυστυχώς αρνούνται να αναλάβουν τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος. Γι' αυτό η Εθναρχούσα Εκκλησία στις 15.1.1950, κατά τρόπο πανηγυρικό, διεξάγει το Δημοψήφισμα και ο λαός ψηφίζει με ποσοστό 97% Ένωση με τη μητέρα Ελλάδα.

Το Δημοψήφισμα σηματοδοτεί όλο το πνεύμα του αγώνα μετά το δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Οι Κύπριοι φοιτητές ανέλαβαν τότε πρωτοβουλία και ανέπτυξαν αξιοσημείωτη δραστηριότητα με στόχο τη διαφώτιση για το νόημα του Δημοψηφίσματος.

Στην Αθήνα οι Κύπριοι φοιτητές και όλοι οι Κύπριοι πολίτες των Αθηνών υπέγραψαν υπέρ της Ενώσεως.

Στις 19 Ιανουαρίου 1950 στο εκκλησάκι του Αγίου Σπυρίδωνος κοντά στη Μητρόπολη, όλοι οι Κύπριοι υπέγραψαν: Αξιούμεν την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Παραθέτω σχετικό τηλεγράφημα του Δ. Α. Χριστοφίδη προς το «Έθνος» της Λευκωσίας: «Την προσεχή Τετάρτην (αύριον) αποστέλλονται αεροπορικώς εις την Ι. Αρχιεπισκοπήν Κύπρου αι δέλτοι του δημοψηφίσματος εφ' ων υπερχίλιοι ενταύθα Κύπριοι έθεσαν τας υπογραφάς των χθες υπέρ της ενώσεως της Κύπρου με την Μητέρα Ελλάδα. Το εν Αθήναις δημοψήφισμα των Κυπρίων εσημείωσεν, ως εξ άλλου ανεμένετο, καταπληκτικήν επιτυχίαν.

Ο σημερινός απογευματινός τύπος ασχολείται διά θερμών εκφράσεων με την χθεσινήν εν Αθήναις ενωτικήν εκδήλωσιν, δημοσιεύων εικόνας, περιγραφάς και σχόλια. Το «Έθνος» δημοσιεύει, εις την θέσιν κυρίου άρθρου, άρθρον του κ. Περάνθη, παλλόμενον εκ λυρισμού, επ' ευκαιρία του δημοψηφίσματος των εν Αθήναις Κυπρίων. Ωσαύτως η «Εστία» δημοσιεύει κατατοπιστικήν τηλεγραφικήν ανταπόκρισιν του εις Κύπρον απεσταλμένου της. Εις την χθεσινήν έκδοσιν της η εφημερίς «Μακεδονία», εδημοσίευσεν ενθουσιώδεις εντυπώσεις του εν Κύπρω απεσταλμένου της κ. Αγγελομάτη και πλήρη βιογραφίαν μετά σχολίων του απελαυνόμενου εκ Κύπρου Γεν. Γραμματέως της «Πεκ» κ. Σωκρ. Λοιζίδου».

Μετά το Ενωτικό Δημοψήφισμα το φρόνημα του λαού αναπτερώθηκε. Οι ελπίδες του για ένωση ενδυναμώθηκαν. Οι Κύπριοι φοιτητες αλλά και ολόκληρος ο Ελληνισμός έβλεπαν τα πράγματα μέσα από νέα δεδομένα.

Οι Άγγλοι από την πλευρά τους προσπαθούν να μειώσουν τη σημασία του δημοψηφίσματος και αρνούνται να αναγνωρίσουν την πραγματική του διάσταση και την ξεκάθαρη θέση και αποφασιστικότητα του Κυπριακού λαού.

Η Κυπριακή Πρεσβεία, με επικεφαλής το Μητροπολίτη Κυρηναίας Κυπριανό, αναχωρεί τότε για την Αθήνα και την Αγγλία για να παραδώσει τους τόμους με τις υπογραφές των Ελλήνων της Κύπρου.

Οι εφημερίδες έγραφαν τότε για τα γεγονότα: «Ο ραδιοσταθμός Αθηνών ανήγγειλε ψες ως εξής την αναμενομένην σήμερον εις Πειραιά άφιξιν της Εθνικής Κυπριακής Πρεσβείας: «Αύριον, την 9ην π.μ. ώραν, φθάνει εις τον Πειραιά η Κυπριακή Πρεσβεία, η κομίζουσα τα δελτία του διενεργηθέντος εις την Κύπρον δημοψηφίσματος διά την ένωσιν της Κύπρου μετά της Ελλάδος. Αι οργανώσεις των Αθηνών και του Πειραιώς διά προκηρύξεώς των καλούν πάντας, όπως προσέλθουν εις την οργανουμένην δι' αύριον υποδοχήν των μελών της Κυπριακής Πρεσβείας».

Υπό του ραδιοσταθμού προσετέθη ότι ο Υπουργός Δημοσίας Τάξεως κ. Γαρουφαλιάς εκάλεσε χθες την Επιτροπήν οργανώσεως της υποδοχής της Εθνικής Κυπριακής Πρεσβείας και συνέστησεν εις αυτήν, όπως μεριμνήση ώστε αι εκδηλώσεις να γίνουν εν τω πλαισίω της εννόμου τάξεως και αποφευχθούν οξύτητες. Η Επιτροπή υπεσχέθη, ότι θα συμμορφωθή με τας συστάσεις του Υπουργού.

Κατά την υποδοχήν της Πρεσβείας την τάξιν θα τηρούν 2,000 αστυνομικών.

ΑΘΗΝΑΙ, 19 (Του ανταποκριτου μας, αεροπορικώς). – Τόσον ο Πειραιεύς, όσον και αι Αθήναι επιφυλάσσουν εις την αφικνουμένην αύριον (σήμερον) Σάββατον Εθνικήν Κυπριακήν Πρεσβείαν συγκινητικωτάτην υποδοχήν. Εις τον Πειραιά θα παραταχθούν από της 7.30 π.μ. οι μαθηταί, οι πρόσκοποι και οι άλκι-

μοι εις την Πλατείαν Τελωνείου. Θα προσέλθουν επίσης οι Πρόεδροι των εργατικών σωματείων του Πειραιώς, μετά υπέρ ογδοήκοντα σημαίων και λαβάρων, η μουσική του Δήμου Πειραιώς και αντιπροσωπείαι των αναπήρων, των παλαιών πολεμιστών, των ιατρών και των δικηγόρων του Πειραιώς, εκπρόσωποι του Εμπορικού και Βιομηχανικού κόσμου, το Δημοτικόν Συμβούλιον Πειραιώς, τα Δωδεκανησιακά και Ηπειρωτικά σωματεία, εκπρόσωποι των νήσων Ύδρα, Σπέτσαι και Ψαρά, σύσσωμος η Κυπριακή παροικία των δύο πόλεων κλπ.

Ο είσπλους της «Ιωνίας» εις τον λιμένα θα χαιρετισθή με χαρμοσύνους κωδωνοκρουσίας των ιερών ναών της πόλεως, ενώ άπαντα τα εν τω λιμένι σκάφη θα σημαιοστολισθούν πανηγυρικώς και θα σφυρίζουν. Τα καταστήματα της παραλίας του Πειραιώς θα κλείσουν μέχρι της ώρας, καθ' ην η Κυπριακή αντιπροσωπεία θα αποβιβασθή και θα αναχωρήση δι' Αθήνας».

Με πρωτοβουλία των Κυπρίων φοιτητών οι Σύλλογοι των σπουδαστών του Πανεπιστημίου, του Πολυτεχνείου, της Παντείου, της Ανωτάτης Εμπορικής, της Ανωτάτης Γεωπονικής, της Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής και της Παιδαγωγικής Ακαδημίας συνέπτυξαν κοινό μέτωπο, με την επωνυμία Πανσπουδαστική Επιτροπή Κυπριακού Αγώνος (ΠΕΚΑ) και εξέδωσαν διακήρυξη προς το φοιτητικό κόσμο που τους καλούσε σε συναγερμό για την Ένωση της Κύπρου μετά της Ελλάδος και συγχρόνως απέστειλε θερμό χαιρετισμό προς την αγωνιζόμενη νεολαία της Μεγαλονήσου.

Την 20ή Μαΐου 1950 η Κυπριακή Πρεσβεία έφθασε στην Αθήνα, όπου έτυχε μεγαλειώδους υποδοχής.

Παραθέτω χαρακτηριστικό απόσπασμα από την εφημερίδα «Έθνος» της 21ης Μαΐου 1950: «Μεγαλειώδης υποδοχή εγένετο εις την αφιχθείσαν σήμερον Κυπριακήν Πρεσβείαν, την οποίαν υπεδέχθη εις τα ανοικτά του λιμένος Πειραιώς το ατιμόπλοιον «Γλάρος», φέρον πολλάς αντιπροσωπείας εν μέσω ενθουσιωδών εκδηλώσεων, ενώ άπαντα τα ελλιμενισμένα πλοία εσύριζον τιμητικώς και οι κώδωνες των ναών του Πειραιώς ήχουν χαρμοσύνως. Ολίγον μετά την 8ην π.μ. το φέρον την Πρεσβείαν ατιμόπλοιον «Ιωνία» επλεύρισε εις την αποβάθραν. Ανήλθον επ' αυτού ο εκ των μελών της Πρεσβείας κ. Σάββας Λοιζίδης και αντιπροσωπεία, χαιρετίσασαι την Πρεσβείαν. Την 9.30 π.μ. ώραν η Πρεσβεία απεβιβάσθη του πλοίου υπό τους χαρμοσύνους συριγμούς των σειρήνων των ατιμόπλοιων, ενώ το Τελωνείον Πειραιώς ήτο κατάμεστον αντιπροσωπειών μετά των λαβάρων και πινακίδων των με ενωτικά συνθήματα και ενώ η Φιλαρμονική επαιάριζε τιμητικώς υπό τας φρενιτιώδεις εκδηλώσεις του πλήθους.

Την Πρεσβείαν προσεφώνησεν ο Αρχηγός του Ενωτικού Κόμματος κ. Κανελλόπουλος εκ μέρους του πολιτικού κόσμου, τονίσας ότι βαθεία συγκίνησης συγκλονίζει την ψυχήν ολοκλήρου του έθνους και ότι η στιγμή, την οποίαν ολόκληρος ο Ελληνισμός ανέμενεν, επέστη, ίνα η Αγγλία προβή εις την ικανοποίησιν του Πανελληνίου πόθου, αποκτώσα ούτω μεγαλυτέραν ηθικήν δύναμιν και ζητωκραυγάσας διά την Ένωσιν. Ακολούθως εχαιρέτισαν την Πρεσβείαν ο Πρόεδρος της Επιτροπής Υποδοχής κ. Δοντάς, ο εκπρόσωπος του Δημάρχου Πειραιώς κ. Πετρόχειλος, εκ μέρους των λογοτεχνών ο κ. Μυριβήλης και ο Μητροπολίτης Αργυροκάστρου κ. Παντελεήμων, τονίσας κατασυγκινημένος ότι οι βορειοηπειρώται και ολόκληρος ο λαός, μαζί με τους Κυπρίους, στην ζωήν και στον θάνατον, και ότι το δίκαιον οπωσδήποτε θα κατισχύση.

Εις τας ως άνω προσφωνήσεις απήντησεν ο κ. Λανίτης, χαιρετίσας τους ελευθέρους αδελφούς και τον Πειραιϊκόν λαόν και υπογραμμίσας ότι η Πρεσβεία είναι αποφασισμένη να εργασθή εις την Ελλάδα και αλλού διά την ικανοποίησιν του δικαίου Κυπριακού πόθου και ότι αποτελεί όνειδος το ότι σήμερον παραμένουν δούλοι οι Κύπριοι. Ακολούθως η Πρεσβεία εξήλθεν εις την πλατείαν έξωθι του Τελωνείου, όπου ανέμενον αυτήν χιλιάδες λαού μέσα εις πέλαγος Ελληνικών σημαιών και επιγραφών, ενώ οι κώδωνες των εκκλησιών ήχουν χαρμοσύνως και η φιλαρμονική επαιάνιζε και τα πλήθη απεθέωναν τα μέλη της Πρεσβείας, τα οποία, επιβιβασθέντα αυτοκινήτων, κατηυθύνοντο προς τας Αθήνας. Ο Πειραιεύς σημαιοστολισμένος εδέχθη ενθουσιωδώς την διέλευσιν της Πρεσβείας, καθ' όλην δε την διαδρομήν χιλιάδες λαού ανέμενον εις τας οδούς και τας πλατείας επευφημούσαι.

Την 11ην π.μ. η πομπή έφθασεν εις την Πλατείαν Ομονοίας, όπου χιλιάδες λαού κατέκλυσαν τον χώρο, αποθεώσασαι τους Κυπρίους. Την Πρεσβείαν προσεφώνησεν εκπρόσωπος του Δημάρχου Αθηναίων, ο Πρόεδρος του Συλλόγου Αθηναίων κ. Σκουζές και εκπρόσωποι των εργατών και επαγγελματιών, απήντησε δε ο Πρόεδρος της Πρεσβείας Παν. Μητροπολίτης Κυρηνείας, ευχαριστήσας διά την υποδοχήν. Εν συνεχεία, η Πρεσβεία και οι άλλοι επίσημοι επορεύθησαν πεζή διά της οδού Σταδίου προς την πλατείαν Συντάγματος και μέχρι του ναού της Μητροπόλεως, ακολουθούμενοι υπό χιλιάδων λαού μετά σημαιών, λαβάρων και επιγραφών, προηγούμενης της Φιλαρμονικής του Δήμου, ενώ αι χιλιάδες του λαού επευφήμουν εκ των πεζοδρομίων της σημαιοστολιστού πόλεως».

Η Κυπριακή Πρεσβεία, με επικεφαλής το φλογερό ιεράρχη Μητροπολίτη Κυρηνείας κ. Κυπριανό, δε βρήκε δυστυχώς την πρέπουσα ανταπόκριση από την Κυβέρνηση της Ελλάδας και ιδιαίτερα από την Κυβέρνηση της Αγγλίας, η οποία αρνήθηκε να δεχθεί τους εκπροσώπους της Πρεσβείας και να παραλάβει τους τόμους του δημοψηφίσματος. Η συμπεριφορά αυτή της Αγγλικής Κυβέρνησης εξήγειρε σε μέγιστο βαθμό τον Κυπριακό λαό. Οι φοιτητές αντέδρασαν δυναμικά.

Στις 16.2.1951 ο Άγγλος υφυπουργός Κέννεθ Γιάγκερ δήλωσε ότι η Ελλάς ουδέποτε ήγειρε το αίτημα της Ένώσεως «παρά τη Κυβερνήσει» της Α. Μεγαλειότητος του Άγγλου Άνακτος. Ο Πρωθυπουργός της Ελλάδος Σοφ. Βενιζέλος ηξίωσε τότε επισήμως εντός της Βουλής των Ελλήνων την Ένωσιν της Κύπρου μετά της Ελλάδος.

Παραθέτω σχετικό δημοσίευμα: «Ο Έλλην Πρωθυπουργός κ. Σοφοκλής Βενιζέλος ηξίωσεν απόψε εντός της Βουλής την ένωσιν της Κύπρου μετά της Μητρός Ελλάδος.

Εις την αξίωσιν ταύτην προέβη ο κ. Βενιζέλος, εις απάντησιν επερωτήσεως επί δηλώσεως, γενομένης την παρελθούσαν εσπέραν εν τη Βουλή των Κοινοτήτων υπό του Βρεττανού Υπουργού άνευ χαρτοφυλακίου κ. Κέννεθ Γιάγκερ, όστις είχεν είπει, ότι η Ελληνική Κυβέρνησις ουδέποτε είχε ζητήσει την ένωσιν της Κύπρου μετά της Ελλάδος.

Ο Έλλην Πρωθυπουργός εξέφρασε βαθειάν κατάπληξιν διά την δήλωσιν ταύτην του κ. Γιάγκερ, καθότι «από του 1915 άπασαι αι Ελληνικαί Κυβερνήσεις έχουν διατυπώσει την αξίωσιν ταύτην προς την Βρεττανικήν Κυβέρνησιν».

Ο κ. Βενιζέλος προσέθεσε τα εξής: «Είμαι ευχαριστημένος, επειδή δίδεται εις

εμέ η ευκαιρία από του επισήμου τούτου βήματος να διακηρύξω την αξίωσιν της Ελληνικής Κυβερνήσεως προς ένωσιν της Κύπρου μετά της Μητρός αυτής Ελλάδος».

Ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου κ.κ. Μακάριος βρίσκεται τις μέρες αυτές στην Ελλάδα, στην προσπάθειά του να προωθήσει το Κυπριακό αίτημα για ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Προς το σκοπό αυτό είχε διάφορες επαφές με αξιωματούχους του Ελληνικού κράτους και ιδιαίτερα με τον Βασιλιά Παύλο.

Οι Κύπριοι φοιτητές, με την ευκαιρία της παρουσίας του Αρχιεπισκόπου στην Αθήνα, οργάνωσαν διαδήλωση υπέρ της Ένωσεως, την οποίαν προσφώνησε ο Μακαριώτατος.

Παραθέτω δημοσίευμα της εφημερίδας «Έθνος»: «Η αστυνομία διέλυσε σήμερον διαδήλωση φοιτητών έξωθεν της Βρεττανικής πρεσβείας. Οι διαδηλωταί εζήτουν «Ένωσιν», δηλαδή ένωσιν της Κύπρου μετά της Ελλάδος.

Ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου, όστις ευρίσκεται εις Αθήνας διά την τοιαύτην Ένωσιν, εγένετο δεκτός υπό του Βασιλέως Παύλου και κατόπιν προσεφώνησε διαδηλωτάς έμπροσθεν του ξενοδοχείου «Μεγάλη Βρεττανία».

Στις 2 Νοεμβρίου 1951 η Ελλάς ζήτησε από τη Μ. Βρεττανία διά του αντιπροσώπου της στα Ηνωμένα Έθνη Γεωργίου Μαύρου να παραχωρήσει το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης στον Κυπριακό λαό.

Οι φοιτητές, με πρωτοβουλία της Ε.Φ.Ε.Κ., πραγματοποίησαν μεγάλη διαδήλωση προς υποστήριξη του αιτήματος της Ένώσεως.

Παραθέτω αποσπάσματα από την εφημερίδα «Έθνος» της 23ης Νοεμβρίου 1951: «Κατά πληροφορίας εκ Παρισίων, την πρωίαν της σήμερον ωμίλησεν εις την Τετάρτην Επιτροπήν (επί των Κηδεμονιών) της Γενικής Συνελεύσεως των Ηνωμένων Εθνών ο Έλλην αντιπρόσωπος κ. Γεώργιος Μαύρος, όστις εισήγαγε το Κυπριακόν ζήτημα ως το κύριον θέμα της ομιλίας του, το οποίον εξήτασεν από πολιτικής σκοπιάς και βάσει των αρχών και του Καταστατικού των Ηνωμένων Εθνών. Ο Έλλην αντιπρόσωπος εκάλεσε την Βρεττανίαν, όπως αναγνωρίσει εις την Κύπρον το δικαίωμα της αυτοδιάθεσεως. Ο κ. Μαύρος εδήλωσεν, ότι η τεραστία πλειονότης των Κυπρίων αξιοί το δικαίωμα τούτο ως κατέδειξε το διενεργηθέν πέρυσιν εν Κύπρω δημοψήφισμα, και ότι είναι θλιβερόν το ότι η Βρεττανία απέκρυψε τας πληροφορίας περί τούτου από τα Ηνωμένα Έθνη.

Ο κ. Μαύρος είπεν επίσης: Ουδείς εντός και εκτός της αιθούσης ταύτης αγνοεί πόσον υψηλός είναι ο πολιτισμός των Κυπρίων, όστις χρονολογείται από πολλών αιώνων. Είμαι βέβαιος ότι και ο ενταύθα έντ. αντιπρόσωπος της Μεγάλης Βρεττανίας γνωρίζει τον πόθον των Κυπρίων όπως ενωθούν με την Ελλάδα και ότι πέρυσι διενήργησαν δημοψήφισμα εις αυθόρμητον εκδήλωσιν των αισθημάτων των».

«Καίτοι το υπουργείον των Εσωτερικών απηγόρευσε την συγκρότησιν του φοιτητικού συλλαλητηρίου εις ένδειξιν διαμαρτυρίας διά την παράτασιν της δουλείας της Κύπρου, δέκα χιλιάδες φοιτηταί του Πανεπιστημίου και των ανωτέρων σχολών συνεκεντρώθησαν σήμερον την μεσημβρίαν εις τα προπύλαια. Αφού ωμίλησαν ενθουσιωδώς διάφοροι ρήτορες, ενεκρίθη διά βοής ψήφισμα, διά του οποίου εκφράζεται ο πανελλήνιος πόθος διά την Ένωσιν της Κύπρου, διατυπούνται διαμαρτυρία διά την παρά πάντα νόμον κατακράτησιν της Κύπρου υπό της

Αγγλίας και καλείται η Ελληνική κυβέρνηση να θέσει το Ζήτημα ενώπιον του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Αι ιαχαί «ζήτω η Ένωσις» εδόνουν την ατμόσφαιραν καθ' όλην την διάρκειαν της συγκεντρώσεως.

Μετά την έγκρισιν του ψηφίσματος, οι φοιτηταί εκινήθησαν προς το Μνημείον του Αγνώστου Στρατιώτου, αλλ' επενέβη η αστυνομία, ήτις προσεπάθησε να διαλύση τους διαδηλωτάς χρησιμοποιήσασα «γκλομπς» και πυροσβεστικές αντλίας. Οι διαδηλωταί διεσκορπίζοντο προς στιγμήν και ακολούθως ανασυνεκροτούντο κραυγάζοντες «Ένωσις - Ένωσις» και ψάλλοντες τον εθνικόν ύμνον. Επί μίαν και πλέον ώραν το κέντρον των Αθηνών συνεκλονίζετο από τας εκδηλώσεις υπέρ της Κυπριακής ελευθερίας. Μερικοί φοιτηταί ετραυματίσθησαν ελαφρώς».

Στις 20.1.1952 το Πανελλήνιο δονείται από τις μαζικές εκδηλώσεις των φοιτητών υπέρ της Ενώσεως, με την ευκαιρία της 2ης Επετείου του Ενωτικού Δημοψηφίσματος. Παραθέτω χαρακτηριστικό σχετικό σχόλιο της «Καθημερινής»:

«Ολόκληρος ο λαός ευρέθη χθες νοερώς μαζί με τον φοιτητικόν και σπουδαστικόν κόσμον εις τας εκδηλώσεις του επί τη δευτέρα επετείω του Κυπριακού δημοψηφίσματος. Η Ελληνική νεολαία επανέλαβε τον όρκον της ότι δεν θα αναστείλη τον αγώνα της και δεν θα καμφθή ενώπιον καμμίας σκοπιμότητος μέχρι της δικαιώσεως του ιστορικού αιτήματος του λαού της Κύπρου, που είναι και αίτημα ολοκλήρου του Έθνους. Τα αισθήματα αλληλεγγύης και συμπαθείας, με τα οποία η παγκόσμιος κοινή γνώμη παρακολουθεί ήδη την εξέλιξιν του ζητήματος, μαρτυρούν ότι δεν θα ανθέξη επί μακρόν η χωρίς ηθικόν έρεισμα άρνησις της Βρεττανικής πολιτικής. Ίσως η τρίτη επέτειος του δημοψηφίσματος να εορτασθή υπό πολύ διαφορετικής συνθήκας».

Το κίνημα καθημερινά αυξάνει, οι Κύπριοι φοιτητές ολοένα και δραστηριοποιούνται. Στην όλη προσπάθεια για προώθηση του Κυπριακού και ενίσχυση του αγωνιστικού πνεύματος, εξασφαλίζουν από την Ελληνική Ραδιοφωνία ημίωρη εκπομπή που εκπέμπεται κάθε Σάββατο. Την εκπομπή επιμελείται η Ε.Φ.Ε.Κ. Κάθε Σάββατο παρουσιάζεται ένα ξεχωριστό πρόγραμμα με παλμό και μηνύματα προς ολόκληρο τον Ελληνισμό, αλλά ιδιαίτερα προς τους Κυπρίους. Συνεργάτες των Κυπρίων φοιτητών εκ μέρους του Ραδιοφωνικού Ιδρύματος ήσαν ο κ. Πύρρος Παμμίχας που είχε και την ευθύνη της εκπομπής και ο κ. Παντελής Καβακόπουλος που είχε την ευθύνη της μουσικής επιμέλειας.

Εκ μέρους της κυβέρνησης υπεύθυνος ήτο ο υφυπουργός Τύπου.

Από πλευράς Κυπρίων, βασικοί συνεργάτες της εκπομπής ήταν οι: Πέτρος Στυλιανού, φοιτητής της Φιλοσοφικής Σχολής, Μόδεστος Πετριδής, φοιτητής της Νομικής, Πάτροκλος Σταύρου της Φιλοσοφικής, Ρένος Κυριακίδης της Φυσικομαθηματικής, Θάσος Σοφοκλέους της Φυσικομαθηματικής, Ρούλα Γαλλουρίδου της Φιλοσοφικής και άλλοι.

Το 1952 ομάδα από 20 περίπου Κυπρίους φοιτητές επισκέπτεται την Κρήτη και λαμβάνει μέρος στις εκδηλώσεις για το ολοκαύτωμα του Αρκαδίου και ταυτόχρονα με ειδική εξόρμησή τους στις πόλεις και τα χωριά διαφωτίζουν τον αγωνιστικό λαό της Κρήτης για τον αγώνα του Κυπριακού λαού.

Στις 9.5.52 η Πανελλήνιος Επιτροπή Ενώσεως Κύπρου υπό την Προεδρίαν του αειμνήστου Αρχιεπισκόπου Αθηνών κ.κ. Σπυριδωνος και με τη βοήθεια του

φλογερού αρχιμανδρίτη Ιερώνυμου Κοτσώνη οργάνωσε μαχητικό συλλαλητήριο υπέρ της Κύπρου. Το συλλαλητήριο σημείωσε τεράστια επιτυχία και ο Ελληνικός λαός εκδήλωσε μαζικά τη συμπαραστάσή του προς την Κύπρο. Όπως πάντοτε έτσι και τώρα οι φοιτητές με επικεφαλής πάντοτε τους Κυπρίους πρωτοστάτησαν.

Με πηχιάιους τίτλους οι εφημερίδες έγραφαν: «20 φοιτητές ετραυματίσθησαν συγκρουσθέντες μετά της αστυνομίας».

Παραθέτω σχετικό απόσπασμα από την εφημερίδα «Έθνος»: «Πάνδημον υπήρξε το σημερινόν συλλαλητήριον, το οποίον συνεκροτήθη την μεσημβριάν της σήμερον εις την Πλατείαν Ομονοίας, πρωτοβουλία της Πανελληνίου Επιτροπής Ενώσεως Κύπρου, διά να διατρανώση ο Ελληνικός λαός την Πανελλήνιον θέλησιν διά την απελευθέρωσιν της Ελληνικής Μεγαλονήσου. Από της 10ης πρωϊνής ήρχισεν εις όλους τους ναούς η κρούσις των κωδώνων καλούντων τον λαόν εις την Πλατείαν Ομονοίας. Ολίγον αργότερον τα πλήθη ήρχισαν συρρέοντα εις τον χώρον του συλλαλητηρίου, ο οποίος ήτο διακεκοσμημένος με σημαίας. Εις τους εξώστας και τα άλλα εμφανή μέρη ανηρτήθησαν «πανώ» με συνθήματα υπέρ της Ενώσεως της Κύπρου, ενώ τμήματα μουσικής, ανακρούοντα εθνικά εμβατήρια, παρήλαυνον διά των οδών, συνοδευόμενα από νέους, κρατούντας επιγραφάς υπέρ της Ενώσεως.

Από της 11ης πρωϊνής διέκοψαν τας εργασίας των αι δημόσiai υπηρεσίαι, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, τα εργοστάσια και τα πάσης φύσεως καταστήματα, διά να δοθή η δυνατότης εις τους εργαζομένους να μεταβούν εις το συλλαλητήριον. Ο χώρος της Πλατείας Ομονοίας είχε κατακλυσθή από πλήθη κόσμου προ της 12ης μεσημβρινής. Η συγκέντρωσις ήτο εξόχως συγκινητική και επιβλητική.

Την 12ην μεσημβρινήν αφίκετο ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών κ. Σπυριδων, όστις εγένετο ενθουσιωδώς δεκτός υπό του πλήθους, το οποίον εξητωκραύγαζεν υπέρ της Ενώσεως, ενώ η Μουσική του Δήμου Αθηναίων ανέκρουε τον Εθνικόν Ύμνον. Την 12ην μεσημβρινήν, ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών ωμίλησε προς τα συγκεντρωθέντα πλήθη, διατρανώσας την αξίωσιν του Ελληνικού λαού διά την απόδοσιν της Κύπρου εις την Ελλάδα. Ακολούθως, υπό του Γενικού Γραμματέως της Πανελληνίου Επιτροπής Ενώσεως Κύπρου Πανοσιολ. Αρχιμανδρίτου κ. Ιερωνύμου Κοτσώνη, ανεγνώσθη ψήφισμα υπέρ της Ενώσεως της Κύπρου, το οποίον ομοφώνως διά βοής εγένετο δεκτόν από την ανθρωποθάλασσαν, η οποία είχε κατακλύσει την Πλατείαν Ομονοίας».

Στις 15 του Γενάρη 1953, φοιτητές με τη βοήθεια της «Πανελληνίου Επιτροπής Κυπριακού Αγώνος», επισκέπτονται τα Σχολεία της Ελλάδος και επιδίδουν επιστολή στους Διευθυντές των Σχολών εκ μέρους του Προέδρου της Π.Ε.Κ.Α., Αρχιεπισκόπου κ.κ. Σπυριδωνα, και μιλούν προς τους μαθητές για τη 15η του Γενάρη 1950, το Ενωτικό Δημοψήφισμα και γενικά για τον Κυπριακό αγώνα.

Παραθέτω σχετικό ρεπορτάζ από εφημερίδα της εποχής: «Ομάδες Κυπρίων φοιτητών, εκ δύο μελών εκάστη, θα επιδώσουν εις τους Γυμνασιάρχας επιστολάς της «Πανελληνίου Επιτροπής Ενώσεως Κύπρου», υπογεγραμμένας, εντολή του Προέδρου αυτής Μακ. Αρχιεπισκόπου Αθηνών Σπυριδωνος, υπό του Γενικού Γραμματέως αυτής Πανοσ. Αρχιμανδρίτου Ιερωνύμου Κοτσώνη, διά της οποίας

ζητείται από τους Γυμνασιάρχους να ομιλήσουν εις τους μαθητάς, επί τη ευκαιρία της επετείου του δημοψηφίσματος, επιτρέψουν δε και την υπό των Κυπρίων φοιτητών εκφώνησιν ομιλίας επί της επετείου».

Το αντιβρετανικό πνεύμα διαρκώς οξύνεται και παίρνει ανεξέλεγκτες διαστάσεις. Η Ασφάλεια Αθηνών με όλες της τις δυνάμεις προσπαθεί να ματαιώσει διαδήλωση που οργανώνουν οι φοιτητές, γιατί φοβάται ότι πιθανόν να φθάσουν μέχρι την Αγγλική Πρεσβεία με απρόβλεπτες συνέπειες.

Οι εκδηλώσεις διαμαρτυρίας εναντίον των Άγγλων δεν περιορίζονται μόνο στις φοιτητικές εξεγέρσεις στην Αθήνα. Το πνεύμα της αντίστασης έχει διαδοθεί σ' όλη την Ελλάδα.

Το βράδυ της 20ής Μαρτίου 1954 Κύπριοι φοιτητές ματαίωσαν διάλεξη του Άγγλου δημοσιογράφου Μακλόκλαν, συντάκτη του Εκονομιστ του Λονδίνου, που επρόκειτο να πραγματοποιηθεί εις τον Αγγλοελληνικό Σύνδεσμο.

Την επέτειο της 25ης Μαρτίου οι φοιτητές μας έκαμαν εκδηλώσεις και διαδηλώσεις. Ομάδες Κυπρίων φοιτητών εξόρμησαν εις όλη την Ελλάδα, διαφώτισαν τον Ελληνικό λαό και έλαβαν μέρος σε εκδηλώσεις υπέρ της Κύπρου, με τη βοήθεια της Π.Ε.Ε.Κ. (Παγκύπρια Επιτροπή Ενώσεως Κύπρου).

Η Αθήνα πήρε κυριολεκτικά φωτιά. Η ατμόσφαιρα είναι ηλεκτρισμένη. Στις 27.5.54 νέες διαμαρτυρίες για τη στάση των Άγγλων.

Παραθέτω σχετική ανταπόκριση: «Χθες, διαρκούσης της στρατιωτικής παρελάσεως εις την πλατείαν της Ομονοίας, συνεκροτήθη ογκωδестаτή διαδήλωση από φοιτητάς ζητωκραυγάζοντας υπέρ της Κύπρου και της Ενώσεως. Η αστυνομία διέλυσε τους διαδηλωτάς, οι οποίοι μετά την παρέλασιν και περί την 1.30 μ.μ. ανασυνεκροτήθησαν εις την οδόν Σταδίου και εσχημάτισαν νέαν διαδήλωσιν, η οποία ανήλθε μέχρι του αγάλματος του Κολοκοτρώνη. Εκεί εξεφωνήθησαν ενθουσιώδεις λόγοι υπέρ της ενώσεως, αλλ' οι αστυνομικοί διέλυσαν βιαίως τους διαδηλωτάς με τα κλομπς. Μερικοί φοιτηταί συνελήφθησαν, αλλά βραδύτερον αφέθησαν ελεύθεροι.

Εις την πλατείαν Κολοκοτρώνη οι διαδηλωταί φοιτηταί έκαυσαν χθες, πάλιν, μίαν μικράν αγγλικήν σημαίαν, την οποίαν είχαν αγοράσει οι ίδιοι.

Εις την οδόν Κοραή κατά την ώραν της δοξολογίας και μετά την παρέλασιν διαδηλωταί διεσκόρπισαν φείγ βολάν με συνθήματα υπέρ της ενώσεως της Κύπρου.

Παρόμοια επεισόδια εσημειώθησαν και εις Θεσσαλονίκην διαρκουσών ολομέρων διαδηλώσεων υπέρ της Κύπρου. Η χωροφυλακή διά να αποσοβήση πορείαν προς το Αγγλικόν προξενείον εξήτησεν όπως ενισχυθή υπό του στρατού. Εμωλωπίσθησαν αρκετοί φοιτηταί.

Από όλα τα μεγάλα επαρχιακά κέντρα φθάνουν ειδήσεις περί παρομοίων επεισοδίων.

Κύριον θέμα της ειδησεογραφίας και αρθρογραφίας των Αθηναϊκών εφημερίδων είναι το Κυπριακόν ζήτημα και αι σχετικώς προς αυτό εκδηλώσεις. Η ατμόσφαιρα είναι πραγματικώς ηλεκτρισμένη».

Στην Κύπρο τα πράγματα κινούνται με ρυθμό σταθερό και οδηγούν προς το τελικό εγχείρημα. Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Γ' αναπτύσσει μεγάλη δραστηριό-

τητα και ανάβει τις καρδιές. Παραθέτω χαρακτηριστικό ψήφισμα από την Κύπρο προς τη Βουλή των Ελλήνων, τις Κυβερνήσεις Αγγλίας, Αμερικής και προς τα Ηνωμένα Έθνη που εγκρίθηκε στις 24.2.54:

«Ψηφίζομεν ενώπιον Θεού και ανθρώπων την αναλλοίωτον και σταθεράν ημών θέλησιν υπέρ ενώσεως μετά της Μητρος Ελλάδος, μεθ' ης συνδεόμεθα δι' αρρήκτων δεσμών αίματος, γλώσσης, θρησκείας, πολιτισμού, ηθών, εθίμων και παραδόσεων.

Καταγγέλλομεν την Βρεττανικήν κατοχήν της Νήσου ως παντελώς ανεπιθύμητον και αντικειμένην προς τας περί ελευθερίας και αυτοδιαθέσεως θεμελιώδεις αρχάς του Χάρτου του Ατλαντικού, του Καταστατικού Χάρτου του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και τας ιδίας Βρεττανικάς διακηρύξεις περί αυτοδιαθέσεως και ελευθερίας των λαών.

Διαδηλούμεν την σταθεράν ημών απόφασιν όπως συνεχίσωμεν εντόνως τον αγώνα μέχρι της αποκτήσεως της ελευθερίας, διά της μετά της Μητρος Ελλάδος Ενώσεως.

Διαμαρτυρόμεθα διά την πρόθεσιν μεταφοράς του Βρεττανικού στρατηγείου Μέσης Ανατολής εις Κύπρον και δηλούμεν ότι το Στρατηγείον τούτο θα ευρίσκει εντός εχθρικού περιβάλλοντος εφ' όσον η Νήσος μας παραμένει υπό ξένην κυριαρχίαν.

Απευθύνομεν έκκλησιν προς τα ελεύθερα κράτη και τους φιλελευθέρους λαούς του κόσμου όπως υποστηρίξωσι το περί αυτοδιαθέσεως αίτημα του Κυπριακού λαού.

Εκφράζομεν την πίστιν ημών ότι τα Ηνωμένα Έθνη σεβόμενα τας αρχάς και διακηρύξεις των, θα δικαιώσουν την περί Ενώσεως της Κύπρου αξίωσιν την οποίαν η Ελλάς θα προβάλη κατά την προσεχή Γενικήν αυτών Συνέλευσιν.

Αναθέτομεν εις την Α. Μακαριότητα, όπως υπογράψη το παρόν ψήφισμα, διαβιβάζση δε αντίγραφα τούτου προς την Ελληνικήν Κυβέρνησιν, την Βουλήν των Ελλήνων, τας Κυβερνήσεις της Μεγ. Βρεττανίας και των Ηνωμένων Πολιτειών και τον Οργανισμόν Ηνωμένων Εθνών».

Στο μεταξύ, τόσο στην Κύπρο όσο και στην Ελλάδα ωριμάζει συνεχώς η ιδέα της Επανάστασης. Όλοι συνειδητοποιούν ότι το Κυπριακό δε θα λυθεί με τις διαδηλώσεις και τα συλλαλητήρια. Όπως είναι γνωστό, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος μαζί με άλλους συνεργάτες έκαμαν τον πυρήνα και δημιούργησαν την πρώτη ομάδα που θα αναλάμβανε τον αγώνα.

Ανάμεσά τους και ο Γρίβας-Διγενής που ανέλαβε αρχηγός του επαναστατικού κινήματος. Παράλληλα, κινήθηκαν και μερικοί φοιτητές και συνέπηξαν τη δική τους επαναστατική ομάδα ΚΑΡΗ, με επικεφαλής τον αείμνηστο Γιάννη Ιωαννίδη.

Η ομάδα αυτή ξεκίνησε με πρωτοβουλία τριών φοιτητών που ήταν φίλοι από το Παγκύπριο Γυμνάσιο: Τον Πέτρο Στυλιανού, το Ρένο Κυριακίδη και το Θάσο Σοφοκλέους. Και οι τρεις ήταν τότε τελειόφοιτοι του Πανεπιστημίου Αθηνών. Η ομάδα αυτή είχε και από πριν κάποιες δραστηριότητες στην Κύπρο και συνεργασία με τον Παπασταύρο Παπαγαθαγγέλου, ο οποίος και τους είχε συνδέσει με το Γιάννη Ιωαννίδη στην Αθήνα.

Κάθε καλοκαίρι που οι Κύπριοι φοιτητές επιστρέφουμε στην Κύπρο ενεργο-

ποιούμεθα. Από το 1952 γράφουμε συνθήματα υπέρ της Ενώσεως και εναντίον των Άγγλων στους δρόμους. Το καλοκαίρι του 1954 δημιουργείται το «Εθνικό Κομμάτι» από τον Πέτρο Στυλιανού και το Ρένο Κυριακίδη και στη συνέχεια εμπλέκεται και ο Θάσος Σοφοκλέους.

Ο Πέτρος Στυλιανού εκδίδει και το πρώτο αντιστασιακό φυλλάδιο, το οποίο κυκλοφορήσαμε στο συλλαλητήριο της Φανερωμένης στη Λευκωσία και στο Φεστιβάλ των Πλατρών και το οποίο καταθέτω στη συνέχεια. Το φυλλάδιο ήταν εναντίον του γενικού Εισαγγελέα Κρίτωνα Τορναρίτη, που υπέγραψε τον αντιστασιακό νόμο.

ΕΝΑΣ ΒΩΜΟΣ: ΤΗΣ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΙΜΗΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΚΙ ΕΠΑΝΩ Σ' ΑΥΤΟΝ: ΟΙ ΠΑΝΤΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΝΤΑ ΘΥΣΙΑ.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ

Το ολοκληρωτικό καθεστώς του νησιού μας, όπως διαμορφώθηκε απροκάλυπτα πριν λίγες μέρες, άπλωσε την τυραννία του νόμου ακόμα και στο εσωτερικό φρόνημα του λαού μας.

Οι άνθρωποι της Ιντέλλιντζες Σέρβις και του Ρόμπερτ Άρμιτζίτς, οι απεχθείς Μανδρινίτοι του Λονδίνου, αφού κατάλαβαν πως ο απελευθερωτικός αέρας που συνεκλόνηζε ολοένα και πιο ορμητικά τις τάξεις του Λαού μας και πως η λαύρα της ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ που πυρπολούσε το νησί μας, θα έλυωναν με την συμπαράστασι των ελευθέρων ανθρώπων όλης της Γης τις στυγνές μας αλυσίδες, έθεσαν σ' εφαρμογή τους γνωστούς φασιστικούς νόμους και μετέτρεψαν το νησί μας με την βοήθεια αρνησιπατριδών σε μια φρικτή παρασυναγωγή μέσα στην οποία οργιάζει απάισια η κατασκοπεία. Μα είναι γνωστό πως κράτος που στηρίζεται στην θάναυση βία κι όχι στην λαϊκή κατάφασι και πολιτεία που με μίσθαρνα όργανα ζητάει να εισχωρήσει στο λαϊκό φρόνημα δεν πρόκειται και πολύ να ζήσει.

Γιατί εκτός από τους εξαναγκασμούς που επιβάλλουν οι φασιστικοί νόμοι, Κρίτων Τορναρίτη, υπάρχει για μας τους Έλληνες η ηθική αυτονομία, για την οποία δεν υπάρχει εξωτερικός νομοθέτης – αυτό που ταυτίσθηκε με τις λέξεις Ελληνική συνείδηση, που είναι θεμελιωμένη πιο ψηλά απ' τους στυγνούς σας νόμους, στο εικονοστάσι της ψυχής μας.

Κι η ηθική χωρίς καμιά απολύτως σχέση με τους εξωτερικούς εξαναγκασμούς, που επιβάλλουν οι νόμοι της καπιταλιστικής πολιτείας του Άρμιτζίτς, ετούτη τη στιγμή δηλώνει καθαρά, προστάζει:

ΚΡΙΤΩΝ ΤΟΡΝΑΡΙΤΗ,

αυτή τη την στιγμή είσαι υπόλογος απέναντι του λαού μας, της Ιστορίας της Πατρίδος μας, που σύντομα, πολύ σύντομα κι εντελώς απροκάλυπτα θα εκφράσει την ετυμηγορία.

ΚΡΙΤΩΝ ΤΟΡΝΑΡΙΤΗ,

Με την συνεργασία και την βοήθεια από τον κυρίαρχο, με το κτύπημα που πισόπλατα κατάφερε στον αγώνα μας έγινες το ΣΥΜΒΟΛΟ της ΠΡΟΔΟΣΙΑΣ. Ό,τι αποτελούσε για τους ελεύθερους λαούς στον τελευταίο πόλεμο το όνομα του Κουΐσλιγκ, το ίδιο νόημα έχει για τον αγωνιζόμενο Κυπριακό Λαό και τα

ίδια ακριβώς συναισθήματα γεννά η προφορά του ονόματός σου.

Δεν υπάρχει για σένα εξιλέωσι και καθαρμός... κι ουδέποτε, αν έχης ίχνη συνειδήσεως Ελληνικής, θα θρης ψυχικό καταλάγιασμα, εκτός... εκτός αν ο ίδιος, αυταναγκαστικά, θέσης πια τέρμα στην ζωή σου...

Κι ο ηθικός νόμος προστάζει, διακηρύσσει

ΑΡΝΗΣΙΠΑΤΡΙΔΕΣ,

όσοι θα τολμήσετε να υποβάλετε υποψηφιότητα στα πλαίσια της πρωτάκουστης αυτής απάτης, που λέγεται «Κυπριακό Σύνταγμα», μετρήστε τις στιγμές της ζωής σας, κάνετε την διαθήκη σας και την στερνή εξομολόγησι κι ετοιμασθείτε για το μεγάλο ταξίδι. Ίσια με τότε θα περιμένουμε... και να θυμάστε... Για τον Έλληνα αρκεί μονάχα η ιδέα του ΗΘΙΚΟΥ νόμου για να τον ωθήσει στην πράξι και να τον κάμη να τηρήσει την υπόσχεσί του...

ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΟΜΙΤΑΤΟΝ

Αύγουστος 1954

Στο φυλλάδιο αυτό, όπως βλέπουμε, καταρχήν, καυτηριάζεται η απαράδεκτη αποικιακή πολιτική των Άγγλων και καταδικάζεται ο φασιστικός νόμος που υπέγραψε ο τότε γενικός εισαγγελέας Κρίτων Τορναρίτης και συγχρόνως καλείται ο λαός να μη συνεργασθεί με την Κυβέρνηση στην επιβολή ψευτοσυντάγματος στο νησί. Η ομάδα εκτός από το φυλλάδιο είχε αποφασίσει να σαμποτάρει το φεστιβάλ των Πλατρών, γι' αυτό και απεφασίσθη η διακοπή του ηλεκτρικού ρεύματος με ανατίναξη των ηλεκτρικών πασσάλων. Ο Θάσος Σοφοκλέους ανέλαβε να προμηθεύσει τον Ρένο Κυριακίδη με δυναμίτες και φυτίλι, τα οποία εξασφάλισε από τα λατομεία του θείου του Γεωργίου Μακρή στην Κυθραία. Τελικά η προσπάθεια απέτυχε, γιατί τα παιδιά που ανέλαβαν την ανατίναξη δεν ήξεραν πώς να ενώσουν το φυτίλι.

Η αποτυχία αυτής της αποστολής ήταν και μια βασική αφορμή που έκαμε την ομάδα ευθύς ως επέστρεψε το Σεπτέμβριο του 1954 στην Αθήνα να αρχίσει εντατική εκπαίδευση στα όπλα και στα πυρομαχικά, στις εκρηκτικές ύλες, στις δολιοφθορές καθώς επίσης και στην τακτική του ανταρτοπόλεμου.

Η ομάδα μεγάλωσε και τελικά δημιουργήθηκαν δύο ξεχωριστές ομάδες, ώστε η δεύτερη δε γνώριζε για την πρώτη.

Η εκπαίδευση ήταν ταχύρρυθμη. Ο κ. Ιωαννίδης ανέλαβε όλη την ευθύνη για την εξεύρεση κατάλληλων ανθρώπων, τόπων συγκεντρώσεων και οπλισμού.

Συνήθως μαζευόμασταν σε δύο σπίτια. Στην Αθήνα στην οδό Σκουφά 10, στο Κολωνάκι και στην Κηφισιά, στην οδό Κύπρου.

Μάθαμε τη χρήση διαφόρων όπλων: τουφέκι, αυτόματα, πολυβόλα, οπλοπολυβόλα διαφόρων τύπων, αγγλικών, γερμανικών, ιταλικών και άλλα.

Μάθαμε να τα λύνουμε και να τα συναρμολογούμε με κλειστά μάτια. Μας έμαθαν όλα τα είδη των χειροβομβίδων, όλα τα είδη των εκρηκτικών υλών και πώς να τις ενεργοποιούμε. Μας έμαθαν τις διάφορες δολιοφθορές, τρόπους παγιδεύσεως των διαφόρων εκρηκτικών μηχανισμών, τρόπους απόκρυψης και «καμουφλάζ» και το σπουδαιότερο μερικοί από μας μετέβησαν στα βουνά του Γιούχτα

πάνω από το Ηράκλειο Κρήτης και εκπαιδεύτηκαν στην τακτική του ανταρτοπόλεμου και γενικά στον τρόπο διαβίωσης, στους τρόπους επικοινωνίας, στους τρόπους επιθέσεως, από την οικογένεια Μπαντουβά και ειδικότερα από τους αδελφούς Μανώλη και Γιάννη που ήταν Αρχηγοί ανταρτικών ομάδων εναντίον των Γερμανών, κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής.

Στην Κύπρο η μυστική οργάνωση υπό την Αρχηγία του Γεωργίου Γρίβα-Διγενή προετοιμάζεται με όλες τις προφυλάξεις για τη μεγάλη ημέρα. Στο μεταξύ όμως μια ατυχία καταφέρει μεγάλο πλήγμα στην οργάνωση που δεν έχει ακόμα κάμει την εμφάνισή της.

Το πλοιάριο «Άγιος Γεώργιος», φορτωμένο με όπλα και πυρομαχικά, συλλαμβάνεται στις ακτές της Χλώρακας. Τα πράγματα λαμβάνουν νέους ρυθμούς. Η ομάδα των φοιτητών ετοιμάζεται πυρετωδώς.

Την επέτειο της 25ης Μαρτίου οι φοιτητές έκαμαν εκδηλώσεις και διαδηλώσεις. Ομάδες Κυπρίων φοιτητών εξόρμησαν εις όλη την Ελλάδα, διαφώτισαν τον Ελληνικό λαό και έλαβαν μέρος σε εκδηλώσεις υπέρ της Κύπρου, με τη βοήθεια της Π.Ε.Ε.Κ. (Παγκύπρια Επιτροπή Ενώσεως Κύπρου).

Παραθέτω σχετική ανταπόκριση: «Την 7ην εσπερινήν ώραν της χθες εορτάσθη εις την αίθουσαν του κινηματογράφου «Ιρις» υπό των φοιτητών του Πανεπιστημίου Αθηνών η εθνική μας επέτειος. Παρέστησαν ο πρύτανης του Πανεπιστημίου κ. Θ. Βλησίδης, ο καθηγητής κ. Ι. Θεοδωρακόπουλος κ.ά.

Η φοιτητική χορωδία έψαλε τον ύμνον «Τη Υπερμάχω» και μετ' εισήγησιν του φοιτητού Ν. Πουλιαντζά, ο Γ. Σταύρου εξεφώνησε τον πανηγυρικόν αναφερθείς εις τον αγώνα διά την Κύπρον και προκαλέσας ενθουσιώδεις εκδηλώσεις των φοιτητών. Η Κυπρία φοιτήτρια Α. Αγαθαγγέλου απήγγειλε το Κυπριακόν ποίημα «Καρτερούμε νύχτα-μέραν» και επηκολούθησε χαιρετισμός του πρυτάνεως κ. Βλησίδη, ο οποίος ανέφερε τους αγώνας της πνευματικής ήγερσής του τόπου διά την Κύπρον, συνέστησεν όμως εις τους φοιτητάς να διαλυθούν άνευ εκδηλώσεων. Ο εορτασμός έκλεισε με τον εθνικόν ύμνον.

Παρά την σύστασιν του κ. πρυτάνεως, οι φοιτηταί συνεκρότησαν μετά την λήξιν του εορτασμού διαδήλωσιν, η οποία διήλθεν εκ των οδών Ακαδημίας, Χ. Τρικούπη, Πανεπιστημίου και Σταδίου διά να διαλυθή – επεμβάσει της αστυνομίας – άνευ επεισοδίων εις την πλατείαν Κλαυθμώνος. Οι φοιτηταί έψαλλαν πατριωτικά άσματα, ανεφώνουν συνθήματα σχετικά με την ένωσιν, και προ του ενταύθα καταστήματος της Ιονικής Τραπέζης ηξίωσαν να καταβιβασθή η ανηρτημένη Αγγλική σημαία».

Επαναστατική περίοδος (1955-1960)

Έναρξη του απελευθερωτικού αγώνα

Την 1η Απρίλη του 1955 η Οργάνωση κάμνει την πρώτη της εμφάνιση και κτυπά τις πρωινές ώρες κυβερνητικές και στρατιωτικές εγκαταστάσεις των Άγγλων στο νησί. Ο κύβος ερρίφθη. Η αδιαλλαξία και η σκληρή και άκαμπτη στάση των Άγγλων αποικιοκρατών οδήγησε στον ένοπλο αγώνα.

Ένας αγώνας που θα οδηγήσει τον Κυπριακό λαό σε μια άνευ προηγουμένου εθνική αγωνιστική έξαρση και θα γράψει το έπος του 55-59. Οι εφημερίδες έγραψαν για τα γεγονότα σε έκτακτη έκδοση την 3η πρωινή της 1ης Απριλίου.

Η εφημερίδα «Έθνος» γράφει: «Κατά την 12.40 μ. μεσονύκτιον ώραν ολόκληρος η Λευκωσία ανεστατώθη εκ συνεχών και σφοδρών εκρήξεων και έντρομοι οι κάτοικοι ηγέρθησαν από τας κλίνας των και εξήλθον εις τας οδούς, ζητούντες πληροφορίας διά την αιτίαν των εκρήξεων τούτων. Αμέσως, δύο πυροσβεστικά της Αστυνομίας εξεκίνησαν εκ του παρά την Πύλην Πάφου Αστυνομικού Αρχηγείου, κατευθυνθείσαι η μεν μία προς δυσμάς, η δε άλλη προς ανατολάς, εξελθούσαι των τειχών της πόλεως. Ταυτοχρόνως ηκούοντο επανειλημμένα σφουρίγματα αστυνομικών.

Η πρώτη έκρηξις, ήτις και ήτο σφοδρότερα των επακολουθησασών 8-9 τοιούτων, διέσεισε τους υελοπίνακας των θυρών και παραθύρων. Αι εκρήξεις με μικρότεραν έντασιν εσυνεχίζοντο κατά χρονικά διαστήματα μερικών λεπτών απ' αλλήλων, αποκορύφωμα δε τούτων ήτο η τελευταία, η οποία υπερέβη εις σφοδρότητα πάσας τας προηγουμένας.

Ενώ ο κόσμος, ο εκχυθείς εις τας οδούς, διηρωτάτο έντρομος περί των συμβάντων, αι εξορμήσασαι δύο πυροσβεστικά επανήλθον, ότε και εγνώσθη, ότι εκρήξεις εγένοντο εις τους στρατώνας Γούσλει, πλησίον της γεφύρας του Πεδιαιού, και εις το έναντι της Αρχιγραμματείας οίκημα του Γραφείου Παιδείας. Εγνώσθη επίσης ότι εις υελοπίναξ του Γραφείου Παιδείας ευρέθη τεθραυσμένος και εις το δάπεδον ευρέθη φιάλη τεθραυσμένη, της οποίας το υγρόν, πιθανώς βενζίνη, ήτο εκχυμένον. Αστυνομικοί περιεκύκλωσαν τας περιοχάς, εις τας οποίας εγένοντο αι εκρήξεις, και παρημπόδιζον τους πολίτας από του να διέλθουν. Σημειώτέον, ότι εκ των εκρήξεων παρά τους στρατώνας Γούσλει έχουν θραυσθή οι υελοπίνακες της πλησίον κειμένης κλινικής του χειρουργου Δρος Μαραγκού, καθώς και των οικιών του καπνοβιομηχάνου κ. Γ. Πούλια και του κ. Ανδρέα Αραούζου.

Άξιον σημειώσεως είναι το γεγονός, ότι ολίγα λεπτά προ των εκρήξεων εσβέσθησαν επί τινα δευτερόλεπτα δις τα ηλεκτρικά φώτα.

Συντάκτης μας μετέβη εις τον Ραδιοφωνικόν σταθμόν όπου είχεν εκραγή πυρκαϊά. Εκεί είδε ένα των φυλάκων με τας χείρας δεμένας προς τα οπίσω. Ούτος έντρομος είπεν ότι τέσσαρες προσωπιδοφόροι εισήλθον εντός του κτιρίου και τον έδεσαν, ακολούθως δε μετέφερον τενεκέδες. Ο φύλαξ εν τω μεταξύ ωδηγήθη έξω του κτιρίου και οι άγνωστοι έθεσαν πυρ.

Εκ των πρώτων πληροφοριών δεν κατέστη σαφές εάν εσημειώθησαν και εκεί εκρήξεις. Τα τηλεφωνικά σύρματα είχαν αχρηστευθή, άγνωστον μέχρι της στιγμής κατά ποίον τρόπον, εάν δηλαδή απεκόπησαν υπό των αγνώστων επιδρομέων ή λόγω της πυρκαϊάς.

ΕΙΣ ΛΑΡΝΑΚΑ. – Την 12.40 μετά το μεσονύκτιον ηκούσθησαν τρεις εκκωφαντικά εκρήξεις εις την πόλιν μας, σχεδόν αλληπάλληλοι. Συνεπεία της μιας προεκλήθησαν σοβαρά ρήγματα εις τον τοίχον της εντός του αστυνομικού σταθμού αιθούσης παιγνιδίων. Οι υελοπίνακες και αι θύραι εθραύσθησαν. Τα έπιπλα κατεστράφησαν.

Συνεπεία της άλλης εκρήξεως εθραύσθησαν αι θύραι και οι υελοπίνακες της ιδιαιτέρας αιθούσης των δικαστών εντός του δικαστηρίου.

Η άλλη έκρηξις εσημειώθη εντός του διοικητηρίου και κλίμαξ ήτις ενώνει το κατώγειον με το ανώγειον κατέρρευσε. Θύματα δεν υπάρχουν.

ΚΑΙ ΕΙΣ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΝ – Περί την 12.30 μετά το μεσονύκτιον εσημειώθη ισχυρά έκρηξις εις τας έξωθεν των Βαρωσίων στρατιωτικής αποθήκας.

Μέχρι της στιγμής δεν εγνωσθη εάν και πόσαι ζημιαί επροξενήθησαν».

Ο Διγενής με το πρώτο φυλλάδιο που κυκλοφορεί είναι σαφής και προειδοποιεί τους Άγγλους.

Οι Άγγλοι παρ' όλα αυτά, αντί να προβληματισθούν, έγιναν πιο σκληροί. Χαρακτηριστικά και απροκάλυπτα δήλωναν στις 24.4.55 ότι δεν αναγνωρίζουν την «Αυτοδιάθεσιν» ως δικαίωμα των λαών.

Στο μεταξύ η ομάδα των Κυπρίων φοιτητών που μετέβη στην Κρήτη για εκπαίδευση επέστρεψε στην Αθήνα στις 29 Απριλίου 1955. Με την επιστροφή τους έφθασε από την Κύπρο και ο Ρένος Κυριακίδης που είχε κατεβεί στην Κύπρο για να συνεννοηθεί για τα περαιτέρω.

Στην Κύπρο το κίνημα έχει ήδη ξεσπάσει.

Αφήγηση από το βιβλίο του Θάσου Σοφοκλέους: «*Επιστρέφουμε από την Κρήτη στην Αθήνα στις 29 Απριλίου 1955 και συναντούμε το Ρένο Κυριακίδη, που είχε ήδη επιστρέψει από την Κύπρο, όπου είχε μεταβεί για να συνδεθεί με την ηγεσία του Κυπριακού Αγώνα, το Διγενή, που είχε κάμει κιόλας τις πρώτες επιχειρήσεις την πρώτη του Απρίλη του 1955. Πραγματικά ο Ρένος, μέσω του Παπασταύρου Παπαγαθαγγέλου, είχε έρθει σε επαφή με τον Αρχηγό της ΕΟΚΑ και μας έφερε τις πρώτες διαταγές. «Πρέπει να 'ρθείτε αμέσως στην Κύπρο. Σας χρειάζομαι». Αυτή ήταν η εντολή που μας έφερε ο Ρένος από τον Αρχηγό Διγενή. Πρέπει να φύγουμε για το νησί και αμέσως μάλιστα, γιατί η οργάνωση δεν πάει καλά κάτω. Ο Αρχηγός ήθελε βοήθεια, γιατί δεν είχε στελέχη. «Χρειάζομαι στελέχη», είπε χαρακτηριστικά στο Ρένο.*

Οι στιγμές είναι δύσκολες. Δεν περιμέναμε τέτοια εξέλιξη, γι' αυτό και δεν είχαμε προνοήσει ή προετοιμαστεί για άμεση μετάβασή μας στην Κύπρο. Η εντολή συγκλόνισε κυριολεκτικά την ομάδα. Όλοι βλέπαμε τα πράγματα με άλλο φακό και προγραμματίσαμε την πορεία μας εντελώς διαφορετικά. Τώρα τα γεγονότα εξελίσσονταν πολύ ραγδαία και απρόβλεπτα τόσο, που πραγματικά μας τρόμαξαν. Όλοι λογαριάζαμε να μεταβούμε στην Κύπρο το καλοκαίρι υπό κανονικές συνθήκες και χωρίς να κινήσουμε την περιέργεια κανενός και ιδιαίτερα των αρχών, αλλά ούτε και των δικών μας, να οργανωθούμε συστηματικά και ελεύθερα και να παραμείνουμε εκεί. Τώρα όλα γίνονταν βεβιασμένα. Θα μπαίναμε αμέσως στην παρανομία, πράγμα που θα δυσκόλευε το έργο μας, γιατί δε θα είχαμε ευχέρεια στις κινήσεις μας. Ο κύριος Ιωαννίδης μαζί με το Ρένο, προτού θέσουν το ζήτημα σ' όλη την ομάδα, ήρθαν στο σπίτι μας στην οδό Ερυθραίας 6 στο Βύρωνα, για να ρωτήσουν εμένα και τον Πέτρο. Ήξεραν πως η δική μας θέση θα επηρέαζε την απόφαση των άλλων. Απάντησα καταφατικά. «Θα πάω, αφού είναι διαταγή του Αρχηγού και αφού η παρουσία μου είναι απαραίτητη. Όμως διαφωνώ πλήρως. Έπρεπε να περιμένει ακόμα μερικούς μήνες». Εξήγησα τις απόψεις μου και τα επιχειρήματά μου, αλλά μετά συμφωνήσαμε να μην πούμε τίποτε μπροστά στους υπόλοιπους. Οι στιγμές ήσαν αναμφίβολα δύσκολες. Δεν ήταν καθόλου εύκολο να ανατρέψει κανείς τα πάντα σε μια στιγμή. Ήμασταν βέβαια αρκετά προετοιμασμένοι, αλλά όχι για μια τέτοια ανορθόδοξη και απροσδόκητη εξέλιξη.

Στη συνάντηση που έγινε στην οδό Κύπρου στην Κηφισιά έγινε μεγάλη συζή-

τηση και ακούστηκαν περίπου οι ίδιες απόψεις. Όλοι χωρίς καμιά εξαίρεση υποστήριξαν πως ήταν βεβιασμένη και επικίνδυνη απόφαση. Συμφωνήσα μαζί τους και υπερθεμάτισα, αλλά στην τελική φάση είπα και υποστήριξα ότι δεν είχαμε εκλογή, γι' αυτό έπρεπε αμέσως να υπακούσουμε και να κατεβούμε στην Κύπρο. Πολλοί δέχτηκαν την πρόταση και συμφώνησαν ότι έπρεπε να κατεβούμε».

Παρόλο που υπεστήριξα ότι η ενέργεια ήταν βεβιασμένη και ότι θα ήταν πολύ πιο ομαλή η παρουσία μας στην Κύπρο τον Ιούνιο, αποδέκτηκα την εντολή του Διγενή. Μαζί μου συμφώνησαν ο Πέτρος και ο Ρένος.

Την άλλη μέρα κάναμε σύσκεψη και ζητήσαμε από τους υπόλοιπους να δηλώσουν αν θα κατέβαιναν στην Κύπρο.

Τελικά δήλωσαν μόνον οι: Πέτρος Στυλιανού, Ρένος Κυριακίδης, Θάσος Σοφοκλέους, Φώτης Παπαφώτης, Ανδρέας Νέστορος, Νίκος Αγγελίδης, Ανδρέας Λαμπριανίδης, Κύπρος Παπαδόπουλος.

Συμφωνήσαμε ότι θα έπρεπε να φύγουμε ένας-ένας ή και δυο-δυο, για να μη δώσουμε υποψίες στους χαφιέδες και στην Intelligence Service.

Οι στιγμές ήταν δύσκολες. Οι αποφάσεις καθοριστικές.

Απεφασίσθη να φύγουμε πρώτοι ο Κύπρος Παπαδόπουλος κι εγώ τη Δευτέρα 1η Μαΐου 1955 και ώραν 6η πρωινή με αεροπλάνο.

Σε λίγες μέρες έφθασαν στην Κύπρο και οι υπόλοιποι φοιτητές. Τους βάλαμε σε σπίτι της Λευκωσίας κι εκεί μας επεσκέφθη ο Διγενής.

Παραθέτω απόσπασμα από το βιβλίο του Θάσου Σοφοκλέους «Πόθος Ελευθερίας», το οποίο περιγράφει λεπτομερώς τα γεγονότα εκείνων των ημερών.

«*Ξημέρωσε Δευτέρα, πρώτη Μαΐου 1955. Το Ντακότα έτριξε, ταλαντεύτηκε μέσα στα σύννεφα κι έπεσε στο κενό. Ο Κύπρος σαν να ξύπνησε από τις σκέψεις του με κοίταξε ερωτηματικά και τα μάτια του καρφώθηκαν στα δικά μου, ενώ το Ντακότα έκανε στροφή πάνω από τα βουνά της Πάφου. Η φωνή της αεροσυνόδου έσπασε τη σιωπή λέγοντας: «Είναι μεγάλη κακοκαιρία και ρίχνει χαλάζι, γι' αυτό είναι αδύνατο να προσγειωθούμε στη Λευκωσία και θα επιστρέψουμε στη Ρόδο».*

«*Αυτός ο αγώνας θα 'ναι πολύ δύσκολος, Κύπρο», του ψιθύρισα. Ποτέ δεν ήμουνα προληπτικός, μα αυτό το γεγονός με αναστάτωσε. Γυρίσαμε στη Ρόδο λίγο πριν το μεσημέρι. Η προσγειώση ήταν πολύ απότομη. Βγήκα από το αεροπλάνο ζαλισμένος και σε κιάκιά χάλια. Με περιποιήθηκαν πολύ οι άνδρες της χωροφυλακής. Καταλύσαμε στο ξενοδοχείο «ΚΑΪΡΟ ΠΑΛΑΣ», όπου μείναμε μέχρι το μεσημέρι της Τρίτης, 2ας Μαΐου. Στις 12.30 μ.μ. φύγαμε για τη Λευκωσία. Το ταξίδι δεν ήταν καθόλου ευχάριστο, ήτανε όμως πιο ομαλό από το προηγούμενο.*

Φτάσαμε στο αεροδρόμιο της Λευκωσίας στις 1.30 μ.μ. Όμως κανένας δεν μας περίμενε εκεί για να μας παραλάβει, όπως ήταν κανονισμένα. Νοιώσαμε μεγάλη απογοήτευση. Δεν ξέραμε τι να κάνουμε. Τελικά πήραμε το λεωφορείο για τη Λευκωσία και φθάσαμε στα γραφεία της ΚΕΜ. Κι εδώ όμως, πάλι, τα πράγματα δεν ήταν καθόλου εύκολα. Αρχίσα πολύ να ανησυχώ και να εκνευρίζομαι, γιατί διέτρεχα κίνδυνο να με δει κανένα γνωστό μάτι. Σχεδόν μάλωσα στη

Λευκωσία. Χιλιάδες οι συγχωριανοί μου που εργάζονται εδώ και άλλοι τόσο γνωστοί, είτε από το σχολείο, είτε από το οικογενειακό ακόμα περιβάλλον. Άδικα όμως περιμέναμε κι εδώ. Κανείς δε φαινόταν από πουθενά. Γι' αυτό αποφασίσαμε να πάει ο Κύπρος στην ΟΧΕΝ να βρει τον πατέρα Σταύρο, να ειδοποιήσει ότι φθάσαμε. Εγώ δεν μπορούσα να κάμω βήμα, γιατί οπωσδήποτε κάποιος θα με έβλεπε και θα μου ανέτρεπε τα σχέδια. Ο Κύπρος ήταν Παφίτης και μπορούσε να κινηθεί πιο ελεύθερα, μόνο που δεν ήξερε καθόλου τη Λευκωσία. Του εξήγησα πώς θα πήγαινε στην ΟΧΕΝ και κάθησα στο παγκάκι, σε μια γωνιά στο γραφείο της ΚΕΜ, περιμένοντάς τον να γυρίσει.

Οι στιγμές ήταν δύσκολες. Σταθμός αυτοκινήτων, πολυσύχναστο μέρος. Οι γνωστοί που περνούσαν ήσαν πολλοί. Σκέπαζα το πρόσωπό μου με μια εφημερίδα, προσποιούμενος ότι τη διάβαζα, μαζεμένος στο παγκάκι, όμως, τελικά, δεν κατάφερα να αποφύγω την αναγνώρισή μου: Ένοιωσα ένα χέρι να με χτυπά φιλικά στην πλάτη: «Καλωσόρισες, Θάσο. Πότε ήρθες;». Ήταν ο Ανδρέας Καλογήρου, καφετζής και μπακάλης στη γειτονιά μας, καλός φίλος και μακρινός συγγενής. Την έπαθα κανονικά, σκέφτηκα, θα το μάθει το χωριό ολόκληρο κι η οικογένειά μου θα αναστατωθεί. «Έλα να σε πάρω με το αυτοκίνητό μου στο σπίτι», μου πρότεινε. Αρνήθηκα λέγοντας ότι δεν μπορούσα να φύγω από τη ΚΕΜ, γιατί περίμενα κάποιο συμφοιτητή μου να πάρει τις αποσκευές του. Σωθήκαμε, σκέφτηκα, μόλις πάει θα το πει στους δικούς μου. Βυθίστηκα σε σκέψεις. Δεν ήξερα τι να κάνω και πώς να αντιδράσω. Πέρασε αρκετή ώρα περιμένοντας τον Κύπρο. Τέλος ήρθε μαζί με το Γιαννάκη Δρουσιώτη (Αβέρωφ) και πήγαμε όλοι μαζί στην ΟΧΕΝ. Εκεί βρισκόταν ο Παπασταύρος. Τους εξήγησα την κατάσταση και εισηγήθηκα πως έπρεπε με την καινούργια κι απρόβλεπτη αυτή εξέλιξη να πάω στο σπίτι μου, γιατί διαφορετικά η οικογένειά μου θα μας δημιούργουσε πρόβλημα αναζητώντας με.

Μ' έκτακτο σύνδεσμο επικοινωνήσαμε με τον Αρχηγό, που συμφώνησε με την άποψή μου να πάω σπίτι. Πήρα ένα ταξί και πήγα στο χωριό, στο σπίτι μου. Ήταν απόγευμα, 4.30. Κατέβηκα, πήρα τη βαλίτσα μου και μπήκα με φαινομενική ψυχραιμία. Η καρδιά μου κτυπούσε δυνατά. Παρακαλούσα να πάνε όλα καλά. Στο σπίτι δεν ήταν κανένας. Η μάνα μου ήταν στη γειτόνισσα μας τη Θεκλού του Κολότζια. Μια άλλη γυναίκα της γειτονιάς, η Ελεγκού η Καμησιού, μόλις με είδε άρχισε να φωνάζει καλώντας τη μάνα μου «να της δώσει το μαντήλι». «Έλα Χρυσάνθη, φέρ' μου το μαντήλι». Στη γειτονιά όλοι, απλοϊκοί άνθρωποι, καλόκαρδοι και έτοιμοι πάντα να βοηθήσουν, μας αγαπούσαν. Φέρθηκα πολύ φυσιολογικά και με αρκετή γροσοχή. Η μάνα μου όμως είχε πολύ ταραχθεί. Ήξερα πως είναι τετραπέρατη, αυστηρή και καχύποπτη και με έντονη διαίσθηση. Με άλλα λόγια δεν ήταν καθόλου εύκολος αντίπαλος. Η φουρτούνα θα ξεσπάσει από στιγμή σε στιγμή, σκεπτόμουν. Έπρεπε να το πω σε κάποιο, να ενημερώσω την οικογένειά μου... Σκέφτηκα τον πατέρα μου. Ήταν τόσο πράος και λογικός και πάνω απ' όλα πίστευε στην ιδέα της επανάστασης. Τον ξεμονάχιασα στο περιβόλι μας κάτω από μια λεμονιά και του μίλησα καθαρά... Ο πατέρας, λίγες μέρες μετά, ένα πρωινό στο περιβόλι με ξάφνιασε. Μου είπε ορθά κοφτά και αποφασιστικά, χωρίς να δέχεται καμιά αντίρρηση: «Θάσο, θέλω να με κάνεις και μένα μέλος της Οργάνωσής σας». Δε θα ξεχάσω ποτέ εκείνο το περίεργο συναίσθημα που με πλημμύρισε.

Ένοιωσα μια γλυκειά ανατριχίλα και μια λαχτάρα να τον σφίξω στην αγκαλιά μου, όμως από τότε που μεγάλωσα δε θυμάμαι να τον φίλησα ή να τον αγκάλιασα. Τα μηλίγγια μου κτυπούσαν, όλες μου οι χορδές πάλλονταν έντονα, ο νους μου βυθίστηκε σε πέλαγος αμηχανίας. Επικράτησε σιγή ανάμεσά μας. Μετά σπάζοντάς την ο πατέρας, με ρώτησε απερίφραστα «είναι μαζί σας και ο γενάς;», εννοώντας τον Αρχιεπίσκοπο. Βλέπετε ένοιωθε τώρα ότι είχε το δικαίωμα να γνωρίζει. Τον καθησύχασα λέγοντάς του ότι ήταν μαζί μας, καθώς και άλλοι πολλοί ακόμα. Ένοιωθα μια γλυκειά ανακούφιση, ένα βάρος να φεύγει από πάνω μου. Κάτι που με καταπίεζε κρατώντας με μακριά του παραμερίστηκε. Τώρα ένοιωθα λεύτερος μαζί του.

Σ' αυτό το διάστημα έφθασε και η άλλη αποστολή από την Αθήνα. Μαζί τους τα καταφέραμε καλύτερα. Βλέπετε το δικό μας πάθημα, μας έγινε μάθημα. Τους παραλάβαμε κανονικά και τους πήραμε σε σπίτι, (στην οδό Αφροδίτης 4, στον Άγιο Δομέτιο, χωρίς κανείς να το αντιληφθεί), όπου έμειναν για λίγες μέρες και μετά τους μεταφέραμε για λόγους ασφαλείας σε άλλο σπίτι στο Στρόβολο, κοντά στον ποταμό Πηδιά στην οδό Φειδίου. Και τα δύο σπίτια τα νοίκιαζε η Οργάνωση στο όνομα του Λάμπρου Καυκαλίδη. Στο σπίτι στην οδό Αφροδίτης διέμεναν οι Λάμπρος Καυκαλίδης, Γιαννάκης Δρουσιώτης, Γιάννης Παφίτης και ο Κώστας Παπαευτυχίου. Συνήθως τους εφοδιάζαμε με διάφορα τρόφιμα και σουβλάκια που παίρναμε από το κατάστημα του Λάμπρου Καυκαλίδη.

Στο δεύτερο σπίτι, στην οδό Φειδίου στο Στρόβολο, έγινε και η πρώτη συνάντηση της ομάδας με τον Αρχηγό Διγενή. Ήρθε εκεί στις 10 το πρωί συνοδευόμενος από τον «Αβέρωφ» (Γιαννάκη Δρουσιώτη). Η όλη του εμφάνιση ήταν εντυπωσιακή. Ήταν μικρόσωμος και αδύνατος με «ωοειδές» πρόσωπο, μεγάλο μουστάκι, παχιά φρύδια και μεγάλα λαμπερά μάτια που πετούσαν σπίθες και σε καθηλώναν. Φορούσε γκριζο κουστούμι με σταυρωτό σακκάκι και μαλακό γκριζο ρεπούπλικο. Μας χαιρέτησε τον καθένα ξεχωριστά και κάθησε. Ήταν ευγενέστατος και μιλούσε σε άπταιστη καθαρεύουσα. Κλασικός τύπος Αθηναίου με τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του αξιοπρεπούς τύπου της αστικής τάξης. Από την πρώτη στιγμή και με την πρώτη επαφή, μας ενέπνευσε εμπιστοσύνη και σιγουριά. Εύκολα διέβλεπες ότι ήταν δυνατός χαρακτήρας με θέληση, αυτοπεποίθηση και πλήρη αυτοέλεγχο. Μας ενημέρωσε για την όλη κατάσταση και μας ανέλυσε τις δυσκολίες και τα προβλήματα που ορθώνονταν μπροστά μας. Είπαμε τις απόψεις μας, εξηγήσαμε τι ακριβώς είχαμε μάθει στην Ελλάδα από πλευράς εκπαίδευσης, πράγμα που φάνηκε ότι τον ικανοποιούσε και αφού τελειώσαμε δώσαμε τον όρκο της ΕΟΚΑ. Ο καθένας ξεχωριστά και ενυπόγραφα. Μας έδωσε τις τελικές οδηγίες πώς θα κινηθούμε και μας είπε ότι θα ακολουθούσαν γραπτές λεπτομερείς οδηγίες για τον καθένα ξεχωριστά, μας χαιρέτησε με χειραψία και έφυγε.

Είναι πάντα με ιδιαίτερη συγκίνηση που φέρνω στη μνήμη μου την πρώτη αυτή συνάντηση με τον Αρχηγό Διγενή, που τον είδα σαν ενσάρκωση των θρύλων και των τραγουδιών με τα οποία με νανούριζε η λεβέντισσα γιαγιά μου. Ακόμα και τώρα η συγκίνηση με πνίγει, όταν θυμάμαι με πόση κατάνυξη έδωσα τον Ιερό Όρκο!

Οι φοιτητές που ήρθαν στην Κύπρο ανέλαβαν ηγετικό ρόλο στην Οργάνωση, διεκρίθησαν και ο καθένας έγραψε τη δική του ιστορία.

Ρένος Κυριακίδης:

Ανέλαβε αμέσως δράση ως Τομεάρχης της περιοχής Αμιάντου Πιτσιλιάς πλάι στον Αρχηγό Διγενή. Ανέπτυξε πλούσια δράση και έκαμε αρκετές ενέδρες και επιθέσεις εναντίον του εχθρού. Στις 11.12.1955 στη μάχη στα βουνά των Σπηλιών πυροβολήθηκε, πληγώθηκε και συνελήφθη. Καταδικάστηκε και μεταφέρθηκε στις φυλακές της Αγγλίας. Μετά τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου εξορίστηκε στη Ρόδο μέχρι την ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Θάσος Σοφοκλέους:

Διορίστηκε υπεύθυνος νεολαίας Λευκωσίας και συντονιστής παγκύπρια για μερικούς μήνες. Ακολούθως μετέβη στο αντάρτικο ως βοηθός του Γρηγόρη Αυξεντίου και στη συνέχεια ανέλαβε Τομεάρχης Πενταδακτύλου-Κερύνιας. Ήταν Αρχηγός της Ανταρτικής ομάδας Πενταδακτύλου. Έλαβε μέρος σε πολλές επιχειρήσεις εναντίον των Άγγλων και διηύθυνε ως Τομεάρχης όλες τις δραστηριότητες του Τομέα.

Ανδρέας Νέστορος:

Ανέλαβε πλάι στο Ρένο Κυριακίδη την οργάνωση ομάδων σαμποτέρ στην ύπαιθρο (Πιτσιλιά) και την κατασκευή βομβών. Σε κάποιο στάδιο αρρώστησε και αναγκάστηκε να αδρανήσει.

Φώτης Παπαφώτης:

Στην αρχή εντάχθηκε στην ομάδα του Αυξεντίου και αργότερα ανέλαβε τομεάρχης στον τομέα Καρπασίας. Ανέπτυξε πλούσια δράση. Σε κάποιο στάδιο πληγώθηκε από έκρηξη βόμβας και έχασε την αριστερή του παλάμη. Έμεινε αντάρτης μέχρι το τέλος του αγώνα.

Νίκος Σπανός:

Ο Νίκος Σπανός έφθασε στην Κύπρο το τέλος Ιουνίου 1955 για τις διακοπές του καλοκαιριού. Αναμείχθηκε στον αγώνα και παρέμεινε στην Κύπρο. Καταζητήθηκε από τους Άγγλους και βγήκε αντάρτης. Ήταν αρχηγός ανταρτικής ομάδας υπό τον Γρηγόρη Αυξεντίου και είχε πλούσια δράση.

Νίκος Αγγελίδης:

Ήρθε στην Κύπρο μαζί με τη σύζυγό του Κλαίρη. Ο Γιάννης Δρουσιώτης νοίκιασε σπίτι στην Κακοπετριά, στο οποίο διέμεναν και φιλοξενούσαν τον Αρχηγό Διγενή. Σε κάποιο στάδιο επέστρεψαν στην Αθήνα, πήραν το πτυχίο τους και επανήλθαν στην Κύπρο. Με την επάνοδό τους στην Κύπρο έδρασαν στην περιοχή Γιαλούσας, όπου διορίστηκαν ως καθηγητές. Εκεί εργάστηκαν υπό την ηγεσία του Τομεάρχη Φ. Παπαφώτη και πρόσφεραν πολύτιμες υπηρεσίες.

Ανδρέας Λαμπριανίδης:

Επειδή είχε πάρει το πτυχίο του, ήρθε στην Κύπρο ως καθηγητής, έδρασε στην Οργάνωση με άνεση και χωρίς να τον υποψιαστούν. (Διορίστηκε στο Γυμνάσιο Πόλεως Χρυσοχούς). Ανέλαβε πολλές αποστολές και διετέλεσε και Τομεάρχης. Συνεργάστηκε στενά με το Γιάννη Δρουσιώτη, ιδιαίτερα στη νεολαία, στη στρατολόγηση μελών της Οργάνωσης, στην πολυγράφηση φυλλαδίων και άλλα. Συνελήφθη το Μάιο του 1956.

Κύπρος Παπαδόπουλος:

Διορίστηκε υπεύθυνος μαχητικού τομέα Πάφου. Αναγκάστηκε όμως από πολύ νωρίς να επιστρέψει στην Αθήνα, γιατί θα τον συλλάμβαναν οι Άγγλοι, επειδή προδόθηκε από κάποιον.

Πέτρος Στυλιανού:

Ανέλαβε στην αρχή να οργανώσει ομάδα ανταρτών στην περιοχή Λεύκας, αλλά τον Αύγουστο του 1955 συνελήφθη και κρατήθηκε στο φρούριο της Κερύνιας. Δραπέτευσε από το φρούριο μαζί με άλλους συγκρατούμενούς του, αλλά δεν πρόλαβε να βγει έξω από την πόλη και συνελήφθη. Μεταφέρθηκε στα κρατητήρια Κοκκινοτριμιθιάς και δραπέτευσε κατά τη μεταφορά του στο Νοσοκομείο. Εγκαταστάθηκε στην περιοχή Κακοπετριάς σε λημέρι όπου όμως κατόπιν προδοσίας συνελήφθη. Καταδικάστηκε σε φυλάκιση για χρόνια και μεταφέρθηκε στις φυλακές της Αγγλίας, όπου παρέμεινε μέχρι τη λήξη του αγώνα, οπότε μεταφέρθηκε πίσω στην Κύπρο, μετά την υπογραφή των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου. Όσοι από τους φοιτητές μέλη της ΚΑΡΗ παρέμειναν στα Πανεπιστήμια και δεν κατέβηκαν στην Κύπρο καθώς και οι άλλοι φοιτητές που ήταν στην Αθήνα συνέχισαν τις δραστηριότητές τους με διαδηλώσεις και συλλαλητήρια υπέρ της Κύπρου και εκστρατείες ανά την Ελλάδα για διαφώτιση και ενημέρωση του Ελληνισμού. Αρκετοί όμως οργανώθηκαν σε διάφορες μυστικές ομάδες, τις οποίες και αναφέρω:

Οι ομάδες αυτές βασικά ήταν υπό τον έλεγχο του Ανδρέα Αζίνα.

1) Ομάδα παρακολούθησης και συλλογής πληροφοριών:

Η ομάδα αυτή συνεργαζόταν με τις μυστικές υπηρεσίες της Αστυνομίας και παρακολουθούσε ανθρώπους της Intelligence Service, που δυστυχώς στον ελληνικό χώρο ήταν πολλοί.

2) Ομάδα συνδέσμων: Μια ομάδα λειτούργησε σαν σύνδεσμος μεταξύ Ελλάδος και Κύπρου.

Η ομάδα αυτή συνεργαζόταν με τον Πρέσβη κ. Μολυβιάτη και μετέφερε έκτακτο ταχυδρομείο από Ελλάδα σε Κύπρο και αντιστρόφως.

3) Ομάδα συλλογής υλικού και αποστολής στην Κύπρο:

Η ομάδα αυτή είχε άμεση συνεργασία με τον Ανδρέα Αζίνα και βοήθησε αρκετά στην εξασφάλιση και αποστολή όπλων και πυρομαχικών στην Κύπρο, ήταν από τις πιο σοβαρές και αξιόλογες ομάδες. Συνεργαζόταν στενά με το διευθυντή της Καλυκοποιείας Μποδοσάκη κ. Εξηντάρα, από όπου προμηθεύονταν τα διάφορα υλικά, όπως πυροκροτητές, σφαίρες, εκρηκτικές ύλες και άλλα. Το δυσκολότερο μέρος της όλης διαδικασίας ήταν η αποστολή των υλικών στην Κύπρο. Στον τομέα αυτό μηχανεύτηκαν διάφορους κατά καιρούς τρόπους. Πολλές φορές απέστειλαν υλικό με Κυπρίους ασθενείς που τύγχαναν θεραπείας στην Ελλάδα και επέστρεφαν στην Κύπρο και μάλιστα χωρίς να γνωρίζουν τι πράγματα μετέφεραν. Καμιά φορά απέστειλαν και σκόπιμα κάποιο φοιτητή να τα μεταφέρει. Αναφέρω χαρακτηριστικά τη φοιτήτρια Αντιγόνη Θεμιστοκλέους-Νικήτα, που ήρθε στην Κύπρο μεταφέροντας ένα κρεβάτι μεταλλικό με σωλήνες (στύλλους), τις οποίες γέμιζαν πυροκροτητές. Μάλιστα την όλη αποστολή συνόδευε και ο Δώρος Παπαπέτρου, φοιτητής της Ιατρικής, ο οποίος παρακολουθού-

σε τα πάντα για να συμπαρασταθεί όσο μπορούσε στην Αντιγόνη, αν κάτι δεν πήγαινε καλά.

Ένα άλλο συνεργείο από φοιτητές υπό την εποπτεία του Ανδρέα Αζίνα έλαβε μέρος εις την προετοιμασία των φιαλών υγραερίου για την αποστολή όπλων. Όπως μου αφηγήθη ο Ανδρέας Παπαμιλιτιάδης, μετέφεραν τις φιάλες ψηλά στον Υμηττό, όπου τις άδειασαν πιέζοντας τη βαλβίδα. Οι άδειες φιάλες μεταφέρονταν σε εργαστήριο, όπου απέκοπταν τη βάση, γέμιζαν τις φιάλες με όπλα που στερέωναν ώστε να μην κινούνται, και τις ξανάκλειναν.

Από όλες τις αποστολές της ομάδας αυτής η πιο έξυπνη, κατά την άποψή μου, ήταν η αποστολή Τ.Ν.Τ. Στην όλη διαδικασία πρωταγωνιστικό ρόλο έπαιξαν και πάλι το «Καλυκοποιείο Μποδοσάκη» και ο κύριος Εξηντάρας. Το Τ.Ν.Τ. με κάποια διαδικασία υδροποιείται και γίνεται όπως το λυωμένο κερι και μπορείς να το χύσεις σε καλούπι.

Έτσι λοιπόν κατασκεύασαν διάφορα «μπιμπελώ» αγαλματάκια, τασάκια, πιτάκια, τα οποία στη συνέχεια ζωγράφιζαν και έγραφαν πάνω ότι ήταν χειροποίητα «Souvenir from Greece», και μας τα απέστειλλαν. Συνήθως, οι αδελφοί Αρτεμίου τα απέστειλλαν στους γονείς τους στην Κυθραία και αυτοί τα παρέδιδαν στην οικογένεια του Κώστα Σοφοκλέους, η οποία μας τα έφερνε στο λημέρι.

4) Ομάδα αρωγής και βοήθειας προς τους Κύπριους που έφθαναν στην Αθήνα, ιδιαίτερα για λόγους υγείας.

Η ομάδα αυτή φρόντιζε να εξυπηρετηθούν οι διάφοροι ασθενείς που έφθαναν στην Αθήνα και να τακτοποιηθούν στα νοσοκομεία για θεραπεία.

5) Η ομάδα αυτή φρόντισε να φθάσουν στην Κύπρο οι φοιτητές της Σχολής Ευελπίδων, για να ενισχύσουν τον αγώνα. Ο κανονισμός για να φύγεις από τη Σχολή είναι μόνο αν δραπέτευσεις.

Στο μεταξύ, ενώ ο αγώνας στην Κύπρο φούντωσε για καλά και τα παλικάρια της ΕΟΚΑ έγραφαν σελίδες δόξας και λεβεντιάς με τα κατορθώματά τους, κατέφταναν στην Κύπρο και άλλοι σπουδαστές για να αγωνιστούν για την Ελευθερία της.

Αναφέρω τους σπουδαστές της Σχολής Ευελπίδων:

1) Σταύρος Σταύρου από την Αμμόχωστο, Εύελπις στη Σχολή Ευελπίδων μετά από αρκετές ταλαιπωρίες έφθασε στην Κύπρο, αφού ουσιαστικά δραπέτευσε από τη Σχολή, μέσω Αγγλίας τον Ιούλιο του 1958 και ανέλαβε δράση. Ο Αρχηγός τον τοποθέτησε στη θέση του τομεάρχη στον Τομέα Φασούλας-Παραμύθας. Ο Σταύρος ανέπτυξε μεγάλη δράση και κατάφερε πολλά κτυπήματα στον εχθρό. Να πούμε ακόμη ότι ο Σταύρος, πριν αναχωρήσει για τη Σχολή Ευελπίδων τον Ιούλιο του 1956, είχε πλούσια δράση στον Αγώνα και ότι αναγκάστηκε να φύγει, γιατί τον ειδοποίησαν ότι θα συλλαμβάνετο.

2) Ανδρέας Αυγουστή εκ Κώμης Κεπήρ. Ο Ανδρέας μνήθηκε στην Οργάνωση τον Απρίλη του 1955. Τον Ιούνιο του 1955 μετέβη στην Αθήνα και γράφτηκε στη Σχολή Ευελπίδων. Το 1956 διέκοψε τις σπουδές του με σκοπό να επιστρέψει στην Κύπρο και να αγωνισθεί. Στην προσπάθειά του για επιστροφή στην Κύπρο βρήκε πολλές δυσκολίες και ταλαιπωρήθηκε μέχρι τις 14.3.1958, έφθασε στην Κύπρο με διαβατήριο πλαστό και με άλλο όνομα. Τον Μάιο του 1958 ανέλαβε ως

τομεάρχη στην περιοχή Τροόδους, Αγρού, Αγ. Κωνσταντίνου, Χαντριών, Αγριδιών, Ποταμίτισσας. Ο Ανδρέας Αυγουστής ανέπτυξε πλούσια δράση με ενέδρες και δολιοφθορές εναντίον των Άγγλων.

3) Καρλεττίδης Σοφούλης, φοιτητής Ραδιοτεχνικής Σχολής Αθηνών. Υπήρξε μέλος της οργάνωσης από τον Οκτώβριο του 1955 και ανέπτυξε πλούσια δράση. Τον Ιούλιο του 1956 μετά από πληροφορίες ότι θα συλλαμβάνετο έφυγε από την Κύπρο και γράφτηκε στη Ραδιοτεχνική Σχολή Αθηνών ως πρωτοετής σπουδαστής. Κατά την παραμονή του στην Αθήνα έτυχε στρατιωτικής εκπαίδευσης και στις 19.8.1958 επέστρεψε στην Κύπρο και ανέλαβε δράση.

4) Ανδρέας Ιωσηφίδης. Εντάχθηκε στην Ε.Ο.Κ.Α. με την έναρξη του αγώνα και έδρασε στην περιοχή Πάφου (Κτήμα) επικεφαλής ομάδας δολιοφθορών. Τον Αύγουστο του 1956 ήρθε στην Ελλάδα και ενεγράφη στη Σχολή Ευελπίδων. Τέλος του 1958 δραπέτευσε από τη Σχολή και έφθασε στην Κύπρο. Τέθηκε επικεφαλής του τομέα Πόλεως Χρυσόχους και αναδιοργάνωσε τον τομέα. Δεν πρόλαβε όμως ν' αναπτύξει δράση, γιατί ο αγώνας είχε τελειώσει με τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου.

Αναφέρω ακόμα την άφιξη του Τάσου Μάρκου, αφού δραπέτευσε από τη Σχολή Ευελπίδων στα τέλη Νοεμβρίου 1958. Ανέλαβε τομεάρχη της περιοχής Κυθραίας. Όμως, όπως είναι γνωστό, είχαμε φθάσει στο τέλος του αγώνα και έτσι δεν πρόλαβε ν' αναπτύξει δράση.

Να πούμε ότι ο Τάσος Μάρκου μνήθηκε στην Ε.Ο.Κ.Α. αρχές του 1955 και διέφυγε στην Ελλάδα όπου, αφού ετοιμάστηκε, μπήκε στη Σχολή Ευελπίδων.

Το Δεκέμβριο του 1958, έφθασαν στην Κύπρο και οι ανθυπολοχαγοί απόφοιτοι της Σχολής Ευελπίδων Κίκης Κωνσταντίνου, Παντελάκης Πανταζής και Ρένος Δρυμιώτης. Και οι τρεις αυτοί αξιωματικοί δεν πρόλαβαν να ενεργοποιηθούν, λόγω της λήξης του αγώνα.

Η συμβολή της ελλαδικής νεολαίας στον κυπριακό απελευθερωτικό αγώνα

Δημήτρης Ταλιαδώρος

Ο αγώνας της ΕΟΚΑ είναι η κορυφαία στιγμή της πολύχρονης και πολυκύματης ιστορίας της Κύπρου. Το έπος του '55-'59 υπήρξε μια εποποιία που η Κύπρος είχε να δει από τα χρόνια του Ονήσιλου και του Ευαγόρα. Επί τέσσερα χρόνια η γενιά του '55 έγραψε σελίδες άφθαστου ηρωισμού, αυτοθυσίας και εθνικού μεγαλείου.

Εμείς, η νεότερη γενιά, δεν είχαμε την τύχη να ζήσουμε αυτό τον επικό Αγώνα. Βιώνοντάς τον όμως, μέρα με τη μέρα, μέσα από τα φύλλα των ελλαδικών και κυπριακών εφημερίδων, η διαπίστωσή μας είναι ότι το μεγαλείο αυτού του Αγώνα είναι ανυπέρβλητο. Χωρίς υπερβολή η εποποιία του '55 είναι μια από τις λαμπρότερες και ενδοξότερες εποποιίες που κατέγραψε ο Ελληνισμός κατά το διάβα της μακραίωνης ιστορίας του.

Θέμα της δικής μου εισήγησης είναι η «ελλαδική πτυχή» αυτού του υπέροχου Αγώνα και ειδικότερα η συμβολή της ελλαδικής νεολαίας στον κυπριακό απελευθερωτικό αγώνα. Δυστυχώς, σε σχέση με το θέμα αυτό, τόσο στην ελλαδική όσο και στην κυπριακή βιβλιογραφία, παρουσιάζεται ένα μεγάλο κενό. Δεν έχει ερευνηθεί συστηματικά η πτυχή αυτή του επικού αγώνα του '55-'59. Εμείς επιχειρώντας να αγγίξουμε το θέμα στηριχθήκαμε στον ελλαδικό και κυπριακό τύπο της εποχής.

Μπορεί ο Κυπριακός Ελληνισμός να κατέγραφε στις Κεντρικές Φυλακές, στα Κρατητήρια, στα Ανακριτήρια και στις βουνοκορφές του Τροόδου και του Πενταδακτύλου σελίδες ηρωισμού, λεβεντιάς και αυτοθυσίας, αλλά παράλληλα και ο μητροπολιτικός Ελληνισμός στάθηκε έμπρακτα στο πλευρό των αγωνιζόμενων Κυπρίων. Σύσσωμος ο ελλαδικός Ελληνισμός, από τη Φλώρινα έως την Κρήτη και από τη Ρόδο έως την Αλεξανδρούπολη, αγκάλιασε τον κυπριακό αγώνα.

Είναι ιστορικά διαπιστωμένο ότι τα νιάτα είναι εκείνα που παίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στους εθνικούς αγώνες. Οι νέοι, με το δυναμισμό και το πάθος που τους διακρίνει, γίνονται η κινητήρια δύναμη των εθνικών αγώνων.

Τη σημασία που έπαιξε ο κυπριακός απελευθερωτικός αγώνας στη διαμόρφωση της ψυχουσύνθεσης της ελλαδικής νεολαίας επισημαίνει εύστοχα ο αείμνηστος Γεώργιος Παπανδρέου, σε ομιλία του στη Βουλή των Ελλήνων στις 10 Απριλίου 1956:

«Βεβαίως», έλεγε ο Γ. Παπανδρέου, «σκληρά είναι η δοκιμασία της Κύπρου η οποία μάχεται. Και ολόκληρος όμως η Ελλάς δοκιμάζεται. Αλλ' επιθυμώ να προσθέσω ότι από αυτήν την ψυχικήν δοκιμασίαν έχει αντληθή και μεγάλον ψυχικόν όφελος. Διότι εις μίαν εποχήν πεζήν και υλιστικήν έχει πνεύσει άνεμος ιδεαλισμού εις την ψυχήν της ελληνικής νεότητος. Το θέμα της Κύπρου θερμαίνει

σήμερον τας καρδίας των νέων μας, όπως άλλοτε η μεγάλη ιδέα εθέρμαινε τας καρδίας των Ελλήνων. Από την Κύπρο μάς ήλθε η πνοή της μεγάλης ιδέας της ελευθερίας. Και είμεθα ευγνώμονες ότι με την ιδέαν αυτήν πάλλεται η καρδιά της νεότητος».

Στη δεκαετία του 1950 τα Πανεπιστήμια των Αθηνών και της Θεσσαλονίκης είχαν μεταβληθεί σε πραγματικούς προμαχώνες του αγώνα για τη λευτεριά και την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα.

Το ελλαδικό φοιτητικό κίνημα είχε ενστερνιστεί το αίτημα των Κυπρίων για ελευθερία και εθνική ολοκλήρωση ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1940. Πρωτοπόρο στην προβολή των εθνικών δικαίων των Κυπρίων υπήρξε το φοιτητικό κίνημα της Θεσσαλονίκης. Καθοριστικό ρόλο σ' αυτή την εθνική αφύπνιση έπαιξε ο Κυριάκος Μάτσης, φοιτητής την περίοδο 1946-1952 στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης. Με τη ρητορική ικανότητά του, με τη μαχητικότητα και το πάθος που τον διέκρινε κατόρθωσε ο Μάτσης να καταστήσει το φοιτητικό κίνημα πρωτεργάτη στην προβολή του ενωτικού αγώνα των Κυπρίων.

Ο σπόρος αυτός ριζωσε και στη δεκαετία του 1950 το ελλαδικό φοιτητικό κίνημα έγινε το κύριο στήριγμα του κυπριακού απελευθερωτικού αγώνα μέσα στο Ελληνικό κράτος.

Ήδη από την έναρξή του ο αγώνας της ΕΟΚΑ αγκαλιάστηκε με θέρμη από τα φοιτητικά νιάτα. Σε προκήρυξή της η Φοιτητική Ένωση του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, στις 7 Απριλίου 1955, εξέφραζε *«εις τους αδελφούς Κύπριους την απόλυτον συμπαράστασίν της εις τον ιερόν υπέρ της ενώσεως αγώνα και διατράνωνε την ακλόνητον απόφασίν της να αγωνισθή διά παντός μέσου διά την Ένωσιν της Κύπρου μετά της μητρός Ελλάδος»* (βλ. εφημ. «Ελληνικός Βορράς», 8.4.1955).

Στη Θεσσαλονίκη θα συσταθεί η Πανσπουδαστική Ένωση Κυπριακού Αγώνος, η οποία θα αναλάβει το βάρος του συντονισμού και της οργάνωσης της φοιτητικής δράσης υπέρ του κυπριακού αγώνα.

Η πρώτη δυναμική παρουσία της ΠΕΚΑ ήταν η οργάνωση μιας δυναμικής διαδήλωσης στους δρόμους της Θεσσαλονίκης, σε ένδειξη διαμαρτυρίας για τις άνανδρες δολοφονίες του μαθητή Ανδρέα Γεωργίου (που δολοφονήθηκε στις 27.9.1955 σε διαδήλωση στη Λεμεσό) και του Γεωργίου Χαραλάμπους (που δολοφονήθηκε στις 28.10.1955 στη Μόρφου) από τους Άγγλους. *«Των διαδηλωτών προηγείτο τεράστιον πανώ, εικονίζον τον βρετανικό λέοντα παγιδευμένον εις την ποντικοπαγίδα της ΕΟΚΑ»* (βλ. εφημ. «Μακεδονία», 29.11.1955). Αντικειμενικός σκοπός των διαδηλωτών ήταν να φθάσουν στο Αγγλικό και Αμερικανικό Προξενείο, που βρίσκονταν στην παραλία της Θεσσαλονίκης. Ακολούθησαν πεισματικές μάχες ανάμεσα στους φοιτητές-μαθητές και στα όργανα της τάξης. Ήταν τόσο το πάθος και η μαχητικότητα των φοιτητών ούτως ώστε στο τέλος χρειάστηκε και η επέμβαση στρατιωτικών δυνάμεων για να παρεμποδιστεί η διόδος προς το Αγγλικό Προξενείο. Αποτέλεσμα ήταν, κατά τον τίτλο της εφημερίδας «Μακεδονία»: *«Αίμα βάφει τους δρόμους της Θεσσαλονίκης διά την ελευθερίαν της ελληνικής Κύπρου!»*. Πέρα των είκοσι ήταν οι τραυματισθέντες και από τις δύο πλευρές. Δείγμα του έντονου αντιβρε-

τανισμού που αναπτύχθηκε ανάμεσα στην ελλαδική σπουδάζουσα νεολαία, για τον οποίο αποκλειστικοί υπεύθυνοι ήταν οι Άγγλοι, ήταν οι ακόλουθοι παράγραφοι του ψηφίσματος που εξέδωσε τότε η ΠΕΚΑ:

«*Αξιοί από την Ελληνική Κυβέρνηση, εντολοδόχον του ελληνικού λαού και μόνον αυτού, να απαντήση διά των ιδίων μέτρων εις τας πρωτοφανείς διώξεις της ελληνικής παιδείας εις την Κύπρον, απαγορεύουσα την λειτουργίαν των προπαγανδιστικών ινστιτούτων των αγγλικών σχολών, αι οποίαι αποτελούν την απαρτάδεκτον προφυλακήν της διαβρωτικής, υπούλου και μισανθρώπου αγγλικής προπαγάνδας. [...] Επιστώμεν την προσοχήν των θαμώνων αυτών, ότι οι επιλήσμονες των εθνικών παραδόσεων θα στιγματισθούν από την λαϊκήν περιφρόνησιν και θα απολακτισθούν από την εθνικήν ζωήν. *Αξιοί από τον Δήμον της Θεσσαλονίκης, όπως μετονομάση την πλατείαν Ουί'νστον Τσώρτσιλ εις πλατείαν Διγενή...» (βλ. εφημ. «Μακεδονία», 29.11.1955).

Η μαχητικότητα όμως της ελλαδικής νεολαίας γνώριζε στιγμές απaráμιλλης έξαρσης κάθε φορά που οι Άγγλοι επέτειναν τα καταπιεστικά και απάνθρωπά τους μέτρα. Θύελλα εκδηλώσεων διαμαρτυρίας συντάραξε ολόκληρη την Ελλάδα, μόλις έγινε γνωστή η εξορία του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου.

Την 7 μ.μ. της 9ης Μαρτίου 1956 γνωστοποιείται στην Πρωτεύουσα της Μακεδονίας αρχικά με τοιχοκολλημάτα των εφημερίδων και αργότερα από το Ραδιοφωνικό Σταθμό ότι ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, ο οποίος ετοιμαζόταν να μεταβεί στην Αθήνα, ο Μητροπολίτης Κυρηναίας Κυπριανός, ο Παπασταύρος Παπαγαθαγγέλου και ο Πολύκαρπος Ιωαννίδης απήχθησαν και εκτοπίστηκαν σε άγνωστο μέρος. Η είδηση αυτή ήταν αρκετή ώστε μέσα σε μια ώρα, παρά το χιόνι που έπεφτε στη Θεσσαλονίκη εκείνο το βράδυ, να συγκροτηθεί μια αυθόρμητη διαδήλωση φοιτητών και μαθητών. Οι αυθόρμητοι διαδηλωτές, που ανέρχονται σε πέραν των χιλίων, κατευθύνονται προς το Αγγλικό Προξενείο. Άνδρες της χωροφυλακής με κλομπς επιχειρούν να τους σταματήσουν. Ακολουθεί ένας ανελέητος πετροπόλεμος. Όταν μετά από δίωρο η συμπλοκή έληξε, ο απολογισμός ήταν 17 τραυματίες και από τις δύο πλευρές. Το Υπουργείο Βορείου Ελλάδος, βλέποντας τη δίκαιη αγανάκτηση της φοιτητικής-μαθητικής νεολαίας να ογκούται, απαγόρευσε για τη 10η Μαρτίου κάθε συγκέντρωση με την απειλή ότι «πάσα απόπειρα παρανόμων συγκεντρώσεων ή διαδηλώσεων, θα διαλύεται βιαίως» (βλ. «Μακεδονία», 10.3.1956).

Η απαγόρευση αυτή, που από τον τύπο της εποχής χαρακτηρίστηκε αψυχολόγητη, δε στάθηκε ικανή να ανακόψει την αγανάκτηση της φοιτητικής νεολαίας. Δύο χιλιάδες φοιτητές – ας έχουμε υπόψη ότι ο συνολικός αριθμός των φοιτητών του ΑΠΘ ανέρχονταν τότε σε τέσσερις χιλιάδες – συγκεντρώθηκαν έξω από το Πανεπιστήμιο. Οι συμπλοκές που ακολούθησαν στη συνέχεια, ανάμεσα στους διαδηλωτές από τη μια και τους χωροφύλακες και τους στρατιώτες από την άλλη, ήταν άνευ προηγουμένου. Χρησιμοποιήθηκαν πέτρες, σανίδες, τεθωρακισμένα και κλομπς. Τα αποτελέσματα ήταν τραγικά. Το αίμα δεκάδων ελληνοπαίδων έβαψε πάλι τους δρόμους και τα πεζοδρόμια της Θεσσαλονίκης. Ο απολογισμός πρωτοφανής: 118 τραυματίες, από τους οποίους οι 34 ήταν φοιτητές και μαθητές και οι 84 χωροφύλακες και στρατιώτες. Η πρυτανεία του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, λόγω των διαδηλώσεων, διακόπτει για πέντε μέρες τη λειτουργία

του Ιδρύματος. Στις αντίστοιχες εκδηλώσεις διαμαρτυρίας που πραγματοποιήθηκαν στην Αθήνα είχαμε συνολικά 72 τραυματίες (55 διαδηλωτές και 17 αστυνομικούς).

Η καταδίκη σε θάνατο του Μιχαήλ Καραολή ήταν ένα άλλο γεγονός που προκάλεσε πανελλήνια αγανάκτηση και πανελλήνιο ξεσηκωμό. Όταν το Νοέμβριο του 1955 απορρίφθηκε η έφεση του Καραολή, η Εταιρεία Ελληνικών Σπουδών, που είχε έδρα της την Αθήνα, ανέλαβε πανελλήνια σταυροφορία για να αποτραπεί η εκτέλεση του ήρωα. Η σταυροφορία αφορούσε τη συγκέντρωση υπογραφών από ενήλικες Έλληνες και Ελληνίδες. Η όλη επιτυχία της σταυροφορίας στηρίχθηκε σε συνεργεία που προσέφερε το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, το Σώμα Ελληνίδων Οδηγών και οι μαθητές των Κατηχητικών Ομάδων. Η εκστρατεία ξεκίνησε στις 15 Νοεμβρίου 1955 και κράτησε δέκα μέρες. Το αποτέλεσμα της ιδιαίτερα σημαντικής. Συγκεντρώθηκαν 1.642.688 υπογραφές. Στη Θεσσαλονίκη οι νεαροί πρόσκοποι κατόρθωσαν να συγκεντρώσουν 169.802 υπογραφές, δηλαδή εξασφάλισαν την υπογραφή περίπου του 70% των Θεσσαλονικέων που είχαν δικαίωμα να υπογράψουν.

Στις 9 Μαΐου 1956, όταν επίκειτο η εκτέλεση των Καραολή και Δημητρίου, η φοιτητική νεολαία της Ελλάδας εξεδήλωσε με κάθε τρόπο την αγανάκτησή της για το έγκλημα αυτό των Άγγλων δυναστών της Κύπρου. Στους δρόμους της Θεσσαλονίκης οργανώνονται παλαιϊκές εκδηλώσεις διαμαρτυρίας καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας εκείνης. Δεκαπέντε άτομα τραυματίστηκαν στις συμπλοκές που έγιναν στη Θεσσαλονίκη. Μεταξύ των τραυματιών και ένας ενδεκάχρονος μαθητής που πληγώθηκε από εξοστρακισθείσα σφαίρα πολυβόλου όπλου. Οι Δυνάμεις Ασφαλείας πυροβόλησαν στον αέρα για να εκφοβίσουν τους διαδηλωτές.

Η Αστυνομία κατά τη διάρκεια των επεισοδίων είχε συλλάβει και οδηγήσει στη συνέχεια ενώπιον του Αυτόφωρου Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Θεσσαλονίκης δώδεκα νεαρά άτομα με τις κατηγορίες της πρόκλησης σωματικής βλάβης και της περιούβρισης της αρχής. Ακόμη και ο ίδιος ο εισαγγελέας – και είναι προς τιμήν του αυτό – τόνισε στην αγόρευσή του: «Δεν είναι δυνατόν η ελληνική δικαιοσύνη να καταδικάση τους νέους, οι οποίοι εξεδήλωσαν τον πόνο των, διά τα μαρτύρια τα οποία υφίστανται οι Κύπριοι αδελφοί μας και καθ' ον χρόνον η Ελλάς ολόκληρος είναι βυθισμένη εις το πένθος» (βλ. «Μακεδονία», 11.5.1956). Η ελληνική δικαιοσύνη απήλλαξε όλους τους κατηγορούμενους από τις κατηγορίες είτε λόγω αμφιβολιών είτε λόγω πλήρους συγχύσεως των κατηγορουμένων.

Η αγανάκτηση του Ελληνικού λαού για τον επικείμενο απαγχονισμό των δύο εθνομαρτύρων της κυπριακής ελευθερίας κορυφώθηκε στην ελληνική πρωτεύουσα. Αιματηρές συγκρούσεις έλαβαν χώρα στο κέντρο των Αθηνών. Ο απολογισμός τραγικότατος. Συνολικά τραυματίστηκαν 189 άτομα (59 αστυνομικοί και 130 φοιτητές και μαθητές). Το τραγικότερο όμως είναι ο θάνατος τεσσάρων Ελλαδιτών αδελφών. Ακριβώς στη διασταύρωση των οδών Σταδίου και Πεσμαζόγλου τρεις πολίτες και ένας αστυνομικός άφησαν την τελευταία τους πνοή. Η θυσία τους ήλθε να προστεθεί στο μακρύ κατάλογο όσων έπεσαν για την ιερή υπόθεση της κυπριακής απελευθέρωσης. Η Αστυνομία υποστήριξε ότι έκαμε μεν χρήση πυροβόλων όπλων προς εκφοβισμό των διαδηλωτών, αλλά οι δολο-

φονικές σφαίρες προέρχονταν από όπλα μικρότερου διαμετρήματος από αυτά που είχαν στη διάθεσή τους οι αστυνομικές δυνάμεις.

Η θέα των νεκρών άλλαξε άρδην το σκηνικό. Σύμφωνα με τον τύπο της εποχής: «Οι αστυνομικοί ηναγκάστησαν να σταματήσουν και εντός ολίγων λεπτών τα πράγματα έλαβον μίαν εντελώς παράδοξον τροπήν. Αστυνομικοί και διαδηλωταί, οι οποίοι μέχρι της στιγμής εκείνης εμάχοντο λυσσωδώς εναντίον αλλήλων, έδωσαν τας χείρας και ήρχισαν να ζητωκραυγάζουν μαζί υπέρ της ενώσεως, εκφράζοντες επίσης από κοινού την αγανάκτησίν των διά το σχεδιαζόμενον έγκλημα» (βλ. «Μακεδονία», 10.5.1956).

Για την ιστορία καταγράφουμε τα ονόματα των τεσσάρων νεκρών: Ι. Κωνσταντόπουλος ετών 28 εκ Γορτυνίας, Φραγκίσκος Νικολάου, ετών 33, Στ. Γεροντής, 28 ετών και ο αστυνομικός Κ. Γιαννακούρης. Όπως ανέφερε στη Βουλή των Ελλήνων ο Υπουργός Εσωτερικών Δημ. Μακρής, «κατά σύμπτωσιν ο εις [νεκρός] ήτο εθνικόφρων και ο άλλος κομμουνιστής εις το παρελθόν» (βλ. Βουλή των Ελλήνων, Το κυπριακό στη Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα 1994, τομ. Α', σ. 218).

Ενωμένος και σύσσωμος λοιπόν ο ελληνικός λαός στάθηκε στο πλευρό των αγωνιζόμενων Κυπρίων.

Η κυπριακή πολιτεία έχει χρέος να τιμήσει και αυτούς τους νεκρούς, διότι υπήρξαν και αυτοί θύματα του κυπριακού απελευθερωτικού αγώνος.

Ο απαγχονισμός του Ευαγόρα Παλληκαρίδη ήλθε και πάλι να ξεχειλίσει το ποτήρι της αγανάκτησης της ελλαδικής φοιτητικής νεολαίας. Η δολοφονία του νεαρού μαθητή προκάλεσε θύελλα αντιδράσεων στα Πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης. Στην πρωτεύουσα της Μακεδονίας οι φοιτητές θέλουν να συγκροτήσουν διαδήλωση, αλλά οι αρχές τους απαγορεύουν να εξέλθουν του πανεπιστημιακού χώρου. Έτσι αρχίζει ένας συνεχής πετροπόλεμος ανάμεσα στους φοιτητές και στα όργανα της τάξης, τα οποία προκειμένου να διαλύσουν τους φοιτητές εισέρχονται εντός του Πανεπιστημίου. Οι τραυματίες ανέρχονται σε δεκάδες. Δεκατρείς φοιτητές συλλαμβάνονται και οδηγούνται στη Δικαιοσύνη. Ο Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης διορίζει δικηγόρους υπεράσπισης για τους κατηγορούμενους φοιτητές, ενώ ο πρύτανης Στ. Παξινός και ο αντιπρύτανης Ι. Κακριδής παρουσιάζονται στο δικαστήριο ως μάρτυρες υπεράσπισης. Τελικά το Δικαστήριο απάλλαξε τους κατηγορούμενους φοιτητές αναγνωρίζοντάς τους το ελαφρυντικό της πλήρους συγχύσεως.

Ο ηρωικός θάνατος, στις 19 Νοεμβρίου 1958, του Κυριάκου Μάτση άγγιξε ιδιαίτερα τη Θεσσαλονίκη. Στην περίπτωση αυτή η αντίδραση του φοιτητικού κινήματος της συμπρωτεύουσας ήταν περισσότερο ανθρώπινη, γιατί το ΑΠΘ έχανε ένα πνευματικό του παιδί. Έχανε ένα παλικάρι που πέρασε από τα δικά του φοιτητικά έδρανα και που τίμησε το πνευματικό του φυτώριο. Όπως σημειώνει και η εφημερίδα «Ελληνικός Βορράς»: «Οι υπερεκατόν φοιτητές του νεαρού Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης, οι οποίοι έπεσαν, γενναίως μαχόμενοι, εις τα πεδία των μαχών του τελευταίου δεκαετούς πολέμου της Ελλάδος εναντίον των πάσης αποχρώσεως φασιστικών εχθρών της, εύρον, ήδη, τον εκατόνταρχόν των εις την ηρωικήν φυσιογνωμίαν του Κύπριου αγωνιστού Κυριάκου Μάτση» (βλ.

«Ελληνικός Βορράς», 23.11.1958).

Οι φοιτητές και η Σύγκλητος του ΑΠΘ τίμησαν τον Κυριάκο Μάτση με την οργάνωση μιας μεγάλης σιωπηλής πορείας διαμαρτυρίας, η οποία ξεκίνησε από την εκκλησία του Αγίου Δημητρίου, όπου είχε ψαλεί επιμνημόσυνος δέηση για τον ήρωα και, αφού διέσχισε τους κεντρικότερους δρόμους της Θεσσαλονίκης, κατέληξε στο μνημείο των πεσόντων φοιτητών. Η σημαία του Πανεπιστημίου επί τριήμερον κυμάτιζε μεσίσιος.

Πέρα από τις αιματηρές διαδηλώσεις στους δρόμους των Αθηνών και της Θεσσαλονίκης, οι οποίες ήταν η μαχητικότερη συμβολή των Ελλαδικών φοιτητών στον κυπριακό απελευθερωτικό αγώνα, το ελλαδικό φοιτητικό κίνημα εργάστηκε και για τη διεθνή προβολή του δικαίου αγώνα των Κυπρίων. Η Επιμορφωτική Φοιτητική Ένωση του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κατασκεύασε το 1956 σφραγίδα με τη φράση «Αυτοδιάθεσις εις την Κύπρον» σε πέντε ξένες γλώσσες. Με τη σφραγίδα αυτή θα σφραγιζόταν το σύνολο της αλληλογραφίας της Οργάνωσης προς το εξωτερικό. Παράλληλα, η Χριστιανική Φοιτητική Ένωση είχε την πρωτοβουλία, το 1956, να διανέμει κατά τη διάρκεια της Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης ξενόγλωσσο διαφωτιστικό υλικό, για το κυπριακό ζήτημα, στους ξένους επισκέπτες της Έκθεσης.

Αλληλέγγυοι στον κυπριακό απελευθερωτικό αγώνα στάθηκαν και οι Ελλαδίτες φοιτητές που σπούδαζαν σ' άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα οι Ελλαδίτες φοιτητές της Λωζάννης, οι οποίοι δημιούργησαν Επιτροπή Κυπριακού Αγώνος. Η Επιτροπή αυτή ανέπτυξε πλούσια δράση με τη δημοσίευση άρθρων στον ελβετικό τύπο και με τη διοργάνωση ομιλιών και διαλέξεων για την προβολή του κυπριακού ζητήματος (βλ. εφημ. «Μακεδονία», 29.2.1956 και «Ελευθερία», 2.2.1956).

Υπάρχουν αναρίθμητα γεγονότα, πολλά από τα οποία είναι και ιδιαίτερα συγκινητικά, όπως ενός μαθητή του Β' Δημοτικού Σχολείου Θεσσαλονίκης, ο οποίος απέστειλε τα λεφτά του κουμπαρά του στη μητέρα του Καραολή ή τους δεκάδες ελλαδίτες νέους που προσφέρθηκαν να απαγχονισθούν στη θέση του Μιχαλάκη Καραολή, τα οποία κάνουν φανερό το έντονο ενδιαφέρον και τη μεγάλη αγάπη της ελλαδικής νεολαίας για την αγωνιζόμενη Κύπρο. Το αναμφισβήτητο είναι ότι ο αγώνας της ΕΟΚΑ συγκίνησε, ενέπνευσε και έδωσε δυναμισμό και ζωή στο ελλαδικό φοιτητικό κίνημα. Μετά την τραγική περίοδο του ελληνικού εμφυλίου πολέμου ο κυπριακός απελευθερωτικός αγώνας είναι αυτός που έδωσε και πάλι στην ελλαδική νεολαία ιδανικά και ενέπνευσε πίστη στις εθνικές αξίες.

Σίγουρα η Κύπρος πρέπει να είναι απόλυτα ικανοποιημένη για τη συμβολή των ελλαδικών νέων στον κυπριακό απελευθερωτικό αγώνα. Δεν είναι όμως μόνο η Κύπρος που άντλησε την περίοδο αυτή δύναμη και κουράγιο από τη Μητέρα Πατρίδα. Η ίδια η Ελλάδα οφείλει μέγιστη ευγνωμοσύνη στα παλικάρια και στους μάρτυρες της κυπριακής ελευθερίας, όχι μόνο γιατί πέθαναν με το δικό της όραμα, αλλά και γιατί η θυσία του Αυξεντίου, του Μάτση, του Καραολή, του Δημητρίου και όλων γενικά των ηρώων της ΕΟΚΑ, τόνωσε την πίστη της ελλαδικής νεολαίας στις εθνικές αξίες και στα εθνικά ιδανικά. Ο Αγώνας του '55-'59 γαλούχησε με το παράδειγμά του μια ολόκληρη γενιά.

Η ιστορία έχει αποδείξει περίτρανα πως ο Αγώνας του '55-'59 ανήκει στις λαμπρότερες σελίδες του ελληνικού ηρωισμού και της ελληνικής λεβεντιάς. Το θαύμα της ελληνικής ψυχής μεγαλούργησε στην Κύπρο, αυτή τη φορά, υπενθυμίζοντας σ' όλους τη σύμπνοια και την κοινή μοίρα και πορεία του Έθνους. Μια πορεία δύσβατη και οδυνηρή, που καταξιώνει όμως την ύπαρξη και την προσφορά όσων την ακολουθούν, χαρίζοντάς τους πληρότητα και ευτυχία. Όσοι έζησαν την εποποιία της ΕΟΚΑ μετουσίωσαν σε βίωμα τα λόγια του Διονύσιου Σολωμού:

«Κλείσε μέσα στην ψυχή σου την Ελλάδα και θα νιώσεις να λακταρίζει μέσα σου κάθε είδος μεγαλείου: θάσαι ευτυχισμένος».

Οι Οργανωτικές Δομές της Νεολαίας κατά την περίοδο του Αγώνα

Νίκος Παπαναστασίου

Όταν σε ένα απελευθερωτικό κίνημα δε συμμετέχει ενεργά η νεολαία, το κίνημα αυτό είναι αδύνατο να πετύχει του σκοπού του. Με βάση την αλήθεια αυτή, ο Αρχηγός Διγενής προχώρησε στην οργάνωση του απελευθερωτικού μας αγώνα και πέτυχε, παρά τις τεράστιες δυσκολίες και εμπόδια που αντιμετώπισε και τούτο, γιατί ο Αρχηγός της ΕΟΚΑ αξιοποίησε στο έπακρο τον ενθουσιασμό και τη μαχητικότητα, που αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά της νεολαίας. Πέτυχε πράξεις ηρωισμού, οι οποίες συγκίνησαν το παγκόσμιο, και ο αγώνας κράτησε στη διάρκεια του χρόνου, αφού η νεολαία αποτέλεσε το φυτώριο το οποίο τον τροφοδοτούσε συνεχώς.

Έχοντας γνώση των ιδιαίτερων χαρισμάτων και πλεονεκτημάτων της νεολαίας, αλλά και την πείρα από τη δράση της, ο Γεώργιος Γρίβας Διγενής έθεσε σαν θεμέλιο του αγώνα της ΕΟΚΑ τη νεολαία, η οποία και μεγαλούργησε. Ως βάση εκκινήσεως χρησιμοποίησε τα στελέχη των ήδη υφισταμένων οργανώσεων ΟΧΕΝ και ΠΕΟΝ, τυχών της απολύτου αρωγής των ηγετών τους Παπασταύρου Παπαγαθαγγέλου και Σταύρου Ποσκώτη. Με την πρόβλεψη και επίβλεψη και με το πύρωμα της ψυχής των νέων που πέτυχε με τις διαταγές του ο Διγενής, μήνες μόνο μετά την έναρξη του αγώνα όλοι σχεδόν οι μαθητές των σχολείων Μέσης Παιδείας ήταν ΕΟΚΑ, αλλά και οι μαθητές των δημοτικών σχολείων και οι εξωσχολικοί.

«Μπήκε στις ομάδες μας η ολόκληρη σχεδόν των μαθητών και μαθητριών των γυμνασίων – μου επεσήμανε ο τομεάρχης Αμμοχώστου Κώστας Χριστοδουλίδης – υπήρχε δε τόσοσ ενθουσιασμός, που η μια ομάδα συναγωνιζόταν την άλλη σε δράση. Η δίψα για προσφορά δεν είχε τέλος, αλλ' ούτε και η διάθεση για θυσίες».

Χαρακτηριστικά της διάθεσης για θυσία και αυτής ακόμα της ζωής των νέων, είναι και τα λόγια της υπεύθυνου του γυναικείου Τμήματος Λεμεσού Διάνας Μαύρου: *«Κανένας και καμιά δεν λογάριζε τίποτε, ούτε ζωή ούτε οικογένεια. Πάνω απ' όλα ήταν ο αγώνας. Είμαστε όλοι πάντα πρόθυμοι να εκτελέσουμε αμέσως, έναντι παντός τμήματος, τις διαταγές που παίρναμε».*

Η οργάνωση της νεολαίας, όπως και των υπολοίπων τμημάτων, ξεκίνησε πολύ πριν αρχίσει ο αγώνας της ΕΟΚΑ, την 1η Απριλίου 1955. Η προσπάθεια αυτών που ανάλαβαν ως υπεύθυνοι ήταν εντατική και επίπονη και, φυσικά, οι δυσκολίες στην αρχή πολύ μεγάλες. Έπρεπε να γίνονται μετρημένες κινήσεις κάτω από τη μύτη των Άγγλων, ώστε αυτοί να μη διαισθανθούν οτιδήποτε και να διαλύσουν το καθετί εν τη γενέσει του.

Με βάση τις οδηγίες του Αρχηγού, η οργάνωση της νεολαίας στηρίχτηκε στο συνωμοτικό σύστημα, που στόχευε στην οργάνωση του μαθητόκοσμου, των εξωσχολικών νέων και των εξωσχολικών νεανίδων. Ο κάθε τομέας είχε τον υπεύθυ-

νό του και κάτω από αυτόν βρίσκονταν οι ομαδάρχες, που διοικούσαν τις ομάδες τους, οι οποίες αποτελούνταν από 4-5 άτομα. Τα μέλη της κάθε ομάδας δεν έπρεπε να γνωρίζουν τα μέλη της άλλης, όπως και οι ομαδάρχες, όπου ήταν δυνατό, δεν έπρεπε να γνωρίζονται μεταξύ τους.

Αρχηγός της νεολαίας ΕΟΚΑ στα πρώτα βήματα του αγώνα ήταν ο Χριστόφορος Σεραφείμ, με βοηθό τον Ανδρέα Μαλέκο, ενώ αρχηγοί νεολαίας κατά τομέα διετέλεσαν οι ακόλουθοι:

Λευκωσία: Θάσος Σοφοκλέους, Λουκής Παιονίδης, Άντης Σωτηριάδης και Ρένος Λυσιώτης, ενώ το γυναικείο τμήμα διεύθυναν κατά σειράν η Αλίκη Στρογγυλού, Λούλλα Κοκκίνου και Λυγία Γαλάζη.

Λεμεσός: Μανώλης Σαββίδης, Άριστος Χρυσοστόμου και Ανδρέας Αγγελόπουλος με υπεύθυνη του γυναικείου τμήματος τη Διάνα Μαύρου.

Πάφος: Ανδρέας Λαμπριανίδης, Δημήτρης Σμυρλής, Κώστας Στεφάνου, Ευστάθιος Χριστοδουλίδης, Ιωάννης Λοιζίδης και για το γυναικείο τμήμα η Αγγελική Σμυρλή και η Μαρούλα Παπαδημητρίου.

Λάρνακα: Γεώργιος Δρουσιώτης, Ανδρέας Πετρίδης και Προκόπης Γαβριηλίδης και για το γυναικείο τμήμα η Τούλα Χαραλάμπους, Ήβη Πετρίδου, Φωτούλα Μορφάκη και ο Πιερής Πιερή.

Στους τομείς Κερύνιας, Βαρωσιού και Καρπασίας η νεολαία διοικείτο από τους εκάστοτε τομάρχες, μέσω τοπικών υπευθύνων.

Στα μέσα του 1957 ο Διγενής οργάνωσε τη νεολαία πάνω σε συστηματικότερη βάση με την επωνυμία Α.Ν.Ε. (Αλκίμος Νεολαία ΕΟΚΑ), τα μέλη της οποίας – όπως όριζε στη σχετική διαταγή του – καμιά επαφή δεν έπρεπε να έχουν με τις μαχητικές ομάδες νεολαίας που δρούσαν στις πόλεις και ήταν επιφορτισμένες με ειδικές αποστολές.

Σε μικρό χρονικό διάστημα, από τότε, η οργάνωση της νεολαίας τέθηκε κάτω από κεντρική διοίκηση με την επωνυμία Δ.Α.Ν.Ε., που σήμαινε Διοίκηση Αλκίμου Νεολαίας ΕΟΚΑ. Η Δ.Α.Ν.Ε., που ενεργούσε με βάση τις κατευθύνσεις του Αρχηγού και υπό τον έλεγχό του, αποτελούσε ουσιαστικά όργανο για καλύτερο συντονισμό και παρακολούθηση της οργάνωσης της Α.Ν.Ε. Τη Διοικούσα Επιτροπή της Δ.Α.Ν.Ε. αποτελούσαν οι Λούης Λουκίδης, Γλαύκος Χρίστης, Παναγιώτης Περισιάνης, Λέλλος Δημητριάδης και Ανδρέας Χατζηβασιλείου.

Στο αρχικό στάδιο του αγώνα, η νεολαία ασχολείτο με την αναγραφή συνθημάτων και την ανάρτηση πανό, τη διανομή φυλλαδίων, την οργάνωση διαδηλώσεων, αλλά και επεισοδίων, τα οποία στόχευαν στην απασχόληση των στρατιωτικών δυνάμεων, σε αντιπερισπασμό στην πίεση που αυτές ασκούσαν εναντίον των ανταρτικών ομάδων. Μια τέτοια δράση σημειώθηκε στη Λεμεσό, για την οποία ο Μανώλης Σαββίδης αφηγείται:

«Μετά τη μάχη κοντά στα Σπήλια, την Κυριακή 11 Δεκεμβρίου 1955, στην οποία συμμετείχε και ο Αρχηγός Διγενής, για να διευκολυνθεί η διαφυγή του από την περιοχή εκείνη, συγκάλεσα σύσκεψη των στελεχών μας, στην οποία πήραν μέρος οι υπεύθυνοι των ομάδων γυμνασίων Ντίνος Μιχαηλίδης, Στάθης

Παναγίδης και Μέλιος Θεμιστοκλέους. Αφού μελετήσαμε την κατάσταση, αποφασίστηκε η πραγματοποίηση εκτεταμένης διαδήλωσης των μαθητών του Λανιτείου Γυμνασίου, με στόχο να απασχοληθούν όσο το δυνατό περισσότερες αγγλικές στρατιωτικές δυνάμεις. Η διαδήλωση έγινε στις 14/12/55, κατά την οποία, με την έγκρισή μου, οι μαθητές χρησιμοποίησαν και χειροβομβίδες, από τη ρίψη των οποίων, τραυματίστηκαν σοβαρά τρεις Βρετανοί στρατιώτες, ο ένας των οποίων υπέκυψε αργότερα στα τραύματά του. Μετά τα επεισόδια, το Λανίτειο κλείστηκε. Ο Διγενής χαρακτήρισε την εκδήλωση εκείνη ως «την σοβαρότερη και πλέον πείσιμονα πασών των εκδηλώσεων της νεολαίας που έλαβαν χώραν παγκυπρώς τις μέρες εκείνες». Οι αποφοιτήσαντες μαθητές της σχολικής χρονιάς 1955-56, αφού το Λανίτειο ήταν κλειστό μέχρι τον Ιούνιο του '56, πήραν τα απολυτήριά τους από το Αθηναϊκό Γυμνάσιο Θηλέων».

Στη Λεμεσό όμως, ιδρύθηκε και η αποκληθείσα ως «Ομάδα των Δέκα», για την οποία επίσης ο Μανώλης Σαββίδης αναφέρει:

«Ένας από τους σκοπούς της νεολαίας ήταν η προετοιμασία δυναμικών μελών για μαχητική δράση προς υποστήριξη των ομάδων κρούσεως. Έτσι, κατόπιν οδηγιών του Αρχηγού, ιδρύσαμε στις αρχές Μαρτίου '56 ειδική ομάδα μέσα στους κόλπους της νεολαίας με προοπτική επέκτασής της, με σκοπό μια πιο μαχητική δράση. Η ομάδα αυτή ονομάστηκε «Εφεδρική Ομάδα Κρούσης» ή «Ομάδα των Δέκα», επειδή οι πρώτοι που εντάχθηκαν σ' αυτή ήταν δέκα. Η ομάδα διευθύνετο από τον Ντίνο Μιχαηλίδη. Τέτοιες ομάδες στη συνέχεια οργανώθηκαν και άλλες και χρησιμοποιούνταν για εμπρησμούς αυτοκινήτων, πυρπολήσεις υποστατικών, αποσπάσεις πολυγράφων, ρίψη μικρής έντασης βομβών, απόσπαση όπλων από βρετανικές περιπόλους και γενικά για δυναμικές ενέργειες εναντίον των Άγγλων.

Ένας σημαντικός τομέας, στον οποίο πρόσφερε πάρα πολλά η νεολαία στην ΕΟΚΑ, ήταν και εκείνος της συλλογής πληροφοριών και της παρακολούθησης ατόμων. Πράκτορες των διαφόρων Ανιχνευτικών Τμημάτων Νεολαίας, όπως λέγονταν, δικτυώθηκαν σε καιρίους τομείς, όπως ήταν τα κυβερνητικά τμήματα, η Αστυνομία και οι αγγλικές βάσεις, αλλά και οπουδήποτε αλλού ήταν εφικτό να διεισδύσει κανείς για να δει και να συλλέξει πληροφορίες. Με τον τρόπο αυτό, σε πολλές περιπτώσεις, οι Άγγλοι δεν προλάμβαναν να αρχίσουν έρευνες σε συγκεκριμένα σημεία και η ΕΟΚΑ γνώριζε τις προθέσεις τους, με αποτέλεσμα να παίρνει έγκαιρα τα μέτρα της για την προστασία ή και τη μετακίνηση καταζητούμενων μελών της, καθώς και πολεμικού υλικού.

Η έλλειψη πολλών εξασκημένων στελεχών, αλλά και πεπειραμένων μαχητών, κατέστησαν αναγκαία στο Διγενή τη χρησιμοποίηση νέων και για δράση στα βουνά. Στην ανάγκη αυτή συνηγορούσε και η καταζήτηση πολλών μαθητών γυμνασίων, μετά από μαχητικές διαδηλώσεις ή και δυναμιστικές ενέργειες στις πόλεις, όπως ρίψεις βομβών και εκτελέσεις στελεχών και πρακτόρων του εχθρού. Τρεις ξεχωριστές τέτοιες μορφές ήταν οι ήρωες Μιχαήλ Γιωργάλλας, Παναγιώτης Τουμάζος και Ευαγόρας Παλληκαρίδης. Πλήθος άλλοι τέτοιοι αγωνιστές είχαν την τύχη να ζήσουν μετά τη διακοπή του αγώνα το Μάρτη του 1959. Όπως ο Κλεάνθης Ναύτης, για παράδειγμα, ο οποίος θυμάται τους συναγωνιστές του Νίκο Κατσαρά, Τάκη Ιωάννου, Λουκή Κάουρα και Ισίδωρο Μακρίδη, οι

οποίοι σε κάποιο στάδιο του αγώνα “επήραν μια ανηφοριά, επήραν μονοπάτια να βρουν τη λευτεριά”.

Οι θυσίες όμως της νεολαίας δεν περιορίζονταν μόνο στο αντάρτικο, αλλά και στις διάφορες συγκρούσεις στη διάρκεια εθνικών εκδηλώσεων της στις πόλεις. Ο Πέτρος Γιάλλουρος, ο Ανδρέας Βλάμης, ο Ανδρέας Γεωργίου και πολλοί άλλοι άφησαν την τελευταία τους πνοή στο πεδίο της τιμής, φονευθέντες από τις αγγλικές σφαίρες. Χιλιάδες άλλοι μαρτύρησαν στην Ομορφίτα, στις Πλάτρες και στους άλλους τόπους βασανιστηρίων, για να κλειστούν αμέσως μετά στα κρατητήρια. Οι συλλήψεις και οι φυλακίσεις μαθητών ήταν καθημερινό φαινόμενο, ενώ στην ημερήσια διάταξη βρίσκονταν και οι ραβδισμοί “με ελαφράν κάλαμον”, όπως όριζε το σχετικό διάταγμα του επαισχυντου κυβερνήτη Τζον Χάρντιγκ.

Στις αρχές του 1956 οι αποικιακές αρχές έθεσαν σε ενέργεια το σχέδιό τους για το κλείσιμο σχολείων, με αποτέλεσμα σε ελάχιστο χρόνο να διπλοκλειδωθούν και να φρουρούνται νυχθημερόν δεκάδες εκπαιδευτήρια Μέσης, αλλά και Δημοτικής Εκπαίδευσης. Και μόνο η ανάρτηση μιας ελληνικής σημαίας στο κτίριο ενός σχολείου ήταν επαρκής λόγος για το κλείσιμό του. Στόχευαν οι Άγγλοι με αυτό το μέτρο να εμποδίζουν τους μαθητές όχι μόνο να μορφώνονται, αλλά και να βρίσκουν την ευκαιρία να συναθροίζονται και να τους κτυπούν. Τίποτε όμως δεν πέτυχαν.

Το κλείσιμο των σχολείων είχε ζητήσει με επιστολή του που δημοσιεύτηκε στις αρχές Ιανουαρίου 1956 στους “Τάμς” του Λονδίνου και καθηγητής στο Γυμνάσιο Πάφου, συνεργάτης των Άγγλων, ο οποίος μάλιστα, απέδιδε τις ενέργειες των μαθητών σε προτροπές πολιτών, τους οποίους χαρακτήριζε ως “απολιτικές μάζες που κάθονται στα καφενεία και επικρίνουν την Αστυνομία για τη συμπεριφορά της έναντι των μαθητών”.

Εγγραφε, μεταξύ άλλων ο εν λόγω καθηγητής:

“Όταν το σχολείον επανήνοιξε την 1ην Οκτωβρίου 1955, οι μαθηταί δεν προσήλθαν με οποιεσδήποτε ενδείξεις ότι ήσαν έτοιμοι διά την σχολικὴν ἐργασίαν των μετὰ τας θερινὰς διακοπὰς. Οὔτοι ἐφαίνοντο ἀνήσυχτοι. Επλησίασα ἕνα των καλύτερων μαθητῶν της Δ' τάξεως του προηγούμενου ἔτους και τον ἐρώτησα τι συνέβαινε. “Κύριε, ἀπάντησε, ἀμφιβάλλω πάρα πολύ ἐάν πρόκειται να κάμομεν οιαδήποτε μαθήματα ἐφέτος”. Όταν εισηγήθῃ στις τάξεις διά το πρῶτον μάθημα, ἀνταπέδωσα την υποδοχὴν και προέτρεψα τους μαθητὰς ὡς ἐργασθούν με νέον ζήλον, διά να γίνουν χρήσιμοι πολίται κ.λ.π. Ἐπειτα ἀρχισα το μάθημα ἀλλά, προς ἐκπληξίν μου, ἀντελήφθην ὅτι οὐδεὶς ἤκουε. Κατήγγειλα ταῦτα εἰς τον γυμνασιάρχη, ο οποίος μου εἶπεν ὅτι ἕτεροι δύο καθηγηταί ἐγκατέλειψαν τας τάξεις των, καθότι οι μαθηταί ἐκαμναν τόσον θόρυβον, ὥστε ἦταν ἀδύνατος η συνέχισις της παραδόσεως.

“Οι μαθηταί”, υποστήριζε περαιτέρω ο συγκεκριμένος καθηγητής, «περιεπλάκησαν εἰς την πολιτικὴν ἀναταραχὴν. Ἦθελαν να εὐρίσκονται ἐξω του σχολείου κραυγάζοντες εθνικά συνθήματα. Ἡμέραν παρ' ἡμέραν προετρέπομεν τούτους και προσεπαθούμεν να ἐπιβάλομεν πειθαρχίαν ἀλλά δεν το κατορθώσαμεν. Καθ' ὃν χρόνον γράφω το ἄρθρον τούτο, δύναμαι να ἀκούσω τους μαθητὰς κραυγάζοντας ἐπὶ τας οδοὺς “Ἐνωσις - ΕΟΚΑ”.

“Ἐνωσις - ΕΟΚΑ”, λοιπόν, στο στόμα κάθε Κύπριου νέου, ο οποίος αναμφίβολα δεν παρεκκινείται από “μια απολιτική μάζα”, όπως ισχυριζόταν ο προαναφερόμενος καθηγητής, αλλά από το εθνικό πύρωμα της ψυχής του. Γιατί ο κάθε νέος ήταν τότε ένα ηφαιστειο εν ενεργεία, που έκαιγε με τις συνεχείς εκρήξεις του τα φτερά της αποικιοκρατίας και θεμελιώνει με τους αγώνες του το δρόμο προς τη λευτεριά.

Βέβαια, το κλείσιμο των σχολείων δεν ήταν η μόνη ενέργεια για να κτυπηθεί η Ελληνική Παιδεία στην Κύπρο και για να πληγεί η ΕΟΚΑ. Γιατί, παράλληλα προς το φασιστικό αυτό μέτρο, διατάχθηκε και η απέλαση των καθηγητών από την Ελλάδα, όπως και η υποχρεωτική διδασκαλία των αγγλικών στους μαθητές των δύο τελευταίων τάξεων των δημοτικών σχολείων. Υπήρξε ακόμη η στέρηση της άδειας εργασίας αρκετών καθηγητών, με την κατηγορία ότι η διδασκαλία τους ήταν επαναστατική και παράνομη, ότι εχρησιμοποίησαν τα σχολεία για την ανατροπή της Κυβερνήσεως και της κοινωνικής τάξεως στην Κύπρο και ότι με τη συμπεριφορά τους ενθάρρυναν τους μαθητές να πάρουν μέρος σε πολιτικές δραστηριότητες. Το μέτρο τούτο έδωσε την ευκαιρία στο Διγενή να διατάξει μεταξύ άλλων τη λειτουργία του «κρυφού σχολείου», κυρίως σε εκκλησίες αλλά και άλλους χώρους, με εξαιρετικά αποτελέσματα.

Από τα μέτρα των Άγγλων δεν έλειψε ακόμα και ο εντοπισμός του γυμνασιόπαιδου Μιχαλάκη Στεφανίδη, μαθητή της Δ' τάξης του Λυκείου Νεοκλέους, στη Λευκωσία. Ο Στεφανίδης είχε συλληφθεί το Νιόβρη του 1955 και λίγο αργότερα, αφού στο μεταξύ είχε απολυθεί, του επιδόθηκε διάταγμα με βάση το νόμο περί «Εκτακτου Ανάγκης», και εκτοπίστηκε στο χωριό του Κώμη Κεπήρ. Εκεί δεν είχε τόπο διαμονής, αφού η οικογένειά του διέμενε από χρόνια στη Λευκωσία, γι' αυτό και φιλοξενείτο στο σπίτι του ιερέα του χωριού Παπά Δημοσθένη, ο οποίος τον είχε βαφτίσει. Ο Στεφανίδης έμεινε στην Κώμη Κεπήρ μέχρι τις αρχές Φεβρουαρίου 1957, όταν μεταφέρθηκε στα Κρατητήρια Πύλας, όπου και κρατήθηκε για 15 μήνες. Στη διάρκεια του εκτοπισμού του, στην Κώμη Κεπήρ, δεν του επιτρεπόταν να απομακρύνεται σε απόσταση πάνω από ένα μίλι από το χωριό, ενώ τις νύκτες γινόταν από την Αστυνομία έλεγχος αν ήταν πράγματι στο σπίτι που διέμενε.

Τα όσα μηχανεύτηκαν και εφάρμοσαν οι Άγγλοι αποικιοκράτες εναντίον της ελληνικής κυπριακής νεολαίας δεν έφεραν τα αναμενόμενα από αυτούς αποτελέσματα. Έφεραν τα αντίθετα, γιατί οι νέοι τότε ήταν οπλισμένοι με ακαταμάχητα ψυχικά χαρίσματα και οι στερήσεις, οι ταλαιπωρίες και οι περιπέτειες δεν τους κατέβαλλαν, αλλά τους εξύψωναν και τους καθιστούσαν άτρωτους. Εθνική έξαρση, απaráμιλλο ψυχικό σθένος, πρωτοφανής αποφασιστικότητα, δίψα για μεγάλα έργα, περιφρόνηση προς τους κινδύνους, αγάπη προς την περιπέτεια, πείσμα για την επιτυχία και ακλόνητη αντοχή ήταν οι κύριες αρετές τους. Και ο Διγενής, βλέποντας με συγκίνηση την ολοένα και μεγαλύτερη προσφορά της νεολαίας, δεν έχανε την ευκαιρία να επαινεί και να εκφράζει το θαυμασμό του γι' αυτή.

«Εἰς τον στρατιωτικὸν μου βίον – σημείωνε στο “Χρονικό του Αγώνος” ο Αρχηγός – δεν ἐγνώρισα τόσον ἀκαμπτον ὀρμὴν και ἀποφασιστικὴτητα με τόσον διάρκειαν τεσσάρων συνεχῶν ἐτῶν, ὅσην εἰς την ελληρικὴν κυπριακὴν νεολαίαν η οποία παρουσίασε μάλιστα αὐτὸ το παράδοξον: ἐνῶ ο κάματος εἶναι συναίσθη-

μα ανθρώπινον, ενώ η ασύγκριτος υπεροχή του αντιπάλου δύναται πολλάκις να κάμψει και τους πλέον ανδρείους, ενώ οι κίνδυνοι και αι θυσίαι δυνατόν να εμπνεύσουν φόβον, εις την περίπτωσιν της ελληνικής κυπριακής νεολαίας συνέβη το αντίθετον. Όσον περισσότερα ήτο η πίεσις των αντιπάλων, τόσον μεγαλύτερα ήτο η αντίδρασις αυτής. Το ηθικόν της, καίτοι πάντοτε αντιμετώπιζε την καταθλιπτικήν υπεροχήν του αντιπάλου, ουδέποτε εκάμφθη, αλλά ενεδυναμούτο και ανέμενε με θάρρος και αποφασιστικότητα την κατάλληλον στιγμήν εξορμήσεως, διά να κτυπήσει και να νικήσει».

Αν είναι, κυρίες και κύριοι, να λεχθεί κάτι ως κατακλείδα, είναι **να αναβιώσει και σήμερα στις ψυχές των νέων μας το πνεύμα του έπους του '55, για να κρατήσει τις Θερμοπύλες στους πολύ δύσκολους καιρούς που περνούμε. Χρειάζεται θέβαια, απαραίτητα ένας νέος Διγενής**, ο οποίος προσδοκούμε ότι θα βρεθεί. Και πρέπει να βρεθεί γιατί, ό,τι και να γίνει, η Κύπρος δεν πρόκειται να χαθεί, αφού η Ρωμιούση εν φυλή συνότζιαιρη του κόσμου και κανέναν δεν ευρέθηκε για να την ιξηλείψει...

Μορφές δράσης της Νεολαίας της ΕΟΚΑ

Δημήτρης Λεβέντης

A. Ορισμός - Καθήκοντα

Με τον όρο Νεολαία της ΕΟΚΑ εννοούμε τις οργανωμένες ομάδες, κυρίως μαθητών και μαθητριών των εξαταξίων Γυμνασίων αλλά και άλλων νέων και νεανίδων, που ήταν επιφορτισμένες με όλα σχεδόν τα καθήκοντα που δεν περιλάμβαναν ένοπλες συγκρούσεις.

Συγκεκριμένα οι αγωνιστές αυτοί ασχολούνταν κυρίως με τη ρίψη φυλλαδίων στους δρόμους και άλλους δημόσιους χώρους, την αναγραφή συνθημάτων στους τοίχους και στους δρόμους, την οργάνωση διαδηλώσεων, τη διαφώτιση και τη συλλογή πληροφοριών. Έκτακτα καθήκοντα που εκτελούσαν ορισμένοι ήταν η μεταφορά μηνυμάτων, η μεταφορά οπλισμού και άλλες ειδικές δραστηριότητες, ακόμη και η συμμετοχή, με τον άλφα ή τον βήτα τρόπο, σε ένοπλες συγκρούσεις.

B. Ίδρυση - Δομή - Εξέλιξη

Πρόδρομοι

Πρόδρομοι της Νεολαίας της ΕΟΚΑ ήταν όσοι οργανωμένα πραγματοποιούσαν διαδηλώσεις και διαφωτιστικές εκστρατείες για την Ένωση της Κύπρου με τη μάνα Ελλάδα, όπως επιγραμματικά εκφραζόταν ο σκοπός. Χαρακτηριστικό παράδειγμα οι διαδηλώσεις της Λεμεσού το Δεκέμβρη του 1954, κατά τις οποίες τραυματίστηκε και έμεινε παράλυτος ο Ρένος Πουγιούκας. Οι οργανωτές αυτών των δραστηριοτήτων είχαν έδρα τους τις χριστιανικές οργανώσεις, όπως η ΟΧΕΝ και τα εθνικόφρονα σωματεία, όπως η ΣΕΚ.

Ίδρυση - Δομή

Με την έναρξη του Αγώνα δημιουργήθηκαν οι πρώτες οργανωμένες ομάδες των 5-8 μαθητών των εξαταξίων Γυμνασίων που ήταν επιφορτισμένοι με όλα τα καθήκοντα, περιλαμβανομένης της ρίψης χειροβομβίδων. Σταδιακά, με τη δημιουργία ομάδων κρούσεως και ομάδων εκτελεστικού, άρχισε η μεταπήδηση αγωνιστών σ' αυτές τις ομάδες και περιορίστηκε η δραστηριότητα των υπολοίπων στα καθήκοντα που αναφέρθηκαν στην αρχή. Υπήρχαν επίσης ομάδες Εργαζόμενης Νεολαίας μη μαθητών. Υπεύθυνος των ομάδων Νεολαίας, Μαθητικής ή και Εργαζόμενης, ήταν ένας καθηγητής ή ένας μαθητής ή ένας απόφοιτος ή άλλος ο οποίος υπαγόταν είτε απευθείας στον Τομέαρχη είτε στο Γενικό Υπεύθυνο Νεολαίας του Τομέα είτε σε άλλο αρμόδιο. Δεν υπήρχε συγκεκριμένη ομοιόμορφη πρακτική σε όλους τους τομείς.

Εξέλιξη

Στην αρχή η Νεολαία της ΕΟΚΑ απετελείτο, σε ένα σχολείο π.χ. των 500

μαθητών, από 25 άτομα της Ε' και Στ' τάξης. Κατά τη σχολική χρονιά 1955-1956 αυξήθηκε σταδιακά σε 60 περίπου άτομα Ε' τάξης, Στ' τάξης και αποφοίτους. Επεκτάθηκε σταδιακά και στη Δ' και Γ' τάξη, στην Αμμόχωστο για παράδειγμα το Φθινόπωρο του 1957.

Επίσημη ονομασία η Νεολαία πήρε, όταν ονομάστηκε Α.Ν.Ε., δηλαδή Άλκιμος Νεολαία της ΕΟΚΑ, και αγκάλιασε με την πάροδο του χρόνου το 50% των μαθητών του σχολείου, περιλαμβανομένων μαθητών της Β' και της Α' τάξης.

Γ. Μορφές δράσης της Νεολαίας

Ας δούμε αναλυτικά τις διάφορες μορφές δράσης της Νεολαίας.

Ρίψη φυλλαδίων

Η ρίψη φυλλαδίων στους δρόμους, στα καφενεία, στους κινηματογράφους, στα γήπεδα, είχε σκοπό να πληροφορήσει τον κόσμο, να διαφωτίσει, να ενθαρρύνει, να εξυψώσει το εθνικό φρόνημα, να προειδοποιήσει και να απειλήσει τους αντιδραστικούς και τους Άγγλους.

Ο αγωνιστής έριχνε τα φυλλάδια σε δεσμίδες των 20-100 είτε, ενώ ποδηλατούσε, στρίβοντας στη συνέχεια σε πάροδο είτε από το τελευταίο κάθισμα του κινηματογράφου και φεύγοντας στη συνέχεια ή μένοντας αν ήταν χειρότερα να φύγει είτε με άλλους τρόπους. Στην τελευταία περίπτωση είχε συνήθως μαζί του και άλλους αγωνιστές, για να μην μπορούν να ξεχωρίσουν ποιος τα έριξε. Τα φυλλάδια δακτυλογραφούνταν σε στένσιλ και πολυγραφούνταν σε χειροκίνητο πολυγράφο εγκατεστημένο σε σπίτι, που άλλαζε συχνά. Στη συνέχεια παραδίνονταν στον υπεύθυνο που με τη σειρά του τα μοίραζε στους ομαδάρχες, συνήθως στο σπίτι του, κι εκείνοι με τη σειρά τους στα μέλη των ομάδων, που τα κουβαλούσαν μέσα στο πουκάμισο συνήθως, όταν πήγαιναν για να τα ρίξουν, μέρα ή νύχτα. Καταβαλλόταν προσπάθεια να τα ρίχνουν όλοι την ίδια ώρα για σκοπούς ασφάλειας.

Αναγραφή Συνθημάτων

Η αναγραφή συνθημάτων, με μπλε συνήθως μπογιά, ιδιαίτερα κατά τις εθνικές επετείες, στους τοίχους των σχολείων και άλλων κτιρίων και στους κεντρικούς δρόμους, από τους οποίους τότε αργά το βράδυ δεν περνούσαν πολλά αυτοκίνητα. Είχε σκοπό κυρίως την εξύψωση του ηθικού και τη γνωστοποίηση στόχων. Σε κάθε περιοχή την αναγραφή έκανε μια ομάδα, τα μέλη της οποίας συνήθως μοιράζονταν την εργασία: άλλοι ήταν παρατηρητές στις γωνιές, για να ειδοποιήσουν σε περίπτωση προσέγγισης στρατιωτών ή αστυνομικών, άλλοι μετέφεραν τις μπογιάδες και τις σκάλες, άλλοι έγραφαν τα συνθήματα. Τα συνθήματα δίνονταν από την Οργάνωση, αλλά πολλοί αυτοσχεδίαζαν.

Οργάνωση διαδηλώσεων

Σκοπός των διαδηλώσεων ήταν η εκδήλωση των εθνικών πόθων, η διαμαρτυρία για γεγονότα που προκάλεσαν οι Άγγλοι, η ανύψωση του ηθικού, η συμμετοχή όλων των μαθητών σ' αυτή τουλάχιστον τη μορφή αγώνα, η ενθάρρυνση και η

συναισθηματική εμπλοκή του κόσμου στον αγώνα με τα χειροκροτήματα και τις ζητωκραυγές, η δημιουργία γενικά αγωνιστικού κλίματος. Πολλοί μαθητές που δεν ήταν μέλη ζήτησαν να γίνουν ή πλησιάστηκαν για να γίνουν, επειδή εκδήλωναν έντονα την αγωνιστική τους διάθεση και τα φρονήματά τους κατά τις διαδηλώσεις.

Οι διαδηλώσεις οργανώνονταν με εντολή ή συναίνεση της Οργάνωσης. Ήταν συνήθως σχεδιασμένες ως προς την πορεία τους, τη χρήση σημαιών ή πινακίδων ή πετρών ή ακόμη, σε σπάνιες περιπτώσεις, και χειροβομβίδων. Πολλές φορές άλλαζαν τα σχέδια καθ' οδόν, ιδιαίτερα όταν επενέβαιναν οι επικουρικοί ή οι στρατιώτες που κτυπούσαν με ρόπαλα και που έριχναν δακρυγόνες βόμβες ή ακόμη και πυροβολισμούς στον αέρα ή εναντίον του πλήθους.

Η μυρωδιά του δακρυγόνου ήταν χαρακτηριστική της εποχής. Πολλοί τραυματίστηκαν, κάποιοι έπεσαν στο πεδίο της τιμής. Ανάμεσά τους ο κατ' εξοχήν αγωνιστής μαθητής Πέτρος Γιάλλουρος, στις 7 Φεβρουαρίου του 1957 στην Αμμόχωστο.

Συλλογή πληροφοριών

Τα μέλη έπρεπε να αναφέρουν ο,τιδήποτε σημαντικό αντιλαμβάνονταν: κινήσεις Άγγλων και αστυνομικών, ύποπτες κινήσεις πολιτών, εκδηλώσεις ενδιαφέροντος μη μελών για ένταξη στην Οργάνωση κ.ά. Με εντολή της Οργάνωσης τα μέλη παρακολουθούσαν σπίτια προδοτών, ακολουθούσαν με ποδήλατο υπόπτους και προσπαθούσαν να εντοπίσουν με βάση φωτογραφίες διαφυγόντες από την κατοικία τους προδότες, προτού φυγαδευθούν από τους Άγγλους στην Αγγλία.

Ρίψη βομβών Μολότωφ

Σε κάποιο στάδιο χρησιμοποιήθηκαν συστηματικά από τη Νεολαία οι βόμβες Μολότωφ, δηλαδή μπουκάλες γεμάτες βενζίνη βουλωμένες με ρούχο. Το ρούχο προεξείχε και όπως ήταν εμβαπτισμένο με βενζίνη άναβε εύκολα.

Οι βόμβες Μολότωφ ρίχνονταν, για να προκαλέσουν μικρές ζημιές στις εισόδους σπιτιών, όπου κατοικούσαν Άγγλοι, με σκοπό τον εκφοβισμό. Χρησιμοποιήθηκαν βέβαια και για άλλους σκοπούς.

Άλλες δραστηριότητες

Τα μέλη της Νεολαίας χρησιμοποιούνταν επίσης και για άλλες αποστολές, όπως ομάδες ή ως σώμα Νεολαίας, αλλά ως άτομα, ανάλογα με τον τόπο κατοικίας τους και τη σχέση τους με τους υπευθύνους της Νεολαίας ή με μαχητές.

Μερικές τέτοιες δραστηριότητες ήταν η μεταφορά εμπιστευτικών μηνυμάτων σε φακελάκια, η μεταφορά τροφίμων και οπλισμού, η δακτυλογράφηση, πολυγράφηση και μεταφορά φυλλαδίων, η εκφώνηση συνθημάτων με τηλεβόα.

Δ. Οι συλλήψεις, τα βασανιστήρια και οι φυλακίσεις

Οι συλλαμβανόμενοι για συμμετοχή σε διαδήλωση ή για ρίψη φυλλαδίων ή για άλλο λόγο υφίσταντο ελαφρό ή άγριο ξυλοδαρμό κατά τη σύλληψή τους ή και

κατά την κράτησή τους. Μερικοί υπέστησαν και σκληρά βασανιστήρια από ειδικούς ανακριτές, όπως ο Άγγλος Ντίαρ, ο Οσμάν, ο Μαλτέζος Μάριος: Κτύπημα ή και τράβηγμα γεννητικών οργάνων, περίσφιγξη κεφαλιού, σβήσιμο τσιγάρου στο σώμα. Πολλοί, έπειτα από δίκη, καταδικάστηκαν σε ραβδισμούς ή φυλάκιση. Άλλοι, με βάση πληροφορίες που είχαν οι δυνάμεις ασφαλείας, συλλαμβάνονταν και μετά από ανακρίσεις στέλλονταν χωρίς δίκη στα κρατητήρια Κοκκινοτριμιθιάς και Πύλας ή άλλα νεότερα.

Ε. Μερικές διαστάσεις του Αγώνα της Νεολαίας της ΕΟΚΑ

Η Ιστορία του Αγώνα της Νεολαίας της ΕΟΚΑ δεν μπορεί σίγουρα να εξαντληθεί μέσα στα πλαίσια μιας εικοσάλεπτης ομιλίας. Μπορούμε όμως, μετά την περιληπτική αναφορά στη δομή και τις δράσεις, να δούμε μερικές διαστάσεις του Αγώνα της Νεολαίας της ΕΟΚΑ, γιατί, χωρίς τις διαστάσεις αυτές, δε θα διέφερε πολύ από άλλους άλλων εποχών ή χωρών. Θα εξετάσουμε χωριστά, παρόλο που διαπλέκονται μεταξύ τους, την εκπαιδευτική, τη γνωστική, την κοινωνική, την ψυχική και την εθνική διάσταση.

Η εκπαιδευτική διάσταση

Την εποχή εκείνη λειτουργούσε ένα εξατάξιο Γυμνάσιο σε κάθε πόλη καθώς και ένα-δυο ιδιωτικά. Οι περισσότεροι απόφοιτοι των δημοτικών σχολείων των χωριών και αρκετοί των πόλεων δεν πήγαιναν στο Γυμνάσιο. Κατά τεκμήριο οι περισσότεροι μαθητές και ιδιαίτερα οι μαθήτριες ήταν, συγκριτικά με τα σημερινά δεδομένα, γενικά καλύτεροι στην επίδοση και στο ήθος. Η συμμετοχή τους στην Οργάνωση επηρέαζε αρκετά τη μελέτη και την επίδοσή τους. Οι καθηγητές ήταν ανεκτικοί.

Οι μαθητές διέθεταν αρκετό χρόνο, αφού η ύλη δεν ήταν πολλή και αφού δεν χρειάζονταν εισαγωγικές εξετάσεις για τις περισσότερες ανώτατες σχολές της Ελλάδας. Εξάλλου πολλά στελέχη, άριστοι μαθητές, είχαν πάρει την απόφαση να μη φύγουν για σπουδές, αλλά να παραμείνουν στην Κύπρο μέχρι τη λήξη του Αγώνα, μετά και από σχετική προτροπή της Οργάνωσης.

Τα σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης υπέφεραν από τα μέτρα της Κυβέρνησης που πήρε σε απάντηση των συγκρούσεων κατά τις διαδηλώσεις. Το κλείσιμο, το 1956, του Παγκυπρίου Γυμνασίου και του Ελληνικού Γυμνασίου Αμμοχώστου ήταν μεγάλο κτύπημα για όλους, που δεν επτόησε όμως κανένα.

Τα μαθήματα, μετά από αρκετή διακοπή, συνεχίστηκαν στα σπίτια των καθηγητών. Οι απόφοιτοι του 1956 δεν πήραν απολυτήριο αλλά πιστοποιητικό σπουδών, που αναγνωριζόταν όμως από την Ελληνική Κυβέρνηση ως ισότιμο με τα απολυτήρια των Ελληνικών Γυμνασίων.

Το κλείσιμο των σχολείων επηρέασε και τη δράση της Νεολαίας. Η επικοινωνία έγινε δύσκολη, έπεσε το βάρος σε ορισμένους, δε γίνονταν διαδηλώσεις.

Η γνωστική διάσταση

Τα μέλη της Νεολαίας της ΕΟΚΑ, ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια, γνώριζαν μόνο τα μέλη της ομάδας τους καθώς και κάποιων άλλων ομάδων, με τις οποίες συνερ-

γάζονταν ή με τις οποίες είχαν κοινές συγκεντρώσεις. Όσο πιο παλιό μέλος ήταν ένας τόσο πιο πολλούς γνώριζε. Ήταν όμως βασική η αρχή της μη αναφοράς σε άλλα μέλη ονομάτων ή δραστηριοτήτων, αν δεν ήταν απόλυτη ανάγκη. Αυτό εξασφάλιζε λιγότερες συλλήψεις σε περίπτωση που κάποιο μέλος λόγω βασανιστηρίων ή από ελαφρότητα μιλούσε για τα μυστικά της Οργάνωσης.

Πριν από την ένταξή τους στην Οργάνωση, τα μέλη δε γνώριζαν πώς να λειτουργήσουν σε μια μυστική Οργάνωση, δε γνώριζαν πώς να δράσουν, πώς να λειτουργήσουν έναν πολυγράφο, πώς να συμπεριφερθούν σε όσους τυχόν τους ρωτούσαν για την Οργάνωση, πώς να διαφωτίσουν άλλους, πώς να αντιμετωπίσουν τυχόν προβλήματα με τους γονείς τους κ.ο.κ. Έπρεπε λοιπόν να εκπαιδευθούν, να αποκτήσουν γνώσεις πρακτικές, να υιοθετήσουν τρόπους συμπεριφοράς διαφορετικούς, να μάθουν κατάλληλους τρόπους επικοινωνίας, να μάθουν πώς να ρίχνουν μια βόμβα Μολότωφ και άλλα. Ήταν ανάγκη να βρίσκονται συνεχώς σε μια προσπάθεια γνώσης των αναγκών για επιτυχημένη δράση.

Την ανάγκη για γνώση την ικανοποιούσε η οργάνωση χρησιμοποιώντας εκπαιδευτές και διαφωτιστές, που μπορεί να ήταν οι ίδιοι οι υπεύθυνοι ή άλλοι.

Η κοινωνική διάσταση

Για να μπορέσουμε να χαρακτηρίσουμε τη δράση των νέων της ηρωικής εκείνης εποχής, είναι ανάγκη να δούμε και σε ποιο κοινωνικό πλαίσιο έζησαν και έδρασαν.

Προτού αρχίσει ο αγώνας, η Κύπρος ήταν κυρίως γεωργική, ο αριθμός των ιδιωτικών αυτοκινήτων περιορισμένος, οι δρόμοι δύσκολοι, τα λίγα λεωφορεία έκαναν λίγες γραμμές από τα χωριά στις πόλεις, τηλεόραση δεν υπήρχε, οι αεροπορικές συγκοινωνίες ελάχιστες, ξένοι ελάχιστοι.

Υπήρχε όμως έντονη κοινωνική παρουσία των Άγγλων και άοπλη στρατιωτική παρουσία της στρατιωτικής αστυνομίας. Οι νέοι σύχναζαν στους δρόμους τους καθιερωμένους για περιπάτους, στους πολλούς κινηματογράφους χειμερινούς και θερινούς, στα ζαχαροπλαστεία και στις λίγες ταβέρνες, για να πιουν μια μεγάλη ή μια μικρή μονάστερη με τους μεζέδες της.

Ο κομματικός διαχωρισμός σε αριστερούς και δεξιούς δεν έδινε πολλά περιθώρια κομματικών προβληματισμών. Η έντονη εθνοθηρησκευτική δραστηριότητα της ΟΧΕΝ, της ΠΕΟΝ, των ΘΟΙ, της ΣΕΚ και των εθνοφρόνων αθλητικών και άλλων σωματείων καθόριζε και τις κοινωνικές ομάδες, ανάμεσα στις οποίες θα αναζητούνταν τα μέλη των ομάδων της ΕΟΚΑ.

Με την έναρξη και την ανάπτυξη του Αγώνα οι κοινωνικές ομάδες έγιναν πιο κλειστές. Όσοι δεν ήταν ή δεν ήθελαν να γίνουν μέλη απομακρύνθηκαν από τις παρέες. Υπήρξε μια αμοιβαία κατανόηση ανάμεσα σε φίλους ότι οι δρόμοι τους χωρίζαν. Οι κοινωνικές επαφές χρησιμοποιήθηκαν για τον Αγώνα και η οργάνωση χρησιμοποίησε τις κοινωνικές επαφές για να αναπτύσσεται και να επικοινωνεί.

Οι φιλίες εξάλλου, που αναπτύχθηκαν λόγω της κοινής δράσης ή της συγκατοίκησης στα κρατητήρια και σφυρηλατήθηκαν καθ' όλη τη διάρκεια του Αγώνα,

διατηρήθηκαν μέχρι σήμερα, με αποτέλεσμα όχι μόνο κοινή κοινωνική ζωή αλλά και συνεργασία επαγγελματική, αλληλοβοήθεια, γάμους, ακόμη και κομματική τοποθέτηση. Η τελευταία βέβαια, παρόλο που μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα μεταξύ φίλων συναγωνιστών, εντούτοις δεν αποτελεί συνήθως εμπόδιο στη διατήρηση ενός ακατάλυτου «Δεσμού Αγώνα», ό,τι κι αν σημαίνει αυτό. Αυτός ο «Δεσμός Αγώνα» λειτουργεί ακόμη και σε περιπτώσεις συναγωνιστών που ακολούθησαν επικριτέους ή αντιδεοντολογικούς δρόμους.

Η ψυχική διάσταση

Η σταδιακή αλλαγή από μια ήρεμη γεωργική σε μια τολμηρή επαναστατική κοινωνία, με τα σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης να κυριαρχούνται από πνευματικά ικανούς νέους στους οποίους να μεταλαμπαδεύουν αγάπη και τιμότητα αλλά και εθνικό φρόνημα και πόθο για ελευθερία, επέφερε ανάλογες αλλαγές στον ψυχισμό των νέων.

Οι μαθητικές επιθυμίες και δραστηριότητες για επιτυχίες στα μαθήματα, στον αθλητισμό και στις σχέσεις με το άλλο φύλο υποχώρησαν μπροστά στη συμμετοχή στον αγώνα με ανάλογη ιεράρχηση των αξιών.

Ήταν η εποχή της άδοξης προσφοράς, της αντιμετώπισης του φόβου και της θυσίας.

Η εθνική διάσταση

Τα σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης της Κύπρου, που αποτελούσαν τη φωλιά της Νεολαίας της ΕΟΚΑ, ήταν πάντοτε φορείς της Ελληνικής Παιδείας και του πόθου για Ένωση. Αξίζει να μνημονεύσουμε τους αρκετούς Ελλαδίτες καθηγητές που με ενθουσιασμό συντηρούσαν μαζί με τους Κύπριους τη φλόγα της Ελευθερίας και της αγάπης για την Ελλάδα. Αγωνιστές και λαός ακολουθούσαν την ηγεσία. Συναγερμός όπου εμφανιζόταν ο Μακάριος. Πίστη στην ευόδωση του Αγώνα ενέπνεαν οι πράξεις και η υπογραφή του Διγενή. Ο λαός ταύτιζε τους ηγέτες με τον Αγώνα του. Αναρριγούσαν τα κορμιά, όταν υψωνόταν η γαλανόλευκη. Δεν υπήρχε στη σκέψη ο τουρκικός παράγοντας. Σε όλες σχεδόν τις εκφάνσεις της ζωής της εποχής εκείνης κυριαρχούσε ο Αγώνας, που ήταν μια έκρηξη ενός πόθου αιώνων. Μέσα σ' αυτή την ατμόσφαιρα ζούσαν τα μέλη των ομάδων της Νεολαίας της ΕΟΚΑ, σε μια ατμόσφαιρα που τους ενίσχυε στην απόφασή τους να προσφέρουν καθημερινά τον εαυτό τους στην Πατρίδα.

Αναφορά στο περιεχόμενο του «Εγερτηρίου Σαλπίσματος» και της «Αγωγής των Νέων»

Ηθη Πουλίδου-Νησιώτου

Η σχέση ενός λαού με την Ιστορία του είναι σχέση καθοριστική της ταυτότητάς του. Ιδιαίτερα για τους λαούς με μακραίωνα πολιτισμό η συνεχής σχέση με το ιστορικό τους παρελθόν τρέφει τις πνευματικές τους δυνάμεις και καθορίζει την πορεία τους μέσα στον κόσμο. Με τα στοιχεία του πολιτισμού τους αντιμετωπίζουν τη φθορά και διαιωνίζουν τη γνησιότητά τους. Κι ο Ελληνικός λαός, με οικουμενική παρουσία στην ιστορική διαδρομή του, αφού πρόσφερε ζωή πνεύματος στην ανθρωπότητα, ζωοποιήθηκε και ζωοποιείται από την Ιστορία του. Με τις δικές του δυνάμεις αναγεννάται στα δύσκολα χρόνια του βίου του, όπως ο φοίνικας μέσα από τη στάκτη του. Μάρτυρες του ιστορικού του παρελθόντος τα αθάνατα μνημεία του, τα αρχαιολογικά του ευρήματα και ο προφορικός και γραπτός του λόγος.

Και ο Κυπριακός Ελληνισμός, κλάδος του μεγάλου Ελληνικού κορμού, επιβίωσε στο Νησί του – παρά τις αντίξοες συνθήκες, που έθεταν σε δοκιμασία την αντοχή του – χάρη στη βαθιά συνείδηση της εθνικής του καταγωγής και διατήρησε την πίστη του, τη γλώσσα του, το βίο του και την ιστορική του μνήμη. Εκφραστής του Ελληνισμού του, έπλασε τη ζωή του με αξιοπρέπεια και θυσία, χωρίς να προδώσει το παρελθόν του. Διατήρησε την ταυτότητά του σε όλες τις εκφάνσεις του πολιτισμού του και, με την αγωγή που έλαβε από την παράδοσή του, χαλύβδωσε την πίστη στην Ελευθερία, συνέδεσε το βίο του σε αλληλουχία με το βίο του Έθνους και, όταν έφθασε το πλήρωμα του χρόνου, έζησε τον Απελευθερωτικό Αγώνα του 1955-59.

Ενωμένος ο Κυπριακός Ελληνισμός μπροστά στην Πατρίδα, με φρόνημα αδούλωτο, αποφασισμένος να ζήσει ελεύθερος στα ιερά του χώματα, έγραψε τη δική του Ιστορία με το αίμα του, που έρρευσε άφθονο από τα κορμιά των παιδιών του. Ο Έλληνας της Κύπρου πίστεψε στη νίκη, όπως πίστεψε πως θα νικούσε ο αρχαίος Έλληνας τους Πέρσες κι ο Έλληνας της Τουρκοκρατίας τους Τούρκους. Κι αυτή η πίστη έφερε το θαύμα. Έβλεπε η ψυχή του ζωντανή μπροστά της την Ελευθερία και την κέρδισε. Ήταν γεμάτη η ψυχή του ελληνικότητα, που βγήκε γνήσια μέσα από τα δεινά και τις θυσίες του πολέμου. Με την ψυχή ανέβηκε την αγχόνη, με την ψυχή κήκε ζωντανός ο αγωνιστής, με την ψυχή πολέμησε στα βουνά και τις πόλεις, με την ψυχή έζησε κάθε δύσκολη ώρα του πολέμου. Το μαρτυρούν τα φυλακισμένα μνήματα, τα κρησφύγετα του αγώνα και της θυσίας, τα πεδία των μαχών. Το μαρτυρεί ο γραπτός λόγος, που καταγράφει την εποχή και είναι ο φορέας του πνεύματος και του πολιτισμού της. Έτσι, και ο Τύπος της Ε.Ο.Κ.Α. και ειδικότερα ο περιοδικός, δηλαδή το «Εγερτήριο Σάλπισμα» και η «Αγωγή των Νέων», εκφράζει το πνεύμα του Αγώνα, τις μάχες, τις θυσίες και τα

ολοκαυτώματα, τα ιστορικά γεγονότα της εποχής, τη βία και τα τεχνάσματα του κατακτητή και πάνω απ' όλα τον πολιτισμό του λαού μας, έναν πολιτισμό εθνικής συνείδησης, αντίστασης και αντοχής.

Το «**Εγερτήριο Σάλπισμα**», το περιοδικό της Αλκίμου Νεολαίας Ε.Ο.Κ.Α., Α.Ν.Ε., αν και αποσκοπούσε στην ενημέρωση της νέας γενιάς για το πνεύμα, τους σκοπούς και τα γεγονότα του Αγώνα, ήταν το περιοδικό της Ε.Ο.Κ.Α. για όλους τους Κυπρίους. Κυκλοφορούσε σε ολόκληρη την Κύπρο και αγαπήθηκε από τον αγωνιζόμενο λαό σαν η φωνή της Πατρίδας, που πολεμούσε τη δουλεία και τη βία του κατακτητή.

Οι συνεργάτες του πιστοί στα ελληνικά ιδεώδη, με άγρυπνη την εθνική τους συνείδηση, σκοπεύανε με τα κείμενά τους να λειτουργήσουν στις ψυχές των Κυπρίων, να τις κρατήσουν ψηλά, για να μπορούν να φτάσουν ως τις κορυφαίες ώρες του μεγαλείου της Κυπριακής Ελευθερίας. Δεν είναι υπερβολή να λεχθεί ότι το «Εγερτήριο Σάλπισμα» ήταν ένα δυνατό όπλο στα χέρια του λαού μας. Ένα όπλο άμυνας και επίθεσης. Μέσα από τις σελίδες του αμύνθηκε ενάντια στη βία, την παραπληροφόρηση και την εχθρική προπαγάνδα, που οργιάζε απ' όλα τα μέσα μαζικής ενημέρωσης που είχε στα χέρια του ο κατακτητής.

Παράλληλα οργάνωνε την επίθεσή του βγαλμένη από τη σοφία της καρδιάς του και την αλήθεια του Αγώνα του, την αποτίναξη δηλαδή του αγγλικού ζυγού και την ένωσή του με την Ελλάδα.

Τα τέσσερα πρώτα τεύχη, με τον τίτλο «Εγερτήριο Σάλπισμα. Περιοδική Έκδοσις Πολιτικής Κατευθύνσεως της Α.Ν.Ε.», εξεδόθησαν στην Αμμόχωστο, με υπεύθυνο τον μ. Κυριάκο Χατζηγιάννου.

Από το πέμπτο τεύχος ονομάζεται «Εγερτήριο Σάλπισμα. Περιοδική Έκδοσις Αλκίμου Νεολαίας Ε.Ο.Κ.Α.», με υπεύθυνη για τη σύνταξη και την ύλη την υπογράφουσα, και εκδίδεται στη Λευκωσία. Από το έκτο τεύχος η ύλη του περιοδικού παίρνει τη διάρθρωση που θα έχει ως το τριακοστό δεύτερο, το τελευταίο τεύχος. Την τελική του μορφή το Ε.Σ. την πήρε στο δέκατο τεύχος, με σχέδιο σ' ολόκληρη την τρίτη σελίδα και διακοσμητικά στοιχεία στο τέλος των κειμένων, όταν ο χώρος το επιτρέπει. Το κύριο άρθρο, οι στήλες, τα ποιήματα είναι η βασική του δομή, η σπονδυλική του στήλη, που θα τη συμπληρώνουν κείμενα που άλλα απηχούν τις αιώνιες ελληνικές αξίες, πνευματικά ερείσματα του λαού μας, άλλα τα επίκαιρα γεγονότα που τον συγκλονίζουν, όλα όμως θα δένονται μεταξύ τους, για να προσφέρουν ένα συγκροτημένο σύνολο, με πλοηγό το φως του Αγώνα που θα τα νοηματοποιεί.

Τα κύρια άρθρα αποτελούν μια μαρτυρία για τον Αγώνα, μια μαρτυρία για ένα ήθος ελληνικό, έγκυρο και ζωντανό. Μιλούν για την αρχοντιά του λαού μας, την αδιάφθορη ηθική του αρχοντιά μπροστά στη βία και τον φιλοτουρκικό προσανατολισμό και διαμελιστικό στόχο της πολιτικής του κατακτητή. Η προσπάθεια του Κυβερνήτη Φουτ να πλησιάσει τον Κυπριακό Ελληνισμό με επίπλαστους τρόπους επιφανειακής φιλότητας, αντιφατικά αντίθετη προς τις ενέργειες των στρατευμάτων κατοχής, και η αρνητική του στάση στο αίτημα του λαού για αυτοδιάθεση περιγράφονται πολύ παραστατικά στα κείμενα αυτά και δίδουν αμερόληπτα το πολιτικό στίγμα της εποχής, καθώς πηγάζει από τα γεγονότα.

Με πνεύμα αντίστασης στον κατακτητή και πίστης στην ελευθερία είναι γραμμένο και το κύριο άρθρο του ογδόου τεύχους του Ε.Σ., με τίτλο «**Αναμένοντας την "Δήλωσιν"**», που δημοσιεύτηκε μεταφρασμένο στα Αγγλικά στην εφημερίδα «Times of Cyprus» της 20ής Φεβρουαρίου, 1958, και μετά από λίγες μέρες η Α.Ν.Ε. κηρύχθηκε παράνομη.

Ένα απόσπασμα μας κατατοπίζει:

«Όλεθρον, απειλεί ο Φουτ, θα φέρουν επί της κεφαλής των όσοι επαναφέρουν το κράτος της βίας τώρα. Όμως τις δικές μας πράξεις δεν κατευθύνουν ούτε οι λόγοι του Φουτ ούτε οι λόγοι οιουδήποτε των κατακτητών μας ή των συνοδοιπόρων του. Τις κατευθύνει το Εθνικό συμφέρον και μόνον αυτό.

Εάν θα υπάρξει πόλεμος ή ειρήνη, εάν θα προκύψει όλεθρος ή ευδαιμονία, αυτό εξαρτάται απολύτως και μόνον από την δήλωσιν αυτήν και μόνον από την δήλωσιν των κυριάρχων μας επί του αιτήματός μας δι' ελευθερίαν. Με βάσιν την δήλωσιν αυτήν και μόνον κριτήριο το Εθνικό συμφέρον της Κυπριακής Ελευθερίας θα λάβωμεν τας αποφάσεις μας περί της μελλοντικής πορείας του αγώνος μας. Όχι με τας απειλάς του Φουτ ή οιουδήποτε, περί των θυσιών που θα χρειασθούν...».

(«Εγερτήριο Σάλπισμα», τ.8, σ.1, 15η Φεβρουαρίου, 1958. Το κείμενο εγράφη από την υπογράφουσα).

Ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα από το κύριο άρθρο του 31ου τεύχους του Ε.Σ., για την αγγλική πολιτική έναντι του κυπριακού, λέγει:

«Η παταγώδης αποτυχία της προσπάθειας του Εργατικού βουλευτού Φράνσις Νόελ Μπέκερ, του προσφάτως επισκεφθέντος την Κύπρο, απέδειξε περιτράνω την άρνησιν της Βρετανικής Κυβερνήσεως να προβή εις οιανδήποτε παραχώρησιν και την απροθυμίαν της να λύση το Κυπριακόν ζήτημα. Είχαμε τονίσει και άλλοτε ποία ήτο η αισχρά πολιτική των Τόρρηδων. Οι γκάγκστερς αυτοί, διά να εξασφαλίσουν την διαρκή φιλίαν της Τουρκίας, την οποίαν εχρειάζοντο διά την διατήρησιν των πετρελαιοπηγών της Μέσης Ανατολής, υπεσχέθησαν εις τους Πασάδες της Τουρκίας την μισήν Κύπρον. Αυτή άλλωστε ήτο συγχρόνως και αμοιβή διά τας προσπάθειας της Τουρκίας προς ίδρυσιν του αμαρτωλού Τουρκοϊρακινού συμφώνου.

Αι υποσχέσεις αιταί έγιναν γνωσταί εις όλον τον κόσμον πλέον, όχι μόνον διά των κομμμαστικών άρθρων των Τουρκικών εφημερίδων και των ομολογιών των Τούρκων πολιτικών, αλλά ακόμη και διά της ίδιας της στάσεως της Βρετανικής Κυβερνήσεως.

Όταν τον Δεκέμβριο τα 80 εκ των 83 εθνών του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών έστησαν την Βρετανίαν εις το εδώλιον του κατηγορουμένου και εξήτησαν επιμόνως από αυτήν να αποκηρύξει την διχοτόμησιν, ο Άγγλος αντιπρόσωπος ηρνήθη να πράξη τούτο, διότι δήθεν αυτό θα προκατελάμβανε την λύσιν του Κυπριακού, η οποία κατ' αυτόν – έδει να προσέλθη διά συνομιλιών μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών».

(«Εγερτήριο Σάλπισμα» τ.31, σ.1, 1 Φεβρουαρίου, 1959).

Η στήλη «Σχόλια», υπογραμμένη στο έβδομο τεύχος με το ψευδώνυμο 18Α και από το όγδοο τεύχος με το ψευδώνυμο ΔΕΥΚΑΛΙΩΝ, ήταν η έγκυρη γνώμη της Οργάνωσης για τα γεγονότα του Αγώνα, που διαδραματίζονται κυρίως μέσα στα χρονικά πλαίσια που εκδίδεται το περιοδικό. Η απάνθρωπη βία του κατακτητή, η στάση του έναντι στην Παιδεία του τόπου, τα πολιτικά του σχέδια για το μέλλον της Κύπρου, η συνεργασία του με το τουρκικό στοιχείο, η στάση των κομμουνιστών έναντι του Αγώνα, η υπακοή του λαού μας στις εντολές της Παθητικής Αντίστασης, το σθένος της κυπριακής ψυχής περνούν μέσα από τη σφραγίδα του Δευκαλίωνα, που ανατρέπει τα ψεύδη, καυτηριάζει τη βία και την προδοσία και τονώνει την πίστη του λαού μας στην Ελευθερία.

Μερικά γεγονότα των χρόνων εκείνων που αναφέρονται στα «Σχόλια» είναι: Η κήρυξη της Α.Ν.Ε. παράνομης, ο σφαγιασμός των Κοντεμενιωτών στο Κιόνελλι, το μαρτύριο των κατοίκων της Μαθηκολώνης, το προμελετημένο έγκλημα στην αγορά του Αγίου Αντωνίου, η θηριωδία των κατακτητών στην Άσσια, Βατυλή, Λύση, η άνανδρη επίθεση στον Αγρό και τα Αγρίδια, η πυρπόληση της Εκκλησίας του Αγίου Λουκά και η λεηλασία της Εκκλησίας του Αγίου Ιακώβου, ο ηρωισμός των Ελληνίδων της Γεροσκήπου, το άνοιγμα των δυο νέων κρατητηρίων Περγάμου και Μάμμαρι, η μάχη του Αργαλειού, η εθνική στάση των μαθητών της Αγγλικής Σχολής, του Πολυτεχνείου και των σπουδαστών του Διδασκαλικού Κολλεγίου, η παναπεργία για την απόλυση των κρατουμένων και η Εορτή της Νεολαίας.

Την προσπάθεια των Άγγλων να πλήξουν καίρια την Ελληνική Παιδεία του Νησιού, με τις στερήσεις των αδειών ασκήσεως επαγγέλματος των Ελλήνων καθηγητών καυτηριάζει το «Σχόλιον» του 15ου τεύχους του Ε.Σ., με τίτλο «Η Εκπαιδευτική Πολιτική της Κυβερνήσεως». Λέγει το κείμενο:

«Το Γραφείον Παιδείας και ο μπαστουνοσυλλέκτης σατραπίσκος του έδωσαν νέο δείγμα του μίσους των κατά της Ελληνικής Παιδείας και του φανατισμού με τον οποίον την καταπολεμούν. Ενώ καθημερινώς χαρίζει εκατοντάδες χιλιάδων λιρών προς ανέγερσιν καλλιμαρμάρων κτιρίων διά την Τουρκικήν Παιδείαν, ενώ επιτρέπει εις δεκάδας Τούρκων καθηγητών να έρχωνται εις Κύπρον διά να μορφώσουν τους Τουρκόπαιδας, βάλλει διαρκώς κατά της Ελληνικής Παιδείας και προσπαθεί παντοιοτρόπως να την εξαφανίση.

Τοιουτοτρόπως αφαιρεί καθημερινώς τας αδείας ασκήσεως επαγγέλματος από τους Έλληνας καθηγητάς και εξαναγκάζει τα ελληνικά σχολεία να ασφυκτούν από έλλειψιν προσωπικού και να παρέχουν τοιουτοτρόπως ελλιπή μόρφωσιν εις τους Ελληνόπαιδας. Ποίος είναι ο σκοπός του νέου Καρά Τσεντερλή;

Να αφελληνίστη τον ελληνικόν πληθυσμόν της νήσου; Είναι αρκετά γελοίος να πιστεύη ότι δύναται αυτός να κατορθώση ό,τι δεν κατόρθωσαν οι σουλτάνοι της τουρκικής κυριαρχίας καθώς και οι προκάτοχοί του Άγγλοι σατραπίσκοι, τους οποίους εφλόγιζεν η ίδια μυσσάρα φιλοδοξία. Μήπως σκοπεύει να εκφοβίσει τους Έλληνας καθηγητάς να μη μορφώνουν ελληνοπρεπώς τους Ελληνόπαιδας; Αλλά αυτοί περισσότερον εμψυχώνονται εις το έργον των...».

(«Εγερτήριο Σάλπισμα», τ.15, σ.12, 1η Ιουνίου, 1958).

Το έγκλημα που έλαβε χώραν στις 12 Ιουνίου, 1958, έξω από το χωριό Κιόνελλι, όπου οι Άγγλοι οδήγησαν τους αθώους, άοπλους Κοντεμενιώτες που είχαν συλλάβει και τους παρέδωσαν σαν πρόβατα για σφαγή στους Τούρκους συμμάχους τους, καταδικάζει το «Σχόλιον» του 16ου τεύχους του Ε.Σ., με τίτλο: «Ο σφαγιασμός εις το Κιόνελλι»:

«Οι Άγγλοι παρέμειναν διαβόητοι εις την Ιστορίαν διά τας σφαγάς του Πουνζάμ των Ινδιών. Θα παραμείνουν και πάλιν διαβόητοι διά τας σφαγάς αθώων Κυπρίων εις Κιόνελλι. Η συνηνοχή των Άγγλων είναι αδιαμφισβήτητος. Οδήγησαν τους αθώους, άοπλους κατοίκους του Κοντεμένου, 14 μίλια μακράν από το χωριό των εις μίαν καλώς οργανωθείσαν και βαρβάρως εκτελεσθείσαν σφαγήν...».

(«Εγερτήριο Σάλπισμα», τ.16, σ.9, 15 Ιουνίου, 1958).

Οι στήλες «Σελίδες από την Ελληνικήν Ιστορίαν», «Σελίδες από την Ελληνικήν Επανάστασιν», «Σελίδες από την Κρητικήν Επανάστασιν» και «Οι ηρωικοί νεκροί μας» γεννήθηκαν από την ψυχική ανάγκη του Έλληνα της Κύπρου να αισθάνεται ταυτισμένος με την Ελλάδα. Τα κείμενά τους είναι μια γέφυρα, που ενώνει το παρελθόν με το παρόν, φρονηματίζει, εμψυχώνει, καθοδηγεί. Το παρελθόν γίνεται παρόν και οικείο. Η αρετή του Έθνους οδηγεί τον Αγωνιστή, που αισθάνεται πως μπορεί να πράξει ό,τι έπραξαν οι πρόγονοί του και να κερδίσει την αθανασία. Η συνέχεια του Έθνους, που ζη προσδοκώντας την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, επιβεβαιώνεται στις αγχόνες και τα ολοκαυτώματα της σύγχρονης Κυπριακής Ιστορίας. Δεν είναι τυχαία η αναβίωση του «μολών λαβέ» στα χείλη των ηρώων μας. Γι' αυτό και οι στήλες που ανάφερα είναι για τον Κύπριο μια ανάγκη να αισθάνεται μέσα από τις σελίδες τους πως η απόφασή του να θυσιαστεί για την Ελλάδα είναι οδός αθανασίας και πρόσβαση στη ζωή του Παραδείσου.

Το κείμενο της στήλης «Σελίδες από την Ελληνικήν Ιστορίαν» του 32ου τεύχους του Ε.Σ. είναι αφιερωμένο στην ξεχωριστή μορφή του ήρωα Κουτσούπη. Ηρωικά τα κατορθώματα του γενναίου Έλληνα, ηρωικός κι ο θάνατός του:

«Του είχε ανατεθεί η περιφρούρησις ελληνικού χωριού, το οποίον ηπειλείτο από τας βουλγαρικής συμμορίας.

Κάποιον πρωί το χωριόν ευρέθη περικυκλωμένον υπό πολυαρίθμου τουρκικού στρατού. Από της στιγμής εκείνης ήρχισε να γράφεται νέα ένδοξος σελίδα διά τον γενναίον οπλαρχηγόν. Διέταξε τους άνδρας του να φύγουν, ο ίδιος δε απεφάσισε να θυσιασθή, διά να καλύψη την υποχώρησίν των.

Πράγματι δε διά της αυτοθυσίας του καπετάν Κουτσούπη σχεδόν όλα τα παλικάρια του εσώθησαν, ενώ αυτός ανεδείχθη ήρωας διά θανάτου απαραμίλλου.

Η σύγκρουσις υπήρξε δραματική, διότι εφρονεύοντο υπό των σφαιρών του τουρκικού στρατού όχι μόνον μερικοί Έλληνες αντάρται αλλά και γυναίκες και παιδιά, εφ' όσον οι στρατιώται επιροβόλουν τυφλώς προς όλας τας διευθύνσεις. Ο καπετάνιος ημίθεος εμάχετο ως λέων και επροξένει τρόπον εις τους εχθρούς, οι οποίοι εδίσταζον να τον πλησιάσουν, εξήντησε τα φυσίγγια του αλλά εσυνέχισε τον αγώνα με το περιστροφον και το μαχαίρι, όρμησε δε πρώτος εναντίον των εχθρών, όταν δε εξηντήθησαν σχεδόν όλαί αι σφαίραι του περιστρόφου και

έμειναν μόνον μία ηττοκτόνησε με αυτήν».

(«Εγερτήριο Σάλπισμα», τ.32, σ.7, 15 Φεβρουαρίου, 1959).

Στους δύο πρωτομάρτυρες της αγχόνης, το Μιχαλάκη Καραολή και τον Ανδρέα Δημητρίου, που βάδισαν περήφανα στο ικρίωμα, αναφέρεται το κείμενο του 13ου τεύχους του Ε.Σ., με τίτλο «**Γίγαντες της τιμής και της δόξης**»:

«*Ἦρχισε δε το επί του προκειμένου μακάβριον ἔργον του ο βδελυρός και κατηραμένος δολοφόνος Γκαουλάιτερ διά του ταυτόχρονου απαγχονισμού δύο σεμνών νέων της Κύπρου, των ηρωικών μαρτύρων της Κυπριακής ελευθερίας Μιχαλάκη Καραολή εκ Παλαιχωρίου και Ανδρέα Δημητρίου εξ Αγίου Μάμαντος (Λεμεσού). Παρά τας μακροχρονίους ταλαιπωρίας και τον πόλεμον των νεύρων που αντιμετώπισαν τα δύο αυτά ηρωικά και τετιμημένα βλαστάρια της μαρτυρικής μεγαλονήσου μας, διετήρησαν, μέχρι της τελευταίας στιγμής της αποκοπείσης διά της αγχόνης ζωής των, ακμαιότατον το ηθικόν των και σαν αληθινοί Έλληνες εβάδισαν εις το ικρίωμα του μαρτυρίου των με πρωτοφανή γαλήνην και με στερεάν πίστιν εις τα υψηλά εκείνα ιδανικά, χάριν των οποίων προσέφεραν ό,τι πολυτιμότερον δύναται να προσφέρη άνθρωπος, την ζωήν των. Και με τα καθαγιασθέντα διά της θυσίας σώματά των ενεκαινίασαν αυτοί πρώτοι το εις το νεώτερον Νταχάου της Ιστορίας, τας Κεντρικάς Φυλακάς Λευκωσίας, Πάνθεον των ηρώων της Κυπριακής Ελευθερίας».*

(Εγερτήριο Σάλπισμα», τ.13, σ.4, 1 Μαΐου, 1958).

Όταν ο Κυπριακός Λαός εβίωσε τον Αγώνα με αντοχή κι ανδρεία, ο Διγενής, για να δείξει στους Άγγλους και στην ανθρωπότητα ότι ο Αγώνας δεν ήταν Αγώνας των λίγων, αλλά Αγώνας καθολικός, που τον αγκάλιαζε ολόκληρος ο Κυπριακός λαός, έκρινε πως μπορούσε να ζητήσει από τους Κυπρίους τις θυσίες που απαιτούσε ο πολύπλευρος Αγώνας της Παθητικής Αντίστασης. Τι είναι Παθητική Αντίσταση, ποιοι είναι οι σκοποί και οι επιδιώξεις της, ποια η εφαρμογή της στον τόπο μας, για όλα αυτά μας μιλά ένας αριθμός κειμένων του «Εγερτηρίου Σάλπισματος», με τίτλο «Παθητική Αντίσταση». Το κείμενο του 23ου τεύχους είναι αρκετά κατατοπιστικό:

«**Η Παθητική Αντίστασις**» είναι αντίστασις κατά του εχθρού που εκδηλώνεται όχι με πράξεις εναντίον του εχθρού, αλλά με παραλείψεις, με την δύναμιν της ψυχής. Η Παθητική Αντίστασις δεν εκδηλώνεται με θετικές ενέργειες σαν κάνετε ετούτο ή εκείνο, μην συνεργάζεσθε με τον εχθρό, μην συναλλάττεσθε, μην συγχρονίζεσθε (συγχρωτίζεσθε) κλπ. Είναι επιπροσθέτως η διάθεσις της θυσίας και η πεποίθησις ότι η θυσία είτε του ατόμου είτε προσφιλών ζών, ή της περιουσίας ή των κερδών αποτελεί πράξιν ηρωισμού, πράξιν αγώνος και οι υφιστάμενοι την θυσίαν αποτελούν «εθελοντές της θυσίας».

(«Εγερτήριο Σάλπισμα», τ.23, σ.6, 1 Οκτωβρίου, 1958).

Η στήλη «Αντί χρονογραφήματος» περιλαμβάνει κείμενα, που αναφέρονται στην επικαιρότητα της εποχής του 1955-59. Τα δεινά που υφίσταται ο Κυπριακός Λαός από τους κατακτητές, η αγγλική διπλωματία, που προσπαθεί να αλλοιώσει καταστάσεις παραποιώντας την αλήθεια με την προπαγάνδα, είναι θέματα που πραγματεύονται τα κείμενα της στήλης, με στόχο πάντοτε να αποκαταστήσουν

την αλήθεια, να αναδείξουν τη γνησιότητα του μεγαλείου του Αγώνα και την αυθεντικότητα των ανθρώπων του. Έτσι, η αρετή των Κυπρίων, που χαλκεύεται στις κακουχίες του πολέμου, ξεσπαθώνει κατά τρόπο θαυμαστό σαν αξιοπρέπεια, συνείδηση ευθύνης, εθελουθσία, λαχτάρα για ελευθερία.

Την κυκλοφορία από τους Άγγλους φυλλάδιου, με τίτλο «**Η θία γεννά θίαν**», στο οποίο διασύρεται η 1η Απριλίου, 1955, και δικαιολογείται το έγκλημα της 12ης Ιουνίου, 1958, καταδικάζει το κείμενο της στήλης του 18ου τεύχους, με τίτλο «Αισχρόν φυλλάδιον»:

«*Δύο ημερομηνίες έχουν σημειωθεί σ' αυτό το εγκληματικό φυλλάδιο: 1η Απριλίου 1955 η μία – στ' αριστερά επάνω – και 12η Ιουνίου 1958 η άλλη κάτω και δεξιά. Ανάμεσά τους είναι τυπωμένος ο χάρτης της Κύπρου και από την πρώτη ημερομηνία ξεκινάει ένας ποταμός αίματος, ο οποίος διατρέχει την Κύπρο ολάκερη, φθάνει στη δεύτερη ημερομηνία και σχηματίζει κάτω από αυτήν μια λίμνη κατακόκκινη, την ερυθρα θάλασσα του Κυπριακού Ελληνικού αίματος μέσα εις την οποίαν με τόσον σαδιστικόν ηδονισμόν αρέσκειται να λούζεται ο Κυβερνήτης Σερ Χιου κρατώντας στα χέρια του και διαβάζοντας την Ιερά Βίβλο....!!!*

...Πού να καταλάβει λοιπόν το τυφλό αυτό όργανον της αγγλικής πολιτικής εγκληματικότητος, ότι η 1η Απριλίου 1955 είναι ο άγιος βωμός επί του οποίου η ανθρωπινή ψυχή ετοποθέτησεν ολόλαμπρον το φως των ευγενεστέρων ιδανικών, με τα οποία απέδειξεν ότι ο άνθρωπος δεν είναι κτήνος αλλά η ανωτέρα εκδήλωσις της θεϊκής δημιουργίας. Πεπρωμένος την ψυχήν και σκοτισμένος εντελώς την διάνοιαν ο Σερ Χιου πώς να καταλάβει ότι αν δεν υπήρχαν εις την διαδρομήν της ανθρωπότητος ημερομηνίες σαν την 1ην Απριλίου 1955, ο άνθρωπος δεν θα εθεωρείτο ως πνευματική και ψυχική αξία αλλά θα κατετρώγετο μαζί με τα αγριότερα θηρία και θα ήτο μάλιστα το κτηνωδέστερον και το αγριότερον μεταξύ όλων των άλλων!

... Αλλά, αναίσχυντε Σερ Χιου, τι έκαμες διά να αντιμετωπίσης την 12η Ιουνίου 1958;... Δεν θα ξεχάση ποτέ η ανθρωπότης, αναίσχυντε Σερ Χιου Φουτ, ότι όχι μόνον δεν έκαμες τίποτε διά να τιμωρήσεις το πρωτοφανές έγκλημα της κατακρουργήσεως αόπλων ανθρωπίνων υπάρξεων υπό τα όμματα των πραιτωριανών σου, αλλά δεν ήρθαν στο λαλίστατο εις άλλας περιπτώσεις στόμα σου ούτε δύο λόγια συμπαθείας διά τα τραγικά θύματα της εγκληματικής μανίας σου. Και θα θυμάται πάντοτε όλη η ανθρωπότης ότι η αναισχυντία σου υπερέβη παν όριον, όταν έλαβες όλα τα νομοθετικά μέτρα διά την εξασφάλισιν πλήρους ασυδοσίας δι' όλους τους σφαγείς καννιβάλους, ώστε σήμεραν ούτε και ένας από τα ανθρώπινα αυτά καθάρματα να μην είναι υπόλογος απέναντι της δικαιοσύνης».

(«Εγερτήριο Σάλπισμα», τ.18, σ.9, 10, 15 Ιουλίου, 1958).

Η στήλη «**Διά να τους γνωρίσωμεν**» και από το 17ο τεύχος «Για να τους γνωρίσωμεν» αποσκοπεί στην πληροφόρηση του αναγνώστη για τα ιδανικά του αγγλικού πολιτισμού, για τον τρόπο με τον οποίο δημιουργήθηκε η Αγγλική Αυτοκρατορία και για τη θέση των Αγγλικών Κυβερνήσεων έναντι των Ελλήνων και των Τούρκων. Αυτή η επίγνωση του αντιπάλου οδηγεί στην κατανόηση πράξεων του εχθρού και στην αποφυγή λανθασμένων ενεργειών και αφελών προσεγγίσεων.

Τις απαντήσεις σε καίρια ερωτήματα για τον αγγλικό πολιτισμό δίδει το κείμενο του ενδεκάτου τεύχους του Ε.Σ., με τίτλο «Αγγλοι και εμπόριον»:

«Τι είναι λοιπόν ο Άγγλος; Έμπορος. Τι δε ο πολιτισμός του; Εμπορικός πολιτισμός. Τι δε το δίκαιόν του; Εμπορικόν. Και ποία η βάση του εμπορικού του δικαίου; Η ιδιοτέλεια».

(«Εγερτήριο Σάλπισμα», τ.11, σ.9, 1 Απριλίου, 1958).

Τα κείμενα της στήλης «**Ιδού ποίοι είναι οι κομμουνισταί**» αναφέρονται στην αρνητική στάση της ηγεσίας των κομμουνιστών και των οπαδών τους έναντι της Ε.Ο.Κ.Α. και στον τρόπο με τον οποίο η Οργάνωση αντιμετώπισε την αρνητική πολιτική τους.

Το κείμενο του 27ου τεύχους του Ε.Σ., με τίτλο «Οι καταχθόνιοι κομματικοί», είναι αρκετά κατατοπιστικό:

«... Ο Διγενής διέψευσε τους ψοφοδεείς αντεπαναστάτας του Α.Κ.Ε.Α. περί του δήθεν αδυνάτου της διεξαγωγής ενόπλου αγώνος. Αλλά και πολιτικώς ο αγών μας εύρεν εις το πρόσωπον του Εθνάρχου Μακαρίου τον άξιον Αρχηγόν. Τι απέμεινεν εις τους τυφλοπόντικας της κομματικής κλίκας; Εις την παλαιάν ειρηνικήν περίοδον επεδείκνυον την επαναστατικήν φρασεολογίαν των και ηδύναντο να παγιδεύσουν αφελείς. Όταν ήλθεν η ώρα των έργων, έκαμαν στροφήν των νώτων και έλεγον ότι είμεθα «μια φούχτα τρομοκράται καταδικασμένοι εις αποτυχίαν όπως και οι Ρώσσοι ναρόντικοι (!), διότι επανάστασις εν Κύπρω είναι εκτός τόπου και χρόνου», ως εδήλου ο Παπαϊωάννου την επομένην της 1ης Απριλίου 1955.

Αλλ' εγείρεται υπό των μελών μας το ερώτημα: Θα ανεχθώμεν την υπονόμεισιν του αγώνος υπό των οργάνων των; Απαντούμεν: Ασφαλώς όχι. Και εύκολον είναι να τους αντιμετωπίσωμεν εκεί που συλλαμβάνονται χύνοντες το δηλητήριο των, με ψυχραιμίαν, σύνεσιν αλλά και αποφασιστικότητα. Έχομεν αθήκον 1) να υποδείξωμεν εις αυτούς ότι εκείνα που τους έμαθαν να λέγουν είναι ταυτόσημα με την αγγλικήν προπαγάνδαν και διά να τους βεβαιώσωμεν να τους παραπέμψωμεν εις το διανεμηθέν υπό των στρατιωτών φυλλάδιον ομιλίας 15ης Νοεμβρίου του Φουτ...

2) Να τους υποδείξωμεν να παύσουν να εκμεταλλεύωνται περιστάσεις ή τυχόν αδυναμίες ανθρώπων, διά κομματικούς σκοπούς, εις εποχήν κατά την οποίαν η Κύπρος συγκλονίζεται με τη φλόγα της Εθνικής επαναστάσεως και οι αληθινοί πατριώτες τω αποδεικνύουν εμπράκτως κάτω από την σημαίαν της Ε.Ο.Κ.Α.

3) Η Επανάστασις υπήρξεν μέχρι σήμεραν επιεικής δι' αυτούς και παρόμοιους άλλους λογάδες, οι οποίοι απερίσκεπτα την μπούκοτάρουν. Είναι όμως καθήκον των αγωνιστών της Επανάστασεως να φανούν αμείλικτοι εις το μέλλον, διά να προστατεύσουν την Επανάστασιν, διά να υπεραμυνθούν των ιδεωδών της Επανάστασεως...».

(«Εγερτήριο Σάλπισμα», τ.27, σ.12,13, 1 Δεκεμβρίου, 1958).

Από το εικοστό τεύχος δημοσιεύεται στο «Εγερτήριο Σάλπισμα» το

«Δεκαπενθήμερον Δελτίον Πληροφοριών» με πολύ κατατοπιστικό υλικό για τα γεγονότα του σχετικού δεκαπενθημέρου.

Το «Δεκαπενθήμερον Δελτίον Πληροφοριών» του 25ου τεύχους του Ε.Σ. μας πληροφορεί:

«27η Οκτωβρίου

Εγένοντο ανατινάξεις οχημάτων διά ναρκών εις Νατάν, επί της Πόλεως Κτήματος και εις Άγιον Στέφανον Κυρηναίας.

Η μαθητιώσα νεότης εόρτασε μεγαλοπρεπώς την εορτήν της σημαίας και την Εθνικήν Επέτειον του κοσμοϊστορικού ΟΧΙ.

28η Οκτωβρίου

Σύμπασα η Κύπρος πλέουσα εις το κυανόλευκον απέτισε φόρον τιμής εις την Ελλάδα του ΟΧΙ, ανεβαπίσθη εις το ΟΧΙ της 1ης Απριλίου 1955 και εξεφώνησε το ιδικόν της στεντόρειον ΟΧΙ διά μίαν εισέτι φοράν εις τα ώτα του ιταμού κυριάρχου.

Δύο Άγγλοι ετραυματίσθησαν εξ επιθέσεως εις Μαραθόβουνον. Στρατιωτικόν όχημα ανετινάχθη εις Αρεδιού.

Υπέκυψεν ο Γεώργιος Κάρυος εξ Αυγόρου, όστις ετραυματίσθη μαχόμενος εις Αστρομερίτην.

Ενώ οι εκ Γύψου Πέτρος Χατζήκκος και Ανδρέας Κίκας επιδιώ ρθωνον την στέγην της οικίας των διερχόμενοι στρατιώται επιροβόλησαν κατ' αυτών (χάριν διασκεδάσεως προφανώς). Ευτυχώς αι σφαίραι ηστόχησαν. Ακολούθως οι στρατιώται προέβησαν εις έρευνας και, ως συνήθως, έκλεψαν ό,τι τους εχρειάζετο».

(«Εγερτήριο Σάλπισμα», τ.25, σ.18, 1 Νοεμβρίου, 1958).

Τα κείμενα που δεν είναι ενταγμένα σε στήλες αναφέρονται σ' ένα φάσμα θεμάτων που πηγάζει από το πνεύμα και τα γεγονότα του Αγώνα, τη στάση της αγγλικής διπλωματίας στο αίτημα των Κυπρίων για ελευθερία, την απορριπτική στάση της ηγεσίας των κομμουνιστών και των οπαδών τους έναντι της Ε.Ο.Κ.Α., τις εθνικές επετείους, εορτές και εξέχουσες μορφές της Κυπριακής Ιστορίας, τις ηρωικές γυναίκες της Κύπρου, με κρινή συνισταμένη την πεποίθηση στο δίκαιο του Αγώνα, τη συνειδησιακή εγρήγορση του λαού και την πίστη στην Ελληνικότητά του.

Το κείμενο του εβδόμου τεύχους του Ε.Σ., με τίτλο «Το πιστεύω μας στις μεγάλες ιδέες», στο οποίο γίνεται αντιδιαστολή μεταξύ ιδέας και ιδεολογίας, εκφράζεται το πιστεύω των Κυπρίων στον Ελληνισμό τους, που τους γεμίζει με περηφάνεια και ζωογονεί την ψυχή τους:

«Είμαστε Έλληνες. Είμαστε οι απόγονοι ενός λαού, που εγέννησε, ανάστησε, εδοκίμασε και ετίμησε όλες τις μεγάλες ιδέες. Από τους προγόνους μας για πρώτη φορά στον κόσμο δόθηκαν στην ανθρωπότητα η ιδέα του ανθρώπου, η ιδέα της πολιτείας, η ιδέα της δικαιοσύνης, η ιδέα της ελευθερίας. Μ' αυτές τις ιδέες κρατήθηκε το Έθνος μας ως ιδέα και πραγματικότητα μέσα στην Ιστορία. Μ' αυτές είναι που αντιμετώπισε κι έκαψε με το φως τους τις ιδεολογίες της

Ευρώπης και της Ασίας και διατηρήθηκεν ως Έθνος».

(«Εγερτήριον Σάλπισμα», τ.7, σ.6, 1η Φεβρουαρίου, 1958).

Το αδούλωτο φρόνημα του αγωνιζόμενου Κυπριακού Λαού εξυμνεί το κείμενο του δεκάτου τρίτου τεύχους του Ε.Σ., με τίτλο «Όλα για όλα». Λέγει το κείμενο:

«Πιστεύουμε, προσδοκούμε και ορκιζόμαστε. Πιστεύουμε στη δύναμη της Ελευθερίας, πιστεύουμε στη δύναμη του μυθικού φέγγους της ελληνικής ελευθερίας, που ακτινοβολεί μέσα από την ιστορία του τρισχιλιόχρονου γεγονότος που λέγεται Ελλάδα...

Κι αυτή η πίστη μας γίνεται θρησκεία και προσδοκούμε. Προσδοκούμε τη μέρα που θα διαλυθούν τα γκριζα σύννεφα από τους κυπριακούς ουρανοί και χαμόγελα θ' ανθίσουν στα βουνά και τα λαγκάδια μας. Προσδοκούμε τη μέρα αυτή με ψυχή ατσαλένια, με χαλύβδινη θέληση, με την απόφαση να προσφέρουμε τα πάντα για να κερδίσουμε τη νίκη...

Και μ' αυτή την πίστη, και μ' αυτή την προσδοκία ορκιζόμαστε. Ορκιζόμαστε πως θα διατηρήσουμε άσπιλη την εθνική μας τιμή, οποιοδήποτε κι αν είναι οι κίνδυνοι, οποιοσδήποτε κι αν είναι οι συνέπειες, οποιοσδήποτε κι αν είναι οι θυσίες που θα απαιτήσει ο αγώνας μας».

(«Εγερτήριον Σάλπισμα», τ.13, σ.2, 1η Μαΐου, 1958).

Την αντίθεση του Ελληνισμού στο διαμελιστικό και αντιιστορικό σχέδιο Μακμίλλαν εκφράζει το κείμενο του εικοστού πρώτου τεύχους του Ε.Σ. με τίτλο «Και οι σύγχρονοι βάρβαροι δεν θα περάσουν». Λέγει το κείμενο:

«Το σχέδιο των αποικιστών δεν είναι μόνο απορρίψιμο στην ουσία του ως ξενόφερτο κατασκευάσμα, εξωελληνικό, αποικιακό κυρίως ανθελληνικό, αλλά απορρίπτεται από τον Ελληνισμό και ως αντιιστορικό. Στη χώρα που εγέννησε την ιδέα της Ελευθερίας, που την ανάστησε και την υπεράσπισε όσο κανένα άλλο παράγοντα της ζωής του, οι αμφισβητήσεις για το αγαθό αυτό και τα ημίμετρα διαλύονται κάτω από το καθαρό φως του ελληνικού ήλιου της Ελευθερίας, γιατί δεν αντέχουν στην δοκιμασία.

Ακριβώς σ' αυτή τη δοκιμασία με την ελληνική ιστορία, με την ελληνική παράδοση, με την αλήθεια και το δίκαιο ενός αγωνιζόμενου λαού είναι που δεν άντεξε το εξάμβλωμα των Τόρηδων. Μονάχα οι ανιστόρητοι θα πίστευαν πως μπορούσε ο Ελληνισμός να δεχθεί το «σχέδιο» της απάτης. Γι' αυτό και ο Ελλην Πρωθυπουργός καμμιά απάντηση αντάξια της χώρας που αντιπροσωπεύει δεν μπορούσε να δώσει από την άρνηση. Το «ΟΧΙ» του Έλληνα Πρωθυπουργού δεν ήταν μόνον η απάντηση ενός ηγέτου αλλά η πεποίθηση ενός πατριώτου».

(«Εγερτήριον Σάλπισμα», τ.21, σ.3, 1η Σεπτεμβρίου, 1958).

Το κείμενο του δεκάτου έκτου τεύχους, με τίτλο «Η Εκκλησία που δεν υπάρχει πια», αναφέρεται στην πυρπόληση της Εκκλησίας του Αγίου Λουκά από τους Τούρκους, τους οποίους, ακολουθώντας το «διαίρει και βασίλευε», χρησιμοποίησαν οι Άγγλοι, για να πλήξουν τον Αγώνα:

«Μετά τις φρικαλεότητες των τελευταίων ημερών, τις σφαγές, τις αρπαγές,

τους εμπρησμούς, παρ' όλο που ο κίνδυνος επικρέμεται αμείωτος, θεωρούμε καθήκον μας να χύσουμε τα δάκρυά μας σπονδή για τα θύματα της τελευταίας... αλώσεως της Λευκωσίας...

... Στην εκκλησίαν του Αγίου Λουκά στρέφομε τη σκέψη, που εξέπνευσε από το πυρ των βαρβάρων και κάτω από τις εκρήξεις δοχείων βενζίνης, που ύπουλα θέσανε για να την αφανίσουν τα καταραμένα χέρια των συγχρόνων της εκκλησίας του Θεού διωκτών...».

(«Εγερτήριον Σάλπισμα», τ.16, σ.5,6, 15 Ιουνίου, 1958).

Η ύλη του Περιοδικού συμπληρώνεται με ποιήματα σχετικά με τον Αγώνα Ελλαδιτών και Κυπρίων ποιητών. Μερικά αναφέρονται στις ηγετικές μορφές του Αγώνα, το Διγενή και το Μακάριο, άλλα στους ήρωες της Ε.Ο.Κ.Α., όλα δε εξυμνούν το αγωνιστικό πνεύμα της Κύπρου, που τρέφει την αντίσταση και τη θυσία. Τα ποιήματα των Ελλαδιτών ποιητών δημοσιεύονται ενυπόγραφα, των δε Κυπρίων είτε ανώνυμα είτε με ψευδώνυμο. Επίσης δημοσιεύονται και μελοποιημένα ποιήματα στην Ευρωπαϊκή και Βυζαντινή μουσική.

• • •

Η «Αγωγή των Νέων» είναι το περιοδικό της Α.Ν.Ε. για τα Δημοτικά Σχολεία της Κύπρου. Είναι η φωνή της Επαναστατημένης Πατρίδας, που έφθανε ως τις παιδικές ψυχές της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, φωνή που οι Άγγλοι, που διοικούσαν τότε τα Δημοτικά Σχολεία της Κύπρου, αγωνιζόντουσαν να καταπνίξουν. Σκοπός του ήταν να μεταφέρει τα μηνύματα του Αγώνα, να θρέψει τις ψυχές με πίστη κι ελευθερία και να προετοιμάσει τα παιδιά, για να προσφέρουν στον Αγώνα, όσα η ηλικία τους μπορούσε να προσφέρει.

Η «Αγωγή των Νέων», που κυκλοφορούσε σ' όλα τα Δημοτικά Σχολεία της Κύπρου, έχει μια ιδιαιτερότητα, το βαθύ πόνο της Ελευθερίας. Τα κείμενα του έχουν κεντρική ιδέα τη μορφή της Πατρίδας, που υποφέρει κι αγωνίζεται τον υπέρτατο Αγώνα μέχρις εσχάτων. Έχουν για πυρήνα το μεγάλο όραμα της Ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα και αποσκοπούν, μέσα από τα ιστορικά γεγονότα, να πλάσουν ψυχές με εθνικό παλμό, που να τις πυροδοτεί.

Το υλικό των κειμένων του, επιλεγμένο με βαθιά συνείδηση της Ιστορίας της Ελλάδας και της Ιστορίας του Αγώνα, ακουμπά στις αιώνιες αξίες της Φυλής σαν αξίες δραστικές και στη ματωμένη ψυχή του ιστορικού παρελθόντος και του αγωνιστικού παρόντος και αποκαλύπτοντας το πρόσωπο του Έθνους, που μάχεται στα ιερά χώματα της Κύπρου, διαγράφει το εθνικό μέλλον, συζευγμένο με τα γεγονότα, αισιόδοξο κι ελπιδοφόρο.

Το πρώτο τεύχος της «Αγωγής των Νέων» κυκλοφόρησε στις 16 Σεπτεμβρίου 1958. Ακολούθησαν άλλα 14 τεύχη, με υπεύθυνη για τη σύνταξη και την ύλη την υπογράφουσα, και με διαμορφωμένο το περιεχόμενο του περιοδικού, με το κύριο άρθρο, τα κείμενα των στηλών και με κείμενα θρησκευτικά και παραινετικά για τη διαμόρφωση ενός καλύτερου ανθρώπου και την αποτελεσματική εφαρμογή της

Παθητικής Αντίστασης.

Το κύριο άρθρο, γραμμένο από την υπογράφουσα, αποσκοπούσε στο να γίνει κατανοητό στα παιδιά το νόημα του Αγώνα και στο να γεννήσει μέσα τους την πεποίθηση για τη νίκη. Τα κείμενά τους μαρτυρούν την αγάπη για την Ελευθερία, τον καημό της εθνικής δικαιοσύνης και την κυπριακή λεβεντιά.

Το κύριο άρθρο του πρώτου τεύχους της Α.Τ.Ν., με τίτλο «Προς τη γενιά που θα αποτελέσει το μέλλον της Κύπρου», είναι ένας χαιρετισμός στα Ελληνόπουλα της Κύπρου, μιλά για την Ελευθερία, τον Αγώνα και τα καλεί να εκπληρώσουν το δικό τους χρέος προς την Πατρίδα:

«Η Πατρίδα μας που αγωνίζεται για το πολυτιμότερο αγαθό, για την Ελευθερίαν, με τιμονιέρη του αγώνα τον υπεράξιο Εθνάρχη μας Μακάριο και με Αρχηγό τον θρυλικό μας Διγενή, αγκαλιάζει με στοργή και περηφάνεια και στέλλει θερμό χαιρετισμό στα Ελληνόπουλά της, που οι ελεύθερες ψυχές τους νιώθουν τον αγώνα της και ονειρεύονται να τη δουν χωρίς τις βαριές αλυσίδες της δουλείας της, Ελεύθερη.

... Με την απόφαση να ζήσει ελεύθερη συνεχίζει και θα συνεχίζει η Πατρίδα μας να πολεμά μέχρις ότου νικήσει και θα νικήσει. Γιατί ο αγώνας είναι δίκαιος και ιερός.

Σεις που θα αποτελέσετε την κοινωνία της αύριον κλείστε καλά μέσα στην ψυχή σας τους αγώνες και τις θυσίες της πατρίδας σας για την Ελευθερίαν της και ζηστε με το όραμα της Ελληνικής αυτής θεάς. Θα συνεχίσετε σεις τους αγώνες για να την αποκτήσετε, αν η ανάγκη το απαιτήσει και θα την υπερασπίσετε, όταν θα κινδυνεύει. Σεις που ερχόσαστε ενώ εμείς θα φεύγουμε, γι' αυτή θα εργασθήτε.

- Μ' αυτές τις υποθήκες σας χαιρετά η Πατρίδα».

(«Αγωγή των Νέων», τ.1, σ.2,3, 16 Σεπτεμβρίου, 1958).

Ένα απόσπασμα από το κύριο άρθρο του εβδόμου τεύχους της Α.Τ.Ν., με τίτλο «Γιατί θα νικήσωμε», λέγει:

«Θα νικήσωμε, διότι οι σκοποί του αγώνα μας είναι ιεροί. Για την εξασφάλιση της Ελευθερίας μας είναι που πολεμάμε. Σκοπός του αγώνα μας η Ελευθέρα ανάπτυξη της Κύπρου μας, η ανάπτυξη των ηθικών και υλικών της δυνάμεων. Δεν πολεμάμε εις βάρος άλλων λαών και όπως δεν πολεμάμε σε βάρος άλλων λαών δεν ανεχόμαστε και κανένας άλλος λαός να καταπνίξει το ιερό δικαίωμα, που έδωσεν ο Θεός στους λαούς και τα άτομα να αναπτύσσονται ελεύθερα. Αυτοί είναι οι σκοποί του πολέμου που διεξάγομεν, που θα διεξάγωμεν μέχρι τέλους, μέχρι της οριστικής νίκης, η οποία οπωσδήποτε θα είναι δική μας».

(«Αγωγή των Νέων», τ.7, σ.3, 10 Νοεμβρίου, 1958).

Η στήλη «Κυπριόπουλα, μιμηθήτε τους», γραμμένη κυρίως από την υπογράφουσα, αναφέρεται σε ηρωικές μορφές του Αγώνα και είχε σκοπό να θρέψει τη μνήμη και τη συνείδηση, να γίνει η προσφορά τους στην Πατρίδα κι ο ηρωικός τους θάνατος υλικό αγωγής, βίωμα ιερό και να υψωθεί στην ψυχή του αποδέκτη ως το όριο του συμβόλου. Όπως και οι άλλοι ήρωες του Κυπριακού έπους και

αυτοί που αναφέρονται στο περιοδικό βίωσαν την ιδέα κι εδημιούργησαν πολιτισμό.

Τον πολιτισμό της Κύπρου, που ενώνεται με το παρελθόν και συμπορεύεται με την Ελληνική Ιστορία. Οι ήρωες της Κύπρου γίνονται ήρωες του Ελληνισμού, το ήθος τους σφραγίζεται από την αναγνώριση του Έθνους κι ο ηρωικός τους θάνατος έχει το μεγαλείο της Ελλάδας.

Για τον Κυριάκο Μάτση, που ζωντάνεψε το «μολών λαβέ» του Λεωνίδα, μιλά το κείμενο του ενάτου τεύχους της Α.Τ.Ν., με τίτλο «Κυριάκος Μάτσης»:

Το «μολών λαβέ» του Λεωνίδα δεν είναι μια μακρινή ηχώ μιας παλιάς εποχής. Δεν είναι φωνή μακρινή που βγαίνει από τα βάθη των αιώνων, για να μας θυμίζει παλαιούς ηρωισμούς και θυσίες. Είναι ζωή, είναι πράξη των συγχρόνων αγωνιστών της Κυπριακής Ελευθερίας.

Με το «μολών λαβέ» στα χείλη ο Γρηγόριος Αυξεντίου έσεισε τα βουνά του Μαχαιρά κι έγινε ολοκαύτωμα στο βωμό της Ελευθερίας. Με το ίδιο «μολών λαβέ», με την ίδια περήφανη απάντηση μιας ψυχής που αρνιέται να υποκύψει στο βάρβαρο κατακτητή, ο Κυριάκος Μάτσης αρνήθηκε να υποκύψει στη φωνή των κατακτητών, έπεσε περήφανα και με το θάνατό του κέρδισε την Αθανασία. Έπεσε ένδοξα και πρόσθεσε ακόμη ένα όνομα στα ονόματα των αθανάτων του Κυπριακού αγώνα...».

(«Αγωγή των Νέων», τ.9, σ.7, 1η Δεκεμβρίου, 1958).

Η στήλη «Σελίδες από την Ελληνικήν Επανάστασιν» ενώνει το αγωνιστικό παρόν με το ιστορικό παρελθόν της επαναστατημένης Ελλάδας. Εκείνο το παρελθόν, που ο Κυπριακός Ελληνισμός το αισθάνεται σαν τροφό της μνήμης του και της ψυχής του. Έτσι ο Αγώνας του πηγαίνει πιο πίσω. Ενώνεται με το '21 και μέσα από αυτή τη σύζευξη προβάλλεται το '55 σαν συνέχεια της Ελληνικής Ιστορίας, όπου η Πατρίδα λατρεύεται βαθιά, το εγώ γίνεται εμείς και με τη θυσία στο βωμό της ο άνθρωπος αθανατίζεται. Το μορφοπλαστικό '55, αυτό που έπλασε τους ήρωες της αγχόνης και τα ολοκαύτωμα, είναι συνέχεια του μορφοπλαστικού '21, που έδωσε στην Ελλάδα την Ελευθερία.

Από το όγδοο τεύχος του περιοδικού δημοσιεύεται η στήλη «Η κουβεντούλα μας». Γραμμένη από το μ. Κώστα Τσέλλο υπό τύπο επιστολής, αρχίζει με την προσφώνηση «Αγαπητοί μικροί φίλοι μου», υπογράφεται με το «Σας χαιρετώ όλους ο ΦΙΛΟΣ ΣΑΣ» και αναφέρεται σε συγκινητικές πράξεις που τις έπραξαν Ελληνόπουλα.

«Η κουβεντούλα μας» του 13ου τεύχους της Α.Τ.Ν., λέγει:

«Αγαπητοί μικροί φίλοι μου,

Σήμερα θα σας διηγηθώ τι γίνηκε στο χωριό Πέρα Ορεινής πριν κάμποσους μήνες...

.... Κάθε βράδυ αγγλικές στρατιωτικές περίπολοι πηγαίνανε στο χωριό και βασάνιζαν όσους Περατίτες βρίσκανε στα καφενεία. Τη βραδιά όμως του επεισοδίου, έτυχε να μην είναι κανένας μεγάλος στα καφενεία. Τα παιδάκια μόνον έπαιζαν έξω στο δρόμο.

Το θεώρησαν φαίνεται αυτό οι στρατιώτες σαν μια καλή ευκαιρία να φιλέψουν με τα παιδιά. Όχι βεβαίως για να παίξουν μαζί τους. Ασφαλώς θα περίμεναν απάνω στις κουβέντες τις οποίες θα έκαναν να πάρουν με τρόπο πολλές και σπουδαίες πληροφορίες από τα μικρά Περατικόπουλα...

... Πήραν από το αυτοκίνητο μια σακούλα με κουφέτες και σοκολάτες και ο ίδιος ο αξιωματικός πήγε να τους τα δώσει.

... Εκεί που οι Άγγλοι στρατιώτες περίμεναν, όταν θα μάζευαν όλες τις κουφέτες να πάνε τα παιδάκια κοντά τους και να κάνουνε παρέα, ένοιωσαν τις κουφέτες και τις σοκολάτες να πέφτουν σαν χαλάζι και να τους χτυπάνε στα μούτρα τους.

Τα χάσανε οι Εγγλέζοι τόσο πολύ, που σαν να τους έσπρωξε κάποιος, εμπήκανε γρήγορα, γρήγορα στο αυτοκίνητο και χάθηκαν αμέσως, χωρίς να τολμήσουν να ειπούν ούτε μια λέξη στα παιδάκια...

(«Αγωγή των Νέων», τ.13, σ.13,14,15, 19 Ιανουαρίου, 1959).

Τα κείμενα του περιοδικού που δεν είναι ενταγμένα σε στήλες είναι ποικίλου περιεχομένου, αλλά με κοινό σημείο αναφοράς τον Απελευθερωτικό Αγώνα. Η αγγλική διπλωματία και τα δεινά από τη βία των κατακτητών παρουσιάζονται σ' έναν αριθμό κειμένων με τη δύναμη της αντίστασης στο άδικο, που προσπαθεί ο κατακτητής με την ιταμότητα της υπεροπλίας του ισχυρότερου και την υποουλότητα της διπλωματίας να επιβάλει σ' ένα λαό, που μάχεται με την ψυχή του για την Ελευθερία του.

Το κείμενο του ογδόου τεύχους της Α.Τ.Ν., με τίτλο «Το ψευδοσύνταγμα», λέγει:

«Οι Άγγλοι, όταν εδοκίμασαν χωρίς αποτέλεσμα να συντρίψουν την Ε.Ο.Κ.Α., όταν αποδείχτηκεν ότι όσο περισσότερο καταπιεστικά ήσαν τα μέτρα που εφαρμόζονταν τόσο και η Ε.Ο.Κ.Α. σκληρότερα τους κτυπούσε, με συνεταίρους τους Τούρκους επενόησαν το γνωστό σχέδιο Μακμίλλαν-Φουτ, το οποίο από τους Άγγλους ονομάστηκε «σχέδιο συνεταιρισμού», εις την πραγματικότητα όμως είναι σχέδιον διαμελισμού.

Ο Κυπριακός λαός σύσσωμος, γνώστης πλέον των αγγλοτουρκικών ραδιουργιών, απέρριψε ασυζητητί το τερατούργημα με το οποίο δινότουσαν στον τουρκικό παράγοντα δικαιώματα συγκυριαρχίας στο νησί μας. Αντέταξε το ΟΧΙ του να συνεργασθεί καθ' οιονδήποτε τρόπον με τον δυνάστη. Η Ελλάς δεν έστειλεν αντιπρόσωπον για τον οποίον προνοούσε το «σχέδιο», ο δε Κυπριακός λαός με την άρνησή του να συνεργασθή έθεσε σε ακινησία όλα τα κεφάλαια του τέρατος-σχεδίου και το κατέστησε άχρηστο κουρελόχαρτο στους χαρτοφύλακες εκείνων που το εμπνεύσθηκαν».

(«Αγωγή των Νέων», τ.8, σ.12, 24 Νοεμβρίου, 1958).

Η Παθητική Αντίσταση, η νέα μορφή Αγώνα, που εκήρυξε ο Διγενής, για να ενεργοποιήσει κατά της αγγλικής κατοχής ολόκληρο τον Κυπριακό Ελληνισμό, από τα παιδιά μέχρι τους γέροντες, περιγράφεται στα σχετικά κείμενα του περιοδικού, στα οποία εξηγείται το νόημα της Π.Α. και δίδονται οδηγίες πώς να φέρο-

νται τα παιδιά, για να εφαρμόσουν στη ζωή τους την Παθητική Αντίσταση.

Το κείμενο του τρίτου τεύχους της Α.Τ.Ν., με τίτλο «Αρνούμαστε να διδαχθούμε αγγλικά. Στα Ελληνόπουλα ταιριάζει Ελληνοπρεπής μόρφωση», εκφράζει το πνεύμα της Π.Α.:

«Μακριά από τα Ελληνικά μας σχολεία η βάρβαρη γλώσσα των Άγγλων, η γλώσσα των κατακτητών μας. Μακριά το κυβερνητικό περιοδικό «Ο κόσμος του παιδιού», που το σοφίστηκαν οι αποικιοκράτες, για να μολύνουν τις ψυχές μας.

Η ψυχή μας είναι μέχρι τα βάθη της Ελληνική. Σ' αυτή την Ελληνική ψυχή μόνο η Ελληνική παιδεία θα δώσει τη μόρφωση που της ταιριάζει».

(«Αγωγή των Νέων», τ.3, σ.3, 13 Οκτωβρίου, 1958).

Τα κείμενα της «Αγωγής των Νέων», με θρησκευτικό και παραινετικό περιεχόμενο, έχουν σκοπό να διδάξουν την πίστη στο Θεό, να βοηθήσουν το παιδί στο δρόμο της αρετής, στην τήρηση των χριστιανικών εντολών, για να γίνει καλό μέλος της οικογένειας, του σχολείου, της κοινωνίας.

Το κείμενο του 13ου τεύχους της Α.Τ.Ν., με τίτλο «Πανίσχυρο όπλο», είναι αντιπροσωπευτικό αυτής της ενότητας:

«Ελληνόπουλο,

Στα δικά σου τα χέρια υπάρχει ένα πανίσχυρο όπλο που λέγεται προσευχή. Το χρησιμοποιείς αυτό το όπλο όσο πρέπει, ανάλογα με την δύναμή σου;

Όλοι οι μεγάλοι που πέτυχαν κάτι σπουδαίο για την Πατρίδα, για τον πολιτισμό και την ανθρωπότητα, ομολογούν πως το πέτυχαν χάρις στη βοήθεια της προσευχής. Το όπλο αυτό σε φέρει σε επικοινωνία με τον Βασιλέα του ουρανού και της γης, σε ανεβάζει μπροστά στο θρόνο του και σε κάνει παιδί του αγαπητού.

Βάλε λοιπόν και συ σε ενέργεια από σήμερα πιο πολύ το παντοδύναμο αυτό όπλο και θα δης πως μια αόρατη κι ακατανίκητη δύναμις θα φτερουγίζει μέσα σου...».

(«Αγωγή των Νέων», τ.13, σ.7, 19 Ιανουαρίου, 1959).

Τα διηγήματα της «Αγωγής των Νέων» είναι ευχάριστα και διδακτικά κείμενα, με υποθέσεις από τον Κυπριακό Αγώνα και τη δράση μικρών ηρώων των χρόνων της Τουρκοκρατίας, των Βαλκανικών πολέμων, του Αλβανικού Έπους, της Γερμανικής Κατοχής και του Κυπριακού Αγώνα, τους οποίους τα Κυπριόπουλα καλούνται να κλείσουν στην ψυχή τους και να τους μιμηθούν.

Η ενότητα των κειμένων της «Αγωγής των Νέων», στα οποία μιλούν τα Κυπριόπουλα, εκφράζει την πίστη τους στο Θεό, την αγάπη τους για την Ελευθερία, την πεποίθησή τους στη νίκη και τον όρκο τους να αντέξουν κάθε μορφή βίας, να μην υποκύψουν στον κατακτητή και να αγωνιστούν για την Ελευθερία της Πατρίδας τους.

Ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα από το κείμενο του έκτου τεύχους της Α.Τ.Ν., με τίτλο «Μιλά το Κυπριόπουλο», λέγει:

«Αγαπητέ μου Κύπριε μαχητή!

... Νοιώθουμε ότι πρέπει να προσφέρουμε και μεις τις δικές μας υπηρεσίες στον αγώνα. Και υποσχόμαστε όλα τα Κυπριόπουλα, ότι θα είμαστε πάντα κοντά στους ήρωές μας, για να πραγματοποιήσουμε μαζί τους το θαύμα της Αναστάσεως που επιτελείται στα βουνά και τα λαγκάδια του νησιού μας. Για να βοηθήσουμε όσο μπορούμε. **Μεγάλη θα είναι για μας η στιγμή που θα προσφέρουμε την πρώτην υπηρεσία μας στην ΠΑΤΡΙΔΑ.**

Το Κυπριόπουλο»

(«Αγωγή των Νέων», τ.6, σ.9, 3 Νοεμβρίου, 1958).

Την ύλη της «Αγωγής των Νέων» συμπληρώνουν ποιήματα Ελλαδιτών και Κυπρίων ποιητών σχετικά με τον Αγώνα.

Τα κείμενα των δυο Περιοδικών, μέσα από το πρίσμα της σημερινής κυπριακής πραγματικότητας, οδηγούν σε διαπιστώσεις πικρές, αλλά χρήσιμες για τα σημερινά κυπριακά δεδομένα. Εκείνο που είναι διάχυτο σ' όλα είναι η αγνότητα της ψυχής του Κυπριακού Λαού, που διεξάζει τον Απελευθερωτικό Αγώνα με απόλυτη πίστη στη δίκαιη κατάληξη του.

Άπειρη στα διπλωματικά τεχνάσματα, χωρίς προσωπείο, με αποκρυσταλλωμένο αίτημα και στόχο, πολεμά για την πραγμάτωση του προαιώνιου εθνικού οραματισμού, της Ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα. Σ' αυτό τον άνισο Αγώνα, που διεξάγει η Ε.Ο.Κ.Α., μια χούφτα μαχητές, κι ο άοπλος Κυπριακός Ελληνισμός ενάντια στην πάνοπλη Αγγλία, οι ανισότητες βοούν και διαγράφουν τον πολιτισμό και την πορεία των δυο λαών στον κόσμο της Ιστορίας.

Μέσα από τα κείμενα προβάλλει ανάγλυφος ο Αγώνας. Ο Κυπριακός Ελληνισμός δίδει το στίγμα μιας συσσωρευμένης πνευματικότητας που ζη τις αξίες σαν κανόνα ζωής, με κορυφαία την ιδέα της Ελευθερίας. Αγωνίζεται και πεθαίνει με κυρίαρχη δύναμη της ζωής τη συνείδηση της εθνικής του ταυτότητας.

Γνωρίζει τι είναι Έλληνας, βιώνει και πραγματώνει το μεγάλο ηθικό γεγονός της συμμετοχής του στο Έθνος των Ελλήνων. Το ιδεολογικό του πιστεύω, που ακουμπά σε χρόνια αξιόλογου πολιτισμού που χάνονται στα βάθη των αιώνων, μετουσιώνεται σε επικό έργο Ελευθερίας.

Μετουσιώνεται σε θρύλο, που ξετυλίχθηκε στα 1955-59 και τίμησε ένα λαό, που είδε το αγνό του ήθος να αντιστέκεται και να νικά μια μεγάλη δύναμη άριστα εξοπλισμένη. Αυτή η αντιπαραβολή έφερε στο φως, μέσα από την κατακτητική βουλμία των Βρετανών, την πιο ανήκουστη αποικιοκρατική βία. Στήθηκαν οι αγχόνες, πυρπολήθηκαν οι αγωνιστές της Ελευθερίας, κρημνίστηκαν σπίτια, αποκλείστηκαν πόλεις και χωριά από πολυήμερους «κατ' οίκον περιορισμούς», γέμισαν οι φυλακές και τα κρατητήρια από μαχητές της Ελευθερίας. Η πολιτική των Άγγλων έχει ξεπέσει στα μάτια του κόσμου από το πονηρό πνεύμα εκείνων που εξουσίαζαν τη Βρετανία. Το διαίρει και βασίλευε γίνεται σκοπός και σανίδα σωτηρίας, για να παραμείνει η Κύπρος στα εδάφη της Αυτοκρατορίας. Η μειοψηφία του 18% του τουρκικού στοιχείου εξοπλίζεται από τους Άγγλους, για να γίνει εύκολος σύμμαχος σ' ένα σατανικό συνεταιρισμό, που του προσφέρει το διαμελισμό που ονειρευόταν. Έτσι, στον ιστορικό της βίο η Αγγλία θα γράψει στο Νησί τη σελίδα της Μαύρης Βίβλου, που θα απηχεί τις πραγματικές της προθέσεις σε

κάθε φιλελεύθερο κίνημα, που αγγίζει τα συμφέροντά της.

Σήμερα που πρέπει να αγωνιστούμε, για να δούμε ελεύθερο το σκλαβωμένο τμήμα του Νησιού μας, το βίωμα του 1955-59 μπορεί να δημιουργήσει ένα κώδικα ήθους, λεβεντιάς και φιλοπατρίας. Το ψυχικό βάθος του 1955-59 είναι γερό βάθος για μια γόνιμη δημιουργία στις ψυχές των νέων ανθρώπων του πνευματικού του ειδώλου. Ενός ειδώλου που να τρέφει τις ψυχές με την αφοσίωση στο σκλαβωμένο χώμα, σε μια εποχή που τα σύγχρονα είδωλα αντιμάχονται σκληρά το είδωλο της Πατρίδας. Κι η σκλαβωμένη Πατρίδα, «το αγιότερο και σεμνότερο», που αντιπαραβάλλεται με τους γονείς και τους προγόνους και τους βάζει σε δεύτερη μοίρα, μπορεί σε μια αναβίωση του ήθους του '55 να κερδίσει την Ελευθερία της.

Σημείωση:

Το κείμενο είναι σύνοψη δημοσίευτης μελέτης της Ήβης Πουλίδου-Νησιώτου για τον Περιοδικό Τύπο της Ε.Ο.Κ.Α., το «Εγερτήριο Σάλπισμα» και την «Αγωγή των Νέων».

Η Εκκλησία και η Νεολαία της ΕΟΚΑ

Ανδρέας Βαρνάβας

1. Εισαγωγικά

Όταν την 1η Απριλίου 1955 ξεκινούσε το απελευθερωτικό κίνημα της Κύπρου για την αποτίναξη του αγγλικού ζυγού και την ένωση του νησιού με τη μητέρα Ελλάδα, άλλοι ενθουσιάστηκαν βλέποντας ότι έφτασε η ώρα για την πραγματοποίηση των πόθων του Ελληνικού Κυπριακού λαού κι άλλοι έμειναν διστακτικοί μπροστά στο τόλμημα των ολιγάριθμων νέων, που αποφάσισαν ν' αγωνιστούν και ν' αντιμετωπίσουν δυναμικά μια πανίσχυρη αυτοκρατορία. Η εξέλιξη των γεγονότων της τετραετίας που ακολούθησε απέδειξε ότι οι νέοι της Κύπρου διέθεταν απεριόριστο ψυχικό σθένος και τέτοιο υψηλό φρόνημα φιλοπατρίας, ώστε μπορούσαν να πολεμούν υπό αφάνταστα δυσχερείς συνθήκες και να νικούν. Ο Αρχηγός της ΕΟΚΑ Διγενής διακήρυξε ότι η Κυπριακή Νεολαία της εποχής εκείνης αποτελεί «φωτεινόν παράδειγμα ηρωισμού, αυτοθυσίας και εθνικού μεγαλείου» και ότι «έγραψεν ιστορικές σελίδας, διά τας οποίας το Ελληνικόν Έθνος ολόκληρον είναι υπερήφανον».

Τα φυσικά ερωτήματα, που προβάλλονται για ερμηνεία αυτού του ιστορικού γεγονότος, είναι:

- 1) Γιατί οι νέοι της Κύπρου έφτασαν σε τόσο μεγάλο ηθικό ύψος, ώστε να περιφρονούν τη λογική, που κοιτάζει μόνο το ισοζύγιο των δυνάμεων των αντιπάλων;
- 2) Γιατί να πολεμούν τόσο θαρραλέα στα βουνά και στις πόλεις παίζοντας καθημερινά το παιγνίδι της ζωής και του θανάτου;
- 3) Γιατί να υπομένουν καρτερικά την πολύμηνη ή πολύχρονη κράτησή τους στις φυλακές και στα κρατητήρια;
- 4) Γιατί να δέχονται ψυχικά προετοιμασμένοι φρικτά και απάνθρωπα βασανιστήρια – μερικοί μάλιστα μέχρι θανάτου – χωρίς να δίνουν καμιά πληροφορία στους βασανιστές τους για την ΕΟΚΑ;
- 5) Γιατί να ανεβαίνουν στο ικρίωμα της αγχόνης με το χαμόγελο στα χείλη;

Η πιο περιεκτική απάντηση σ' αυτά τα ερωτήματα είναι ότι οι νέοι της ΕΟΚΑ, που πρόθυμα και αυτοπροαίρετα θέλησαν να προσφέρουν τις δυνάμεις τους και την ίδια τη ζωή τους στον απελευθερωτικό Αγώνα του 1955, είχαν ανατραφεί με τα νάματα της ελληνορθόδοξης μας παράδοσης, που θέλει τον άνθρωπο ελεύθερο από κάθε δουλεία, εσωτερική και εξωτερική. Η οικογένεια, το σχολείο και η Εκκλησία στην Κύπρο, δίδασκαν τα παιδιά και τους νέους ότι ο άνθρωπος καταξιώνεται, όταν ζει μια ζωή προσωπική, οικογενειακή, κοινωνική και εθνική σύμφωνα με το ελληνοχριστιανικό πνεύμα.

Ζώντας μ' αυτή την αντίληψη ο άνθρωπος πιστεύει στις αξίες της ζωής, μεταξύ των οποίων είναι η προσωπική ελευθερία, το μεγάλο δώρο του Θεού στον

άνθρωπο, για την εξασφάλιση ή τη διατήρηση της οποίας πρέπει ν' αγωνίζεται σ' όλη του τη ζωή. Κι όταν ένας λαός βρίσκεται αντιμέτωπος μ' έναν επιδρομέα ή μ' έναν κατακτητή, έχει ηθική υποχρέωση ν' αγωνίζεται μ' όλες του τις δυνάμεις για την εθνική του ελευθερία. Σε τέτοιες δύσκολες ώρες η Εκκλησία πρωτοστατεί και συμμετέχει ενεργά, γιατί αποβλέπει στην άρση της αυθαιρεσίας και της αδικίας, που γίνεται εις βάρος του ποιμνίου της.

Αυτός ήταν ο ρόλος της Ορθόδοξης Κυπριακής Εκκλησίας στην πολυκύμαντη ιστορία του λαού μας, που γνώρισε τρομακτικές θρησκευτικές και πολιτικές καταπιέσεις από ένα πλήθος κατακτητών. Η Εκκλησία στην Κύπρο υπήρξε ο κύριος συντελεστής της θρησκευτικής και εθνικής του συνείδησης μέσα σε είκοσι αιώνες. Είναι πολύ χαρακτηριστική η παρατήρηση του Άγγλου ιστορικού Ιωάννη Χάκκεττ: «*Η Κυπριακή Εκκλησία διετήρησε την λυχνίαν της Πατρίδος και της Ορθοδοξίας σταθερά άσβεστον κατά τους χρόνους κατά τους οποίους χωρίς την Εκκλησία η λυχνία θα είχε προ πολλού σβεσθή*».

2. Η Προσέλευση της Κυπριακής Εκκλησίας κατά τον Αγώνα της ΕΟΚΑ

Η προσήλωση της Κυπριακής Εκκλησίας στα εθνικά μας ιδεώδη κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας την οδήγησαν σε συνεχείς ειρηνικούς αγώνες για την ελευθερία του Κυπριακού λαού. Οι αγώνες όμως αυτοί δεν έφεραν κανένα θετικό αποτέλεσμα. Έτσι η Εθναρχούσα Εκκλησία μας αποφάσισε να προχωρήσει και στην υιοθέτηση δυναμικού αγώνα για διεκδίκηση του δικαιώματος του Κυπριακού λαού να ζήσει ελεύθερος. Αυτό το πνεύμα διαφαίνεται σε ομιλία του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, που έγινε την 28η Ιουνίου 1953 στον ιερό ναό της Φανερωμένης Λευκωσίας ενώπιον 15 περίπου χιλιάδων λαού. Αναφέρω σχετικό απόσπασμα:

«Στηριζόμεθα προ παντός εις τας ιδίας ημών δυνάμεις και βασιζόμεθα ιδιαιτέρως επί του αγώνος εις το εσωτερικόν. Ηνωμένοι και ομονοούντες υπό την εθναρχικήν σημαίαν θα αγωνισθώμεν με συνέπειαν και συνέχειαν, εν ημέρα και νυκτί, με όλα τα μέσα και όλους τους τρόπους προς ένα σκοπό αποβλέποντες, την ελευθερία και την ένωσιν με την μητέρα πατρίδα».

Με τέτοιες επίσημες διακηρύξεις του Προκαθήμενου της Κυπριακής Εκκλησίας ο λαός ενθουσιαζόταν και ιδιαίτερα οι νέοι. Έτσι, όταν την 1η Απριλίου 1955 ακούστηκε το εγερτήριο σάλπισμα της ελευθερίας, οι νέοι της Κύπρου ανταποκρίθηκαν πρόθυμα στο κάλεσμα του Αρχηγού Διγενή, γιατί πίστευαν στην ιερότητα του Αγώνα. Άλλωστε η Εκκλησία με πολλούς κληρικούς όλων των βαθμίδων προετοίμασε τον Αγώνα με ποικίλους τρόπους και τον υποστήριξε και στα τέσσερα χρόνια της διεξαγωγής του.

Αυτός είναι ο λόγος, που ο σκληρός και ανελέητος Κυβερνήτης της Κύπρου Χάρντιγκ, μετά την ανάκλησή του από τη Βρετανική Κυβέρνηση, όταν ερωτήθηκε από δημοσιογράφους, αν έκρινε αυστηρά τα μέτρα που πήρε για διάλυση της ΕΟΚΑ, απάντησε με τούτα τα λόγια:

«Βεβαίως όχι. Όταν έφτασα στην Κύπρο, συνάντησα μια βάνουση και απάνθρωπη Οργάνωση, που υποστηριζόταν από μια ασυνείδητη Εκκλησία. Δεν πιστεύω ότι το έργο μου θα μπορούσε να εκτελεσθεί με άλλο τρόπο».

Ο παραβάτης τόσων πολλών ηθικών νόμων και διεθνών διακηρύξεων, ο πρώτος υπεύθυνος για τα φρικτά και απάνθρωπα βασανιστήρια των αγωνιστών,

αυτός που άφησε τη χειρότερη ανάμνηση ως Κυβερνήτης του Κυπριακού λαού, τόλμησε να μιλήσει για απάνθρωπη Οργάνωση και ασυνείδητη Εκκλησία!

Η θέση που πήρε η Εκκλησία της Κύπρου στον Αγώνα της ΕΟΚΑ είναι σύμφωνη με την ελληνορθόδοξη μας παράδοση. Η Ορθόδοξη Εκκλησία σ' όλες τις χώρες υπήρξε πάντα ο συμπαράστατης του λαού και ο γνήσιος διεκδικητής των δικαίων και της ελευθερίας του. Δειγματοληπτικά αναφέρομαι στην Ελληνική Επανάσταση του 1821, στην οποία η Εκκλησία έπαιξε αποφασιστικό ρόλο και στην προετοιμασία και στη διεξαγωγή του αγώνα για ελευθερία. Όλοι οι Έλληνες Μητροπολίτες μυήθηκαν στο μεγάλο μυστικό της Φιλικής Εταιρείας, καθώς και η συντριπτική πλειοψηφία των άλλων κληρικών. Πολλοί φυσικά πλήρωσαν με τη θυσία της ζωής τους την πίστη τους στην ελευθερία της πατρίδας τους.

Ο ιστορικός Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρυσόστομος Παπαδόπουλος γράφει για το θέμα αυτό:

«Εν τω πανελληνίω εκείνω συναγερμώ δεν υπελείφθησαν οι κληρικοί και Επίσκοποι, Πρεσβύτεροι, Διάκονοι, μοναχοί, οι οποίοι ηρωικώς ηγωνίσθησαν υπό την Σημαίαν του Σταυρού κατά των βαρβάρων ή ποικιλαχώς συνετέλεσαν εις την διεξαγωγήν και επιτυχίαν έκβασιν του μεγάλου και ιερού υπέρ πίστεως και πατρίδος αγώνος».

Ο ίδιος ο Αρχιεπίσκοπος μας πληροφορεί ότι ένας απλός κληρικός ονομαζόμενος Γεώργιος «εμύησε δεκαπέντε χιλιάδας νέα μέλη της Εταιρείας».

Ο γνωστός λογοτέχνης και αγιογράφος Φώτης Κόντογλου σημειώνει στο βιβλίο του «Η πολεμένη Ρωμιοσύνη» τα εξής αξιοπρόσεκτα:

«Στην επανάσταση του Εικοσιένα, όπως και στην πολιορκία της Πόλης, μαζί με τους λαϊκούς πολεμούσανε πλήθος ρασοφορεμένοι καλόγεροι, παπάδες και δεσποτάδες, και τραβούσανε με το σταυρό στο χέρι» (σ. 278).

Ο ιστορικός Διονύσιος Κόκκινος μιλά κατηγορηματικά για τη συμβολή της Εκκλησίας στον απελευθερωτικό αγώνα του 1821 και σημειώνει:

«Οι θυσιασθέντες χάριν του εθνικού καθήκοντος κληρικοί αποτελούν ηρωικήν λεγεώνα».

Ο Διγενής, αναγνωρίζοντας το ρόλο της Κυπριακής Εκκλησίας στον αγώνα της ΕΟΚΑ, γράφει:

«Όπως εις όλους τους υπέρ ελευθερίας αγώνες του Έθνους, ούτω και εις τον Κυπριακόν, η Κυπριακή Εκκλησία εστάθη εις το ύψος της αποστολής της και εβοήθησε, κατά τρόπον αντάξιον προς τας παραδόσεις της Ελληνικής Ορθοδόξου Εκκλησίας, τον σκληρόν τετραετή αγώνα».

Αναφερόμενος ιδιαίτερα στα Κυπριακά Μοναστήρια, τονίζει τη μεγάλη συμβολή τους στην επιτυχία του Αγώνα με τούτα τα λόγια:

«Τα Κυπριακά Μοναστήρια απετέλεσαν εν τω συνόλω των τα καταφύγια των ανταρτικών ομάδων. Τινές των Πατέρων των Μονών ήσαν οι τροφοδόται, οι αγγελιαφόροι, οι φρουροί και οδηγοί των ορεινών ομάδων της ΕΟΚΑ, εκπληρώσαντες κατά τρόπον αξιοθαύμαστον την αποστολήν των».

Οι κληρικοί της Κύπρου πρόσφεραν πάρα πολλά στον Αγώνα της ΕΟΚΑ, γιατί πίστευαν ότι αυτό ήταν ιερό καθήκον. Είναι χαρακτηριστική η ομολογία του Παπασταύρου Παπαγαθαγγέλου, Πρωθυερέα του ιερού ναού Φανερωμένης

Λευκωσίας, που πρόσφερε πολυτιμότες υπηρεσίες στην προετοιμασία και στη διεξαγωγή του Αγώνα. Γράφει στο βιβλίο του «Η μαρτυρία μου»:

«Πιστός στα διδάγματα της Αγίας Γραφής, της Εθνικής μας ιστορίας και της παράδοσης του Ελληνικού Ορθόδοξου Κλήρου, που στάθηκε οδηγός του λαού σε όλες του τις περιπέτειες, θρησκευτικές και εθνικές, θεώρησα υποχρέωση και καθήκον μου, από τα πρώτα χρόνια της ζωής μου, να στρατευθώ σε τούτο τον αγώνα για την εθνική αποκατάσταση του Κυπριακού Ελληνισμού. Και στρατεύθηκα». (σ. 529).

Για τη νύκτα της 31ης Μαρτίου προς την 1η Απριλίου 1955 σημειώνει:

«Αξέχαστη θα μείνει στο μυαλό μου η νύκτα εκείνη. Μετά το δείπνο της οικογένειας αποσύρθηκα στο γραφείο μου κι αφού γονάτισα μπροστά στην εικόνα του Κυρίου με δάκρυα στα μάτια ζήτησα την προστασία των παιδιών της Οργάνωσης στο δύσκολο έργο που ανελάμβαναν. Πόση ώρα έμεινα εκεί γονατιστός, δεν θυμούμαι. Ένα θυμούμαι, πως η νύκτα εκείνη, τόσο για μένα όσο και για πολλά μέλη της Οργάνωσης, ήταν νύκτα αγρυπνίας». («Η μαρτυρία μου», σ. 283).

Τον κυριότερο φυσικά ρόλο στην επιτυχή διεξαγωγή του Αγώνα της ΕΟΚΑ διαδραμάτισαν οι νέοι της Κύπρου. Εμποτισμένοι με χριστιανικό πνεύμα και φρόνημα φιλοπατρίας υψηλό, πολέμησαν γενναία, αφήφησαν το θάνατο και κατέπληξαν τον κόσμο ολόκληρο με τα ηρωικά κατορθώματα και τη μεγαλειώδη θυσία της ζωής τους. Οι πεσόντες στις μάχες, οι βασανισθέντες, οι απαγχονισθέντες, οι εγκλεισθέντες στις φυλακές και στα κρατητήρια, αποτελούν με τα λόγια και τα έργα τους την καλύτερη μαρτυρία για την ιερότητα του Αγώνα. Μελετώντας κανείς τα γραπτά κείμενα και τις προφορικές ομολογίες τους, βλέπει πόσο συχνά επικαλούνταν τη βοήθεια του Θεού στο δύσκολο έργο που ανέλαβαν, πόσο σημαντικό ρόλο έπαιξε στη ζωή και στη δράση τους η μελέτη της Αγίας Γραφής, η προσευχή, η εξομολόγηση, η Θεία Κοινωνία. Ιδιαίτερα όμως μένει κατάπληκτος από την ψυχική γαλήνη που ένιωθαν οι μελλοθάνατοι, γιατί αντίκρυζαν το τέρμα της βιολογικής τους ζωής με το πρίσμα της αιωνιότητας, όπως ακριβώς διδάσκει η χριστιανική μας διδασκαλία.

Στην ομιλία μου αυτή θα παρουσιάσω μερικά ψήγματα χρυσού, που δείχνουν την ευγένεια της ψυχής και το χριστιανικό χαρακτήρα των αγωνιστών της ΕΟΚΑ. Άλλωστε πολλοί απ' αυτούς υπήρξαν συνειδητοί χριστιανοί, γιατί ήταν μέλη Θρησκευτικών Ορθοδόξων Ιδρυμάτων (Θ.Ο.Ι.) και Ορθοδόξων Χριστιανικών Ενώσεων Νέων (Ο.Χ.Ε.Ν.), ή γαλουχήθηκαν στα Κατηχητικά σχολεία με τα νάματα του Χριστιανισμού.

3. Πεσόντες

Όλοι οι νέοι της ΕΟΚΑ, που έδωσαν τη ζωή τους μαχόμενοι για την ελευθερία της Κύπρου, πίστευαν στην ηθική αξία της θυσίας της προσωπικής ζωής χάριν του συνόλου, όπως τη δέχεται η Αγία Γραφή. *«Μείζονα ταύτης αγάπην ουδείς έχει, ίνα τις την ψυχή αυτού θη υπέρ των φίλων αυτού»*, γράφει ο Ευαγγελιστής Ιωάννης (ιε' 13). Υπάρχουν όμως πολλά γεγονότα, που φανερώνουν πόσο βαθιά εισέδυσε στην ψυχή τους το πνεύμα της διδασκαλίας του Χριστού και πόσο επηρέαζε την όλη ζωή τους.

Ο Μάρκος Δράκος αποτελεί φωτεινό παράδειγμα ηρωισμού, αλλά και ολοκληρωμένης χριστιανικής ζωής. Υπήρξε μέλος της ΟΧΕΝ Λευκωσίας και διακρί-

θηκε στην εθνικοθρησκευτική δράση. Ως ομαδάρχης ανταρτικής ομάδας εκτελεί τα θρησκευτικά του καθήκοντα παράλληλα με τα εθνικά.

Σε γράμμα του από το βουνό γράφει προς την οικογένειά του:

«Είμαι πολύ ευτυχισμένος, γιατί την ημέρα των Χριστουγέννων κατόρθωσα να εξομολογηθώ και να κοινωνήσω».

Ο συναγωνιστής του Πολύκαρπος Γιωρκάτζης τονίζει τη σημασία, που ο Μάρκος Δράκος απέδιδε στην προσευχή:

«Κάθε απόγευμα, γονατισμένος κάτω από ένα πεύκο, προσεύχεται με βαθιά πίστη. Ζητά τη βοήθεια του Θεού για τους ανθρώπους, για την Ελλάδα, για την Κύπρο, για τον Αγώνα. Προσεύχεται για τους συναγωνιστές του, τον εαυτό του, τους δικούς του. Κι όταν τελειώνει κι έρχεται μέσα στη σπηλιά, είναι σαν εξαυλωμένος, γεμάτος χαρά κι ευτυχία για τη σιωπηλή συνομιλία που είχε με το Θεό».

Στο κρησφύγετο ο ομαδάρχης Δράκος αναλύει στα παλικάρια του κομμάτια από την Αγία Γραφή, συστήνει τη μελέτη χριστιανικών βιβλίων και εισάγει την προσευχή πριν από το γεύμα. Στη συμμελέτη της Αγίας Γραφής εμπυχώνει τα μέλη της ομάδας του για συνέχιση του Αγώνα της ΕΟΚΑ. Το σύνθημα της ημέρας γράφεται σε ειδική θέση. Υπάρχει όμως και αγιογραφικό ρητό μόνιμο γραμμένο, παρμένο από τον 22ο ψαλμό: *«Εάν γαρ και πορευθώ εν μέσω σκιάς θανάτου, ου φοβηθήσομαι κακά, ότι συ μετ' εμού εί».*

Την ανάγκη της επικοινωνίας με το Θεό ο Μάρκος Δράκος τη νιώθει ιδιαίτερα στις ώρες του κινδύνου. Αυτή η επικοινωνία του χαρίζει εσωτερική γαλήνη. Την τελευταία μέρα της επίγειας ζωής του, το βράδυ της 18ης Ιανουαρίου 1957, βρίσκεται με την ομάδα του πλησίον Άγγλων στρατιωτών, που ερευνούν την ορεινή περιοχή της Ευρύχου για σύλληψη αγωνιστών της ΕΟΚΑ. Μετά την ανταλλαγή πυροβολισμών μεταξύ των δύο αντιπάλων όλα τα μέλη της ομάδας του Δράκου προσεύχονται. Αργότερα συνεχίζουν την πορεία τους μέσα στη χειμωνιάτικη νύκτα. Οι συνθήκες είναι πολύ δύσκολες. Ο Μάρκος προπορεύεται και παρακαλεί το συναγωνιστή του Τεύκρο Λοΐζου να τραγουδήσει έναν ύμνο, που αγαπούσε υπερβολικά. «Κι ενώ βαδίζαμε υπό βροχήν – αφηγείται ο συναγωνιστής του – τραγουδούσα με χαμηλή φωνή, συνοδευόμενος και υπό του Δράκου:

*Όπου κι αν στρέψω τη ματιά μου,
πάντα εσέ, Θεέ, θα δω
και με το νου και την καρδιά μου
στέκομαι κι όλο σ' ευλογώ.*

Ο Διγενής έγραψε για το Μάρκο Δράκο: *«Υπήρξεν αγνός, τίμιος, ανιδιοτελής και γενναίος μαχητής».*

Η μελέτη της Αγίας Γραφής γινόταν και από τις άλλες ανταρτικές ομάδες της ΕΟΚΑ, γιατί η Υπηρεσία Πνευματικού Ανεφοδιασμού με υπεύθυνο τον Αρχιμανδρίτη Κωνσταντίνο Λευκωσιάτη, ηγετικό στέλεχος της ΕΟΚΑ, είχε στείλει αρκετά αντίτυπα της Καινής Διαθήκης και άλλων θρησκευτικών βιβλίων σ' όλες τις ομάδες. Η υπηρεσία αυτή λειτούργησε ύστερα από εισήγηση του Αρχιμανδρίτη Λευκωσιάτη στον Αρχηγό Διγενή, στον οποίο είχε γράψει:

«Δεδομένου ότι ο αγών μας είναι πνευματικός και απαιτείται ψυχική ανδρεία, διά να ανταπεξέλθωμεν εναντίον όλων των κακουχιών, είναι απαραίτητον διά

συνεχούς τροφοδοσίας να ενισχύσωμεν και τονώσωμεν τους αγωνιστάς, όχι μόνον διά να μη υποκύψουν, αλλά και να κρατήσουν τον αγώνα εις επίπεδα υψηλά».

Ο Γρηγόρης Αυξεντίου μελετούσε τακτικά την Αγ. Γραφή. Την ανέλυε μάλιστα στα παλικάρια του. Μ' αυτό τον τρόπο καλλιεργούσε στην ψυχή των συναγωνιστών του το φόβο του Θεού και την αγάπη στην πατρίδα. Σε κρησφύγετό του στην Παπούτσα συμμετείχαν τα 17 μέλη της ομάδας του.

Η πίστη του στο Θεό ήταν μεγάλη. Συνήθιζε να λέει στις ομάδες της ΕΟΚΑ, που οργάνωνε:

«Με τη βοήθεια του Θεού θα νικήσομε και θα κερδίσομε. Έχομε δίκαιο και ο Θεός θα μας βοηθήσει».

Άλλωστε έβλεπε στην πράξη τη βοήθεια, που έδινε η Κυπριακή Εκκλησία στο διεξαγόμενο απελευθερωτικό μας Αγώνα και τη συμπαραστάση που είχε απ' αυτή ο ίδιος προσωπικά.

Αναφέρω την καταφυγή του στα Καννάβια μετά τη μάχη των Σπηλιών στις 11 Δεκεμβρίου 1955. Εκεί συναντήθηκε με τον ιερέα του χωριού, ο οποίος του έδωσε το κλειδί του ναού, όπου ο ήρωας βρήκε ασφαλές καταφύγιο. Προσευχήθηκε θερμά, ευχαρίστησε το Θεό για τη σωτηρία του, κοιμήθηκε εκεί τρία βράδια κι έπειτα έφυγε, για να συνεχίσει τον αγώνα εναντίον των αποικιοκρατών.

Στη Μονή Μαχαίρα κατέφυγε τη Μεγάλη Πέμπτη του 1956 και παρέμεινε για κάποιο χρονικό διάστημα, γιατί έπρεπε ν' αναρρώσει ύστερα από εγχείρηση σκληροειδίτιδας, στην οποία είχε υποβληθεί στη Λεμεσό. Στο μοναστήρι άφησε γένη, φόρεσε ράσο, μοναχικό σκούφο και γυαλιά. Παρουσιαζόταν ως ο μοναχός Χρύσανθος στους επισκέπτες, μεταξύ των οποίων και Άγγλοι αξιωματικοί που τον αναζητούσαν.

Ο Στυλιανός Λένας ήταν ένας άλλος μελετητής της Αγίας Γραφής. Υπήρξε δραστήριο μέλος της ΟΧΕΝ Λευκωσίας και κατηχητής στο χωριό του, τα Χαντριά. Το 1954 έδωσε τον όρκο για την ελευθερία της Κύπρου. Ήταν ένας από τους πρώτους πέντε αγωνιστές. Πρόσφερε πολλές υπηρεσίες στην ΕΟΚΑ και ιδιαίτερα ως κατασκευαστής βομβών. Μελετούσε τακτικά την Αγία Γραφή μόνος ή με την ομάδα του. Είχε μια συνεχή χριστιανική ζωή. Ο Διγενής τον χαρακτήρισε *«θεοφοβούμενον και καλόν χριστιανόν».*

Παραδειγματική χριστιανική ζωή είχαν και οι αδελφοί Κάρσοι, ο Γεώργιος και ο Ανδρέας.

Ο Γεώργιος Κάρσος πίστευε ακράδαντα στα χριστιανικά ιδεώδη. Πληγώθηκε σε συμπλοκή με τους Άγγλους στις 19 Οκτωβρίου 1958 στον Αστρομερίτη και πέθανε σε λίγες μέρες, στις 28 Οκτωβρίου. Όταν η μητέρα του τον επισκέφθηκε πληγωμένο στο νοσοκομείο, τον ερώτησε αν θέλει κάτι. Εκείνος της απάντησε: *«Να κοινωνήσω. Να εξομολογηθώ».* Μετά την πραγματοποίηση της επιθυμίας του, της είπε: *«Προσευχή, μάνα. Προσευχή. Πρώτα για την Κύπρο μας κι ύστερα για μένα».*

Ο Ανδρέας Κάρσος ήξερε καλά την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη. Είχε ζωντανή χριστιανική πίστη. Τον διακατείχε πνεύμα ιεραποστολής για μετάδοση

του λόγου του Θεού. Όταν κλείστηκε στο κρατητήριο της Κοκκινοτριμιθίας, θεώρησε την κράτησή του ως ευκαιρία περαιτέρω πνευματικού του καταρτισμού και ιεραποστολής. Αργότερα δραπέτευσε από το κρατητήριο και επισφράγισε την πίστη του στο Χριστό και στην Ελλάδα με τον ηρωικό θάνατό του στον Αχυρώνα του Λιοπετρίου στις 2 Σεπτεμβρίου 1958, μαζί με τρεις άλλους συναγωνιστές του.

Ο ηρωισμός και των τεσσάρων αγωνιστών του Αχυρώνα κατέπληξε όχι μόνο τον Κυπριακό λαό, αλλά και τη διεθνή κοινή γνώμη. Ο ηρωισμός τους δεν ήταν άσχετος με τη μελέτη της Αγίας Γραφής, την οποία μελετούσαν συστηματικά. Οι Λιοπετρίτες, που δούλεψαν αργότερα για την αναστήλωση του Αχυρώνα, βρήκαν στον ανατιναγμένο και καμένο χώρο τις Καινές Διαθήκες των γενναίων παλικαριών.

Πόσο η μελέτη της Αγίας Γραφής ενίσχυε το φρόνημα των αγωνιστών της ΕΟΚΑ φαίνεται και από ομολογία του Φρίξου Δημητριάδη, συνταξιούχου σήμερα εκπαιδευτικού, ο οποίος στις 12 Μαρτίου 1958 δραπέτευσε από το κρατητήριο της Πύλας μαζί με τους Χριστάκη Τρυφωνίδη, Φώτη Πίττα και Ανδρέα Κάριο. Αφηγείται ο Φρίξος Δημητριάδης τα εξής, μετά την άφιξή τους σε παραλιακό περιβόλι κοντά στο Παραλίμνι την ίδια μέρα της δραπέτευσής τους:

«Μόλις εφθάσαμε, η πρώτη μας μέριμνα ήτο να ευχαριστήσωμεν τον Θεόν όλοι μαζί εις κοινήν προσευχήν και να τον παρακαλέσωμεν θερμά, όπως μας βοηθήση ν' ανταποκριθώμεν πλήρως εις την μεγάλην κλήσιν της Πατρίδος μας και ν' αγωνισθώμεν μέχρι θανάτου, διά να την ελευθερώσωμεν. Είχα μαζί μου πιστόν σύντροφον και την Καινήν Διαθήκην. Διά τούτο το απόγευμα επροχωρήσαμεν εις ένα απόμερον και ήσυχον μέρος ενός περιβολιού και εμελετήσαμεν το 11ον κεφάλαιον της προς Εβραίους επιστολής του Απ. Παύλου: "Οι διά της πίστεως κατηγωνίσαντο βασιλείας...". Τι δύναμιν αντλήσαμεν από αυτό το κεφάλαιον της Αγίας Γραφής!».

Ο Φώτης Πίττας, ο δάσκαλος που επισφράγισε την πίστη του στα θρησκευτικά και εθνικά ιδεώδη με τον ηρωικό θάνατό του στον Αχυρώνα, αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση για όλους τους νέους της πατρίδας μας. Ήταν κατηχητής και ταυτόχρονα αρχηγός της ομάδας της ΕΟΚΑ στην περιοχή της Άχνας, όπου πρωτοδιορίστηκε δάσκαλος. Καταζητήθηκε από τους Άγγλους για την εθνική του δράση. Συνελήφθη και υπέστη φρικτά βασανιστήρια, αλλά δε λύγισε. Για τα θρησκευτικά του βιώματα κατά τη διάρκεια των βασανιστηρίων του θα γίνει αναφορά αργότερα.

Ο Χρίστος Σαμάρας, τρίτος εκ των τεσσάρων ηρώων του Αχυρώνα, υπήρξε πολύ καλός χριστιανός. Στο χωριό του, το Λιοπέτρι, πρωτοστατούσε στις θρησκευτικές και εθνικές εκδηλώσεις. Ήταν από τα ιδρυτικά μέλη της ΟΧΕΝ Λιοπετρίου. Ήταν τακτικός στην εκκλησία και μάλιστα συνήθιζε να ψάλλει. Στο σπίτι του ορκίστηκαν, στις αρχές Μαρτίου 1955, τα πρώτα μέλη της ομάδας Λιοπετρίου και στη συνέχεια εκπαιδεύτηκαν από το Γρηγόρη Αυξεντίου. Για την ποιότητα της ψυχής του γράφει ο εξομολόγος του Παπασταύρος Παπαγαθαγγέλου:

«Μια περίοδο είχε εισπράξει από τα καρπούζια του 600 λίρες κι όμως απ' αυτές δε διέθεσε ούτε μια πεντάρα για την οικογένειά του! Μ' αυτές αγόρασε

θρησκευτικά βιβλία και τα διένειμε δωρεάν στο Λιοπέτρι και στα γύρω χωριά, προσπαθώντας να οδηγήσει στην εξομολόγηση και στη μετάνοια ιδιαίτερα τους νέους ανθρώπους. Επί αρκετό διάστημα κάθε Κυριακή, μου έφερνε στη Λευκωσία κάπου τριάντα άτομα για εξομολόγηση».

Ο Ηλίας Παπακυριακού, ήταν ο πιο νέος από τους ήρωες του Αχυρώνα. Ενώ ακόμη ήταν μαθητής, καταζητήθηκε από τους Άγγλους λόγω της δράσης του ως μέλους της ΕΟΚΑ. Εγκατέλειψε τότε τα θρανία του Γυμνασίου Αμμοχώστου και συνέχισε να πολεμά τον Άγγλο κυρίαρχο, ωστόσο σε ηλικία 20 ετών θυσίασε τη ζωή του για την ελευθερία της Κύπρου. Η θυσία των σπουδών και της ζωής του χάριν της ελευθερίας της πατρίδας του αποτελεί σημαντική ηθική και εθνική πράξη.

Ανάμεσα στους πεσόντες για την ελευθερία της Κύπρου ξεχωρίζουν για τη θρησκευτική τους σκέψη και ζωή και άλλοι ήρωες, όπως ο Κυριάκος Μάτσης, ο Μιχαήλ Γεωργάλλας, ο Πετράκης Γιάλλουρος.

Ο Κυριάκος Μάτσης απέδειξε, με την όλη στάση του, με τα γραπτά κείμενά του, με τη μεγάλη του θυσία, πόσο έντονα ζούσε το πνεύμα της ελληνοχριστιανικής μας παράδοσης. Δυο μόνο γεγονότα σημειώνω.

Το πρώτο αναφέρεται στη συνάντησή του στο κρατητήριο της Ομορφίτας με τον Κυβερνήτη Χάρντιγκ, τον Ιανουάριο του 1956, ύστερα από ανελέητα και απάνθρωπα βασανιστήρια που υπέστη. Ο Κυβερνήτης του ζήτησε ν' αποκαλύψει το κρησφύγετο του Διγενή έναντι του μυθικού τότε χρηματικού ποσού των 500 χιλιάδων λιρών. Η ανιδιοτέλεια, η φιλοπατρία και η ακεραιότητα του χαρακτήρα του Μάτση εκδηλώθηκαν την ίδια στιγμή. Εκνευρισμένος χτύπησε το χέρι του στο τραπέζι και είπε με όλη τη δύναμη της ψυχής του:

«Εξοχότατε, ου περί χρημάτων τον αγώνα ποιούμεθα, αλλά περί αρετής. Λυπούμαι, εξοχότατε, αλλά με προσβάλλετε». Αμέσως διέσχισε τη γραμμή των ανακριτών του και βγήκε έξω από την αίθουσα.

Το δεύτερο γεγονός συνέβη το φθινόπωρο του 1958, όταν ο ήρωας δέχτηκε την προσφορά μικρής εικόνας της Παναγίας για φυλακτό από μια γριούλα, που τον φιλοξενούσε στο σπίτι της. Η συγκίνησή του ήταν μεγάλη. Το ίδιο βράδυ έγραψε ένα ποίημα για την προσφορά αυτή της γριούλας. Χαρακτηριστικοί είναι οι στίχοι του:

*Και τώρα, Παναγίτσα μου,
να την ψυχή γυμνή
γέρνει μπροστά σου ταπεινή
σαν τον χαμένο ναυαγό,
που στον πλατύ ωκεανό
τη σωτηρία αναζητεί*

Ο Μιχαήλ Γιωργάλλας είναι ο εικοσάχρονος μαχητής, που έπεσε στη Ζωοπηγή στις 31 Δεκεμβρίου 1956. Αποτελεί παράδειγμα ήρωα με χριστιανική ζωή. Ως μαθητής Γυμνασίου συμμετέχει στις χριστιανικές κατασκηνώσεις του Αγ. Νικολάου της Στέγης. Ως κυκλοαμινάρχης στην ενορία της Χρυσαιλιώντισσας Λευκωσίας καθοδηγεί τα παιδιά του Δημοτικού στη χριστιανική ζωή προτού ακόμη αποφοιτήσει από το Παγκύπριο Γυμνάσιο. Αναλαμβάνοντας το έργο αυτό προβληματίζεται για τις δυσκολίες και σημειώνει στο ημερολόγιό του:

«Ο Κύριος, ο οποίος αναμφιβόλως μας εκάλεσε, θα μου δώσει τη δύναμη να φέρω εις πέρας το πνευματικό τούτο έργο».

Τα τελευταία λόγια του Γιωργάλλα είναι ό,τι πρόλαβε να φωνάξει στον Γρηγόρη Αυξεντίου:

«Μάστρε μου, μάστρε μου, πεθαίνω. Ζήτω η Ελλ...» Το αίμα έπνιξε τη λέξη «Ελλάς» που έμεινε ασυμπλήρωτη.

Ο Πετράκης Γιάλλουρος είναι ο πρώτος μαθητής, που θυσίασε τη ζωή του για την ελευθερία της πατρίδας του στον Αγώνα του 1955. Πυροβολήθηκε από Άγγλο στρατιώτη στις 7 Φεβρουαρίου 1956. Ξεψύχησε με ανεκπλήρωτο το όνειρό του για την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Διακρίθηκε ως μαθητής του Ελληνικού Γυμνασίου Αμμοχώστου για το ήθος και την επίδοσή του στα μαθήματα. Υπήρξε ο σημαιοφόρος του σχολείου του και ανέπτυξε πλούσια δράση ως μέλος της ΕΟΚΑ. Ήταν ο υπεύθυνος των μαθητικών ομάδων της ΕΟΚΑ στο σχολείο του.

Για την αρετή του αναφέρω απόσπασμα επιστολής, που έγραφε στον πατέρα του με ημερ. 18 Νοεμβρίου 1955. Σ' αυτή απαντούσε με επιχειρήματα στον πατέρα του, που είχε εκφράσει ανησυχία για την αγωνιστική ορμή του παιδιού του. Η επιστολή είναι σαφής μαρτυρία θρησκευτικής πίστης του ήρωα συνδυσασμένης με την αγάπη στην πατρίδα. Γράφει ο Πετράκης Γιάλλουρος:

«Αν ένας άνθρωπος, αγαπητέ μου πατέρα, δεν ενδιαφέρεται και δεν προσπαθεί για την πίστη και την ελευθερία του, αναγκαστικώς θα ενδιαφέρεται και θα έχη κύριον σκοπόν στην ζωήν του να πλουτίση, να αποκτήση δηλ. αγαθά υλικά. Ο Χριστός όμως, πατέρα μου, είπεν ότι ταύτα είναι φθαρτά και πρόσκαιρα και οδηγούν τον άνθρωπον εις την αμαρτίαν και την ακολασίαν και συνεπώς δεν είναι δυνατόν να εισέλθη ούτος εις την βασιλείαν των ουρανών. Αφού λοιπόν πιστεύομεν εις τον Χριστόν, μήπως μας επιτρέπεται να παραβαίνωμεν τας εντολάς του, οπότε δεν θα είμαστε Χριστιανοί πραγματικοί;».

4. Φυλακισμένοι και κρατούμενοι

Για τη συμμετοχή τους στον Αγώνα του 1955 καταδικάστηκαν σε φυλάκιση ή κλείστηκαν χωρίς δίκη σε στρατόπεδα συγκέντρωσης μερικές χιλιάδες Κύπριοι, μεταξύ των οποίων και 67 κληρικοί. Τη συντριπτική πλειοψηφία αποτελούσαν οι νέοι. Μεταξύ των καταδικασθέντων και κρατούμενων μερικοί κληρικοί, λαϊκοί θεολόγοι και άλλοι οργάνωσαν την εξομολόγηση και τη μελέτη της Αγίας Γραφής. Μ' αυτό τον τρόπο ωφέλησαν ψυχικά ένα μεγάλο αριθμό κρατούμενων και πολιτικών καταδίκων.

«Το στρατόπεδο έγινε αφορμή να τελειοποιηθώ περισσότερο στη χριστιανική πίστη. Τα κρατητήρια ήταν για μένα ένα πανεπιστήμιο», ομολογεί κάποιος για την ωφέλεια που πήρε στο κρατητήριο της Πύλας.

Γράφει για τους πολιτικούς καταδίκους των Κεντρικών Φυλακών ο Αρχιμανδρίτης Κωνσταντίνος Λευκωσιάτης, που μεταφέρθηκε εκεί από το κρατητήριο της Κοκκινοτριμιθιάς στις 30 Οκτωβρίου 1957 για λόγους μεγαλύτερης ασφάλειας:

«Περιφρονούν τους εξευτελισμούς και τας ταπεινώσεις, ανέχονται τας ταλαιπωρίας και τας κακουχίας, υπομένουν την μονότονον και επιβαλλομένην διά της

βίας εργασίαν, τρώγουν χωρίς παράπονον την ανεπαρκή και κακής ποιότητας τροφήν των».

Την εξήγηση για την πιο πάνω στάση των φυλακισμένων μας δίνει ο ίδιος:

«Μολονότι το σώμα είναι κουρασμένον από τας εργασίας της ημέρας, εν τούτοις οι κατάδικοι προτιμούν να περικόπτουν μερικά λεπτά από την ανάπαυσίν των διά καθημερινήν προσευχήν και μελέτην της Αγίας Γραφής και παρακολουθησιν δις της εβδομάδος θρησκευτικών ομιλιών, τας οποίας οι ίδιοι προετοιμάζουν. Εις την πλουσίαν αυτήν πνευματικήν τροφήν και τακτικήν επικοινωνίαν με τον Θεόν οι κατάδικοι αποδίδουν τας εκτάκτους ψυχικάς δυνάμεις που έχουν και την αισιοδοξίαν των να αντιμετωπίζουν με χαράν και πίστιν το μέλλον».

Ο μακαριστός αγωνιστής **Αντώνης Παπαδόπουλος** έγραψε από το υπ' αρ. 1 διαμέρισμα των Κεντρικών Φυλακών:

«Από τας 8-9 μ.μ. μελετώμεν και εμβαθύνομεν εις την Αγίαν Γραφήν και όταν σβήσουν τα φώτα διά να κοιμηθώμεν, εις την σιγήν της βραδιάς αναπέμπεται από όλους ο ύμνος των πολιτικών καταδίκων προς τον κραταιόν Δημιουργόν μας, όστις, όπου και αν ευρισκόμεθα, μας διαφυλάττει».

Στις Κεντρικές Φυλακές υπάρχει και γυναικείο τμήμα κρατούμενων. Εδώ βρίσκονται φυλακισμένες μερικές δεκάδες νεαρών γυναικών, που πρόσφεραν πάρα πολλά στον Απελευθερωτικό μας Αγώνα. Το φρόνημά τους είναι υψηλό και η ψυχή τους είναι αλύγιστη. Αναφέρω δυο αποσπάσματα από επιστολές τους.

α) «Αι Θεΐαι Λειτουργΐαι συνεχίζονται κανονικά να μας τρέφουν και να μας γεμίζουν με θάρρος και αισιοδοξίαν. Το κουράγιο μεγαλώνει. Και η γαλήνη είναι αναφαίρετος. Σαν να σταλάζουν οι ουρανοί δροσοσταλίδες στις ψυχές μας. Οι άλλοι άνθρωποι δεν μπορούν να μας νοιώσουν. Απορούν, εκπλήττονται και με το δίκιο τους. Γιατί ο άνθρωπος του κόσμου δεν θα μπορέσει να πλησιάσει την ψυχή του χριστιανού. Να την ιδεί να πανηγυρίζει μέσα στο μαρτύριό της. Να την δει να θριαμβεύει στον Γολγοθά της. Να την ιδεί να στεφανώνεται στον σταυρό της» (Ακτίνας 1958, σ.450).

β) Τα Χριστούγεννα τα περάσαμε ωραία. Είναι όλες εδώ χαρούμενες και ευτυχιμένες. Θάναι για πολλές, γιατί όχι για όλες μας, τα πιο όμορφα της ζωής μας. Απολαύσαμε την πρωινή Λειτουργία. Κοινωνήσαμε των Αχράντων Μυστηρίων όλες ανεξαιρέτως, αφού προηγήθηκε το μυστήριο της εξομολογήσεως» (ε.α. σ.451).

Το απόσπασμα αυτό της επιστολής αναφέρεται στα Χριστούγεννα του 1956. Στις 24 Δεκεμβρίου 1957 έγινε απόλυση κρατούμενων γυναικών. Πριν φύγουν αποχαιρετούν το διευθυντή των Φυλακών Άκκερ. Με τη μεγαλοψυχία που τις διακρίνει, του λένε:

«Αύριο ξημερώνουν Χριστούγεννα. Σας συγχωρούμε για όλα όσα μας κάνατε. Οι χριστιανοί ξέρουν και να συγχωρούν».

5. Βασανισθέντες

Οι Άγγλοι, για να αποσπάσουν πληροφορίες για την ΕΟΚΑ, έκαναν φρικτά και απάνθρωπα βασανιστήρια σε όσους συνελάμβαναν. Γράφει σχετικά μ' αυτό το θέμα ο Αρχηγός Διγενής:

«Οι Άγγλοι, εις την απέλπιδα προσπάθειάν των να συγκεντρώσουν πληροφο-

ρίας περί της ΕΟΚΑ, κατέφυγαν εις μεσαιωνικάς και απανθρώπους μεθόδους, τα βασανιστήρια, κατά παράβασιν της ηθικής και του δικαίου, αμαυρώσαντες ούτω το αγγλικόν γόητρον. Η Κύπρος εγένετο με ανακριτήρια, εις τα οποία οι Άγγλοι ανακριταί συνεπικουρούμενοι υπό Τούρκων προέβαινον εις κάθε είδους κακοποιήσιν των συλλαμβανομένων ανδρών και γυναικών με σκοπόν την απόσπασιν πληροφοριών ή την εκδίκησιν. Τα βασανιστήρια ετελειοποιούντο διαρκώς, ως αποδεικνύεται εκ των καταθέσεων κακοποιηθέντων, βραδύτερον δε ωργανώθησαν επί επιστημονικής βάσεως και διεξήγοντο υπό πεπειραμένων Άγγλων ιατρών, οι οποίοι παρηκολούθουν ουχί διά να προσφέρουν ιατρικάς βοηθείας, αλλ' ίνα διαπιστώσουν την αντοχήν του βασανιζομένου» (Απομνημονεύματα, σ. 92).

Οι νέοι της Κύπρου και στο θέμα των βασανιστηρίων έδειξαν υψηλό φρόνημα, καρτερία παραδειγματική και υπομονή ανεξάντλητη. Αυτή η στάση οφείλεται στην πίστη τους στο Θεό και στην ιερότητα του Αγώνα.

Ομολογεί κρατούμενος στα ανακριτήρια της Ομορφίτας, που ανέμενε να κληθεί από τους βασανιστές του:

«Άρχισα να προσεύχομαι, να επικαλούμαι την Παναγία να μου δώσει θάρρος ν' αντέξω τα βασανιστήρια. Πριν τελειώσω την προσευχή μου μ' εφώναξαν».

Άλλος κρατούμενος λέει για τα βασανιστήρια του:

«Πονώ, φωνάζω και επικαλούμαι την βοήθειαν της Παναγίας και του Εσταυρωμένου, αλλά οι βασανισταί με ειρωνεύονται».

Απερίγραπτα ήταν τα βασανιστήρια των ηρώων μας Φώτη Πίττα και Κυριάκου Μάτση.

Ο Φώτης Πίττας συνελήφθη στις 10.1.57 και κρατήθηκε στον Αστυνομικό σταθμό της Αμμοχώστου μέχρι τις 31.1.57. Τα απάνθρωπα βασανιστήρια δεν έκαμψαν το ψυχικό του σθένος. Γράφει στο ημερολόγιό του στις 13.1.57, ημέρα Κυριακή.

«Το απόγευμα του Σαββάτου ακούω την καμπάνα του Αγίου Εξορινού να κτυπά. Η καρδιά μου αναγαλλιάζει. Παρακαλώ τον Παντοδύναμο να με βοηθήσει, να μου δώσει κουράγιο και θάρρος, για να μπορέσω να αντεπεξέλθω στο μαρτύριο. Παρακαλώ να με ενδυναμώσει. Να με αξιώσει να ιδώ την Κύπρο μας ελεύθερη. Ημέρα αγωνίας. Το απόγευμα μπαίνουν στο κελλί μου, με φοβερίζουν».

Μετά από επτά μέρες (20.1.57) γράφει:

«Με ξύπνησε το χαρούμενο σήμαντρο της εκκλησίας. Προσεύχομαι. Αρχίζω να ψάλλω. Ό,τι ήξερα και ό,τι μπορούσα να θυμηθώ από τη Θεία Λειτουργία. Το απόγευμα τραγουδούσα πατριωτικά άσματα».

Ο Κυριάκος Μάτσης συνελήφθη στις 9.1.56, βασανίστηκε άγρια στην Ομορφίτα, διετέλεσε πολιτικός κρατούμενος στην Κοκκινοτριμιθιά, απ' όπου δραπέτευσε στις 13.9.56. Επισφράγισε την πλούσια δράση του στον Αγώνα με τον ηρωικό θάνατό του στις 19 Νοεμβρίου 1958.

Από το κρατητήριο της Κοκκινοτριμιθιάς γράφει στον Αρχηγό Διγενή:

«Υπέστημεν δοκιμασίαν, αλλά ο Θεός μας εβοήθησε. Εξήσκησαν τρομεράν πίεσιν σε μας παντός είδους. Πάντως πήραν μαθήματα ελληνικής ψυχής και το ομολόγησαν».

Βασανιστήρια υπέστησαν και πάρα πολλοί από τους επιζώντες αγωνιστές. Δειγματολογικά αναφέρω τρεις ομολογίες βασανισθέντων.

Ο Θάσος Σοφοκλέους γράφει στο βιβλίο του «Πόθος ελευθερίας» για τα γεγονότα μετά τη σύλληψή του στις 4 Οκτωβρίου 1956. Ένα απόσπασμα λέει τα εξής:

«Φθάσαμε στο στρατόπεδο του Αγίου Αμβροσίου, όπου άρχισαν τα βασανιστήρια κάτω από την καθοδήγηση των ανακριτών-βασανιστών. Με έρριψαν έξω από το αυτοκίνητο με κλωτσιές και γροθιές και με παρέδωσαν σε δέκα άντρες της στρατιωτικής αστυνομίας, που ανέλαβαν το έργο τους κάτω από τις οδηγίες ανακριτών του Special Branch.

Θεέ μου, δος μου δύναμη ν' αντέξω! Κύριε, βοήθησέ με! Κρατούν το σώμα μου. Η ψυχή μου όμως αλύγιστη ξέφυγε και δεν παραδόθηκε ποτέ. Ένοιωσα κάτι σαν θεία παρουσία να πλημμυρίζει το είναι μου. Μια υπεράνθρωπη, υπερκόσμια δύναμη να με προστατεύει» (σ. 148-149).

Ο Παναγιώτης Αριστείδου λέει για τα βασανιστήρια, που υπέστη στον Αστυνομικό Σταθμό της Ομορφίτας μετά τη σύλληψή του στις 8 Φεβρουαρίου 1956, και τονίζει:

«Έγινα πετσά και κόκκαλο, μα τα νεύρα μου δεν έσπασαν. Κατέφευγα στην προσευχή, την καταφυγή τόσων Μαρτύρων και Αγίων της θρησκείας μας. Ήμουν μέλος της ΟΧΕΝ με χριστιανική αγωγή. Το ψυχικό μου σθένος ουδέποτε με εγκατέλειψε» (Γιάννη Σπανού «ΕΟΚΑ - Έτσι πολεμούν οι Έλληνες», σ. 446).

Ο Ανδρέας Αγγελόπουλος βασανίστηκε στον Αστυνομικό σταθμό της Ομορφίτας τον Αύγουστο του 1958. Ομολογεί για τις μαρτυρικές ώρες που πέρασε:

«Δεν ξέρω πόσο διάρκεσαν τα βασανιστήρια. Κάποια στιγμή με ξαναπήραν στο κελλί μου. Μόλις έφτασα προσευχήθηκα. Ευχαρίστησα την Παναγία, που με βοήθησε ν' αντέξω τα μαρτύρια. Την παρακαλούσα να με βοηθήσει και στο μέλλον, στα νέα βασανιστήρια που θ' ακολουθούσαν ή να με βοηθήσει να πεθάνω. Καλύτερα νεκρός παρά προδότης της πατρίδος μου» (ε.α. σ.156).

6. Απαγχονισθέντες

Οι εννέα απαγχονισθέντες νέοι της ΕΟΚΑ αποτελούν ξεχωριστή ομάδα ηρωομαρτύρων, που προκάλεσαν γενικό θαυμασμό για το ήθος και την ψυχική δύναμη, με την οποία αντιμετώπισαν το θάνατο. Στον κοινό άνθρωπο ο θάνατος δημιουργεί κατάθλιψη και φόβο. Στους εννέα αυτούς νέους της Κύπρου είναι φανερή η περιφρόνηση του θανάτου και η πίστη στην αθανασία της ψυχής.

Γράφει γι' αυτούς ο Σπύρος Παπαγεωργίου στο βιβλίο του «Κυπριακή θύελλα 1955-1959»:

«Αι διά της αγχόνης εκτελέσεις υπήρξαν μία εξόχως δραματική πτυχή του Κυπριακού Αγώνος, η οποία απέδειξε το ηθικόν ύψος και το ψυχικόν μεγαλείον αυτών, οι οποίοι εις τόσον νεαράν ηλικίαν ανέλαβον να πολεμήσουν και να εκδιώξουν τους Άγγλους από την Κύπρον.

Τα παλικάρια, τα οποία εμαρτύρησαν εις την αγχόνην, είχαν μίαν υπερήφανον και φιλοσοφημένην ενατένισιν του θανάτου. Η ψυχραιμία και το σθένος των υπήρξαν σχεδόν απίστευτα και το τέλος των ήτο ελληνικόν και χριστιανικόν»

(σ.219).

Οι επιστολές των απαγχονισθέντων, τις οποίες είχαν αποστείλει, λίγες μέρες πριν εκτελεσθούν, σε συγγενικά και φιλικά τους πρόσωπα, αποτελούν αδιάψευστη μαρτυρία για τον τρόπο, με τον οποίο αντιμετώπισαν το θάνατο. Δε λυπούνται για τον εαυτό τους, γιατί πιστεύουν στην αξία της θυσίας για την ελευθερία της πατρίδος τους. Λυπούνται μόνο, γιατί η Κύπρος δεν είναι ελεύθερη. Πριν οδηγηθούν στην αγχόνη, εξομολογούνται και κοινωνούν των Αχράντων Μυστηρίων. Αυτό τους χαρίζει εσωτερική γαλήνη, με την οποία φεύγουν από τον κόσμο της φθοράς, για να ζήσουν ευτυχισμένοι στον κόσμο της αφθαρσίας και της αθανασίας.

Πιο κάτω παραθέτω μερικά λόγια που είπαν ή έγραψαν οι μελλοθάνατοι, για να θαυμάσουμε τη θρησκευτική πίστη και το ηθικό τους μεγαλείο.

Οι πρώτοι απαγχονισθέντες είναι ο Μιχαλάκης Καραολής και ο Ανδρέας Δημητρίου (10 Μαΐου 1956).

Ο Μιχαλάκης Καραολής απαγχονίστηκε στην ηλικία των 23 ετών. Γράφει στον αδελφό του Ανδρέα στις 25 Μαρτίου 1956, μέρα που οι Άγγλοι επέβαλαν στην Κύπρο κατ' οίκον περιορισμό από φόβο μήπως γίνουν εθνικές εκδηλώσεις:

«Πάει περίπατο κάθε έννοια συνεορτασμού Αγγέλων μετ' ανθρώπων, κάθε πρόθεσις δοξολογίας, ευχαριστήσεως και λατρείας διά την υπεράγαθον θεϊκήν συγκατάβασιν, την άρρητον εις την ανθρωπότητα ευαγγελιζομένην χαράν,... διά την φανέρωσιν του απ' αιώνος μυστηρίου».

Ο Ανδρέας Δημητρίου θυσίασε τη ζωή του για την ελευθερία της Κύπρου στα 21 του χρόνια. Λίγες ώρες πριν απαγχονιστεί, είπε στη μητέρα του:

«Το μόνο που λυπούμαι είναι που δε θα προλάβω να δω την Κύπρο μας ελεύθερη».

Ένας Άγγλος στρατιώτης είπε επιγραμματικά για τους δυο απαγχονισθέντες: «Ήταν πραγματικοί ήρωες!».

Στις 9 Αυγούστου 1956 απαγχονίστηκαν τρεις άλλοι νέοι της ΕΟΚΑ, ο Ιάκωβος Πατάσος, ο Ανδρέας Ζάκος και ο Χαρίλαος Μιχαήλ.

Ο π. Αντώνιος Ερωτοκρίτου, ιερέας των Κεντρικών Φυλακών, τους συνάντησε λίγες ώρες πριν από τον απαγχονισμό τους. Γράφει γι' αυτούς:

«Το ηθικό τους ήταν ακμαιότατο και τα πρόσωπά τους γαλήνια και γελαστά. Αρχισα το Άγιο Ευχέλαιο. Με βοηθούσαν και οι τρεις στις ψαλμωδίες. Πρώτος ο Ζάκος και δεύτερος ο Πατάσος διάβασαν περικοπές από τους Αποστόλους. Το μυστήριο έγινε σε ατμόσφαιρα βαθείας κατάνυξης. Προς το τέλος του Ευχελαίου γονάτισαν και οι τρεις. Εναπέθεσα επί των κεφαλών τους το ιερόν Ευαγγέλιον και διάβασα συγχωρητική ευχή. Τους σταύρωσα και στα μέτωπα και στα χέρια με το λάδι του Ευχελαίου. Ύστερα τους εξομολόγησα ένα-ένα χωριστά και κοινωνήσαν των Αχράντων Μυστηρίων».

Έπειτα ο π. Αντώνιος τους κάλεσε να μμηθούν τους μάρτυρες της Εκκλησίας μας, που ήταν έτοιμοι να πεθάνουν, για να μπουν νωρίτερα στη βασιλεία των ουρανών. Τους ανέφερε μάλιστα το παράδειγμα του Αγ. Ιγνατίου του Θεοφόρου, ο οποίος έγινε βορά των θηρίων της Ρώμης. Η τελευταία του ευχή προς αυτούς ήταν: «Καλήν αντάμωσιν εις την άλλην ζωήν».

Ο θεολόγος-συγγραφέας Νικόλαος Βασιλειάδης σχολιάζοντας το γεγονός γράφει:

«Υπάρχουν άραγε πολλές φυλακές, που νάχουν δει τέτοια ιερή ατμόσφαιρα; Ή πολλές αγχόνες που νάχουν δει χριστιανικότερο και γενναιότερο θάνατο; Ο θάνατος των εθνομαρτύρων της Κύπρου δε διαφέρει καθόλου από εκείνον των πρώτων Χριστιανών» (Εθνομάρτυρες του Κυπριακού έπους 1955-59, σ. 78).

Αυτοί ήταν οι «τρομοκράτες» της Κύπρου! Έτσι οι Άγγλοι κυρίαρχοι αποκαλούσαν τους αγνούς αγωνιστές της κυπριακής ελευθερίας.

Ο Ιάκωβος Πατάσος αποτελεί παράδειγμα χριστιανού νέου και εθνικού αγωνιστή. Απαγχονίστηκε σε ηλικία 21 ετών. Στα παιδικά και εφηβικά του χρόνια ήταν μαθητής του Κατηχητικού. Αργότερα έγινε μέλος της ΟΧΕΝ Λευκωσίας και κατηχητής στην Αγλαντζιά. Όταν αποχαιρετούσε μερικούς συγκατοίκους του στις Κεντρικές Φυλακές, πηγαίνοντας προς την αγχόνη, και τους είδε με βουρκωμένα μάτια, τους είπε:

«Εγώ νιώθω χαρά, γιατί πηγαίνω στο Θεό. Από εκεί ψηλά θα σας βλέπω και θα προσεύχομαι για σας, για την Κύπρο μας, για την Ελλάδα μας. Μη φοβάστε. Οι Άγγλοι θα μας πάρουν το σώμα, αλλά ποτέ δε θα μπορέσουν να μας σκοτώσουν την ψυχή, την Ιδέα».

Τα πιο πάνω μαρτυρεί ο συγκατάδικός του Χρυσόστομος Παναγή, ο οποίος προσθέτει: «Ένα-ένα μας φίλησε και μας έδωσε και από ένα θρησκευτικό βιβλίο».

Ο Ιάκωβος Πατάσος τις τελευταίες στιγμές της ζωής του έψαλλε το «Τη Υπερμάχω Στρατηγώ τα νικητήρια», αλλά δεν μπόρεσε να το τελειώσει, γιατί το σχοινί της αγχόνης του έκοψε το νήμα της ζωής.

Οι επιστολές του ήρωα δημιουργούν θρησκευτική κατάνυξη στον αναγνώστη και αποπνέουν άρωμα πνευματικής ευωδίας.

Στις 29.7.56 γράφει στην εξαδέρφη του:

«Αισθάνομαι την ψυχή μου να σκιρτά από χαράν. Περιμένω την ώραν εκείνη, που θα πετάξει ελεύθερη στην θερμή αγκάλη του ουρανού Πατρός, όπως το μικρό παιδάκι περιμένει την ώραν που θα φθάσει στο σπίτι ο πατέρας και να ριχτεί στην αγκαλιά του... Κλείω την επιστολήν μου με το της Γραφής: "Μακάριοι οι νεκροί οι εν Κυρίω αποθνήσκοντες"».

Σ' ένα φίλο του γράφει στις 7.8.56:

«Προσεύχου για μένα να αξιωθώ ν' απολαύσω τους κόπους μου. Προσεύχου και για τους τρεις μας ν' απολαμβάνουμε αιωνίαν γαλήνην εν τη επουρανίω βασιλεία του Θεού».

Στην αδελφή του δίνει μία ωραία συμβουλή την παραμονή του απαγχονισμού του, στις 8.8.56. Της έγραψε:

«Να μελετάς χριστιανικά βιβλία, διότι από αυτά θα αντλείς δύναμη και παραγοριά στις δύσκολες στιγμές. Τα βιβλία αυτά θα σε βοηθήσουν να λύσεις κάθε πρόβλημα».

Στη μητέρα του γράφει την ίδια μέρα:

«Ευρίσκομαι μεταξύ αγγέλων. Τώρα απολαμβάνω τους κόπους μου. Το πνεύμα μου φτερουγίζει γύρω από τον θρόνον του Κυρίου... Χαίρε, αγαπημένη μου

μητέρα, για ν' ακούσεις την αγγελική φωνή μου, που ψάλλει Άγιος, Άγιος, Άγιος Κύριος Σαβαώθ. Ψάλλε, προσεύχου, δόξαζε τον Θεόν σ' όλην σου την ζωήν».

Ο Ανδρέας Ζάκος προχώρησε απόλυτα ήρεμος προς την αγχόνη και, αφού έκανε το σημείο του σταυρού, μετοίκησε στον κόσμο των αθανάτων στην ηλικία των 24 ετών. Στις επιστολές του φαίνεται καθαρά η αφοβία του θανάτου. Το πνεύμα της Αγίας Γραφής είχε εισχωρήσει βαθιά στην ψυχή του. Όταν ο αρχιφύλακας των Κεντρικών Φυλακών πήγε στα κελιά των μελλοθανάτων στις 2 π.μ. της 9ης Αυγούστου 1956, για να τους ανακοινώσει ότι έφτασε η ώρα του απαγχονισμού τους, ο Ζάκος διάβαζε τους Ψαλμούς του Δαβίδ.

Σ' επιστολή προς τον πατέρα του στις 7.8.56 γράφει:

«Να μη αφήσετε τη λύπη να σας κυριεύσει. Αναζητήσατε την παρηγοριά στην προσευχή και η θλίψη σας θα σβήσει χωρίς να το καταλάβετε».

Την ίδια μέρα γράφει στο φίλο του Χαμπή Μπακαλούρη:

«Είμαστε Χριστιανοί και ο αντικειμενικός μας σκοπός πρέπει να είναι η Ουράνια Βασιλεία. Πεθαίνουμε απόλυτα ήρεμοι».

Σ' επιστολή προς τον αδερφό του την παραμονή του απαγχονισμού σημειώνει:

«Η ώρα του θανάτου πλησιάζει, μα στην ψυχή μας φωλιάζει η ηρεμία. Τη στιγμή αυτή ακούμε την Ηρωική Συμφωνία του Μπετόβεν. Στη θέση που βρισκόμαστε ούτε με το μικροσκόπιο δεν μπορούμε ν' ανακαλύψουμε πού υπάρχει τραγωδία στο θάνατο».

Ο Χαρίλαος Μιχαήλ, ο τρίτος που απαγχονίστηκε στις 9.8.56 σε ηλικία 21 ετών, διακρινόταν για το φλογερό πατριωτικό του συναίσθημα και τα θρησκευτικά του βιώματα. Σ' επιστολή του προς το φίλο του Άνθο Νικολάου γράφει:

«Ο διευθυντής των Φυλακών μας πληροφόρησε ότι την 9ην Αυγούστου θα εκτελεσθώμεν. Είναι λυπηρόν και συγκινητικόν το γεγονός ότι θα χωριστούμε για πάντα, θα χωριστούμε σωματικώς, θα είμαστε όμως ενωμένοι πνευματικώς. Τώρα αισθάνομαι μεγάλη χαρά, διότι σύντομα θα τελειώσει η δοκιμασία μου. Θα εγκαταλείψω το σαρκίο μου και θα αφήσω την ψυχή μου στα χέρια του Θεού, για να φτερουγίζει γύρω από τον ένδοξο θρόνο Του και να ψάλλει Άγιος, Άγιος, Άγιος Σαβαώθ... Είμαστε και οι τρεις χαρούμενοι, γιατί έχομε μέσα μας τον Χριστόν μας».

Η χριστιανική ψυχή του Χαρίλαου Μιχαήλ τον κράτησε θαρραλέο μέχρι την τελευταία στιγμή της ζωής του.

Το βράδυ της 8ης Αυγούστου υποδέχτηκε τους γονείς του με το τραγούδι «Ξύπνα, καμήνε μου ραγιά» και τους αποχαιρέτησε μ' αυτά τα λόγια:

«Έχω το θάρρος να πατήσω την αγχόνη, πατέρα. Εσύ, μάνα, να το έχεις ευχαρίστηση και να το κρατείς καύχημα που πεθαίνω για την πατρίδα».

Στις 21 Σεπτεμβρίου τρεις άλλοι νέοι απαγχονίστηκαν, αντιμετωπίζοντας το θάνατο με την ίδια ψυχραιμία και αφοβία όπως οι προηγούμενοι. Είναι οι Στέλιος Μαυρομμάτης, Μιχαήλ Κουτσόφτας και Ανδρέας Παναγίδης.

Σύμφωνα με μαρτυρία των δικηγόρων τους Γλαύκου Κληρίδη και Μιχαλάκη Τριανταφυλλίδη, στους οποίους δόθηκε η άδεια να τους επισκεφθούν για τελευ-

ταία φορά, και οι τρεις ήταν ψυχραιμοί και γαλήνιοι. Φορούσαν σταυρό στο λαιμό τους και κρατούσαν στα χέρια την Καινή Διαθήκη. Δεν εξέφρασαν κανένα παράπονο. Είπαν μάλιστα με ανεξίκακη ψυχή:

«Συγχωρούμεν τον Χάρντιγκ και τους δήμιους», λόγια που μας θυμίζουν τον πρωτομάρτυρα του Χριστιανισμού Στέφανο, ο οποίος λιθοβολούμενος προσευχόταν στο Θεό και είπε για τους διώκτες του:

«Κύριε, μη στήσης αυτοίς την αμαρτίαν ταύτην» (Πράξ. ζ' 60).

Ένας Αμερικανός δημοσιογράφος, που βρισκόταν κοντά στους δικηγόρους των τριών ηρώων, ομολόγησε:

«Πεθαίνουν πραγματικά σαν ήρωες. Ζω απόψε μαζί τους την πιο συγκινητική νύκτα της ζωής μου».

Ο Στέλιος Μαυρομμάτης ήταν 23 χρόνων, όταν θυσιάστηκε για την πατρίδα. Το χριστιανικό πνεύμα κυριαρχούσε στην ψυχή του. Πρωτοστάτησε στην ίδρυση του θρησκευτικού ιδρύματος του χωριού του, του Λάρνακα της Λαπήθου. Στις επιστολές, που έγραψε στις Κεντρικές Φυλακές, φαίνεται καθαρά η χριστιανική του πίστη.

Γράφει στον αδελφό του:

«Ο Χριστός μου δίνει δύναμη και θάρρος και έτσι μπορώ να τα αντιμετωπίσω όλα με πίστη και ελπίδα».

Προς τους γονείς και τα αδέρφια του γράφει:

«Αισθάνομαι τον εαυτό μου ισχυρόν και γαλήνιον, γιατί έχω τον Χριστό μέσα μου και είμαι βέβαιος πως θα με βοηθήσει μέχρι τέλους. Η τελευταία μου επιθυμία που ζητώ από σας είναι: Να σταθείτε ψυχραιμοί μέχρι τέλους και να προσεύχεστε για μένα. Δεν θέλω ούτε μοιρολόγια ούτε θρήνους παρά μόνο να ευχαριστείτε και να δοξάζετε το Θεό, που με αγάπησε και θέλησε να με πάρει κοντά του».

Στις 20.9.56, παραμονή του θανάτου του λέει στους γονείς του:

«Να είσθε περήφανοι που πάω για την Πατρίδα. Τούτος ο σταυρός που φορώ, μου δίνει θάρρος. Δεν φοβάμαι το θάνατο».

Ο Μιχαήλ Κουτσόφτας απαγχονίστηκε στην ηλικία των 21 χρόνων, ύστερα από μεγάλη προσφορά στον Αγώνα. Στη μητέρα του είπε κάποτε: *«Για την ελευθερία της Κύπρου μας όλοι ανοίξαμε τα στήθη, μητέρα»*. Μετά την καταδίκη του της έγραφε από τις Κεντρικές Φυλακές:

«Έχουμε τις ελπίδες μας στον Πανάγαθον Θεόν και πιστεύομεν ότι θα βοηθήσει κι εσάς κι εμάς. Να έχετε όλοι πίστη στον Άγιο Θεό, για να σας βοηθήσει να σταθείτε σαν Ελληνίδες μητέρες... Προσεύχομαι στην Υπεραγίαν Θεοτόκον να σας δώσει θάρρος και ψυχραιμίαν, γιατί και Εκείνη έχασε τον Υιόν της. Ο Χριστός σταυρώθηκε, για να μας απαλλάξει από τα δεσμά, από την αδικίαν και από τον φόβον του θανάτου... Γιατί φοβάσθε, αφού πιστεύομε στο αληθινό φως;».

Σε άλλη επιστολή γράφει στη μητέρα και στα αδέρφια του:

«Δεν υπάρχει λόγος να φοβόμαστε τον θάνατο, αφού πιστεύομε στο αληθινό φως. Απ' την στιγμή που άκουσα την ώρα της εκτελέσεώς μας νιώθω την ψυχή

μου να είναι γεμάτη από μια αληθινή χαρά».

Ο Ανδρέας Παναγίδης, παντρεμένος με τρία παιδιά, απαγχονίστηκε προτού συμπληρώσει το 22ο έτος της ηλικίας του. Ο τρόπος, με τον οποίο αντιμετώπισε την καταδίκη του σε θάνατο, δείχνει μια γενναία ψυχή, που πίστευε ακράδαντα στη μεταθανάτια ζωή.

Στον αδερφό του έγραψε από το κελλί των Κεντρικών Φυλακών:

«Αυτά τα κελλιά, που άλλοτε ήσαν κελλιά της φρίκης και του τρόμου, είναι τώρα κελλιά λαμπερά χαράς και υπερηφανείας».

Το κείμενο αυτό μας θυμίζει το πνεύμα των χριστιανών μαρτύρων.

Σ' επιστολή που έγραψε στα πεθερικά και στους κουνιάδους του, λέει:

«Ο Χριστός είναι πάντα συντροφιά στα κελλιά μας. Ο Χριστός μάς γεμίζει την καρδιά με αληθινή χαρά. Παρακαλούμε τον Θεό να μας σώσει όχι το σώμα, αλλά την ψυχή».

Στον πατέρα του γράφει:

«Αφού είμαστε χριστιανοί, πιστεύουμε στην Ουράνια Βασιλεία και δεν πρέπει να μας φοβίζει ο θάνατος... Να μην αφήσετε τη λύπη να σας κυριεύσει. Αναζητήσατε παρηγοριά στην προσευχή και η θλίψη σας θα σβήσει χωρίς να το καταλάβετε».

Ο Ευαγόρας Παλληκαρίδης απαγχονίστηκε στις 14.3.1957 σε ηλικία 19 ετών. Η δράση του για την ελευθερία της Κύπρου ήταν πλούσια από τα μαθητικά του χρόνια. Δεν πρόλαβε να τελειώσει τη φοίτησή του στο Ελληνικό Γυμνάσιο Πάφου και ενώθηκε με ανταρτική ομάδα της επαρχίας του. Στο δικαστήριο, που τον βρήκε ένοχο για τη μεταφορά όπλου, είπε περήφανα: *«Ο,τι έκαμα, το έκαμα ως Έλληνα Κύπριο που αγωνίζεται για την ελευθερία του».*

Η φιλοπατρία του Παλληκαρίδη είναι συνδυασμένη με τη θρησκευτική του πίστη. Μετά τη σύλληψή του ένας συναγωνιστής του βρήκε στις τσέπες του σακακιού του μια εικόνα του Χριστού και μια Καινή Διαθήκη, στην οποία ήταν γραμμένα τα πιο κάτω:

«Ο Κύριος, ο Σωτήρ του κόσμου, ας είναι οδηγός και εμπνευστής και του αγώνα και της ζωής μας. Το Ευαγγέλιο εγράφη στη γλώσσα μας και σ' εμάς ανέθεσε ο Θεός να το μεταδώσουμε σ' όλο τον κόσμο. Είναι τιμή σου, αν το κρατάς φυλακτό και το μελετάς καθημερινά».

Στην τελευταία συνάντηση, που είχε με την αδελφή του στις Κεντρικές Φυλακές, της είπε:

«Δεν θέλω να λυπηθείτε ό,τι και να γίνει. Αν μ' εκτελέσουν, θα πάω στον Θεό και θα τον παρακαλέσω να είμαι ο τελευταίος που θα κρεμασθώ».

Οι γονείς του προηγουμένως του είχαν φέρει το σταυρό του, γιατί αυτή ήταν η επιθυμία του ήρωα. Είχε πει στον πατέρα του:

«Χωρίς σταυρό δεν θα βγω από δω ζωντανός».

Την παραμονή του απαγχονισμού του έγραψε στην αδελφή του:

«Ωρα 7.30 μ.μ. Η πιο όμορφη μέρα της ζωής μου. Η πιο όμορφη ώρα. Μη ρωτάτε το γιατί».

Όσα ανέφερα πιο πάνω δείχνουν το ψυχικό μεγαλείο των νέων της ΕΟΚΑ, που πολέμησαν για την ελευθερία της Κύπρου με αποφασιστικότητα και πάθος, γιατί πίστευαν ακράδαντα σε ιδανικά θρησκευτικά και εθνικά.

Ο Χρίστος Κολιός, πρώην επιθεωρητής φιλολογικών μαθημάτων, αναφερόμενος σ' αυτούς παρατηρεί:

«Οι ήρωες ανατράφηκαν μέσα στην ελληνορθόδοξη παράδοση και μορφώθηκαν με παιδεία αρετής, δικαίου, ελευθερίας. Μια ακλόνητη πίστη στο Θεό τους φώτιζε το δρόμο και τους εμπύχωνε στον αγώνα» (Παναγιώτας Παναγόπουλου - Ρουπίνα «Πρότυπα ηρώων» σ. 213).

Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος εγκωμίασε τους νέους της ηρωικής εκείνης εποχής με τα πιο κάτω:

«Η νεολαία της Κύπρου, και ιδιαίτερα η θρησκευούσα, υπήρξε ο κυριότερος συντελεστής της νίκης. Οι στρατιώται της Εκκλησίας έγιναν συγχρόνως και ένορκοι στρατιώται της Πατρίδος» (ε.α. σ. 214-215).

Από την ηρωική εποχή της ΕΟΚΑ πέρασαν τέσσερις δεκαετίες και ο λαός της Κύπρου εξακολουθεί ν' αγωνίζεται για την ελευθερία του. Η πατρίδα μας σήμερα περνά μια πολύ δύσκολη περίοδο λόγω κατεχόμενων από την Τουρκία εδαφών μας. Όλοι έχουμε χρέος ιερό να μην υποκύψουμε σε κανενός είδους βία, αλλά ν' αγωνιστούμε με όλες μας τις δυνάμεις, για να δούμε μια ελεύθερη Κύπρο. Εμπνεόμενοι από τη θρησκευτική ζωή των ηρώων της ΕΟΚΑ, ας προσέξουμε τον τρόπο της ζωής μας, ώστε να είναι σύμφωνος με το πνεύμα του Ευαγγελίου. Ας καταλάβουμε ότι πέρα από τις στρατιωτικές, τις ναυτικές και τις αεροπορικές βάσεις χρειαζόμαστε και βάσεις πνευματικές. Μας χρειάζεται και η βοήθεια του Θεού. Ας θυμόμαστε συχνά τα λόγια του Ψαλμωδού, που μας τονίζει ότι «εν τω Θεώ ποιήσομεν δύναμιν και αυτός εξουθενώσει τους θλίβοντας ημάς» (Ψαλμ. 59, 14).

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΕΠΑΡΧΙΑΚΕΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ

Γενικές Επισημάνσεις - Προσωπικές Μαρτυρίες

Εισαγωγικά

Όπως έχει αναφερθεί και στον Πρόλογο, η Επιτροπή Έρευνας και Συνεδρίων του ΣΙΜΑΕ προχώρησε και σε μια κατά επαρχία διερεύνηση του θέματος της συμμετοχής της Νεολαίας στον απελευθερωτικό αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-59. Για το σκοπό αυτό οργάνωσε τρεις συναντήσεις, στην Πάφο, στη Λεμεσό και στη Λευκωσία. Παρόμοιες συναντήσεις ήταν προγραμματισμένες να γίνουν για την Αμμόχωστο και την Κέρυνεια, για τη Λάρνακα και για τις περιοχές των επαρχιακών Γυμνασίων Μόρφου, Σολέας, Πεδουλά, Αγρού, Λευκονοίκου κλπ. Δυστυχώς τούτο δεν έχει γίνει κατορθωτό επί του παρόντος.

Στις τρεις συγκεντρώσεις παρέστησαν και κατέθεσαν τις προσωπικές τους μαρτυρίες οι πλείστοι απ' όσους διετέλεσαν ηγέτες της Νεολαίας. Και οι τρεις συναντήσεις οπτικογραφημένη της Πάφου και ηχογραφημένες της Λεμεσού και της Λευκωσίας, βρίσκονται καταχωρημένες στα αρχεία του ΣΙΜΑΕ.

Η παρουσίαση των μαρτυριών σ' αυτή την έκδοση δεν έχει χαρακτήρα προσωποκεντρικό, αλλά πιο πολύ θεματοκεντρικό, γενικό. Δεν παρατίθενται, δηλαδή, αυτούσιες οι προσωπικές μαρτυρίες-αναλύσεις των παρευρεθέντων στη συγκέντρωση, αλλά, πρώτα, καταγράφονται κάποιες γενικές επισημάνσεις-πορίσματα, και, στη συνέχεια, δίνονται, κατά τρόπο συνοπτικό, ενιαίο και αφηγηματικό τα Πρακτικά των συναντήσεων.

Γενικές Επισημάνσεις

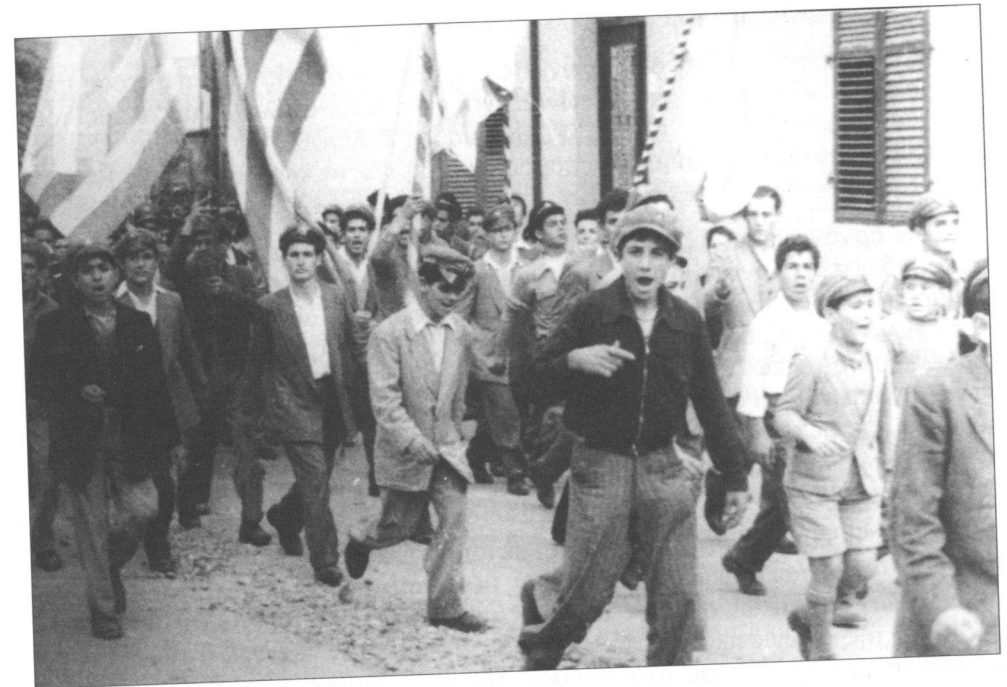
1. Η ελληνική εκπαίδευση στην Κύπρο διαδραμάτισε ρόλο καταλυτικό στην εθνική προετοιμασία του λαού και πιο ειδικά της νεολαίας για τον αγώνα της αποτίναξης του ξενικού ζυγού και της απελευθέρωσης-ένωσης της Κύπρου με τη μητέρα Ελλάδα. Η ελληνική εκπαίδευση είναι εκείνη που διατήρησε ανέθευτη την εθνική συνείδηση των Ελλήνων της Κύπρου, που καλλιέργησε το πνεύμα και την ψυχή του λαού, που ανέπτυξε το συναίσθημα της φιλοπατρίας και της πίστης στην αξία και τα πεπρωμένα του Ελληνισμού, είναι εκείνη που δίδαξε το λαό πως δεν υπάρχει υπέρτερο ή υποκατάστατο αγαθό της ελευθερίας και της εθνικής αποκατάστασης. Η ΕΟΚΑ το 1955 βρήκε ομολογουμένως έδαφος προσφορότατο μέσα στις ψυχές των νέων της Κύπρου για τους στόχους και τα οράματά της. Και τούτο υπήρξε το αποτέλεσμα, κατά κύριο λόγο, του έργου της εκπαίδευσης και των λειτουργιών της.

Οι Άγγλοι απο την πρώτη στιγμή που πάτησαν το πόδι τους στην Κύπρο, θέλοντας να εδραιώσουν και να διαιωνίσουν την κυριαρχία τους, επιδίωξαν με συστηματικότητα, υπομονή και επιμονή να αλώσουν την ελληνική παιδεία του τόπου. Η περίοδος της Αγγλοκρατίας σε σχέση με την εκπαίδευση είναι μια περίοδος πάλης αγωνιώδους και ανειρήνευτης του Κυπριακού Ελληνισμού εναντίον ενός αδίστακτου και μεθοδικού κατακτητή, ο οποίος προσπαθεί με κάθε

τρόπο να θέσει υπό τον έλεγχό του την παιδεία του τόπου. Στην πάλη αυτή νικήτης αναδείχτηκε, χωρίς αμφιβολία, ο λαός της Κύπρου, ο οποίος, με θυσίες ανυπολόγιστες, με αγώνες σκληρούς και επίμονους, κατόρθωσε να κρατήσει αλώβητη την ελληνικότητα της εκπαίδευσής του.

Τα σχολεία της Κύπρου, κι αυτά ακόμη τα Δημοτικά που ελέγχονταν διοικητικά και οικονομικά από τις αγγλικές αρχές, αλλά ιδιαίτερα τα Γυμνάσια ήταν και παρέμειναν προπύργια εθνικά. Τα σχολεία της Κύπρου υπήρξαν οι ναοί όπου η αιώνια Ελλάδα υμνείτο καθημερινά. Οι εθνικές γιορτές της 28ης Οκτωβρίου και της 25ης Μαρτίου πρόσφεραν στιγμές αληθινής εθνικής έξαρσης και ελπίδας. Ιδιαίτερα συγκινητική ήταν η γιορτή της ελληνικής σημαίας, κατά την οποία όλοι οι μαθητές του Γυμνασίου, με χέρι ανυψωμένο και με φωνή παλλόμενη από πίστη και αφοσίωση, έδιναν κάθε χρόνο τον όρκο ότι με αυτοθυσία θα διαφύλατταν το εθνικό μας σύμβολο και με όλες τους τις δυνάμεις θα αγωνίζονταν για την τιμή και το μεγαλείο του έθνους και για την ένωση της Κύπρου με τη μητέρα Ελλάδα. Κι όταν το πλήρωμα του χρόνου φτάνει, τα ελληνικά Γυμνάσια αναδείχτηκαν εκκολαπήρια απαράμιλλων εθνικών αγωνιστών της ΕΟΚΑ, που ανέβαιναν το ικρίωμα της αγχόνης ψάλλοντας τον Ύμνο της Ελευθερίας.

«Η νεολαία της Πάφου», παρατηρεί ο τομεάρχης Γιαννάκης Δρουσιώτης, «προέβινε σε εθνικές διαδηλώσεις και πριν από την έναρξη της δράσης της ΕΟΚΑ. Οι πρώτες ουσιαστικές διαδηλώσεις στην Πάφο έγιναν, όταν μέσα στο Φεβράρη του 1955 δικάζονταν και καταδικάζονταν οι συλληφθέντες μέσα στο πλοiάριο «Άγιος Γεώργιος», που μετέφερε μυστικά όπλα για την ΕΟΚΑ στην παραλία της Χλώρακας περιμένοντας να παραλάβουν τα όπλα.

Οι μαθητές σε διαδήλωση

Η νεολαία της Λεμεσού είχε διακριθεί για τις εθνικές διαδηλώσεις της και πριν από την έναρξη του αγώνα. Στις 18 Δεκεμβρίου 1954, ημέρα, κατά την οποία ήταν προγραμματισμένη η συζήτηση της πρώτης προσφυγής της Κύπρου στον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, οι μαθητές της Λεμεσού κατήλθαν σε διαδήλωση, συγκρούστηκαν με τις αστυνομικές δυνάμεις, έκαψαν αστυνομικά αυτοκίνητα και τρεις απ' αυτούς τραυματίστηκαν σοβαρά».

(Από τη μαρτυρία του Μάκη Πετρίδη στη συνάντηση της Λεμεσού).

Τον αγώνα εναντίον των Άγγλων στο πολιτικοκοινωνικό, πνευματικό και επιστημονικό επίπεδο διεξήγαγαν, πολύ πριν από την ΕΟΚΑ, οι εκπαιδευτικοί και τα σχολεία. Αυτοί κράτησαν την ελληνικότητα της Κύπρου και αυτοί προετοίμασαν τους νέους της Κύπρου για τον αγώνα της ελευθερίας, καταθέτουν όσοι ήταν παρόντες στη συνάντηση της Λευκωσίας.

Σημείωση: Στην Κύπρο, κατά τη διάρκεια της Αγγλοκρατίας λειτουργούσαν στη Μέση Εκπαίδευση Γυμνάσια εξατάξια, τα οποία πολύ αργότερα, στη δεκαετία του 1980, χωρίστηκαν σε Γυμνάσια και Λύκεια. Στην κάθε πόλη λειτουργούσε ένα Γυμνάσιο κοινοτικό, υπό την ευθύνη της κοινότητας, χωρισμένο σε παράρτημα αρρένων και σε παράρτημα θηλέων, και κάποια ιδιωτικά σχολεία. Στα μεγάλα χωριά της υπαίθρου λειτουργούσε ένα μικτό Γυμνάσιο. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι σχολές ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης, εκτός από το αγγλοκρατούμενο «Διδασκαλικό Κολλέγιο», δε λειτουργούσαν στην Κύπρο και ως εκ τούτου δεν υπήρχε φοιτητική νεολαία, που πάντοτε πρωταγωνιστεί σε αγώνες κοινωνικούς, εθνικούς και πολιτικούς.

2. Επειδή μιλούμε για τη συμμετοχή της νεολαίας στον απελευθερωτικό αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-59, επιβάλλεται να διευκρινιστεί ότι:

(α) Στην πραγματικότητα οι αγωνιστές της ΕΟΚΑ στη συντριπτική τους πλειοψηφία ήταν νέοι, ηλικίας κάτω των 25 χρόνων. Νέοι στελέχωναν όλους τους διάφορους τομείς δράσης της ΕΟΚΑ, τις ομάδες δολιοφθορών, τις ομάδες εκτελέσεων, το αντάρτικο, τους συνδέσμους ακόμη και τα κλιμάκια της ΠΕΚΑ, της πολιτικής πτέρυγας της ΕΟΚΑ.

(β) Η οργανωμένη συμμετοχή της νεολαίας στον αγώνα αφορά κυρίως στη δράση, ιδιαίτερα των μαθητών των Γυμνασίων, μέσα στα πλαίσια της ΑΝΕ, της Αλκίμου Νεολαίας της ΕΟΚΑ. Μέλη της ΑΝΕ (το όνομα αυτό δόθηκε στην οργάνωση των νέων σε μεταγενέστερο στάδιο) ήταν μαθητές και μαθήτριες των ανώτερων κυρίως τάξεων των Γυμνασίων αλλά και νέοι εργαζόμενοι, απόφοιτοι ή μη των Γυμνασίων. Ενώ οι μισούμενοι στην ΑΝΕ νέοι ήταν αριθμητικά λίγοι, γιατί επιλέγονταν με μεγάλη προσοχή και γιατί έπρεπε να προστατεύεται η εχεμύθεια, στις εκδηλώσεις που αναλάμβανε η ΑΝΕ μετείχαν σχεδόν στο σύνολό τους όλοι οι μαθητές και όλοι οι μαθητές υπάκουαν στις εντολές της.

(γ) Από τις τάξεις της ΑΝΕ πολλοί μεταπηδούσαν στους άλλους τομείς της ΕΟΚΑ. Η ΑΝΕ ήταν η ακένωτη δεξαμενή, μέσα από την οποία στρατολογούνταν τα μέλη των μαχητικών ομάδων της ΕΟΚΑ. Η ΑΝΕ λειτουργούσε και ως το δοκιμαστήριο της αγωνιστικότητας και της αφοσίωσης των νέων, για ανάληψη απ' αυτούς σε μεταγενέστερο στάδιο δυσκολότερων καθηκόντων. Σε σχέση με το τελευταίο αυτό θα πρέπει να τονιστεί και κάτι το εξαιρετικό, ότι δηλαδή κανένας

ποτέ νέος δεν παραπονέθηκε, γιατί του ανατέθηκαν πολλά ή δύσκολα καθήκοντα. Όλοι οι νέοι φιλοδοξούσαν να εμπλέκονται σε ολόένα πιο δυσχερείς και πιο επικίνδυνες αποστολές. Κι όταν κάποτε αυτό δε συνέβαινε, πικραίνονταν και διαμαρτύρονταν.

3. Η κύρια αποστολή της ΑΝΕ ήταν η οργάνωση εθνικών, αντιβρετανικών διαδηλώσεων. Οι διαδηλώσεις της νεολαίας, οι οποίες σχεδόν πάντοτε κατέληγαν σε μαχητικές συγκρούσεις, πολλές φορές αιματηρές και με νεκρούς εκατέρωθεν, των μαθητών με τις δυνάμεις ασφαλείας, έδιναν το κλίμα της επανάστασης εναντίον του κατακτητή, εξέφραζαν την άρνηση του λαού να υποταχτεί στους νόμους και τις αποφάσεις του κατακτητή, εκδήλωναν την περιφρόνηση του Ελληνισμού της Κύπρου έναντι της εξουσίας και των οργάνων της αγγλικής διοίκησης. Οι διαδηλώσεις ενέπνεαν το λαό, ανύψωναν το φρόνημα του λαού για αγώνα και αντίσταση, μαζικοποιούσαν τον αγώνα της ΕΟΚΑ όπως και την ίδια την ΕΟΚΑ. «Όλοι είμαστε ΕΟΚΑ», είπε κάποτε ο δήμαρχος της Λευκωσίας Θεμιστοκλής Δέρβης.

Η ΑΝΕ όμως αναλάμβανε και πολλές άλλες παράλληλες δραστηριότητες: Εκτύπωνε και διένειμε τις προκηρύξεις της ΕΟΚΑ. Τα φυλλάδια της ΕΟΚΑ ήταν το ευαγγέλιο του λαού, ο οποίος τα ανέμενε με αγωνία, τα διάβαζε με πάθος και για μέρες, μετά την κυκλοφορία τους, αποτελούσαν το βασικό αντικείμενο των εθνικοπολιτικών συζητήσεων της κυπριακής κοινωνίας. Ανέγραφε συνθήματα στους δρόμους και τους τοίχους των σπιτιών, αναρτούσε πανώ σε θέσεις περιοπτες. Πολλές φορές επιτελούσε και έργο κατασκοπευτικό. Παρακολουθούσε τις κινήσεις των οργάνων του κατακτητή, των συνεργατών του και των προδοτών και ενημέρωνε την ηγεσία της Οργάνωσης. Ως άτομα μέλη της ΑΝΕ αναλάμβαναν τη μεταφορά μηνυμάτων, τροφίμων, οπλισμού. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι η νεολαία μιας μυστικής οργάνωσης εξέδιδε για την εθνικοπνευματική καθοδήγηση των νέων και δυο περιοδικά, την «Αγωγή των Νέων» για τα παιδιά του Δημοτικού και το «Εγερτήριο Σάλπισμα» για τους μαθητές των Γυμνασίων. Περί το τέλος του αγώνα η ΑΝΕ προχώρησε και στην οργάνωση ετήσιας παγκύπριας τριήμερης γιορτής της νεολαίας στη Λευκωσία με περιεχόμενο εθνικό και καλλιτεχνικό.

4. Οι δραστηριότητες της οργάνωσης της νεολαίας αποφασίζονταν από την ηγεσία της ΕΟΚΑ. Ήταν σχεδόν πάντοτε καθοδηγημένες και ως προς το περιεχόμενο και ως προς τη μορφή και ως προς το σκοπό, το χρόνο και τον τόπο. Οι δραστηριότητες της ΑΝΕ πολλές φορές βρίσκονταν σε συντονισμό με τη δράση των μαχητικών ομάδων της ΕΟΚΑ.

Οι ηγέτες της ΑΝΕ βρίσκονταν υπό τις διαταγές των τομεαρχών, επικοινωνούσαν με αυτούς, κάποτε και με τον ίδιο τον Διγενή, και απ' αυτούς έπαιρναν τις εντολές για δράση. Ενώ δεν επιτρεπόταν σε μέλη της ΑΝΕ να ανήκουν σε άλλες ομάδες της ΕΟΚΑ, πολλές φορές οι μαθητικές διαδηλώσεις αποτελούσαν ουσιαστικό μέρος του αγωνιστικού σχεδιασμού της ΕΟΚΑ. Πολλές φορές οι διαδηλώσεις της νεολαίας απέβλεπαν στην πρόκληση αντιπερισπασμού στις αγγλικές δυνάμεις ασφαλείας.

5. Η οργανωτική δομή της νεολαίας λάμβανε ως βάση τη σχολική μονάδα. Τα

μέλη των ομάδων που συγκροτούνταν προέρχονταν από το ίδιο σχολείο, πολλές φορές από την ίδια τάξη. Υπήρχαν ξέχωρες ομάδες μαθητών και ομάδες μαθητριών. Τα μέλη της κάθε ομάδας γνώριζαν μόνο τον ομαδάρχη τους, δεν έπρεπε να γνωρίζουν τους άλλους ομαδάρχες και τα μέλη των άλλων ομάδων. Στην πράξη, βέβαια, αυτή η μυστικότητα, που ήταν απαραίτητη για την ύπαρξη της εχεμύθειας, δεν κρατούσε για πολύ χρόνο.

Οι κατά τόπους ηγέτες της ANE ήταν καθηγητές ή εργαζόμενοι νέοι ή νέοι επιστήμονες ή ακόμη και μαθητές. Πολύ συχνά η ηγεσία της νεολαίας υφίστατο αλλαγές είτε γιατί κάποιος από τους ηγέτες της αναλάμβαναν άλλα καθήκοντα είτε γιατί αυτοί συλλαμβάνονταν και εγκλείονταν στα κρατητήρια και τις φυλακές.

Σύλληψη μαθητή κατά τη διάρκεια διαδήλωσης

Τα Πρακτικά των Συναντήσεων

Όπως εισαγωγικά έχει αναφερθεί, τα οπτικογραφημένα ή ηχογραφημένα Πρακτικά των συναντήσεων της Λευκωσίας, της Λεμεσού και της Πάφου βρίσκονται καταχωρημένα στα Αρχεία του ΣΙΜΑΕ. Εδώ παρατίθενται τα Πρακτικά κατά τρόπο συνοπτικό. Και τούτο, είτε γιατί πολλά από τα λεχθέντα δεν αναφέρονταν ειδικά στο θέμα της νεολαίας είτε γιατί υπήρχαν πολλές επαναλήψεις, ασάφειες και συγχύσεις ημερομηνιών και γεγονότων. Εξάλλου πρόθεση του συντάκτη ήταν να δώσει στο κείμενο της παρουσίασης των Πρακτικών ενότητα και ύφος συνεχές και αφηγηματικό, για να ελκύεται το ενδιαφέρον του κοινού αναγνώστη. Ο ιστορικός ερευνητής έχει τη δυνατότητα να αναζητήσει αυτούσια τα Πρακτικά από τα Αρχεία του ΣΙΜΑΕ.

1. Η Συνάντηση της Λευκωσίας

Η συνάντηση της Λευκωσίας έγινε στις 10 Φεβρουαρίου 1999. Παρόντες σ' αυτή ήταν:

Ο Χριστόφορος Σεραφεΐμ, υπεύθυνος για τη νεολαία της Λευκωσίας μέχρι τις 2.9.1955, οπότε συνελήφθη.

Ο Ανδρέας Μαλέκκος, ο οποίος ανέλαβε την ηγεσία της νεολαίας για λίγες μόνο μέρες, γιατί συνελήφθη στις 19.9.1955.

Ο Θάσος Σοφοκλέους, στον οποίο ο Διγενής ανέθεσε προσωρινά το καθήκον να βοηθήσει στην οργάνωση της νεολαίας.

Η Αλίκη Στρογγυλού-Χατζημάρκου, μαθήτρια τότε του Γυμνασίου Θηλέων Φανερωμένης (πάρτημα του Παγκυπρίου Γυμνασίου), η οποία είχε την ευθύνη της οργάνωσης των μαθητριών.

Ο Λουκής Παιονίδης, μαθητής τότε του Παγκυπρίου Γυμνασίου, ο οποίος είχε την ευθύνη της νεολαίας της Λευκωσίας από το Σεπτέμβρη του 1955 μέχρι τις 8.1.1956, οπότε συνελήφθη.

Ο Ρένος Λυσιώτης, νεαρός τότε δικηγόρος, υπεύθυνος της ANE Λευκωσίας από το Μάιο του 1956 και της ΠΕΚΑ από τον Ιούλιο του 1956. Συνελήφθη το Νοέμβριο του 1956.

Ο Μιχαλάκης Μαραθεύτης, καθηγητής τότε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, υπεύθυνος για τη νεολαία και την ΠΕΚΑ μετά τη σύλληψη του Ρένου Λυσιώτη.

Ο Μίκης Μιχαηλίδης, απόφοιτος του Παγκυπρίου, ο οποίος χειριζόταν ουσιαστικά τα θέματα της νεολαίας Λευκωσίας, όταν την ευθύνη της νεολαίας είχαν ο Ρένος Λυσιώτης και ο Μιχαλάκης Μαραθεύτης.

Ο Λούης Λουκίδης, επικεφαλής της ΔΑΝΕ, της Διοίκησης της ANE σε παγκύπρια κλίμακα από το 1957.

Ο Ανδρέας Χατζηβασιλείου, καθηγητής τότε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, μέλος της ΔΑΝΕ.

Η Δήμητρα Κουρσουμπά Γρηγορά, η οποία συνεργαζόταν με τον τότε Πρόξενο της Ελλάδας Ρ. Ρούφο για την εξασφάλιση θεώρησης διαβατηρίων για τους αγωνιστές που μετέβαιναν στην Αθήνα, για τη μεταφορά όπλων ή για άλλους λόγους. Ταμίας της Οργάνωσης για οικονομικά βοηθήματα προς τις οικογένειες των αγωνιστών.

Στη συνάντηση μετέσχε και ο Γιαννάκης Δρουσιώτης, υπό την ιδιότητα του γενικού συνδέσμου του Διγενή. Ο τελευταίος υπεύθυνος της ANE και της ΠΕΚΑ στη Λευκωσία Τάσος Παπαδόπουλος δεν ήταν παρών στη συνάντηση.

• • •

«Περί το τέλος Δεκεμβρίου του 1954», καταθέτει ο Χριστόφορος Σεραφεΐμ, «με κάλεσε ο Παπασταύρος Παπαγαθαγγέλου και μου ανέθεσε να προχωρήσω στη συγκρότηση οργάνωσης της νεολαίας στη Λευκωσία». Ο Χριστόφορος Σεραφεΐμ ήταν τότε ηγετικό στέλεχος της ΟΧΕΝ Λευκωσίας. Στόχος της οργάνωσης των νέων, μαθητών και εργαζομένων, ήταν η ανάληψη συστηματικής εθνικής δράσης για την προώθηση της ένωσης της Κύπρου με τη μητέρα Ελλάδα. Οι οργανωμένοι νέοι θα ήταν χωρισμένοι σε ομάδες των 5-8 ατόμων και θα ασχολούνταν με την οργάνωση διαδηλώσεων, την κυκλοφορία διαφωτιστικών φυλλαδίων, την αναγραφή συνθημάτων κ.ά.

Στη Λευκωσία, μέχρι το Μάρτη του 1955 είχαν οργανωθεί περί τις 8 ομάδες μαθητών. Η κυκλοφορία της πρώτης προκήρυξης του Διγενή, τη νύκτα της 31ης Μαρτίου προς την 1η Απριλίου 1955, υπήρξε η πρώτη αγωνιστική εκδήλωση της

Η γαλανόλευκη στη μαθητική διαδήλωση

οργάνωσης της νεολαίας, κατά την οποία και συνελήφθησαν τρεις μαθητές στην περιοχή Καίμακλίου. Τα πρώτα συνθήματα, «ΕΟΚΑ θρύλος», «ΕΟΚΑ τιμωρός» αναγραφέντα στους τοίχους των καταστημάτων της πολυσύχναστης τότε εμπορικής οδού Ερμού προκάλεσαν ρίγη εθνικής συγκίνησης στους πολίτες της Λευκωσίας.

Η πρώτη σοβαρή μαθητική διαδήλωση στη Λευκωσία έγινε στα μέσα Ιουνίου 1955 και στρεφόταν εναντίον του νόμου που θέσπισαν οι αγγλικές αρχές «Περί Προσωποκρατήσεως», ο οποίος επέτρεπε τη σύλληψη και κράτηση ύποπτων πολιτών χωρίς δίκη. Η εκδήλωση της μαθητιώσας νεολαίας ήταν μαχητική και σε κάποια στιγμή ξέφυγε από τον έλεγχο των οργανωτών. Κάτι που επέσυρε τις οξείες παρατηρήσεις του Διγενή, ο οποίος απαιτούσε οι διαδηλώσεις να είναι πάντοτε καλά οργανωμένες και οι διαδηλωτές να πειθαρχούν απολύτως στις διδόμενες οδηγίες.

Αξίζει όμως από την αρχή να τονιστεί ότι οι μαθητές και οι άλλοι νέοι διαδηλωτές ουδέποτε, καθ' όλη τη διάρκεια του αγώνα, παρ' όλη την αγωνιστικότητα, το πάθος και την αυταπάρνηση που επεδείκνυαν, εξετράπονταν σε οχλαγωγίες, σε καταστροφές περιουσιών και σε εκδηλώσεις αναρχικές.

Στα πρώτα στάδια υπήρχε κάποια διστακτικότητα από μέρους των μαθητών για την ένταξή τους στην οργάνωση της νεολαίας και για τη συμμετοχή τους σε διαδηλώσεις. Ένας από τους κυριότερους λόγους γι' αυτή την απροθυμία ήταν και το γεγονός ότι οι διευθύνσεις των Γυμνασίων, για να προστατέψουν τα σχολεία από τον κίνδυνο παρέμβασης των αγγλικών αρχών, αντιδρούσαν στις μαθητικές διαδηλώσεις και κάποτε τιμωρούσαν τους συμμετέχοντες με την ποινή της αποβολής. Η Αλίκη Στρογγυλού, για παράδειγμα, αποβλήθηκε για τρεις μέρες γιατί μετέσχε σε διαδήλωση. (Από τη μαρτυρία του Χριστόφορου Σεραφεΐμ).

«Πραγματικά αισθάνθηκα μεγάλη απογοήτευση», προσθέτει ο Θάσος Σοφοκλέους, «για τη μικρή συμμετοχή της νεολαίας στις πρώτες εκδηλώσεις της και για την έλλειψη αποφασιστικότητας».

Βαθμηδόν όμως η προθυμία των νέων αυξανόταν, ο ενθουσιασμός τους μεγάλωνε και η οργανωτική δομή της νεολαίας βελτιωνόταν και γινόταν πιο αποτελεσματική. Ήδη, πριν ακόμη τελειώσει το 1955, ο αριθμός των ομάδων των οργανωμένων μαθητών στη Λευκωσία έφτασε στις 22. Εκείνο, βέβαια, που ήταν πολύ σημαντικό ήταν το γεγονός ότι πολύ νωρίς στις διαδηλώσεις η συμμετοχή των μαθητών απέβη σχεδόν καθολική. Όταν την αρχηγία της νεολαίας στη Λευκωσία ανέλαβε ο Ρένος Λυσιώτης, το Μάιο του 1956, οι οργανωμένοι μαθητές ξεπερνούσαν τους 200 και οι εργαζόμενοι νέοι έφταναν τους 80.

Το Σεπτέμβριο του 1955, αναφέρει στη μαρτυρία του ο Λουκής Παιονίδης, όταν οι μαθητές επέστρεψαν στα θρανία μετά τις θερινές διακοπές, δόθηκαν οδηγίες για την οργάνωση μαθητικών διαδηλώσεων. «Είχα επαφή και με τον Αρχιεπίσκοπο», τονίζει ο Λ. Παιονίδης, «οδηγίες όμως έπαιρνα μόνο από τον Διγενή». Ως αποτέλεσμα αυτών των οδηγιών οργανώθηκε στη Λευκωσία μια από τις πιο εντυπωσιακές διαδηλώσεις της νεολαίας.

Οι διαδηλωτές ξεκίνησαν καθ' ομάδες από διάφορα σημεία γύρω από το

Παγκύπριο Γυμνάσιο. Προχώρησαν προς την Πλατεία Μεταξά, τη σημερινή Πλατεία Ελευθερίας, όπου και συγκεντρώθηκαν όλοι. Εκεί φώναζαν συνθήματα υπέρ της ΕΟΚΑ, της Ένωσης, της Ελλάδας, του Μακαρίου και του Διγενή. Η αστυνομία παρακολουθούσε χωρίς να επεμβαίνει. Σε κάποια στιγμή τα πνεύματα φούντωσαν, μερικοί πιο τολμηροί από τους άλλους προχώρησαν προς το παρακείμενο κυβερνητικό εκπαιδευτικό κέντρο του Βρετανικού Συμβουλίου, στο οποίο έβαλαν φωτιά. Το Βρετανικό Συμβούλιο που βρισκόταν απέναντι στο κέντρο Χατζησάββα, το σημερινό μέγαρο Χατζησάββα, στέγαζε τις υπηρεσίες που ήταν υπεύθυνες για την οργάνωση των αγγλικών εξετάσεων G.C.E., L.C.C. κλπ., λειτουργούσε και ως βιβλιοθήκη και ήταν το σύμβολο της αποικιοκρατίας σε θέματα εκπαίδευσης. Σε λίγο το όλο κτίριο έγινε παρανάλημα του πυρός και υπέστη σημαντικές ζημιές. (Από τη μαρτυρία του Λουκή Παιονίδη).

Οι πρώτες ομάδες των μαθητριών, αναφέρει η Αλίκη Στρογγυλού, συγκροτήθηκαν περί το τέλος Απριλίου - αρχές Μαΐου του 1955. Σχηματίστηκαν γύρω στις δέκα ομάδες από μαθήτριες του Γυμνασίου Θηλέων Φανερωμένης και δυο ομάδες από μαθήτριες των Ιδιωτικών Σχολών Μέσης Εκπαίδευσης της Λευκωσίας. Στην αρχή ανάμεσα και στις μαθήτριες υπήρχε κάποια φοβία, λόγω των απαγορεύσεων της διεύθυνσης του σχολείου και της ποινής της αποβολής που επικρεμμόταν. Η ίδια είχε αποβληθεί, όπως έχει ήδη αναφερθεί, για τρεις μέρες, γιατί συμμετέσχε σε κάποια διαδήλωση.

Αλλά πολύ νωρίς, συνεχίζει η Αλίκη, η φοβία ξεπεράστηκε και τη θέση της πήρε μέσα στις ψυχές των κοριτσιών η τόλμη, ο ενθουσιασμός και η αυταπάρανηση. Οι ομάδες των μαθητριών δεν υστερούσαν σε κανένα σημείο από τις ομάδες των μαθητών. Η νεολαία ήταν τότε η ψυχή, η φωνή και ο παλμός της ΕΟΚΑ. Η μάχη της Σεβερείου Βιβλιοθήκης, της βιβλιοθήκης του Παγκυπρίου Γυμνασίου, κατά την οποία οι μαθητές του σχολείου για ώρες συγκρούονταν με τις δυνάμεις ασφαλείας, αναπτέρωσε το ηθικό των μαθητών και του λαού. Οδήγησε όμως στο κλείσιμο του Παγκυπρίου Γυμνασίου από τις αγγλικές αρχές, οπότε οι μαθητές συνέχισαν τα μαθήματά τους στα σπίτια των καθηγητών τους.

Η δράση των μαθητών, και μετά το κλείσιμο του σχολείου, εξακολουθούσε χωρίς καμιά μείωση. Στις διαδηλώσεις μάλιστα που οργανώθηκαν στις 21 Μαΐου 1956, δυο μαθήτριες, η Αλίκη Στρογγυλού και η Βέρα Παναγιωτίδου, ύστερα από ειδική εντολή, εκσφενδόνισαν εναντίον των Άγγλων στρατιωτών και δυο χειροβομβίδες, οι οποίες εξερράγησαν ανάμεσά τους προκαλώντας και θύματα. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος, οι δυνάμεις ασφαλείας απέκλεισαν τη Λευκωσία, επέβαλαν νυκτερινό κατ' οίκον περιορισμό στους πολίτες και ανέλαβαν εκτεταμένες έρευνες για τον εντοπισμό των ενόχων.

Οι μαθήτριες δεν περιορίστηκαν μόνο στις διαδηλώσεις. Αναλάμβαναν κι άλλες δραστηριότητες, όπως η μεταφορά όπλων, η διακίνηση της αλληλογραφίας, η συλλογή πληροφοριών και η κυκλοφορία φυλλαδίων. Πολλές από τις μαθήτριες και τις άλλες νεάνιδες της ΕΟΚΑ συνελήφθησαν για την εθνική τους δράση και κλείστηκαν στα κρατητήρια, όπου η συμπεριφορά τους υπήρξε άψογη και απόλυτη η εχεμύθεια που τήρησαν. (Από τη μαρτυρία της Αλίκης Στρογγυλού-Χατζημάρκου).

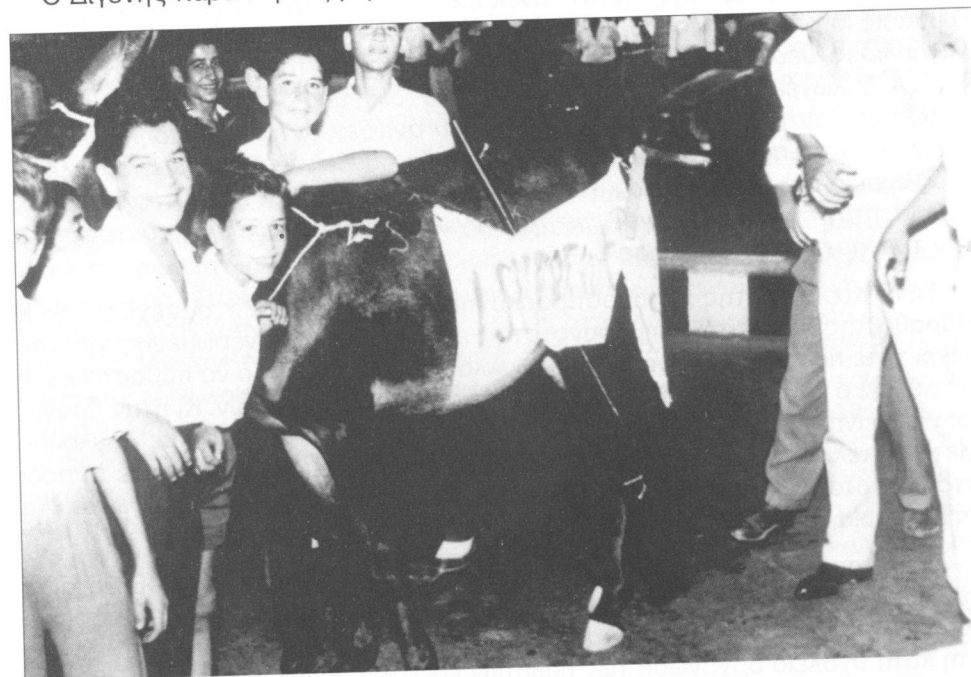
«Όταν ανέλαβα την ευθύνη της νεολαίας της Λευκωσίας», καταθέτει ο Ρένος Λυσιώτης, «το Μάιο του 1956, η νεολαία από την άποψη της οργάνωσής της βρισκόταν σε πολύ καλό επίπεδο. Πάνω από 200 μαθητές και 80 εργαζόμενοι νέοι ήταν ενταγμένοι, μνημένοι σ' αυτή. Επειδή είχα και την ευθύνη της ΠΕΚΑ, το χειρισμό των θεμάτων της νεολαίας ανέθεσα στον Μίκη Μιχαηλίδη».

Στις 16 Αυγούστου 1956, ο Διγενής αυτοβούλως κηρύσσει εκεχειρία. Έκρινε ότι έπρεπε να δώσει την ευκαιρία στον Χάρντιγκ, τον Άγγλο κυβερνήτη, να αποδείξει αν πραγματικά ήθελε να προχωρήσει σε μια ειρηνική και δίκαιη διευθέτηση του Κυπριακού, όπως ο ίδιος ισχυριζόταν. «Εάν πράγματι», έγραφε στη σχετική προκήρυξή του ο Διγενής, «ο αντίπαλος είναι ειλικρινής, όταν δηλώνη ότι υπό τας δημιουργουμένας συνθήκας εν Κύπρω, λόγω της δράσεώς μας, δεν είναι δυνατή επίτευξις της δίκαιας λύσεως, την οποίαν ζητούμεν, είμαι έτοιμος να αναστείλω τας επιχειρήσεις των υπ' εμέ τμημάτων και να αναμένω την εκ μέρους της Αγγλίας πλήρη ανταπόκριση, διά να εκπληρωθούν τα αιτήματα του Κυπριακού λαού, όπως ταύτα ετέθησαν, υπεστηρίχθησαν και θα συζητηθούν υπό του Εθνάρχου του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου».

Ο Χάρντιγκ, αντί άλλης απαντήσεως στη φιλειρηνική αυτή πρωτοβουλία του Διγενή, με επίσημη ανακοίνωση στις 22.8.1956, καλεί όλους τους αγωνιστές να παρουσιαστούν με τα όπλα τους και να παραδοθούν στους κατά τόπους αστυνομικούς σταθμούς μέχρι τις 12.9.1956.

Στην προκλητική αυτή ενέργεια του κατακτητή ο Διγενής απάντησε με μια λακωνική προκήρυξή του με τίτλο, «Οι νικητές δεν παραδίδονται».

Ο Διγενής παράλληλα ζήτησε από τη νεολαία να αποδυθεί σε έντονες διαδη-

Ο Κύπριος γαίδαρς παραδίδεται στο Χάρντιγκ

λώσεις εναντίον των αγγλικών αρχών. «Κι αν κάποιοι από τους αγωνιστές λιποψυχήσουν και θελήσουν να παραδοθούν;», ρωτά με αγωνία ο Ρ. Λυσιώτης τη σύνδεσμο του Ανδρούλα Κούσπετρη, λίγες μέρες πριν από τη λήξη της προθεσμίας που έθεσε ο Χάρντιγκ, «τι θα συνέβαινε;». «Μόνο ένας γάδαρος θα μπορούσε να παραδοθεί», απάντησε αυθόρμητα η Α. Κούσπετρη. «Φρόντισε τότε», της λέει, «να μου βρεις ένα γαίδαρο».

Ο γαίδαρος βρέθηκε και αγοράστηκε από την ΕΟΚΑ. Και την τελευταία μέρα της προθεσμίας του Χάρντιγκ ο γαίδαρος της ΕΟΚΑ κορδωτός, φέροντας ξύλινα όπλα και πανώ δεμένο στα πλευρά του που έγραφε, «My Marshall I surrender» (Στρατάρχα μου, παραδίδομαι) διέσχιζε τους κεντρικούς δρόμους της Λευκωσίας (από το Τραστ στο ρολόι και από το ρολόι προς την Πλατεία Μεταξά) καταχειροκροτούμενος από τον κόσμο που δάκρυζε από εθνική περηφάνια. Μέχρι που Άγγλοι στρατιώτες τον συνέλαβαν και τον απόπλισαν. Η φωτογραφία του γαϊδάρου που παραδιδόταν έκανε το γύρο του κόσμου. (Από τη μαρτυρία του Ρένου Λυσιώτη).

Το αντίτιμο για την αγορά του γαϊδάρου κατέβαλε στον ιδιοκτήτη του η ταμία της Οργάνωσης στη Λευκωσία Δήμητρα Κουρσουμπά-Γρηγορά, της οποίας η κύρια αποστολή ήταν να επικοινωνεί με τον τότε Πρόξενο της Ελλάδας στην Κύπρο Ρ. Ρούφο και να εξασφαλίζει θεωρήσεις διαβατηρίων για τους αγωνιστές που μετέβαιναν στην Αθήνα, για να μεταφέρουν μυστικά οπλισμό στην Κύπρο για τις ανάγκες της ΕΟΚΑ, είτε για άλλους εθνικούς λόγους. (Από τη μαρτυρία της Δήμητρας Κουρσουμπά-Γρηγορά).

Μετά τη σύλληψη του Ρένου Λυσιώτη την ευθύνη της νεολαίας για τη Λευκωσία, όπως και της ΠΕΚΑ, ανέλαβε ο καθηγητής τότε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο Μιχαλάκης Μαραθεύτης. «Τα θέματα της νεολαίας χειριζόταν ο Μίκης Μιχαηλίδης, μέσω του οποίου ερχόμουν σε επαφή με τους ομαδάρχες της νεολαίας», δηλώνει ο Μ. Μαραθεύτης. «Μέριμνα δική μου ήταν ο έλεγχος των διαδηλώσεων, ώστε να αποφεύγονται οι άνευ άνωθεν εντολής διαδηλώσεις των μαθητών, κάτι που είχε παρατηρηθεί τότε να συμβαίνει. Στόχος ήταν όλες οι εκδηλώσεις της νεολαίας να κατευθύνονται και να ελέγχονται. Η νεολαίας τότε, βέβαια, ήταν πολύ καλά οργανωμένη και εγώ ενεργούσα σε πλήρη συντονισμό με τον τομεάρχη της Λευκωσίας».

Την Κυριακή της Σταυροπροσκυνησεως του 1957, συνεχίζει ο Μ. Μαραθεύτης, ετελείτο μνημόσυνο στην εκκλησία της Φανερωμένης για τους μέχρι τότε πεσόντες αγωνιστές. Με φυλλάδιο κάλεσα το λαό να παραστεί και να καταθέσει ο καθένας ένα λουλούδι στο κενοτάφειο των ηρώων. Κι ήταν πραγματικά συγκινητική η ανταπόκριση του κόσμου. Η εκκλησία γέμισε με λουλούδια. Μετά το τέλος της λειτουργίας σύσσωμο το εκκλησίασμα πορεύτηκε με τα πόδια στο νεκροταφείο, όπου αναπέμφθηκε δέηση για τους νεκρούς του αγώνα. (Από τη μαρτυρία του Μιχαλάκη Μαραθεύτη).

Όπως αναφέρθηκε πιο μπροστά, ουσιαστικός υπεύθυνος για τα θέματα της νεολαίας της Λευκωσίας, από την εποχή του Ρένου Λυσιώτη, ήταν ο απόφοιτος του Παγκυπρίου Γυμνασίου Μίκης Μιχαηλίδης. Αυτός προχώρησε στην ξεχωριστή κατά σχολείο οργάνωση των μαθητών και στην οργάνωση της εξωσχολικής

νεολαίας με βάση τα σωματεία, στα οποία οι νέοι ανήκαν. Καθιέρωσε και σύστημα δημοσιών σχέσεων και φρόντιζε να έρχεται σε επαφή και να ενημερώνει όλους τους εμπλεκόμενους σε θέματα δράσης της νεολαίας. Μ' αυτό τον τρόπο εξασφάλισε και την πλήρη κατανόηση και συνεργασία του Γυμνασιάρχη Κ. Σπυριδάκη, ο οποίος στην αρχή αντιδρούσε στις μαθητικές διαδηλώσεις, γιατί κανένας δε φρόντιζε να τον κατατοπίσει.

Η νεολαία της ΕΟΚΑ διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην επιτυχία της Παθητικής Αντίστασης που είχε κηρύξει η ΕΟΚΑ στις αρχές του 1958. Οι μαθητές-μέλη της ΑΝΕ παρακολουθούσαν αυτούς που αγόραζαν αγγλικά προϊόντα, τσιγάρα, ούισκι κ.ά. και τους παρότρυναν να σταματήσουν ή τους κατάγγελλαν στην ηγεσία της Οργάνωσης. Αξιωματιμώμετο είναι και το κατόρθωμα της ηγεσίας της νεολαίας να ελέγχει καθημερινά την αλληλογραφία του διοικητή της Αστυνομίας Λευκωσίας και έτσι να γνωρίζει τους συνεργάτες των Άγγλων και τις πληροφορίες που έφταναν στις δικτικές αρχές. Η συμβολή της νεολαίας στον τομέα της κατασκοπείας ήταν πραγματικά σημαντική. (Από τη μαρτυρία του Μίκη Μιχαηλίδη).

Ο Διγενής από τα μέσα του 1957 άρχισε να λαμβάνει μέτρα αποκέντρωσης αναφορικά με τη διοίκηση της ΑΝΕ και της ΠΕΚΑ. Ήθελε να εξοικονομήσει για τον εαυτό του χρόνο, για να μπορεί να ανταποκρίνεται στις πολύπλευρες ευθύνες της ηγεσίας του αγώνα. Μετά την εξορία του Μακαρίου από τους Άγγλους στις Σεύχέλλες, ο Διγενής υποχρεώθηκε να αναλάβει, εκτός από τη στρατιωτική, και την πολιτική ηγεσία του αγώνα. Προς το σκοπό αυτό για τη διοίκηση της νεολαίας σε παγκύπρια κλίμακα ίδρυσε τη ΔΑΝΕ (Διεύθυνση Αλκίμου Νεολαίας της ΕΟΚΑ).

Επικεφαλής της ΔΑΝΕ τοποθετήθηκε το 1957 ο Λούης Λουκίδης. Αρμοδιότητα της ΔΑΝΕ ήταν να συντονίζει τη δράση της νεολαίας παγκυπρίως. Τα άλλα μέλη της Διοικούσας Επιτροπής της ΔΑΝΕ ήταν ο Γλαύκος Χρίστος, ο Παναγιώτης Περσιάνης, ο Λέλλος Δημητριάδης και ο Ανδρέας Χατζηβασιλείου.

Η Νεολαία τότε λειτουργούσε ολόκληρο τυπογραφείο. Εξέδιδε δυο περιοδικά, το «Εγερτήριο Σάλπισμα» για τους μαθητές των Γυμνασίων και την «Αγωγή των Νέων» για τα παιδιά του Δημοτικού, εκτύπωνε τα φυλλάδια της ΠΕΚΑ και άλλα ενημερωτικά φυλλάδια, που κυκλοφορούσαν παγκύπρια σε ορισμένη μέρα ακόμη και ώρα. Έμφαση δινόταν και στην κατασκοπεία και τη συλλογή κρίσιμων πληροφοριών. Η ΔΑΝΕ προχώρησε ακόμη και στην οργάνωση παγκύπριας τριήμερης γιορτής της Νεολαίας. Πάνω από 40 χιλιάδες μαθητές και νέοι συγκεντρώθηκαν το καλοκαίρι του 1958 (Μάιος-Ιούνιος) στη Λευκωσία, για να παρακολουθήσουν το πρόγραμμα αυτής της γιορτής που περιλάμβανε ομιλίες, παραστάσεις θεατρικών έργων από σχολεία, συναυλίες, χορούς, επιδείξεις κλπ. Αποκορύφωμα της τριήμερης αυτής γιορτής, η οποία κυριολεκτικά είχε κατασυγκινήσει τον Κυπριακό Ελληνισμό, ήταν η εκδήλωση στο ΓΣΠ, όπου τελευταίοι εισήλθαν οι γονείς των πεσόντων αγωνιστών καταχειροκροτούμενοι από το όρθιο πλήθος των χιλιάδων θεατών.

Περί τα τέλη του αγώνα η οργάνωση της νεολαίας έφτασε σε επίπεδα τελειότητας. «Μπορούσε να κάνει ασκήσεις τακτικής επί χάρτου», δηλώνει ο Λ.

Λουκίδης. (Από τη μαρτυρία του Λούη Λουκίδη).

Μέλος της Διοικούσης Επιτροπής της ΔΑΝΕ ήταν και ο καθηγητής τότε της Σωματικής Αγωγής στο Παγκύπριο Γυμνάσιο Ανδρέας Χατζηβασιλείου. Ενδιαφέρουσες είναι οι πληροφορίες που έδωσε ο Α. Χατζηβασιλείου για τις μαθητικές εκδηλώσεις, για την τριήμερη γιορτή της νεολαίας και για τη μάχη της Σεβερείου Βιβλιοθήκης. Και ιδιαίτερα για τον τρόπο διαφυγής των μαθητών που από τη στέγη της Βιβλιοθήκης λιθοβολούσαν για ώρες τις δυνάμεις ασφαλείας.

Όταν οι αστυνομικοί, οι Άγγλοι και οι Τούρκοι επικουρικοί, επιτέλους κατόρθωσαν να μπουν στο χώρο της Βιβλιοθήκης και στην εσωτερική αυλή του Παγκυπρίου Γυμνασίου έκπληκτοι διαπίστωσαν ότι δεν υπήρχαν μαθητές, για να συλλάβουν. Όλοι είχαν διαφύγει από τα ανοίγματα που έκαναν στη στέγη του υποστέγου της Γυμναστικής.

Ο Α. Χατζηβασιλείου κατέθεσε στο ΣΙΜΑΕ και το επίσημο πρόγραμμα της τριήμερης γιορτής της νεολαίας.

Η τριήμερη Παγκύπρια Εορτή Νεολαίας πραγματοποιήθηκε και το 1959 (29-31 Μαΐου) κι αυτή τη φορά ήταν αφιερωμένη στον Αρχηγό Διγενή. Ήταν απίστευτα πλούσια σε περιεχόμενο και μετείχαν σ' αυτή και Δημοτικά και Γυμνάσια απ' όλη την Κύπρο. Περιλάμβανε εκθέσεις τέχνης, χειροτεχνίας, βιβλίου, ελληνικούς χορούς, γυμναστικές επιδείξεις, αθλοπαιδιές, αγωνίσματα στίβου, ομιλίες, απαγγελίες, χορωδίες, ορχήστρες, σκετσάκια, θεατρικά έργα και αρχαίες τραγωδίες. Αναφέρονται ενδεικτικά κάποια από τα θεατρικά έργα και τις τραγωδίες που παρουσιάστηκαν: «Η θυσία του Αβραάμ», «Ο Κατσαντώνης» του Θεοτοκά, «Το Μπλοκ C» του Βενέζη, «Να ζη το Μεσολόγγι» του Ρώτα, «Οι Όμηροι» του Ακρίτα, «Η Αντιγόνη» του Σοφοκλή, «Η Ιφιγένεια εν Ταύροις» και «Οι Φοίνισσες» του Ευριπίδη.

Παιδάκια του δημοτικού σχολείου σε διαδήλωση

2. Η Συνάντηση της Λεμεσού

Στη συνάντηση της Λεμεσού, που έγινε στις 18 Νοεμβρίου 1998, παραβρέθηκαν:

Ο Μανώλης Σαββίδης, συνυπεύθυνος με τον Άριστο Χρυσοστόμου της νεολαίας στη Λεμεσό μέχρι τον Ιούνιο του 1955 και υπεύθυνος της νεολαίας από τον Ιούνιο του 1955 μέχρι το τέλος Ιουνίου του 1956.

Ο Ανδρέας Αγγελόπουλος, υπεύθυνος της νεολαίας από τον Ιούνιο του 1956 μέχρι τη σύλληψή του το Δεκέμβρη του 1956 και από τον Οκτώβρη του 1957 μέχρι το Μάιο του 1958, οπότε του ανατέθηκαν άλλα καθήκοντα.

Ο Στέφος Στυλιανού, αρχικά βοηθός του Ανδρέα Αγγελόπουλου και αργότερα, μετά τη σύλληψη του Αγγελόπουλου, υπεύθυνος της νεολαίας Λεμεσού.

Ο Χριστάκης Περεντός, ο υπεύθυνος της νεολαίας της Λεμεσού κατά τους τελευταίους πέντε μήνες του αγώνα, από τον Οκτώβρη του 1958 μέχρι το Μάρτη του 1959.

Ο Μάκης Πετριδής, υπεύθυνος για την εργαζόμενη νεολαία στη Λεμεσό και ένας από τους τρεις τραυματισθέντες στη διαδήλωση της 18.12.1954, όταν θα συνεζητείτο η πρώτη προσφυγή της Κύπρου στον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών.

Η Διάνα Μαύρου, γραμματέας τότε στο Λανίτιο Γυμνάσιο Λεμεσού, υπεύθυνη για τις εργαζόμενες νέες της Λεμεσού, μεταφορέας οπλισμού από την Ελλάδα στην Κύπρο.

Η Ηλιάνα Παυλίδου-Βαρραβά, μέλος της οργάνωσης της νεολαίας από ηλικίας 13 χρόνων, υπεύθυνη για την εκτύπωση και τη μεταφορά φυλλαδίων.

Η Μαρούλα Σαββίδου-Πλατύ, υπεύθυνος για τις μαθήτριες του Αθηναϊδείου Γυμνασίου Λεμεσού και για τη διανομή των φυλλαδίων της ΕΟΚΑ.

Ο Στέλιος Χατζηνικολάου και ο Αντώνης Γαβριηλίδης μέλη της «Ομάδας των Δέκα».

Ο Χριστάκης Βαρραβάς, ο οποίος, σε ηλικία 17 χρόνων, ανέλαβε την ευθύνη του Εκτελεστικού στη Λεμεσό.

Ο Ανδρέας Αγαθαγγέλου, υπεύθυνος για τον τομέα του Εμπρηστικού στη Λεμεσό.

. . .

Η ευθύνη για τη συγκρότηση των πρώτων ομάδων της οργάνωσης της νεολαίας στη Λεμεσό ανατέθηκε από τον ίδιο τον Διγενή στους Άριστο Χρυσοστόμου και Μανώλη Σαββίδη στα μέσα του Μάρτη του 1955. Η οργάνωση της νεολαίας στη Λεμεσό, σε αντίθεση μ' αυτό που συνέβαινε στις άλλες περιοχές, υπαγόταν απ' ευθείας στον Διγενή, τουλάχιστο στις αρχές, με τον οποίο επικοινωνούσε ο εκάστοτε αρχηγός της και από τον οποίο έπαιρνε οδηγίες και εντολές.

Η στρατολόγηση, αναφέρει ο Μανώλης Σαββίδης, προχωρούσε αργά και με

πολλή προσοχή. Επιλέγονταν αυτοί που ξεχώριζαν για την τόλμη και τον ενθουσιασμό τους και διέθεταν ηγετικά προσόντα, ώστε να μπορούν να κινητοποιούν το σύνολο της νεολαίας. Συγκροτήθηκαν ξεχωριστές ομάδες μαθητών, ομάδες μαθητριών και ομάδες εργαζόμενων νέων και νεανίδων.

Οι δραστηριότητες της οργάνωσης της νεολαίας και στη Λεμεσό ήταν, κατά βάση, οι ίδιες με αυτές των άλλων περιοχών: Η εκτύπωση και κυκλοφορία των φυλλαδίων της ΕΟΚΑ και άλλων τοπικού ενδιαφέροντος, η διά ζώσης ενημέρωση των μαθητών και του λαού, η διά τηλεβόα μετάδοση συνθημάτων και οδηγιών, η οργάνωση διαδηλώσεων, η συλλογή πληροφοριών για τις κινήσεις της αστυνομίας και του στρατού και γι' αυτούς που συνεργάζονταν με τις δυνάμεις ασφαλείας, η διακίνηση μηνυμάτων και η στελέχωση των μαχητικών ομάδων της ΕΟΚΑ με δικά της δοκιμασμένα μέλη.

Εκτός όμως από τις δραστηριότητες αυτές, η οργάνωση της νεολαίας της Λεμεσού έπαιξε σημαντικό ρόλο και στη μεταφορά όπλων και πυρομαχικών από την Ελλάδα και στη διακίνησή τους από το λιμάνι Λεμεσού προς τον τελικό τους προορισμό. Στη νεολαία της Λεμεσού ανατέθηκε από τον Διγενή και η αποστολή της ίδρυσης ενός αθλητικού ή θρησκευτικού σωματείου, στο οποίο θα συγκεντρωνόταν η νεολαία. Η ίδρυση του «Απόλλωνα» υπήρξε το αποτέλεσμα αυτής της αποστολής.

Κατόπιν οδηγιών και πάλιν του Διγενή, ο υπεύθυνος της νεολαίας Λεμεσού προχώρησε στη συγκρότηση μιας ειδικής ομάδας, της «Ομάδας των Δέκα», η οποία είχε το χαρακτήρα εφεδρικής ομάδας κρούσεως, με αποστολή την ανάλη-

Μαθητές παρακολουθούν μαθήματα στην εκκλησία μετά το κλείσιμο του σχολείου τους

ψη δολιοφθορών ελαφράς μορφής, πυρπόληση αυτοκινήτων, ρίψη μικρών βομβών, απόσπαση όπλων από τις βρετανικές περιπόλους κλπ. Η ομάδα αυτή ονομάστηκε «των Δέκα», γιατί δέκα ήταν οι πρώτοι που εντάχθηκαν σ' αυτή. Αρχηγός της «Ομάδας των Δέκα» ήταν ο Ντίνος Μιχαηλίδης.

Οι διαδηλώσεις της νεολαίας στη Λεμεσό ήταν αλληπάλληλες και μαχητικότερες και κρατούσαν τις δυνάμεις ασφαλείας του κατακτητή σε διαρκή αγωνία και συναγερμό. Στη Λεμεσό, αξίζει να σημειωθεί, οργανώθηκε και η πιο δυναμική μαθητική διαδήλωση της περιόδου πριν από την εμφάνιση της ΕΟΚΑ. Για τη διαδήλωση αυτή, που έγινε στις 18.12.1954, θα γίνει πιο κάτω ιδιαίτερος λόγος.

Στη μαθητική διαδήλωση της 27.9.1955, οι διαδηλωτές συνεπλάκησαν με τους Άγγλους στρατιώτες, οι οποίοι, όταν έχασαν τον έλεγχο της κατάστασης, πυροβόλησαν και σκότωσαν το μέλος της νεολαίας Ανδρέα Γεωργίου από τη Διερώνα. Η πιο εντυπωσιακή όμως απ' όλες τις διαδηλώσεις της νεολαίας στη Λεμεσό ήταν αυτή που πραγματοποιήθηκε στις 14.12.1955 και η οποία στόχευε στην πρόκληση αν...περισπασμού στις δυνάμεις του εχθρού. Ο Διγενής και οι ανταρτικές του ομάδες στην περιοχή των Σπηλιών είχαν εντοπιστεί από τους Άγγλους και βρίσκονταν υπό ασφυκτική πίεση. Η νεολαία λοιπόν έπρεπε να αναλάβει δράση και να απασχολήσει όσο ήταν δυνατό περισσότερες δυνάμεις του εχθρού.

Ιδού πώς ο Μανώλης Σαββίδης περιγράφει αυτή τη διαδήλωση:

«Στις 8.00 το πρωί όλοι οι μαθητές και μαθήτριες είχαν συγκεντρωθεί στην αυλή του σχολείου και ετοιμάζονταν για την εκδήλωση. Δυνάμεις Ασφαλείας κατέφθασαν και εμπόδιζαν τους μαθητές να βγουν έξω από την αυλή. Οι μαθητές τότε άρχισαν το λιθοβολισμό κατά των στρατιωτών, ενώ αυτοί απαντούσαν με δακρυγόνα. Οι συγκρούσεις έπαιρναν διαστάσεις. Νέες ενισχύσεις στρατού κατέφθασαν και περικύκλωναν τον τεράστιο χώρο του Γυμνασίου, ο οποίος παρουσίαζε εικόνα πεδίου μάχης από τις εκρήξεις των καπνογόνων βομβών. Οι μαθητές πραγματοποιούσαν επιθέσεις με καταγιστικό λιθοβολισμό εναντίον των στρατιωτών, αρκετούς από τους οποίους τραυματίζαν. Αρκετές δακρυγόνες βόμβες, οι οποίες εκτοξεύονταν κατά των μαθητών χωρίς να εκραγούν, ρίπτονταν πίσω εναντίον των στρατιωτών.

Σε κάποια φάση της εκδήλωσης η κατάσταση εξελισσόταν δυσμενώς για τους μαθητές. Από τη στιγμή εκείνη αρχίζει η θαυμάσια συνεργασία μεταξύ τους.

Οι μαθητές υποχωρούν προς τα προπύλαια του σχολείου, πολλοί ανεβαίνουν στην οροφή, ενώ συνεργεία που αυθόρμητα δημιουργούνται από μαθητές τροφοδοτούν συνεχώς με πέτρες την πρώτη γραμμή. Το θέαμα είναι συγκινητικό. Τα άοπλα Ελληνόπουλα αγωνίζονται εναντίον πάνοπλων Άγγλων στρατιωτών με μόνα όπλα τις πέτρες.

Ενώ οι συγκρούσεις συνεχίζονται, γύρω στις 10.30 και σε στιγμή που οι μαθητές απείχαν αρκετά από τους στρατιώτες, ένα μέλος μας ρίχνει μια χειροβομβίδα εναντίον των στρατιωτών.

Από την έκρηξη της τραυματίστηκαν τρεις Βρετανοί στρατιώτες, από τους οποίους ο ένας σοβαρά. Όπως έγινε γνωστό αργότερα, αυτός υπέκυψε στα τραύματά του.

Μετά την έκρηξη της χειροβομβίδας το ηθικό των μαθητών αναπτέρωθηκε και πραγματοποίησαν μαχητικότερες επιθέσεις εναντίον των στρατιωτών. Σε μια μάλιστα περίπτωση, στρατιώτης απομονώθηκε από τους μαθητές και ξυλοκοπήθηκε άγρια. Σώθηκε μόνο μετά από παρέμβαση των καθηγητών. Στο μεταξύ κατέφθασαν και άλλες ισχυρές στρατιωτικές ενισχύσεις, ενώ οι μαθητές ύψωναν τη γαλανόλευκη στην οροφή του κτιρίου.

Οι συμπλοκές συνεχίζονταν μέχρι τις 11.00 π.μ., όταν κατέφθασε επί τόπου ο Διοικητής της πόλης Κλούνις με τον πρόεδρο της Σχολικής Εφορίας Σερ Παναγιώτη Κακογιάννη. Μετά από πολλές προσπάθειες έπεισαν τελικά τους μαθητές να διαλυθούν.

Από τις συγκρούσεις τραυματίστηκαν ελαφρά τρεις μαθητές και δύο μαθήτριες. Από την πλευρά των Άγγλων ένας σκοτώθηκε και αρκετοί τραυματίστηκαν.

Αργότερα ο Διοικητής Λεμεσού διέταξε το προσωρινό κλείσιμο του Γυμνασίου «εν όψει διεξαχθησομένης ερεύνης, εν σχέσει με την συμπεριφοράν του σχολείου γενικώς και τα επεισόδια ειδικότερον».

Ο Αρχηγός Διγενής χαρακτήρισε την εκδήλωση αυτή σαν την «σοβαροτέραν και πλέον πείσμονα πασών των εκδηλώσεων της νεολαίας που έλαβαν χώραν» τις ημέρες εκείνες.

Οι αποφοιτήσαντες μαθητές του σχολικού έτους 1955-1956, αφού το Γυμνάσιο κλείστηκε από τις Αρχές μέχρι τον Ιούνιο του 1956, πήραν τα απολυτήριά τους από το «Αθηναΐδείο» Γυμνάσιο Θηλέων. (Από τη μαρτυρία του Μανώλη Σαββίδη).

Η προσφορά της οργανωμένης νεολαίας της Λεμεσού, τόσο της μαθητιώσας όσο και της εργαζόμενης, υπήρξε και πολύπλευρη και βαρυσήμαντη. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην περιοχή της Λεμεσού οι μόνοι που έπεσαν στον αγώνα ήταν μέλη της νεολαίας και αυτοί ήταν ο Ανδρέας Γεωργίου στις 27.9.1955 και ο Ανδρέας Βλάμης στις 20.11.1956. Αυτά αναφέρει στη μαρτυρία του ο Ανδρέας Αγγελόπουλος και συνεχίζει:

Η νεολαία της Λεμεσού παρουσιάζει και κάποιες αξιομνημόνευτες ιδιαιτερότητες έναντι της νεολαίας άλλων περιοχών. Η νεολαία της Λεμεσού πρόσφερε τα στελέχη που επάνδρωναν το σύστημα επικοινωνίας της ΕΟΚΑ. Σε κάποιο στάδιο μάλιστα είχε οργανωθεί και ένα δεύτερο, εφεδρικό δίκτυο συνδέσμων, που θα έμπαινε σε λειτουργία σε περίπτωση που θα εξαρθωνόταν το κανονικό. Η νεολαία της Λεμεσού είχε την ευθύνη της πνευματικής διαφώτισης και ηθικής παιδαγωγίας των νέων, υπό την καθοδήγηση του θεολόγου Μιχαήλ Μιχαηλίδη, και αναλάμβανε να προσφέρει ηθική και υλική συμπαράσταση στις οικογένειες των αγωνιστών που καταζητούνταν ή είχαν συλληφθεί και φυλακιστεί ή είχαν πέσει στο πεδίο της μάχης.

Στη Λεμεσό, το καλοκαίρι του 1955, έδρασε και μια ομάδα νέων «μαχαιροφόρων», οι οποίοι κτυπούσαν τα μέλη των δυνάμεων ασφαλείας με μαχαίρια σε πολυσύχναστα σημεία της πόλης. Την περίοδο Μαΐου-Ιουνίου του 1958, όταν είχαν ξεσπάσει οι οργανωμένες σε βάρος των Ελληνοκυπρίων βιαιότητες των Τουρκοκυπρίων, η νεολαία στη Λεμεσό ανέλαβε το έργο της προστασίας της

ζωής και των περιουσιών των Ελλήνων από τις επιθέσεις των Τουρκοκυπρίων.

Τέλος ο Ανδρέας Αγγελόπουλος επισημαίνει ότι, κατά τη δεύτερη περίοδο 1957-58 που είχε και πάλιν αυτός την αρχηγία της νεολαίας, και η νεολαία της Λεμεσού είχε ενταχθεί στον τομεάρχη και ο ίδιος επικοινωνούσε με τον τομεάρχη, και όχι με τον Διγενή. Επικοινωνούσε επίσης και με το γενικό υπεύθυνο της ΔΑΝΕ που βρισκόταν στη Λευκωσία. (Από τη μαρτυρία του Ανδρέα Αγγελόπουλου).

Η νεολαία ήταν πάντοτε έτοιμη για έναν εθνικό αγώνα και είναι λάθος να χαρακτηρίζεται η αγωνιστική της δράση και η εθνική της προσφορά ως θαύμα ιστορικό, παρατηρεί ο Στέφος Στυλιανού, ο οποίος διαδέχθηκε τον Α. Αγγελόπουλο στην ηγεσία της νεολαίας. Η ανταπόκριση της νεολαίας στις ποικίλες ευθύνες που της ανατίθεντο απαιτούσε χρόνο, κόπους πολλούς και εγκυμονούσε ανυπολόγιστους κινδύνους. Η εξασφάλιση, για παράδειγμα, των ποσοτήτων του χαρτιού που απαιτείτο για την πολυγράφηση των φυλλαδίων και των άλλων εντύπων της Οργάνωσης συνιστούσε πρόβλημα τεράστιο και δυσεπίλυτο. Η νεολαία οπωσδήποτε δε θα μπορούσε να φέρει σε πέρας την αποστολή της, αν δεν είχε την ενεργό συμπαράσταση και την πρόθυμη συνεισφορά και βοήθεια πολλών ατόμων και πολλών οικογενειών της πόλης, που πρόθυμα προσφέρονταν να υπηρετήσουν τον αγώνα της ελευθερίας. (Από τη μαρτυρία του Στέφου Στυλιανού).

Ολόκληρο σύνταγμα αποτελούσαν τα μνημένα μέλη της νεολαίας στη Λεμεσό, τονίζει ο τελευταίος ηγέτης της νεολαίας Χριστάκης Περεντός, ο οποίος και παρουσιάζει το σχετικό πίνακα. Τα οργανωμένα μέλη της νεολαίας το τέλος του 1958 ανέρχονταν στα 780 και ήταν χωρισμένα σε τέσσερα τμήματα με τους δικούς τους υπευθύνους και ομαδάρχες το κάθε τμήμα: (α) Τμήμα μαθητριών με 177 μέλη και υπεύθυνη την Ήρα Ιωαννίδου. (β) Τμήμα εργαζόμενης νεολαίας με 139 μέλη και υπεύθυνο τον Μάκη Πετρίδη. (γ) Τμήμα Εμπορικής Ακαδημίας με 100 μέλη και υπεύθυνο τον Μ. Παπαφίγγο. (δ) Τμήμα Λαντείου Γυμνασίου με 343 μέλη και γενικό υπεύθυνο τον Μ. Βερεσιέ και τμηματικούς υπευθύνους τους Κ. Κωνσταντινίδη, Μ. Κόκονα, Α. Αργυρόπουλο και Δ. Ποταμίτη. Στο τέλος του αγώνα είχε αρχίσει και η οργάνωση των Ακριτόπουλων, των μαθητών δηλαδή της Στ' τάξης του Δημοτικού.

Η οργάνωση της νεολαίας είχε τον προμηθευτή της για το χαρτί, την υπηρεσία δακτυλογράφησης και τα συνεργεία εκτύπωσης, μεταφοράς και κυκλοφορίας των φυλλαδίων. Ο αριθμός των φυλλαδίων που εκτυπώνονταν, και που κάποτε ήταν και τρεις σελίδες το καθένα, έφτανε τις 6000 και οι ποσότητες του χαρτιού που απαιτούνταν ήταν τεράστιες.

Η δράση της νεολαίας, επισημαίνει ο Χρ. Περεντός, ήταν πάντοτε πλήρως συνυφασμένη και συντονισμένη με τη δράση των άλλων, των μαχητικών ομάδων της ΕΟΚΑ. Γι' αυτό τα πάντα έπρεπε να είναι καθορισμένα και προγραμματισμένα: ωράριο, δρομολόγιο, ενέργειες, για να αξιοποιούνται οι διαδηλώσεις και οι άλλες δραστηριότητες της νεολαίας από τις μαχητικές ομάδες. (Από τη μαρτυρία του Χριστάκη Περεντού).

Η νεολαία της Λεμεσού είχε διακριθεί για το πλήθος των διαδηλώσεων, που

οργάνωνε καθ' όλη τη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ του 1955-59 και για τη μαχητικότητα και το πάθος που τις χαρακτήριζε. Η νεολαία της Λεμεσού όμως είχε αποκτήσει παράδοση εθνικών διαδηλώσεων και πριν από την έναρξη του αγώνα.

Στις 18 Δεκεμβρίου 1954, ημέρα κατά την οποία ήταν προγραμματισμένη η συζήτηση της πρώτης προσφυγής της Κύπρου στον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, οι μαθητές της Λεμεσού κατήλθαν σε μαζική διαδήλωση στους δρόμους και τις πλατείες της πόλης κραυγάζοντας τα συνθήματα «Ένωση και μόνο Ένωση», «Αυτοδιάθεση» κλπ. Κατέβασαν την αγγλική σημαία από τον αστυνομικό σταθμό και συγκεντρώθηκαν έξω από το γραφείο του Άγγλου Επάρχου Λεμεσού. Εκεί τους περικύκλωσαν μεγάλες δυνάμεις της Αστυνομίας, οι οποίες και άνοιξαν, σε κάποια στιγμή, πυρ εναντίον των διαδηλωτών, με αποτέλεσμα να τραυματιστούν σοβαρά τρεις μαθητές: ο Ρένος Πουγιούκας, ο Ανδρέας Κοντίδης και ο Μάκης Πετριδής. Ο Μάκης Πετριδής υποβλήθηκε σε πολύωρη εγχείρηση και σώθηκε ως εκ θαύματος.

Η μαθητική αυτή διαδήλωση κατ' άλλους ήταν αυθόρμητη, ενώ κατ' άλλους ήταν κατόπιν εντολής του Μακαρίου, που βρισκόταν στη Ν. Υόρκη, προς τον Διγενή. Ήταν πάντως πολύ επιτυχής, εντυπωσιακή σε όγκο και μαχητικότητα και συμμετέσχαν όλοι οι μαθητές και πολλοί άλλοι νέοι. Κατά τη διαδήλωση πυρπολήθηκαν και τρία αυτοκίνητα της Αστυνομίας. Η διαδήλωση αυτή υπήρξε σημαντική και από μια άλλη άποψη: Το ΑΚΕΛ, με αφορμή αυτή τη διαδήλωση, εξέδωσε ανακοίνωση, με την οποία από τότε δημοσιοποιούσε τη διαφωνία και την αντίθεσή του σε κάθε μορφή μαχητικού αγώνα. (Από τη μαρτυρία του Μάκη Πετριδής).

Αλλά και οι νεάνιδες της Λεμεσού, μαθήτριες και εργαζόμενες, δεν υστέρησαν σε αγωνιστικότητα και σε προθυμία προσφοράς στον αγώνα. Οι νέες οργάνωναν και μετείχαν σε διαδηλώσεις, δακτυλογραφούσαν, πολυγραφούσαν και μετέφεραν τα φυλλάδια και τα άλλα παράνομα έντυπα της Οργάνωσης, ανέγραφαν συνθήματα, διακινούσαν όπλα και πυρομαχικά, φιλοξενούσαν και απέκρυπταν στα σπίτια τους καταζητούμενους αγωνιστές. Αξιοθαύμαστος ήταν ο ζήλος που επεδείκνυαν, δεν πρόφταναν να φτάσουν σ' αυτές οι σχετικές οδηγίες και αμέσως υλοποιούνταν.

Αυτά, ανάμεσα σε πολλά άλλα πολύ ενδιαφέροντα, αναφέρει η Διάνα Μαύρου, η φύλακας άγγελος των μαθητών, όταν αυτοί απουσίαζαν από το σχολείο τους για τα αγωνιστικά τους καθήκοντα. Η Διάνα Μαύρου ανέλαβε, κατόπιν εντολής της Οργάνωσης, τη μ. ταφορά οπλισμού από την Ελλάδα στην Κύπρο. Το καλοκαίρι του 1956 η Διάνα μετέφερε δυο βαλίτσες γεμάτες με όπλα, όπλα που απεγνωσμένα χρειαζόταν η ΕΟΚΑ. Η Διάνα μάλιστα είχε ζητήσει να βγει στο αντάρτικο αλλά το αίτημά της δεν έγινε δεκτό. (Από τη μαρτυρία της Διάνας Μαύρου).

«Ήμουν μαθήτρια ηλικίας 13 χρόνων, όταν εντάχθηκα στην Οργάνωση», αναφέρει η Ηλιάδα Παυλίδου-Βαρραβά. «Ήμουνα υπεύθυνη για την εκτύπωση και τη μεταφορά των φυλλαδίων. Μια μέρα», αφηγείται, «ενώ μετέφερα μια τσάντα γεμάτη από φυλλάδια, έπεσα σε μπλόκο στρατιωτικής περιπόλου που σταματούσε και ερευνούσε τους διερχομένους. Βρισκόταν έξω από την κλινική του Μάριου Τριτοφτίδη. "Τι έχεις μέσα στην τσάντα;", με ρωτά ο επικεφαλής της περιπόλου.

"Γέννησε η μητέρα μου", του απαντώ με ετοιμότητα, "και της παίρνω λίγα ρούχα", "Congradulations", μου λέει χαμογελώντας και με άφησε να περάσω».

«Μπήκα στην κλινική», συνεχίζει η Ηλιάνα, «αλλά δεν ήξερα τι να κάνω. Κάθησα στην αίθουσα αναμονής, ανάμεσα στις έγκυες γυναίκες που περίμεναν για εξέταση. Ένωθα αμνηχανία και ντροπή. Από το αδιέξοδο με έβγαλε η αδελφή νοσοκόμα, η οποία κατάλαβε περί τίνος επρόκειτο, με οδήγησε στο γραφείο της όπου περίμενα μέχρι που η περίπολος εγκατέλειψε την περιοχή». (Από τη μαρτυρία της Ηλιάνας Παυλίδου-Βαρραβά).

«Δέσμες από εκατοντάδες φυλλάδια βρισκόνταν στο δάπεδο του καθιστικού μας. Πολλά ποδήλατα ήταν σταθμευμένα έξω από το σπίτι μας. Ήταν αυτών που ήρθαν για να παραλάβουν τα δικά τους φυλλάδια. Στρατιωτική περίπολος περνά έξω από το σπίτι, σταματά και ρωτά τη μητέρα μου: «Τι γυρεύουν αυτά τα ποδήλατα;». «Η κόρη μου είναι καθηγήτρια και είναι τα ποδήλατα των μαθητριών που τους κάνει μάθημα», τους απαντά». (Από τη μαρτυρία της Μαρούλας Σαββίδου-Πλατή).

Η «Ομάδα των Δέκα», όπως έχει ήδη αναφερθεί, ήταν μια ειδική ομάδα, ενταγμένη στους κόλπους της νεολαίας, η οποία διακρινόταν για την τόλμη και την αποφασιστικότητα των μελών της. Αναλάμβανε επιχειρήσεις απλών δολιοφθορών. Ονομάστηκε έτσι, γιατί στην αρχή αυτοί που την αποτελούσαν ήταν δέκα, στη συνέχεια έφτασαν τους 15, ανάμεσά τους και δυο γυναίκες. Αρχηγός της ομάδας ήταν ο Ντίνος Μιχαηλίδης.

Η «Ομάδα των Δέκα» πέρασε απ' όλα τα στάδια, απ' όλες τις μορφές δράσης: Από το κάψιμο αυτοκινήτων, στον εμπρησμό κυβερνητικών ή αγγλικών κτιρίων και σπιτιών και στο ρίψιμο βομβών υδροσωλήνα ή γκαζιού. Η ομάδα, στη συνέχεια, αναλάμβανε και επιχειρήσεις εκτέλεσης. Ήταν μια ομάδα με μεγάλη δράση και προσφορά. (Από τη μαρτυρία του Στέλιου Χατζηνικολάου και Αντώνη Γαβριηλίδη).

Στην ομάδα του εκτελεστικού είχε ενταχθεί, σε ηλικία μόλις 16 χρόνων, ο Χριστάκης Βαρραβάς, ο οποίος μάλιστα στα 17 του χρόνια ανέλαβε και την ευθύνη της όλης ομάδας. Οι νέοι της εποχής της ΕΟΚΑ δεν ικανοποιούνταν με τη διανομή των φυλλαδίων και τη συμμετοχή τους στις διαδηλώσεις. Όλοι τους φιλοδοξούσαν και επιζητούσαν να τους ανατίθενται ολοένα και πιο δύσκολες και πιο επικίνδυνες αποστολές. (Από τη μαρτυρία του Χριστάκη Βαρραβά).

Η οργάνωση νεολαίας στη Λεμεσό, όπως έχει πιο πάνω ειπωθεί, είχε στους κόλπους της και ομάδες με ειδική δράση, που δε συναντούμε σε άλλες περιοχές. Τέτοιες ομάδες ήταν κι αυτές που αποτελούσαν τον «Τομέα του Εμπρηστικού», όπως ονομαζόταν. Ήταν 8 ομάδες των 3 μελών η καθεμιά και δρούσαν υπό την ηγεσία του Ανδρέα Μ. Αγαθαγγέλου. Αποστολή αυτού του τομέα ήταν ο εμπρησμός αυτοκινήτων, περιπτέρων, καταστημάτων, σπιτιών, κλπ. Οι ομάδες αυτές έδρασαν κυρίως μέσα στο 1958, όταν ξέσπασαν οι συγκρούσεις ανάμεσα στους Ελληνοκυπρίους και Τουρκοκυπρίους, ύστερα από τις αναίτιες βιαιοπραγίες των Τουρκοκυπρίων εναντίον των Ελληνοκυπρίων. (Από τη μαρτυρία του Ανδρέα Μ. Αγαθαγγέλου).

3. Η Συνάντηση της Πάφου

Στη συνάντηση της Πάφου, που έγινε στις 12 Μαρτίου 1998 και ήταν η πρώτη στη σειρά, παρόντες ήταν:

Ο Γιαννάκης Δρουσιώτης, ο τομεάρχης της ΕΟΚΑ στην Πάφο, στον οποίο υπαγόταν ο υπεύθυνος της νεολαίας.

Ο Ευστάθιος Χριστοδουλίδης, ο υπεύθυνος για τη νεολαία της Πάφου. Ο αείμνηστος Ευστάθιος ήταν η ψυχή της ΑΝΕ στην Πάφο αλλά γενικά και του όλου απελευθερωτικού αγώνα.

Ο Κώστας Στεφάνου, καθηγητής στο Λιασιδείο, υπεύθυνος για τους μαθητές του σχολείου του.

Ο Δημήτρης Σμυρλής, καθηγητής εξ Ελλάδος, οργανωτής και εκπαιδευτής των μαθητών αγωνιστών της Πάφου.

Ο Νίκος Χατζηνικόλας, καθηγητής τότε στο Γυμνάσιο του Πολεμίου και υπεύθυνος για το συντονισμό των μαθητικών εκδηλώσεων.

Ο Λουκής Πασχαλίδης, λοχίας τότε της Αστυνομίας, συνεργάτης του Ευστάθιου Χριστοδουλίδη και του Γιαννάκη Δρουσιώτη και πολύτιμος συλλέκτης πληροφοριών.

Ο Άριστος Καψοσιδέρης, υπεύθυνος της οργάνωσης των μαθητών στο Γυμνάσιο Πόλης Χρυσοχούς και μετά την αποφοίτησή του σημαντικό στέλεχος της νεολαίας της Πάφου.

Ο Μιχαλάκης Παπαντωνίου, ο οποίος ως μαθητής εκπαιδεύτηκε από τον Διγενή στα όπλα και την τεχνική του ανταρτοπολέμου.

Η Σταυρούλα Σιβτανίδου Πιερή, υπεύθυνη για τις μαθήτριες στο Λιασιδείο, από τότε που ήταν στη Β' τάξη. Συνελήφθη στις 19.11.1958.

Ο Άκης Πιερής, στέλεχος της νεολαίας της Πάφου. Συμμαθητής του Ευαγόρα Παλληκαρίδη.

Η Σωτηρούλα Χαραλαμπίδου-Παπακλεοβούλου, η οποία σε ηλικία 14 ετών βοηθούσε στην κατασκευή βομβών.

Ο Πανίκος Μιχαηλίδης, ο οποίος από τη μαθητική οργάνωση κατέληξε στο αντάρτικο.

Ο Ανδρέας Μακρής, συνεργάτης του Άριστου Καψοσιδέρη, υπεύθυνος για την εκτύπωση των φυλλαδίων.

Ο Αριστοτέλης Χριστοφορίδης, που πέρασε από όλα τα στάδια της αγωνιστικής δράσης: ρίψη φυλλαδίων, μεταφορά εκρηκτικών υλών, επιχειρήσεις σαμποτάζ, απόπειρα εκτέλεσης πράκτορα των Άγγλων.

Ο Γεώργιος Κουλουτέρης, μέλος της ομάδας του Εκτελεστικού.

Ο Σωκράτης Ναθαναήλ, ο δεκατριώνχρονος που έγινε μέλος της οργάνωσης της νεολαίας «με το έτσι θέλω».

Ο Παναγιώτης Κουζούπης, μέλος της οργάνωσης της νεολαίας στην Πόλη Χρυσοχούς.

Ο Φειδίας Κυρίλλου, μέλος της ΕΟΚΑ.

. . .

Η νεολαία της Πάφου προέβαινε σε εθνικές διαδηλώσεις και πολύ πριν από την έναρξη του αγώνα της ΕΟΚΑ και κατά τα πρώτα στάδιά του, όταν ακόμη η νεολαία δεν είχε προφτάσει να οργανωθεί, σύμφωνα με τις εντολές του Διγενή, καταθέτει ο Γιαννάκης Δρουσιώτης. Οι πρώτες μαζικές και δυναμικές διαδηλώσεις της νεολαίας της Πάφου οργανώθηκαν μέσα στο Φεβράρη του 1955, όταν διεξαγόταν η δίκη όσων είχαν συλληφθεί πάνω στο πλοιάριο «Άγιος Γεώργιος» ή στην παραλία της Χλώρακας, ενώ ανέμεναν, για να παραλάβουν τον παράνομο οπλισμό που μετέφερε το πλοιάριο για τις ανάγκες του προετοιμαζόμενου απελευθερωτικού αγώνα. Κατά τη διάρκεια της δίκης και μετά την έκδοση της καταδικαστικής απόφασης οι μαθητές των Γυμνασίων της Πάφου προέβαιναν σε μαχητικές διαδηλώσεις εναντίον της αγγλικής κατοχής και υπέρ της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα.

Η ευθύνη για την οργάνωση της νεολαίας στην Πάφο ανατέθηκε το Μάιο του 1955 στον Ανδρέα Λαμπριανίδη, ο οποίος μόλις είχε αφιχθεί από την Αθήνα, πτυχιούχος της Θεολογίας. Το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, επειδή ο Λαμπριανίδης διορίστηκε στο Γυμνάσιο της Πόλης της Χρυσοχούς, κατέστη αναγκαία η ανακατανομή των ευθυνών σε σχέση με την οργάνωση της νεολαίας. Η γενική ευθύνη ανατέθηκε τότε στον Ευστάθιο Χριστοδουλίδη. Στην Πάφο, όπως συνέβαινε και παγκυπρίως, η νεολαία είχε ως οργανωτική βάση το σχολείο. Κάθε σχολείο είχε τον δικό του υπεύθυνο και τις δικές του ομάδες. Η εργαζόμενη νεολαία στην Πάφο ήταν αριθμητικά πολύ περιορισμένη. Η μαθητώσα νεολαία είναι αυτή που επωμίστηκε την ευθύνη όλων των εθνικών εκδηλώσεων και που αποτέλεσε την αστείρευτη πηγή, από την οποία αντλούνταν οι αγωνιστές που στελέχωναν τις άλλες μαχητικές ομάδες της ΕΟΚΑ. (Από τη μαρτυρία του Γιαννάκη Δρουσιώτη).

Οι μαθητικές διαδηλώσεις στην Πάφο εξελίσσονταν σχεδόν πάντοτε σε σκληρές οδομαχίες ανάμεσα στους μαθητές και τις μαθήτριες των Γυμνασίων και στις δυνάμεις ασφαλείας του κατακτητή. Ενώ υποτίθεται ότι έπρεπε όλοι να λειτουργούν συνωμοτικά, αυτές άλλωστε ήταν και οι οδηγίες του Διγενή, όλοι στη μικρή κοινωνία της Πάφου ήταν γνωστοί σε όλους και οι ίδιοι προσωπικά και η συμμετοχή τους ή μη στις ομάδες της νεολαίας. Αυτά αναφέρει ο Ευστάθιος Χριστοδουλίδης, ο οποίος συνεχίζει: «*Η επικοινωνία μου ήταν με τον Διγενή, αλλά πάντοτε ως υπεύθυνος της νεολαίας ενεργούσα σε πλήρη συνεργασία με τον τομεάρχη Γ. Δρουσιώτη*». (Από τη μαρτυρία του Ευστάθιου Χριστοδουλίδη).

Στις κινητοποιήσεις των μαθητών, μετείχαν πάντοτε όλοι οι μαθητές. Ανάμεσά τους επικρατούσε αξιοθαύμαστη ομοψυχία και ομογνωμία και όλοι διαγωνίζονταν ποιος θα επιδείξει μεγαλύτερη μαχητικότητα. Οι διαδηλώσεις των μαθητών ήταν πάντοτε καλά οργανωμένες και πραγματοποιούνταν μόνο μετά

από σχετική εντολή της Οργάνωσης. Στις διαδηλώσεις μετείχαν ακόμη και τα παιδιά του Δημοτικού, τα οποία συνήρπαζε με τις ενθουσιώδεις πατριωτικές ομιλίες του ο γνωστός δάσκαλος της Πάφου Νικόλας Χατζηκωστής. (Από τη μαρτυρία του Κώστα Στεφάνου).

Ανάμεσα στις δραστηριότητες που αναλάμβαναν οι μουούμενοι στην οργάνωση της νεολαίας μαθητές ήταν και η διαφώτιση των άλλων μαθητών, η συλλογή πληροφοριών, η παρακολούθηση των κινήσεων των Άγγλων και των συνεργατών τους, η υποκλοπή της αλληλογραφίας της Αστυνομίας, η μεταφορά βομβών και περιστρόφων. Στον τομέα αυτό ιδιαίτερα αξιοποιήθηκαν οι μαθήτριες, οι οποίες δεν κινούσαν τις υποψίες των αρχών.

Μια από τις πιο εντυπωσιακές διαδηλώσεις των μαθητών της Πάφου ήταν αυτή που έγινε στη γιορτή των τριών Ιεραρχών. Οι μαθητές είχαν συγκεντρωθεί στη Μητρόπολη της Πάφου και για ώρες συγκρούονταν με τις αστυνομικές δυνάμεις που είχαν περικυκλώσει το κτίριο και δέχονταν άγριο λιθοβολισμό. Απ' αυτές τις εκδηλώσεις οι Άγγλοι είχαν πράγματι ενοχληθεί πολύ. Σημειωτέο ότι μέσα στη Μητρόπολη βρισκόταν και ο πολυγράφος, με τον οποίο εκτυπώνονταν τα φυλλάδια της ΕΟΚΑ, υπήρχαν ακόμη και όπλα. (Από τη μαρτυρία του Δημήτρη Σμυρλή).

Ο Νίκος Χατζηνικόλας, που ήταν διορισμένος τότε στο Γυμνάσιο του Πολεμίου, μαζί με τους Κ. Στεφάνου και Δ. Σμυρλή, ήταν αυτοί που είχαν την ευθύνη να συντονίζουν τις εκδηλώσεις των μαθητών. Κεντρικό θέμα στην αφήγηση του Ν. Χατζηνικόλα όπως, στη συνέχεια, και στην αφήγηση του Λουκή Πασχαλίδη ήταν η περίπτωση του βοηθού αστυνόμου της Πάφου Παντελίδη.

Ο Παντελίδης είχε μετατεθεί στην Πάφο από τη Λάρνακα και εθεωρείτο συνεργάτης των Άγγλων και προδότης. Το παιδί του, που ήταν μαθητής, αποκαλείτο από τους συμμαθητές του «ο γιος του προδότη». Ο Παντελίδης υπέφερε πολύ απ' αυτή την κατάσταση και έδειξε προθυμία να συνεργαστεί με την Οργάνωση. Είπε κάποτε στον Λ. Πασχαλίδη: «Αν πρέπει, σκότωσέ με, αλλά τα παιδιά μου να μη ζήσουν με το στίγμα του προδότη». Ο Παντελίδης πράγματι έδινε στην Οργάνωση πολλές, σημαντικές και αξιόπιστες πληροφορίες. Πολλοί αγωνιστές απέφυγαν την αποκάλυψη και σύλληψη τους από τις πληροφορίες που έδινε ο Παντελίδης. Μια απ' αυτές τις πληροφορίες αφορούσε στις προγραμματιζόμενες από τους Άγγλους έρευνες στην περιοχή νοτιοανατολικά της Μονής Κύκκου, όπου είχαν εντοπίσει το κρησφύγετο του Διγενή. Στόχος αυτών των ερευνών ήταν η ανεύρεση και η σύλληψη ή ο φόνος του Διγενή. Η πληροφορία διαβιβάστηκε προς την Οργάνωση αμέσως από τον Παντελίδη μέσω του Λ. Πασχαλίδη. (Από τη μαρτυρία του Νίκου Χατζηνικόλα και του Λουκή Πασχαλίδη).

«Η Πάφος κυβερνάται από την ΕΟΚΑ», έγραφε χαρακτηριστικά ο αγγλικός Τύπος. Και πραγματικά η ΕΟΚΑ βρισκόταν παντού, είχε πληροφορίες για τα πάντα, οι αποφάσεις, οι οδηγίες και οι εντολές της γίνονταν απόλυτα σεβαστές στο λαό. Οι μαρτυρίες του Λ. Πασχαλίδη είναι ενδεικτικές αυτής της επικυριαρχίας της ΕΟΚΑ στην Πάφο.

«Ήμουν τότε μαθητής στο Γυμνάσιο της Πόλης της Χρυσοχούς και είχα την ευθύνη των οργανωμένων μαθητών του σχολείου. Μια μέρα οδήγησα τους συμ-

μαθητές μου στην εκκλησία και τους ζήτησα να γονατίσουμε όλοι. Εκεί μέσα στην εκκλησία δώσαμε όλοι τον όρκο να ελευθερώσουμε την Κύπρο και να την ενώσουμε με τη μάνα Ελλάδα». Αυτά καταθέτει ο Άριστος Καψοσιδέρης, ο οποίος, όταν αποφοίτησε και διορίστηκε υπάλληλος στην Οθωμανική Τράπεζα στο Κτήμα, ανέλαβε να δακτυλογραφεί τα φυλλάδια της Οργάνωσης μέσα στην ίδια την τράπεζα το βράδυ. Είχε δεχτεί να διαμένει στην τράπεζα και να εκτελεί και χρέη νυκτοφύλακα. (Από τη μαρτυρία του Άριστου Καψοσιδέρη).

Το δακτυλογραφημένο κείμενο των φυλλαδίων το έπαιρνε ο συνεργάτης του Α. Καψοσιδέρη Ανδρέας Μακρής, ο οποίος αναλάμβανε την εκτύπωσή του και στη συνέχεια την αποστολή των φυλλαδίων στον προορισμό τους. «Με συγκίνηση αναπολώ τα χρόνια εκείνα του αγώνα. Ό,τι έκανα τότε θα το ξανάκανα και τώρα», δηλώνει ο Α. Μακρής, ο οποίος μετέσχε και σε ομάδα ρίψης βομβών. (Από τη μαρτυρία του Ανδρέα Μακρή).

Οι μαθητές της Πάφου, όπως και όλης της Κύπρου, δεν περιορίζονταν ούτε ικανοποιούνταν μόνο με τις διαδηλώσεις και την κυκλοφορία φυλλαδίων. Μαθητής τότε ο Μιχάλης Παπαντωνίου είχε συναντηθεί με τον Διγενή στην Πάφο, τον βοήθησε στον καθαρισμό των όπλων που είχαν παραλάβει και απ' αυτόν δέκτηκε την πρώτη εκπαίδευσή του στα όπλα και στην τεχνική του ανταρτοπολέμου. (Από τη μαρτυρία του Μιχάλη Παπαντωνίου).

«Το παράπονό μου για τον τομεάρχη μου Γ. Δρουσιώτη υπήρξε ένα: Δεν μου επέτρεψε να μετάσχω στην ενέδρα της Κινούσας, όπως ήθελα. Θα μείνετε εδώ, μου είπε και θα ακούετε από το αλόνι τα κακαρίσματα των όπλων. Κι εμείς δακρύσαμε από συγκίνηση... Είδα μια μέρα σε μια ταβέρνα της Πόλης ένα γνωστό Άγγλο ανακριτή κι είπα, "θα τον φάω... εφτά ψυχιές να έχει..". Φέρω το βάρος πολλών εκτελέσεων». (Από τη μαρτυρία του Γεώργιου Κουλουτέρη).

Στόχος μας ήταν να συμμετέχουν πάντοτε όλοι οι μαθητές και όλες οι μαθήτριες στις διαδηλώσεις. Όταν ξεχύνονταν οι μαθητές από τα σχολεία τους στους δρόμους, έμοιαζαν με χείμαρρο, φλέγονταν από πατριωτισμό κι έπρεπε να βραχνιάσουν από τα συνθήματα και τα πατριωτικά τραγούδια. Οι ομαδάρχες ήταν υπεύθυνοι για την τήρηση της τάξης στις διαδηλώσεις και αυτοί είχαν τη φροντίδα να μην σταματά κανένας μαθητής τα τραγούδια και τα συνθήματα. Αυτά αναφέρει, ανάμεσα στ' άλλα, η Μαρούλα Σιβιτανίδου-Πιερή. (Από τη μαρτυρία της Μαρούλας Σιβιτανίδου-Πιερή).

«Ο Θεός ήταν μαζί μας και πάντοτε μας βοηθούσε», τονίζει με έμφαση η Σωτηρούλα Χαραλαμπίδου-Παπακλεοβούλου. «Το 1955 ήμουν 14 χρόνων», συνεχίζει. «Ζήτησα να ενταχθώ κι εγώ στην Οργάνωση. Ο αδελφός μου (Γεώργιος Χαραλαμπίδης) ασχολείτο με την κατασκευή βομβών κι εγώ τον βοηθούσα, αλέθοντας τη ζάχαρη για το γέμισμά τους, και στη συνέχεια τον βοηθούσα για τη μεταφορά τους στον τόπο που έπρεπε... Ο αδελφός μου συνελήφθη το Νοέμβριο του 1957, μετά από έκρηξη βόμβας οπότε και έχασε την παλάμη του χεριού του. Οι Άγγλοι άρχισαν τότε εκτεταμένες έρευνες για την ανεύρεση βομβών και άλλου οπλισμού. Για πέντε μέρες ερευνούσαν την περιοχή που είχαμε κρυμμένες τις βόμβες. Εγώ με την αδελφή μου, την πέμπτη μέρα πήγαμε στην Παναγία και προσευχηθήκαμε. Γυρνώντας είδαμε τους Άγγλους να αποχωρούν

άπρακτοι». (Από τη μαρτυρία της Σωτηρούλας Χαραλαμπίδου - Παπακλεοβούλου).

Στη δίκη για το πλοiάριο «Άγιος Γεώργιος» οι μαθητές έδωσαν μάχη πραγματική με τις δυνάμεις ασφαλείας. Αξέχαστη θα μου μείνει η διαδήλωση στη Μητρόπολη. Οι μαθητές με πάθος και αυτοθυσία λιθοβολούσαν για τέσσερις ώρες τους Άγγλους. Και σ' αυτές όπως και σ' όλες τις διαδηλώσεις μπροστάρης και ηγέτης ο συμμαθητής μου Ευαγόρας Παλληκαρίδης. (Από τη μαρτυρία του Άκη Πιερή).

Οι Άγγλοι, για να καταστείλουν ή να περιορίσουν τις εθνικές εκδηλώσεις των μαθητών του Γυμνασίου Πάφου είχαν πάρει την απόφαση να εκδιώξουν τον Γυμνασιάρχη του σχολείου Παύλο Παυλίδη και να τον αντικαταστήσουν με δικό τους άνθρωπο. Η συμμετοχή όμως των μαθητών του Γυμνασίου Πάφου στις αγωνιστικές εκδηλώσεις δεν επηρεάστηκε καθόλου απ' αυτή την αλλαγή. Με υψηλό φρόνημα οι μαθητές ανταποκρίνονταν στα εθνικά τους καθήκοντα. Αυτά αναφέρει στη μαρτυρία του ο Πανίκος Μιχαηλίδης. Ιδιαίτερη μνεία, συνεχίζει, θα πρέπει να γίνει για τη «Μάχη των Σημειών». Οι μαθητές αναρτούσαν την ελληνική σημαία, κάτι που ήταν απαγορευμένο από τις αγγλικές αρχές και οι Άγγλοι έσπευδαν για να την κατεβάσουν. Και προσθέτει: «Από το παράθυρο του Γυμνασίου, κατά την ώρα του διαλείμματος που ήμουν μόνος στην τάξη, έριξα μια μέρα μια βόμβα εναντίον των Άγγλων στρατιωτών που περνούσαν από το δρόμο. Γι' αυτή την ενέργεια συνελήφθη και καταδικάστηκε σε φυλάκιση ένας αθώος κτίστης». Ο ίδιος αργότερα προσχώρησε στο αντάρτικο και ως αντάρτης συνελήφθη και κλείστηκε στις φυλακές. (Από τη μαρτυρία του Πανίκου Μιχαηλίδη).

Ενθουσιασμός, παλμός και εκπληκτική τόλμη διέκριναν τη νεολαία του αγώνα. Τούτο ήταν το αποτέλεσμα της εθνικής αγωγής που πρόσφεραν το σχολείο και οι καθηγητές. Όταν οι μαθητές ξεχύνονταν στους δρόμους κρατώντας την ελληνική σημαία, το συναίσθημα του φόβου εξαφανιζόταν. Αυτό το πνεύμα διατήρησε η νεολαία καθ' όλη τη διάρκεια του αγώνα. Το σύνθημα που δονούσε την ατμόσφαιρα στις διαδηλώσεις ήταν «ΕΟΚΑ - ΕΝΩΣΗ - ΔΙΓΕΝΗΣ - ΜΑΚΑΡΙΟΣ». Ο καθένας από τους μαθητές ήταν τότε κι ένας ηγέτης. Καθολική ήταν η συμμετοχή των νέων στον αγώνα. (Από τη μαρτυρία του Αριστοτέλη Χριστοφορίδη).

«Όταν άρχισε ο αγώνας εγώ ήμουν συγκριτικά με τους άλλους νέους κάπως μεγάλος. Ήμουν 23 χρόνων. Με συγκίνηση αναπολώ, πραγματικά, τα ωραία εκείνα χρόνια. Η οργάνωση της νεολαίας λειτουργούσε σαν ένα καλοκουρδισμένο ρολόι. Θυμάμαι και τις μαθητικές διαδηλώσεις, που έγιναν μετά την εκτέλεση του Καραολή και του Δημητρίου, οπότε αρκετοί μαθητές της Πάφου συνελήφθησαν και καταδικάστηκαν». (Από τη μαρτυρία του Φειδία Κυρίλλου).

Η προσφορά της νεολαίας στην περιοχή της Πόλης Χρυσοχούς είχε μια ιδιαιτερότητα. Τα μέλη της νεολαίας δρούσαν μέσα σ' ένα περιβάλλον, όπου ζούσαν και πολλοί Τούρκοι. Γι' αυτό έπρεπε τα μέλη να επιλέγονται με μεγάλη προσοχή και να δείχνουν απόλυτη εχεμύθεια. Οι μαθητικές ομάδες στην Πόλη έκαναν όλες τις δουλειές... Μαθητές μόλις 14 χρόνων καταζητήθηκαν. (Από τη μαρτυρία του Παναγιώτη Κουζούπη).

«Η νεολαία της εποχής του αγώνα είναι ανεπανάληπτη. Είναι αδύνατο να

παρουσιαστούν ξανά αγωνιστές, όπως ο Αυξεντίου, ο Παλληκαρίδης, ο Αβερκίου. Εγώ, όταν άρχισε ο αγώνας ήμουν 13 χρόνων. Ο αδελφός μου, που ήταν μεγαλύτερος, και οι φίλοι του ήταν μέλη της οργάνωσης της νεολαίας. Εμένα με περιφρονούσαν και δε με χρησιμοποιούσαν. Εγώ ζήλευα κι ήθελα να μπω κι εγώ στην Οργάνωση και να προσφέρω. Ένα βράδυ που έριχναν φυλλάδια, τους ακολούθησα. Μάζεψα όσα φυλλάδια μπόρεσα και την Κυριακή, την ώρα της λειτουργίας τα σκόρπισα μέσα στην εκκλησία. Ξαφνιάστηκαν όλοι και πιο πολύ ο αδελφός μου και οι φίλοι του. Και έτσι υποχρεώθηκαν να χρησιμοποιούν κι εμένα στην κυκλοφορία των φυλλαδίων ακόμη και στη μεταφορά και απόκρυψη όπλων. Ανεξίτηλες παραμένουν στην ψυχή οι μνήμες του αγώνα». (Από τη μαρτυρία του Σωκράτη Ναθαναήλ).

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΑΓΩΝΑ ΕΟΚΑ 1955-1959

Ίδρυση του Συμβουλίου

Το Συμβούλιο Ιστορικής Μνήμης Αγώνα ΕΟΚΑ 1955-1959 ιδρύθηκε με την απόφαση αρ. 39.070 ημερ. 26 Μαρτίου 1993 του Υπουργικού Συμβουλίου υπό την προεδρία του κ. Γλαύκου Κληρίδη, ύστερα από πρόταση με ημερ. 24 Μαρτίου 1993 της Υπουργού Παιδείας και Πολιτισμού κ. Κλαίρης Αγγελίδου (Πρόταση Αρ. 468/93).

Σκοποί του Συμβουλίου

1. Η υπό του Κράτους αναγνώριση της προσφοράς των αγωνιστών της ΕΟΚΑ 1955-1959 και η δημιουργία Αρχείου Μελών της.
2. Η συντήρηση των χώρων που σχετίζονται με τη διεξαγωγή του Αγώνα, όπως φυλακές, φυλακισμένα μνήματα, κρατητήρια, πεδία μαχών, τόποι θυσίας, κρησφύγετα και άλλα.
3. Συλλογή και έκθεση κειμηλίων του Αγώνα.
4. Αναβάθμιση του Μουσείου Αγώνα.
5. Συλλογή και έκδοση εντύπου υλικού που σχετίζεται με τον Αγώνα, όπως φυλλάδια, περιοδικά, βιβλία, άλλα δημοσιεύματα, ταινίες, φωτογραφίες κλπ.
6. Δημιουργία και συντήρηση Πινακοθήκης Έργων του Αγώνα της ΕΟΚΑ.
7. Δημιουργία και συντήρηση του Δάσους Ηρώων.
8. Μέριμνα για τα μνημεία ηρώων.
9. Προκήρυξη διαγωνισμών με θέματα προερχόμενα από τον Αγώνα.
10. Συγγραφή ιστορικών και σχολικών βιβλίων για τον Αγώνα.
11. Διοργάνωση εκδηλώσεων για προβολή του Αγώνα.
12. Οτιδήποτε άλλο συναφές με τον Αγώνα του 1955-1959 που θα κριθεί αναγκαίο από το Συμβούλιο.

Τρόπος λειτουργίας του Συμβουλίου

Με την ίδια απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου καθορίζονται οι πρόνοιες ίδρυσης και λειτουργίας του Συμβουλίου ως ακολούθως:

1. Καθιερύεται Συμβούλιο Μνήμης του Αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-1959.
2. Το Συμβούλιο είναι επταμελές, αποτελούμενο από Πρόεδρο και έξι Μέλη, που διορίζονται από το Υπουργικό Συμβούλιο για τετραετή θητεία.
3. Όλα τα Μέλη του Συμβουλίου θα είναι άτομα τα οποία έχουν σχέση άμεση ή έμμεση με τον Αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-1959 ή έχουν εκδηλώσει έμπρακτα ενδιαφέρον γι' αυτόν.

4. Στις συνεδρίες του Συμβουλίου θα παρακάθονται, χωρίς δικαίωμα ψήφου, εκπρόσωποι Υπουργείων ή Τμημάτων που θα το βοηθούν στο έργο του.
5. Ο Υπουργός Παιδείας, κατόπιν συμφωνίας με το Συμβούλιο, θα θέτει στη διάθεση του Συμβουλίου στο Υπουργείο Παιδείας γραφεία και εξοπλισμό και το αναγκαίο διοικητικό και γραμματειακό προσωπικό για εκπλήρωση της αποστολής του.
6. Θα συμφωνείται μεταξύ του Υπουργού Παιδείας και του Συμβουλίου το ύψος της Κυβερνητικής χορηγίας προς το Συμβούλιο και θα περιλαμβάνεται το ποσό αυτό στον Προϋπολογισμό του Υπουργείου Παιδείας.
7. Εκτός από την Κρατική χορηγία οι πόροι του Συμβουλίου θα περιλαμβάνουν δωρεές και εισπράξεις από εκδηλώσεις τις οποίες θα οργανώνει για ενίσχυση του έργου του.
8. Το Συμβούλιο θα έχει το δικαίωμα να δημιουργεί Υπεπιτροπές είτε από τα Μέλη του είτε από άλλα άτομα για προώθηση των σκοπών του.
9. Σε περίπτωση διαφωνίας του Υπουργού Παιδείας με το Συμβούλιο για οποιοδήποτε θέμα τη διαφορά θα επιλύει ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

Τυπώθηκε στα
Τυπογραφεία Α. Αλωνεύτη Λτδ
Βιομ. Περιοχή Στροβόλου, Τηλ. 314639
Λευκωσία

